

Н. І. Богданець-Білоskalенко

У БАРВИСТОМУ ВІНОЧКУ

ХРЕСТОМАТІЯ

ЗБІРКА УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ І
АВТОРСЬКИХ ТВОРІВ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ У
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2016

УДК 821.161.2-93(075.3)

ББК 83.3(4УКР)я73

Б 73

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Південноукраїнського наукового центру НАПН України
(протокол №12 від 12.12 2011 р.)*

Рецензенти:

Богуш Алла Михайлівна – доктор педагогічних наук, академік НАПН України, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Мовчун Антоніна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти і методики викладання гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Б 73 Богданець-Білоskalенко Н. І. У барвистому віночку. Хрестоматія. Збірка українських фольклорних і авторських творів для роботи з дітьми у дошкільних навчальних закладах. 2-ге вид. перероб. та доп. [текст] / Н. І. Богданець-Білоskalенко. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 288 с.

ISBN 978-617-673-433-8

Новий хрестоматійний збірник для дітей упорядкований з метою удосконалення освітнього процесу в дошкільних закладах; відповідає програмі навчання і виховання дітей від двох до семи років «Дитина», містить кращі зразки художніх жанрів, які образно розкривають дитині реалії людських взаємин, довкілля тощо. Твори розподілені за віковим рівнем дітей і за певними тематичними напрямками.

Хрестоматія буде корисною вихователям, батькам для читання у колі сім'ї та студентам педагогічних спеціальностей.

УДК 821.161.2-93(075.3)

ББК 83.3(4УКР)я73

ISBN 978-617-673-433-8

© Богданець-Білоskalенко Н. І., 2016.

© «Центр учбової літератури», 2016.

Передмова (методичні поради)

Книжка, яку Ви тримаєте в руках, адресована нашій малечі – дітям дошкільного віку і навіть першокласникам. Як різнокольорові ниточки щільненько лягають одна до одної в мережці української вишивки, так і різножанрові твори письменників оздоблюють нашу українську дитячу літературу в цілому найкращими відтінками естетичних, морально-етичних напрямів, а також духовними здобутками у вихованні маленьких громадян України. Твори, які подаємо різні й самобутні, але гаптують спільну мережку – українську дитячу літературу. Наприкінці хрестоматії у додатку подано нові пісні з нотами на слова українських дитячих письменників та музику сучасного композитора Володимира Лиса.

Хрестоматія відповідає програмам для навчання і виховання дітей від 2 до 7 років. Побудована за тематичним принципом. Твори розподілені за віковим рівнем дітей (за групами) і за певними тематичними напрямками. А саме: природа, казковість у сприйнятті навколишнього світу, морально-етична тематика, дитина в родині, патріотична тематика, свята, гумористичні твори, розваги дітей, казки, легенди, колискові.

Кожна вікова група містить попередній методичний коментар. Пропонуємо і в передмові наголосити на важливих аспектах використання творів художньої літератури у роботі з дітьми дошкільного віку.

В усіх вікових групах проводять заняття з *художнього читання* (розповідання народних казок, читання авторських казок, оповідань, віршів тощо). Орієнтовна структура такого заняття має наступні складові:

1. Зацікавлення дітей (залежить від вікової групи: в молодшій може бути сюрпризний момент; в середній – звернення до власного досвіду дітей, вступна бесіда на тему твору; в старшій групі заняття можна розпочати короткою вступною бесідою про творчість письменника, його раніше прочитані твори та ін.).

2. Повідомлення повної назви твору, його автора (в усіх групах, якщо народна казка, то дається повна назва: українська, чеська, російська народна казка). Читання твору. Розглядання ілюстрацій. (Повторне читання оповідання).

3. Бесіда за змістом твору (є обов'язковою складовою заняття, лише спільно з дорослим дитина робить висновки, аналізує, порівнює, оцінює замислюється над тим, що може пройти повз її увагу).

4. Приказки, прислів'я за темою твору, можливе виведення морального правила. Іноді заняття доцільно завершити малюванням за прочитаним.

Слід зауважити, що знання жанру твору, його автора вимагають від дитини лише у другому кварталі середньої групи. В старшій групі на одному занятті можна читати 2 твори, об'єднані однією темою (2 короткі оповідання, казки, вірш і прозовий твір тощо).

Після читання (розповідання) художнього твору (незалежно від жанру) завжди проводиться бесіда, їх кілька видів:

- за запитанням автора твору (якщо твір закінчується запитанням);
- на відтворення прочитаного (запитання на послідовність розгортання подій у творі);
- на тему прочитаного (наприклад, після розповідання укр. нар. казки «Колобок» може бути бесіда про слухняність, а після розповідання казки «Колосок» – про працьовитість і т.д.);
- морально-оцінювального характеру (бесіда, під час якої діти аналізують і оцінюють вчинки героїв, мотивують власне ставлення до них, порівнюють з власними вчинками, поведінкою);
- на розуміння дітьми жанру твору (діти впізнають жанр прослуханого твору і аргументують свою відповідь, педагог в цьому допомагає (Наприклад: «Що ви щойно прослухали: казку чи оповідання? Як ви здогадалися, що це казка?»);
- на розуміння засобів художньої виразності твору («Якими словами почалася казка? Як ви здогадалися, що Наталочці сумно? Як ви гадаєте, добре чи погано ставиться автор до цього героя? Як ви про це здогадалися?») та ін.);
- на розуміння композиційної структури (тільки з дітьми старшого дошкільного віку; вихователь ставить запитання наступного характеру, наприклад: «Якими словами розпочинається казка? Про що говориться у зачині? Якими словами починається найголовніше, найцікавіше у цій казці? Якими словами закінчується казка?»).

На одному занятті, як правило, поєднуються кілька видів бесід. Органічно з бесідою поєднуються і різноманітні творчі завдання, які допомагають дітям краще зрозуміти художній твір, активізують їх мовленнєву активність, наприклад: словесний портрет героя твору («Уявіть, як виглядав...»), уявлюваний діалог з героєм твору, написання листа літературному герою (кожна дитина розповідає, що б вона написала герою твору) та ін. Після читання творів моральної спрямованості вводяться прислів'я або приказки цієї ж тематики.

Окремими заняттями лише з дітьми старшого дошкільного віку проводяться *узагальнювальні бесіди* за творами одного письменника

(«Улюблений письменник», «Улюблена книга», «Улюблена казка»), та етичні бесіди («Чесність», «Ввічливість», «Доброта», «Скромність», «Щедрість», «Працьовитість», «Чуйність», «Сміливість» та ін.), адже художній твір виступає цінним джерелом морального розвитку дитини. Такі бесіди проводяться як узагальнення знань, вражень, отриманих з раніше прочитаних творів, тому вимагають попередньої роботи з дітьми (читання і обговорення творів, що відповідають тематиці майбутньої бесіди) та безпосередньої підготовки педагога до цього заняття: чітко визначити зміст заняття, заздалегідь продумати запитання до дітей, дібрати дидактичний матеріал (картини, музику, проблемні ситуації, приказки, прислів'я). Традиційно *етична бесіда*, що планується в формі фронтального чи групового заняття, складається з трьох частин:

1. Вступна частина (проводиться з метою зацікавлення дітей темою бесіди) має кілька варіантів: проблемна ситуація; звернення до власного досвіду дітей («Чи подобається вам мати нечесних друзів? Чому? Кого ми називаємо чесним?»); опис конкретного факту або події («Хочу розказати вам про один випадок, який трапився ...»); читання вірша з подальшим його обговоренням.

2. Основна частина (має на меті роз'яснення дітям змісту певної моральної категорії, її усвідомлення, формування позитивного ставлення до її дотримання) складається із запитань і відповідей, спрямованих на аналіз вчинків героїв художніх творів, мотивів їх поведінки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків (поведінка – наслідок), усвідомлення взаємовідносин між людьми; крім запитань використовуються проблемні ситуації, аналіз приказок, прислів'їв на тему бесіди, заздалегідь підготовлені невеликі інсценівки за участю окремих дітей («Петрик і бабуся», «По телефону» і т.д.).

3. Заключна частина (проводиться з метою узагальнення уявлень про ту чи іншу норму, виведення морального правила).

Обов'язково в усіх вікових групах знайомлять дітей з *поезією*, заучують вірші напам'ять. Таке заняття проводиться за орієнтовною схемою:

1. Зацікавлення дітей (в молодшій групі – сюрпризний момент, іграшка, про яку згадується у вірші, ігрова ситуація; в середній – звернення до власного досвіду дітей, вступна бесіда на тему вірша; в старшій – вступна бесіда за темою вірша, бесіда про творчість поета, його раніше прочитані вірші).

2. Повідомлення назви вірша, його автора. Читання вірша напам'ять вихователем (1-2 рази) (дітям молодшого дошкільного віку вірш читається у процесі обігрування).

3. Бесіда за змістом вірша.

4. Повторне читання вірша вихователем (1-2 рази).

5. Читання вірша з певним прийомом заучування (1–2 рази): ігровим, наочним тощо. Як правило, дітям з високим рівнем запам'ятовування цього достатньо, щоб вивчити вірш.

6. За бажанням читання напам'ять вірша дитиною, що його запам'ятала.

7. Цікаве завершення заняття: психологічний етюд або малювання під музику за змістом вірша.

З дітьми, які не запам'ятали вірш на груповому занятті, проводяться індивідуальні заняття.

Наведемо кілька ефективних способів заучування віршів, які вихователь може дібрати відповідно до індивідуальних особливостей дитини, змісту вірша:

— заучування за ілюстраціями – один з найефективніших способів заучування віршів з дошкільниками (на кожному закінчену думку вірша створюється малюнок, таким чином до одного вірша готується кілька ілюстрацій, вірш читається у їх супроводі (ілюстрації розкладені не по порядку), а після 1-го -2-го прослуховування – діти розкладають ілюстрації до вірша у логічній послідовності і намагаються його самостійно відтворити, тому за рахунок включення зорової пам'яті вірш швидко запам'ятовується);

— інсценування (всі дії, про які іде мова у вірші розігруються; залучення рухової пам'яті, ігровий прийом допомагає швидкому запам'ятовуванню);

— домовляння останнього слова рими (вихователь читає рядок, останнє слово в ньому домовляє дитина);

— читання рядків з питальною інтонацією (вихователь читає рядок вірша з питальною інтонацією, дитина стверджує цим же рядком) та ін.

З *авторськими творами* української літератури ознайомлюємо приблизно так: «Дітки! Письменниця Катерина Перелісна написала для вас такого віршика». Або: «Дітки, ось послухайте, яку казочку для вас склав письменник Михайло Стельмах».

З фольклорними творами ознайомлюємо у формі розповіді. Вступне слово вихователя може бути таким: «Дітки! Ваші прапрабабусі та прапрадідуся, коли були маленькими, любили слухати таку казку (гратися в таку гру, відгадувати таку загадку) тощо.

Необхідно організовувати *театралізовану діяльність* дітей, ігри-драматизації, інсценування. З дітьми молодшого дошкільного віку ігри-драматизації (ігри для себе) проводяться на заняттях з художньої літератури, з дітьми старшого дошкільного віку – у повсякденні. Ігри-драматизації – це розігрування в ролях художнього літературного твору

і відтворення характерних рис його героїв із збереженням послідовності авторського сюжету.

Ігри-драматизації не виникають спонтанно, тому дітям молодшого дошкільного віку спочатку пропонуються вихователем за змістом добре відомих казок. Старші дошкільники організують такі ігри й самостійно за змістом улюблених казок, оповідань, сюжетних віршів, вносячи у виконання своєї ролі ініціативу, фантазію, творчість, вигадку тощо. Такі ігри не потребують значної підготовки й репетицій – достатньо знання й інтересу дітей до художнього твору та елементів костюмів, декорацій. Інсценування – це точне відтворення художнього твору за ролями (гра для інших) вимагає значної попередньої підготовки (розучування тексту, підготовка декорацій, костюмів, репетиції) тому проводиться лише в старших групах. На інсценування, які є складовою частиною свят, розваг запрошуються батьки, діти молодших груп, працівники дошкільного закладу та ін.

Хрестоматія «У барвистому віночку» стане суттєвим доповненням у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. Книжка добре прислужиться не лише вихователям і батькам, а й викладачам та студентам педагогічних коледжів, інститутів, університетів.

Молодша група **(3-4 роки життя)**

Методичний коментар

Дітей *третього року* життя пропонуємо ознайомлювати з різножанровими художніми текстами, доступними віку дітей (забавлянки, казки, оповідання, невеличкі віршики як народні так і авторські, інші жанри дитячого фольклору). Потрібно вчити малят уважно слухати і розуміти зміст та стежити за розвитком дії в українських народних та авторських пісеньках. Вчити промовляти, повторювати за вихователем забавлянки, окремі фрази, римовки, повтори звуконаслідування, що трапляються у невеличких казках (напр., пісенька колобка та ін.) виражаючи радість та/або співчуття персонажам.

Вчити дітей розуміти зміст народних казок не використовуючи унаочнення, розуміти контрастні образи (зайчик і лисичка, вовк та ін.). Читати дітям вірші, казки, невеличкі оповідання українських письменників з унаочненням і без нього. Збагачувати словник дитини лексикою з художніх творів.

У цьому віці діти повинні вміти відтворювати зміст добре знайомих казок за допомогою запитань вихователя та унаочнення.

У художньо-мовленнєвій діяльності з малятами потрібно проводити різні типи (індивідуальні, індивідуально-групові, групові) й види занять: тематичні та інтегровані тощо. Це дає можливість підійти до естетичного сприймання художніх творів більш свідомо.

Вчити дітей промовляти виразно і напам'ять невеличкі забавлянки, віршики, розігрувати (інсценізувати) нескладні сюжети знайомих творів. Продовжувати збагачувати словник дитини лексикою з художніх творів.

У роботі з дітьми *четвертого року* потрібно максимально залучати художню літературу в різних формах роботи протягом дня (на заняттях, у повсякденні: під час різноманітних процесів життєдіяльності у розпорядку дня (читання художніх творів у години ранкового прийому; на прогулянці, під час спостережень; у вечірні години; супровід віршами побутових процесів (миття рук, одягання, підготовка до сну).

Учити емоційно сприймати зміст, ритмічність мови, розрізняти прозову і віршовану мову.

Привчати запам'ятовувати невеликі вірші (з 4-ох – 6-ти рядків) та самостійно, усвідомлено й виразно читати напам'ять знайомі чотирирядкові вірші, забавлянки. Вправляти в умінні слухати і насолоджуватися ритмомелодикою поезії, впізнавати у віршах подібні за звучанням слова (котик – животик, ніжки – ріжки, скажу-покажу), відчувати ритм.

ТВОРИ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕМАТИКИ

Павло Тичина

Осінь така мила

Осінь така мила,
осінь
славна.
Осінь матусі їсти несе:
борщик у горщику,
кашка у жменці,
скибка у пазусі,
грушки у фартушку.

Дмитро Павличко

Осінь

Небеса прозорі,
Мов глибинь ріки.
Падають, як зорі,
З явора листки.

А над полем нитка
Дзвонить, як струна,
Зажурилась квітка –
Чує сніг вона.

Грицько Бойко

Ясне сонце не гріє

Ясне сонце не гріє,
Холодок повіва,
Засихає, жовтіє
На узліссі трава.
Небо хмуриться часто,
Потемніла ріка...
Щоб дощами упасти,
Плине хмара важка.
Осипаються клени,
Листя з дуба летить...
Лиш ялинка зелена
Серед лісу стоїть.

Грицько Бойко

Білочка

Хвіст трубою, спритні ніжки-
Плиг із гілки на сучок! —
Носить білочка горішки
В золотий свій сундучок.
В неї й очі, мов горішки,
Кожушинка хутряна,
Гострі вушка, наче ріжки, —
У дуплі живе вона.

Грицько Бойко

Морозець

Морозець, морозець!
Не щипай за щічки.
Теплі валянки у нас,
Шубки й рукавички.
Морозець, морозець!
Плещемо в долоні.
У дівчаток і хлоп'ят
Носики червоні.

Катерина Перелісна

СНІЖОК

Ой, летить сніжок, летить,
Заміта дороги!
Ходять діти по снігу —
Загрузають ноги.

А лопатки наші де?
Нащо їх сховали?
Та ж вони якраз на те,
Щоб сніг розгрібати.

Снігу, білий сніжку!
Посипай доріжку.
Насип цілу гору
Біля цього двору.

Ой, летить сніжок, летить,
Пада на доріжки!
Та не глибоко тепер —
Не загрузнуть ніжки!

Катерина Перелісна

Зима й весна

У куточку під парканом
Сніг біліє – там зима!
А де сонечко дістане,
Снігу й крапельки нема.

Там вже травка зеленіє
Й сині проліски цвітуть,
Червячок вже землю рие,
А пташки гніздечка в'ють.

* * *

Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко,
На весняні квіточки,
На маленькі діточки.
Ось вони граються –
Тебе дожидаються

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Золоте сонечко

Сонечко, сонечко!
Ти яке?
Та, звичайно ж, сонечко –
Золоте.
Синьоока річечка
Й трави ті
Від такого сонечка –
Золоті!
Золотиста дівчинка
У ріці.
Золоті весняночки
На лиці!
Золотиться в променях
Окуньок.
Золотий від сонечка
І деньок!

Анатолій Черниш

Сонечко

Сонечко, сонечко,
Ти прийди до нас.
Ми тебе чекаємо,
Бо весни вже час.

Приспів: Щоби квіти розцвітали,
Щоби діти підростали,
Щоб на світі все жило,
Треба сонечка тепло.

Сонечко, сонечко,
Ти не будь хмурне!
Вітерець повіє –
Хмари розжене.

Приспів.

Сонечко, сонечко,
Глянь із висоти.
Ти хороше сонечко,
Нам щодня світи.

Лариса Недін

Травень

Травень сонечком голубить
і пташок і діточок.
І метелик кольоровий
сів погрітись на пеньок.
Крильцями тріпоче,
а летить не хоче.

Вадим Крищенко

Ластів'ята

Прилетіли ластів'ята,
Сіли край віконця,
Принесли у нашу хату
Весняного сонця.

Посідали ластів'ята
Кленові на спину.
Принесли у нашу хату
Весняного співу.

Наталія Забіла

Метелик

Я біжу, біжу по гаю,
я метелика впіймаю.
А метелик не схотів –
геть від мене полетів.

Тамара Коломієць

Веснянка

Ішла весна-красна
У синій хустинці.
Несла весна-красна
У скриньці
Гостинці.
Ягням – травичю,
Гусятам – водицю,
Каченятам – ряску,
А малятам – ласку.

Юрій Тітов

Котик

На віконці котик спав
Сонечком зігрітий.
Промінець його ласкав,
Колихало літо.

Повернувся на бочок,
Замурчав спросоння.
Дуже любить наш коток
Тепле підвіконня.

Юрій Тітов

Песик

Гляньте, песик є у мене,
З ним ми дружимо щоденно.
Білі лапки, чорні вушка,
Сам м'якенький, мов подушка.

Добре, лагідне звірятко,
Поміж очок темна цятка.
Він нікого не лякає,
З усіма кумедно грає.

Навіть з котиком він дружить,
За м'ячем стрибає дуже.
Ви на нього подивіться,
Усміхніться, подружіться.

КАЗКОВІСТЬ У СПРИЙНЯТТІ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

Олександр Олесь

КИЦЯ

— Кицю, кицю,
Де була?
Що ти їла,
Що пила?
— Я на річці була,
Там водичку пила,
А що їла – не скажу,
Тільки хвостик покажу.

Ігор Січовик

Колисанка

Опущу я Місяць низько,
Зроблю з Місяця колиску.
В неї кицю покладу
І заграю на дуду.
Та – послухає мене
І тихесенько засне.

Ходить гарбуз по городу

Ходить гарбуз по городу,
Питається свого роду:
– Ой, чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?

Обізвалася квасоля,
А за нею й бараболя:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізвалась жовта диня,
Гарбузова господиня:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізвались буряки,
Гарбузові свояки:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізвались огірочки,
Гарбузові сини й дочки:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізлався старий біб:
– Я іздержав увесь рід!
Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

– Ой, гарбузе, ти перистий,
Із чим будем тебе їсти?
– Миску пшона, трошки сала, –
От до мене вся приправа.

* * *

Я лисичка, я сестричка

Я лисичка, я сестричка
Не сиджу без діла.
Я гусяток пасла,
полювать ходила.

А сьогодні у неділю
Треба відпочити,
Свою хатку гарнесенько
треба прикрасити.

А щоб краща, а щоб краща
Була моя хатка,
Піти треба у гайочок
Квіточок нарвати.

Два півники

Два півники, два півники
Горох молотили,
Дві курочки-чубарочки
До млина носили.

Цап меле, цап меле,
Коза засипає,
А маленьке козенятко
На скрипочку грає.

Ой на горі жито –
сидить зайчик:
Сидить собі ще й моргас,
ще й ніжками чеберяє, –
бо він зайчик!
А лисичка бачить
та й думає:
«Як би такі ніжки мала,
то я б ними чеберяла,
як той зайчик!»

* * *

Дощ іде, дощ іде,
Аж із стріхи капає,
Комар з мухою танцює,
Аж підскакує.

* * *

Танцювала баба з дідом,
Загубила торбу з хлібом,
—Гірке моє танцювання,
Загубила харчування!

* * *

Тра-та-та, тра-та-та,
Пішла киця за kota,
За Кота Котовича,
За Сивка Сивковича.
На весіллі у kota
Була чиста сміхота:
Були киці і собачки,
Курочки і гуси й качки,
Веселенько танцювали,
Скоки-гопки витинали.
Тра-та-та, тра-та-та,
Така була сміхота!

Танцювала риба з раком,
А петрушка з пастернаком,
А цибулька дивувала,
Як петрушка танцювала.

Марійка Підгірянка

КОТИК

Скочив котик,
Сів на плотик,
Миє ротик
І животик.
Він миленький
І чистенький,
Гарний Мурко
Мій маленький.

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Білочка

Гralися малята
В жмурки у дворі –
Білочку уздріли
На сосні вгорі.

З гілочки на гілку
Раптом плиг та плиг!
Знову заховалась
Між гілок густих.

Білочка-пустунка
Вічками блищить,
Скинула їм шишку
Й зникла десь на мить.

Білочку пухнасту
Любить дітвора,
А для білки жмурки –
То найкраща гра!

П. Воронько

Падав сніг на поріг

Падав сніг на поріг,
Кіт зліпив собі пиріг.
Поки смажив, поки пік,
А пиріг водою стік.
Кіт не знав, що на пиріг
Треба тісто, а не сніг.

Юрій Будаєк

Гулянка з зайчиком

Зайчик, зай,
Вилізай
Із нори
Догори
На лужок
У сніжок
Погулять,
Поплигать,
Холода –
Не біда
Кругом сніг
Коло ніг –
Як вода.
Не стогни,
Натягни
Аж до вух
Свій кожух, –
Ух!

З усіх ніг
Плиг у сніг.
Там у нім,
У пухкім,
Аж до вух, –
Гей, ух!
Біжим, зай.
Доганяй.
Утечем –
Розпечем
Той мороз
Аж до сльоз!

Анатолій Черниш

Нема коли

Не одну уже годину
Гріє кіт на сонці спину.
Я кажу йому: «Мій котик,
Ти погрів би ще й животик!»
Кіт на те: «Му-у-рли, му-у-рли,
Бачиш – сплю? Нема коли!»

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

У зеленому садочку

У зеленому садочку
Зайчик спав у холодочку.
У саду гуляла Віра
І знайшла зайчатко сіре.
Ой, яке ж воно гарненьке,
І пухнате, і маленьке!
Не втікай у ліс, зайчатко,
Хай натішиться дитятко!

Ігор Січовик

Молочко від кізки

Коло нашого порога
Стоїть кізка круторога:
– Я з далекого села
Молочка вам принесла,
Щоб росли маленькі діти
І батьки могли радіти

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Ой, чому це плаче Киця?

Ой, чому це плаче Киця?
Протікає черепаця...
І коли надворі дощ,
Він в хатинці йде також...
Треба Кицю рятувати –
Дах мерщій ремонтувати!

Тут же ранньої пори
Вийшли з лісу два бобри,
Працювали без зупинки –
Знов хатинка, як картинка.
Не страшна Киціоні злива –
Киця рада і щаслива!

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Хмаринка і сонечко

– Ти куди, хмаринко біла,
Любе сонечко поділа?
– Вклала спати на перинку,
Хай спочине хоч хвилинку!

Угорі вітрець гуляє,
Дарма часу він не гає:
Здуй хмаринку світлоброву –
Сяє сонечко нам знову.

Вадим Крищенко

Ранок

Сонечко, сонечко –
Золота перлинка.
Глянь на нашу донечку,
Розбуди Полінку.

Прикотися м'ячиком –
Хай встає раненько
І ухопить зайчика
Сонячного в жменьку.

Михайло КОЦЮБИНСЬКИЙ

Про двох цапків

З одного берега йде до річки білий цапок, а з другого берега надходить чорний цапок. І той хоче через річку перебраться, і другий. А через річку кладка. Така вузька, що тільки один може перейти, а двом тісно. Не схотів білий цапок зачекати, поки перейде через кладку чорний, а чорний собі не схотів заждати, щоб перейшов білий.

Ступили обидва на кладку, зійшлись посередині та й ну один одного лобами й рогами бити! Бились, бились, та й скінчилося на тому, що обидва в воду попадали і потопились.

Михайло КОЦЮБИНСЬКИЙ

Дві кізочки

А дві кізочки – то були розумнішими. Стрілись вони на вузькій стежечці. З одного боку стежечки глибокий рів, а з другого – висока та крута гора. Розминутися ніяк не можна.

Постояли вони, постояли, подумали-подумали, а тоді одна кізочка стала на коліна, перевернулась на бік, лягла на стежці і притиснулась спиною до гори. Тоді друга обережно переступила через неї, а та, що лежала, встала і пішла собі.

Галина Демченко

Білочка

– Де ти, білочко, живеш,
Що ти, білочко, гризеш ?
– У зеленому ліску
У дуплі, у сосняку,
Я гризу горішки,
І гриби, і шишки.

Ігор Січовик

Равлик

Равлик-Павлик-Слимачок
Замкнув хатку на гачок.
Написав: «Мене нема –
Починається зима!»

Анатолій Черниш

Злий пес

Гарр, гарр! Тебе не знаю.
Не підходь, бо покусаю.
Стережись, тобі сказав.
Гарр, гарр, гав!

Анатолій Черниш

Хто там?

«Хто там, хто там серед ночі
Увійти до мене хоче,
Хто непрошений прибіг
Й шарудить, гризе поріг?»

«Я, – сказала сіра мишка, –
Бо ввійти не можу тишком.
У людей така манера –
Зачиняти на ніч двері».

«Почекай, – сказав я мишці, –
За порогом трішки-трішки.
Котику, забудь про сні,
Мишці двері відчини!»
Мишка шкрябає тихіше,
Каже: «Я прийду пізніше».

Лариса Недін

Примхливий їжачок

«Їжачок, їжачок,
Скільки в тебе колючок!
Покажи нам лапки й очка,» –
Та він слухати не хоче
За голками заховався,
Калачиком зібгався,
Сердиться, тремтить.
Що ж поробиш?
Хай біжить.

Лариса Недін

Пригода

А наш
Песик Дружок
Натягнув капелюха
На самісінькі вуха.
Вийшов на ганок,
Привітати ранок,
А там дощик
Кап-кап-капки,
Намочив
Дружкові лапки.

Анатолій Камінчук

Кіт Василь

Кіт Василь
 Варив кисіль.
 Зайчик Степанчик
 Наливав у жбаник.
 А лисичка-тітка
 Роздавала діткам.

Лариса Недін

Киця Муркотуха

Наша киця Муркотуха
 Кожен ранок миє вуха,
 Потім йде у ліс гуляти,
 На сонечку гріється,
 Далі знову миється,
 А на вечір
 Йде до хати
 І ляга на печі спати.

Андрій М'ястківський

Киця прокидається

Киця прокидається –
 Лапками вмивається.
 Квітка прокидається –
 Росами вмивається

Сонце прокидається –
 Хмаркою вмивається.
 Ну, а ми з сестричкою
 Вмиємось водичкою.

Михайло СТЕЛЬМАХ

Засць спати захотів

Засць спати захотів
 Сам постелю постелив.
 Сам собі приніс подушку,
 Підмостив її під вушко,
 Та у зайця довге вушко –
 Все звисає із подушки.

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Мама квочка і курчата

Є у мами квочки
І сини, і дочки –
Крихітні малята
Бігунці-курчата.
– Ціп-ціп-ціп! –
Дзвенить навкруг.
– Біжимо скоріш на луг!
– У травичці попасемось!
– У струмку води нап'ємось!
– Там для нас забав чимало!

– Тільки б мама не відстала!
– Не відстану, кво-кво-квок,
Я від вас ані на крок!
Вас одних не відпушу:
Нанесуть хмарки дощу –
Хто від нього вас сховає?
Хто вас разом позбирає,
Захистить від гусака,
Чи поділить черв'ячка?
А коли вітрець повіє,
Хто укриє і зігріє?
Зупинилися маленькі:
– Наша матінка рябенька!

Іванна Блажкевич

Котик муркотик

Ох і любить спать на сонці
Котик наш, муркотик,
Цілий день він на віконці
Гріє свій животик

Та як мишка зашкребоче,
Котик вже й пильнує.
Не заплющить доти очі,
Поки не вполює.

Катерина Перелісна

Верба

Тане сніг, течуть струмки,
Ожива травичка,
І до сонця гілочки
Простяга вербичка.

І м'якенькі, як пушок,
Ніжні, як шовкові,
Ясно дивляться з гілок
Котики вербові.

*Ігор Січовик***Що за квітка я?**

Я на сонце дуже схожа:
Золотиста, ніжна, гожа.
Рано-вранці розквітаю,
Пелюстками всіх вітаю.
Відгадати вам не важко,
Що за квітка я?
– Ромашка.

*Ігор Січовик***Їде зайчик у трамваї...**

Їде зайчик у трамваї
І довкола позирає.
Тут підходить їжачок
І питає:
– Ваш квиток!
Червоніє зайчик густо
І дає... листок капусти.
Пожував їжак листок.
– Це, – говорить, – не квиток.
Доведеться вам зійти
І додому пішки йти.

*Юрій Тітов***Лічилка**

Вийшло з лісу ведмежатко,
А за ним біжить зайчатко.
Слідом сіре вовчєня
Ще й руденьке лисєня.
Лісова маленька миша,
Білка, що усіх спритніша, –
З ними йшла уся сім'я.
Ну, а потім вийшов я.

Юрій Тітов

Метелик

А метелик невеличкий
Умивав росою личко,
Крильця ніжні намочив
Та й на квітці відпочив.

Потім крилонька розправив,
Закружляв у зелен-травах,
Він із далечі гаїв
До маляток прилетів.

Вадим Крищенко

Метелики

Ой, метелики біляві
Розлетілись по галяві
Вітерець за ними біг,
Та спіймати вже не зміг

Полетіли за горбочок
Сіли тихо на листочок,
Стали схожими на квітку –
І метеликів не видно.

Анатолій Камінчук

Бджілка весело літає

Бджілка весело літає,
Квіткам вічка розтуляє.
Каже: – Квіти, годі спати,
Я прийшла медок збирати!

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Хлопчик-дощик

Хлопчик-дощик аж до ночі
Бігав радісно, охоче.
І у полі, і на лузі –
Є у нього гарні друзі.
І садки його чекали,
І городи виглядали,
І струмочок під вербою,
Щоб наповнитись водою.

Всюди дощик побував,
Діжок сто води пролляв.
Та нарешті притомився,
Та нарешті зупинився.
Ліг на синю хмарку спати
І подався у Карпати!

Анатолій Камінчук

Трамвайчик

Дзінь-дзелень! – біжить трамвайчик.
 У вагоні лис і зайчик,
 Бегемотик, слоник, котик,
 Песик, вовчик, чорний кротик. –
 Не дивуйтесь! – каже зайчик, -
 В зоопарк іде трамвайчик!

ТВОРИ ПАТРІОТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Я. Скидан

Рідне

Україна – рідний край,
 Рідне поле, зелен гай,
 Рідне місто й рідна хата,
 Рідне небо й рідна мати.

Платон Воронько

Облітав журавель

Облітав журавель
 Сто морів, сто земель,
 Облітав, обходив,
 Крила, ноги натрудив.
 Ми спитали журавля:
 — Де найкраща земля?
 Журавель відповідає:
 — Краще рідної немає!

О. Луній

Рідна земля

Дощик втомився
 Та й зупинився
 І поглядає
 На ліс, поля.

Таке все чисте,
 Таке іскристе,
 Така вже гарна
 Рідна земля!

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Тарасик

Хтось Артемчик, хтось Павлусь.
Я – Тарасиком зовусь.
Це Шевченкове ім'я.
Тож пишатимусь ним я.

Буду я свою Україну,
Рідну мову солов'їну,
Синє небо, сяйво нив
Так любить, як він любив!

Марія Познанська

Про нашу Україну

Ми дуже любим весь наш край,
І любим Україну,
Її лани, зелений гай,
В саду — рясну калину.

Там соловейко навесні
Співає між гілками:
Та й ми співаємо пісні -
Змагається він з нами!

Катерина Перелісна

Любій матусі

Гарна ти, матусю,
Люба дуже, мила!
Ти мене ще змалку
Звичаю навчила.
І щодня навчаш,
Як любить родину
Мову нашу гарну,
Рідну Україну.
Буду українка,
Як і ти, матусю,
І за ту науку
Я тобі вклонюся.

СВЯТА

Я маленький хлопчик,
зліз на стовпчик,
в сопілочку граю,
діток забавляю.
А ви, люди, чуйте,
коляду готуйте.
Яблучка, горішки,
то мої потішки.

Я дівчинка маленька,
спідниченька рябенька,
чобітки коркові,
будьте з празником здорові!

* * *

Щедрівочка щедрувала,
Під віконце підбігала;
— Що, бабусю, напекла,
То нам – до вікна.
Не щипай, не ламай,
А по цілому давай.

Максим Рильський

Пісня про ялинку

Сніг та й сніг навколо ліг,	Ой зелена та весела!
Грає сріблом білий сніг.	Веселить міста і села.
А ялинка молода,	Ми прикрасимо ялинку,
Наче влітку, вигляда.	Заспіваєм пісню дзвінко:

– Ой ялинко-деревце!
Ось тобі і те, і це,
Щоб ти гарною була,
Наче квітка розцвіла.

Галина Демченко

Ялинка

Що за гостя в нас така –
І зелена, і струнка.
Сяє зірка угорі,
На гіллячках ліхтарі.
І ростуть на ній не шишки,
А цукерки і горішки.

Інна Кульська

Мамине свято

Мамине свято
Я зустрічаю.
Я для матусі
Віршика знаю.
Я подарунок
Мамі роблю.
Я мою маму
Дуже люблю.

ДИТИНА В РОДИНІ

Катерина Перелісна

Дуже люблю

Матусю, дай ручки твої поцілую,
За шийку тебе обійму,
І щічки погладжу.
Ти знаєш, матусю,
Як дуже тебе я люблю!
І ти мене любиш, хоч я неслухняна,
Частенько і шкоду роблю.
Та ти все пробачиш,
Мене поцілуєш,
І я тебе дуже люблю!

*Ніна Шмурикова-Гаврилюк***Віронька-зіронька**

Гляньте: наша Віронька,
Наче ясна зіронька,
Вранці прокидається –
Весело всміхається
Татові й матері,
Лагідній бабусі,
Дідусеві й киці,

Щиглику й вербиці,
Квітам при стежинці,
Сонечку й хмаринці!

*Антоніна Царук***Матусі**

Як затишно пташеняті
під крилом матері спати!
А телятку одному
без матері сумно: «Му!»»

Кошенятко мружить очі –
ласки маминої хоче.
Братик мій проснувся рано
і спросоння плаче: «Мамо!»»

Бо дорожче над усе
рідне мамине лице.
Найсолодша в світі мова –
це матері колискова.

*В. Луцик***Мамі**

Мама, мамочка, матуся,
Я до неї пригорнуся.
Вона добра і привітна,
Ніби сонце в небі, світла.

Володимир Ладичець

Місяць в хмарах заблуdivся

Місяць в хмарах заблуdivся
Та й за гору закотився.
Я пішла б його шукати,
Тільки кличуть вже до хати.

Я б сказала, що не хочу,
Та злипаються вже очі,
І не слухаються ніжки...
— Донесіть мене до ліжка!

РОЗВАГИ ДІТЕЙ

(взаємини, праця)

Марія Познанська

Здрастуй, хлопчику маленький!

Здрастуй, хлопчику маленький!
Йди в кімнату, ручку дай.
Хоч у нас ти і новенький –
Не соромсь, за стіл сідай.
Будеш снідати із нами:
Ось оладки, осьде чай.
Плачеш? Хочеться до мами?
Ой, не треба, не скучай!
В нас ведмедик є і м'ячик.
Коник он стоїть в кутку...
Подивись, ніхто не плаче
У дитячому садку.

Грицько Бойко

Перу, перу платтячко

Перу, перу платтячко
І хустинки
Для моєї лялечки,
Для Маринки.
Перу, перу платтячко
І співаю,
У вікно на сонечко
Поглядаю.

Вийди, вийди, сонечко,
З-за хмаринки, —
Хай висохне платтячко
Для Маринки.
Буду, буду платтячко
Прасувати,
Буду мою лялечку
Одягати.

Катерина Перелісна

Черевички

От, недобрі черевички, –
Завжди лізуть до водички!
Неслухняні вони дуже,
Все шукають, де калюжі . . .
Хлюп! Та хлюп! І вже брудні.
Горе мамі . . . і мені.

Ігор Січовик

Олівець

В олівця-малювця
Є роботи без кінця.
Він малює все на світі,
Що подобається дітям.

Ігор Січовик

Ми – артисти

Соловей сидить на гілці,
А я граю на сопілці.
Він співає: «Тьох, тьох, тьох!»
Ми артисти з ним удвох.

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Віронька працює

Поливала Віра грядку –
Всі морквинки по порядку,
І цибульку, й полунички,
Чорнобривчики й травичку.

Ллється з лійки дощик рясно –
Все полле Віруся вчасно.

Іванна Блажкевич

Олівці

Ми веселі олівці –
Наче сонця промінці.
По папері помандруєм,
все, що хочеш намалюєм.
Тільки нас не розкидай,
а в коробочку складай!

Наталія Забіла

І В ЯСОЧКИ Є ГРЯДКА!

Ранком сонце лине просто в хату, промені лягають на поріг.

Вийшла Яся у садок гуляти, де ще так недавно танув сніг.

А тепер — росте на гіллі листя, горобці веселі цвірінчать, і нової травки гострі списи з-під трави торішньої стирчать.

Край паркану — що це роблять діти? Скільки сміху, галасу й турбот!

Підійшла Ясюня подивитись:

— Це ж вони тут скопують город! Сміх і галас:

— В мене будуть дині!

— В мене морква!

— В мене буряки!

А в того — гарбуз з смачним насінням, і в'юнкий горох, і огірки...

А Ясюня ще така маленька, наймолодша між усіх діток: чорні очка, личко рожевеньке і кругленька вся, як огірок.

Тягне Яся і собі лопатку, — ой, яка ж велика та важка!

— Буде в мене теж маленька грядка, як у всіх дітей із дитсадка!

І скопала грядку наша Яся, не відстала від усіх діток. Їй, щоправда, допоміг Михасик, та Роман, та Лесь, та Ігорьок...

— Ну, мала, яке ж тобі насіння?

А мала й не знає: що саджать?

Посадити б їй солодкі дині, що під сонцем, як свинки, лежать? Чи червону моркву? Чи салату? Чи смачні зелені огірки? Чи капусту — потім шаткувати? Чи горошок, щоб зривать стручки?..

Узяла Ясюня по зернятку й буряків, і моркви, й те, і те...

Ой, і буде ж у Ясюні грядка, мабуть, краща, ніж у всіх дітей!

Йде робота радісна і спора, веселіша за найкращу гру. А весняне сонце лізе вгору і пече, й цілує дівчоріччя.

Корній Чуковський

МИЙДОДІР

Простирала
Повтікали,
Ковдра — з ними за поріг
І подушка,
Мов скакушка,

Мов та жаба-скрекотушка,
Пострибала, хоч без ніг.
Я за свічку -
Свічка в пічку!
Я за книжку -
Утекла
І під ліжко
Залягла!
Хочу я напитись чаю,
Але що це? Сам не знаю!
Самовар мій, повний вщерть,
Утікає шкереберть!

Що зробилось?
Що зробилось?
І від чого
Все кругом
Підхопилось
Завертілось,
Закрутилося млинком?
Утюги
За чобітками,
Чобітки
За пиріжками,
Пиріжки
За тарілками,
Кочерга
За пояском –
Все лігає,
Утікає,
Що аж курява стовпом!
Тут із маминої спальні
Клишоногий і кривий,
Вибігає умивальник
І кричить мені, страшний:

— Ах негарне, нечупарне,
Неумите поросятко!
Чорне, ніби сажотрус,
Ти на себе подивись:
В тебе вакса за ушима,

В тебе клякса під очима,
В тебе руки – гидко взяти!
Тож від тебе й штаненята,
Сміх сказати, штаненята
Геть від тебе подались!
Рано-вранці на світанку
Умиваються качата,
Кошенята, й мишенята,
І жучки, і павучки.
Тільки ти не умивався,
Замазурою zostався,
І втекли від замазури
І штанці, і чобітки.
Я – Великий Умивальник,
Славнозвісний Мийдодір,
Умивальників Начальник
І мочалок Командир!
Тільки тупну я ногою,
Тільки крикну: «Воювать!» –
У кімнату цю юрбою
Умивальники влетять
І загавкають, завиють,
Заскрегочуть, завищать
І брудного замазуру
Всі ухоплять чимскоріш,
Просто в річку,
Просто в річку
З головою полетиш!
Стукнув він у мідний таз,
Закричав: – Кара-бараз!

І щітки попідбігали,
Задирчали, затріщали
І давай мене вмивать,
Ще й приказувать:
— Я бруднулю мию, мию,
Мию носа, мию шию,
Ти, бруднуле, не забудь,-
Чистим, чистим, чистим будь!

Тут і мило підлетіло,

З мила піна потекла,
І шуміла, і шипіла,
І жалила, як бджола!

Я від губки із кімнати
Прудко кинувся тікати,
А вона услід біжить,
Ще й гукає: – Гей, ловіть!

Враз до парку я прискочив,
Огорожу перескочив, –
Губка все за мною мчиться
І кусає, як вовчиця.

Аж дивлюсь:
мій друг хороший,
Крокодил старий іде.
Він Тотошу і Кокошу
На прогулянку веде.
Губку вмить він проковтнув,
Як цукерочку глитнув.

А тоді ногою – туп,
Ще й кричить,
Він двома ногами – гуп,
Ще й гарчить:
— Ти брудніший, ніж земля! -
Він сказав.
— Забирайся звідсіля! -
Загукав.
— А як ні, то дожену, -
Він сказав.
— Розтопчу і проковтну! -
Загукав.
Ех, як кинусь я додому утікати!
Як візьмусь я руки, ноги обмивати!
Милом, милом,
Милом, милом
Умивався без кінця.
Змив і ваксу,
І чорнило

З неумитого лиця.
Враз штанці мої вбігають
І до ніг мені плигають.

А за ними й пиріжок:
— Ну-бо їж мене, дружок!
А за ним і бутерброд
Підлетів – і прямо в рот!

От і книжка повернулась,
З нею й зошит-молодець,
Арифметика метнулась
Із абеткою в танець.

Тут Великий Умивальник,
Славнозвісний Мийдодір,
Умивальників Начальник
І мочалок Командир,
Підбігає, і танцює,
І цілує, й каже так:
— От тепер тебе люблю я,
От тепер тебе хвалю я,
Ти вже більше не бруднуля,
А чистесенький хлопчак!

Треба, треба умиватись,
Умиватись треба нам!
Ви, бруднулі,
Замазулі,
Сором вам!
Сором вам!
Так, бруднулі,
Замазулі,
Сором вам!
Сором вам!

Хай славиться мило пашисте,
Рушник хай прославиться чистий,
Хвала порошоків зубному
І гребінцеві густому!

Давайте ж бо митись, купатись,
 Пірнать, хлюпотать, полоскатись
 У ночвах, у мисці, у ванні,
 В струмку, у ставку, в океані,
 І в річці, і в бані
 Старі й молоді, –
 Слава довічна воді!

(Переклад Максима Рильського)

Марійка Підгірянка

Загадки

Поночі літає,
 удень засинає.
 Кругла голова,
 зоветься ...

(Сова)

Пара довгих вушок,
 Сіренький кожушок.
 Скорий побігайчик,
 А зоветься...

(Зайчик)

В'ЯЗКА КАЗОК

Рукавичка

Ішов дід лісом, а за ним бігла собачка, та й загубив дід рукавичку.

От біжить мишка, улізла в ту рукавичку та й каже:

— Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка. А ти хто?

— Жабка-скрекотушка. Пусти й мене!

От уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

— А хто-хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

— А я зайчик-побігайчик. Пусти і мене!

— Іди!

От уже їх троє.

Коли це біжить лисичка — та до рукавички:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігачик.

А ти хто?

— Та я лисичка-сестричка. Пустить і мене!

— Та йди!

Ото вже їх четверо сидить. Аж суне вовчик — та й собі до рукавички, питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик та лисичка-сестричка. А ти хто?

— Та я вовчик-братик. Пустить і мене!

— Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся — біжить кабан.

— Хро-хро-хро! А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

— Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустить і мене!

— Оце лихо! Хто не набреде — та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеш?

— Та вже влізу,— пустить!

— Та що вже з тобою робити,— йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать куці, вилазить ведмідь — та й собі до рукавички, реве й питається:

— А хто-хто в цій рукавичці живе?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігачик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

— Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрідь. Пустить і мене!

— Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

— Та якось будемо.

— Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, — семеро стало.

Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся,— нема рукавички. Він тоді назад — шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла-бігла, бачить — лежить рукавичка і ворушиться. Собачка тоді: «Гав-гав-гав!»

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички,— так усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

*Іван Франко***РІПКА**

Був собі дід Андрушка, а в нього — баба Марушка, а в баби — дочка Мінка, а в дочки — собачка Хвінка, а в собачки — товаришка, киця Варварка, а в киці — вихованка, мишка Сіроманка.

Раз весною взяв дід лопату та мотику, скопав у городі грядку велику, гною трохи наносив, грабелючками підпушив; зробив пальцем дірку та й посадив ріпку.

Працював дід немарно: зійшла ріпка гарно. Щодень ішов дід у город, набравши води повен рот, своєю ріпку поливав, їй до життя охоти додавав.

Росла дідова ріпка, росла! Зразу така, як мишка, була, потім, як буряк, потім, як кулак, потім, як два, а наприкінці стала така, як дідова голова.

Тішиться дід, аж не знає, де стати. «Час, — каже, — нашу ріпку рвати!» Пішов він на город — гуп-гуп! Узяв ріпку за зелений чуб: тягне руками, уперся ногами, — мучився, потів увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дід бабу Марушку: «Ходи, бабусю, не лежи, мені ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за плече. Тягнуть, аж піт тече. Смикає дід ріпку за гичку, смикає баба діда за сорочку, працюють руками, упираються ногами. Промучилися увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе баба дочку Мінку: «Ходи, доню, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за сорочку, дочка бабу — за торочку. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дочка собачку Хвінку: «Ходи, Хвінко, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за сорочку, дочка бабу — за торочку, собачка дочку — за спідничку. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе собачка кицю Варварку: «Ходи, Варварочко, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за сорочку, дочка бабу — за торочку, собачка дочку — за спідничку, киця собачку — за хвостик. Тягнуть і руками, і зубами, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе киця мишку Сіроманку: «Ходи, Сірочко, не біжи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп. Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за сорочку, дочка бабу — за торочку, собачка дочку — за спідничку, киця собачку — за хвостик, мишка кицю — за лапку.

Як потягли — та й покотилися.

Упала ріпка на діда Андрушку, дід — на бабу Марушку, баба — на дочку Мінку, дочка — на собачку Хвінку, собачка — на кицю Варварку, а мишка — шусть у шпарку!

КОТИК І ПІВНИК

Був собі котик і півник та й побраталися. Котик, було, у скрипочку грає, а півник пісеньки співає. Котик, було, йде їсти добувати, а півник вдома сидить та хати глядить. То котик, було, йдучи наказує:

– Сядь же ти, півнику, на печі та їж калачі, а я піду по дрова, та як прийде лисичка, то не озивайся!

– Добре, добре, – каже півник, засуне хату та й сидить, аж поки котик вернеться.

Навідала півника лисиця та й надумала його підманити.

– Ходи, ходи, півнику, до мене, що у мене золота пшениця, медяна водиця.

А півник їй:

– То-ток, то-ток, не велів коток!

Бачить лисиця, що так не бере, прийшла раз уночі, насипала півникові попід вікном золотої пшениці, а сама засіла за кущем. Тільки що котик вийшов по здобич, а півник одсунув кватирку та й виглядає. Бачить: нікого нема, тільки пшеничка попід вікном розсипана. Понадився півник:

– Піду-но я трошки поклюю, нікого нема, ніхто мене не зобачить, то й котикові не скаже.

Тільки півник за поріг, а лиска за нього та й помчала до своєї хати.

А він кричить:

– Мій котику,

Мій братику!

Несе мене лиса

За кленові ліса,

За круті гори

За бистрії води...

От котик почув, прибіг, відняв півника, приніс додому та й каже знов:

– Гляди ж, півнику, як прийде лисичка, не озивайся, бо тепер я піду далі!

Пішов.

А лисичка вже й біжить. Стук-стук у віконце:

- Півнику-братику, відчини! Як не відчинеш, віконце видеру, борщик виім і тебе візьму.

- А півник усе:

– То-ток, то-ток, не велів коток! То-ток, то-ток, не велів коток!

От вона віконце видерла, борщик виїла і його взяла. Несе, а півник знову:

Котику-братику,
несе мене лиска
по каменю-мосту
на своєму хвосту.

Порятуй мене!

Котик поки почув, було пізно лиску доганяти. Біг-біг, не наздогнав, вернувся додому та й плаче, а далі надумався, узяв скрипку та писану торбу та й пішов до лисиччиної хатки.

А в лисиці було чотири дочки та один син. То стара лисиця на полювання пішла, а дітям наказала півника глядіти.

– Глядіть же, – наказала, – нікого не пускайте.

Та й пішла.

А котик підійшов під вікно та й заграв, ще й приспівує:

Ой у лиски, в лиски новий двір
та чотири дочки на вибір,
п'ятий синко ще й Пилипко.

Вийди, лисе, подивися,
чи хороше граю!

От найстарша лисичівна не втерпіла та й каже до менших:

– Ви тут посидьте, а я піду подивлюсь, що воно там так хороше грає?

Тільки що вийшла, а котик її – цок у лобок та в писану торбу! А сам знов грає:

Ой у лиски, в лиски новий двір...

Не втерпіла й друга лисичівна та й собі вийшла, а він і ту – цок у лобок та в писану торбу! Так усіх штирох виманив. А синко Пилипко где-пожде сестричок – не вертаються:

– Піду-но, – каже, – позаганяю, а то мати прийде, битиме.

Та й вийшов з хати. От котик і його – цок у лобок та в писану торбу! А потім почепив торбу на сухій вербі, сам – у хату, знайшов півника, розв'язав, взяли вони удвох усю лисиччину страву поїли, горщика з окропом вивернули, горшки-миски побили, а самі втекли додому.

Та вже потім півник довіку слухав котика.

ПІВНИК І ДВОЄ МИШЕНЯТ

Жили собі двоє мишенят — Круть та Верть і півник Голосисте Горлечко. Мишенята було тільки й знають, що танцюють та співають. А півник удосвіта встане, всіх пісню збудить та й до роботи береться. Ото якось підмітав у дворі та й знайшов пшеничний колосок.

— Круть, Верть, — став гукати півник, — а гляньте-но, що я знайшов!

Поприбігали мишенята та й кажуть:

— Коли б це його обмолотити...

— А хто молотитиме? — питається півник.

— Не я! — одказує одне мишеня.

— Не я! — каже й друге мишеня.

— Я обмолочу, — каже до них півник. І взявся до роботи.

А мишенята й далі граються.

От вже й обмолотив півник колосок та й знов гукає:

— Гей, Круть, гей, Верть, а йдіть гляньте, скільки зерна я намолотив!

Поприбігали мишенята.

— Треба, — кажуть, — зерно до млина однести та борошна намолоти.

— А хто понесе? — питає півник.

— Не я! — гукає Круть.

— Не я! — гукає Верть.

— Ну, то я однесу, — каже півник. Узав на плечі мішок та й пішов.

А мишенята собі одно скачуть — у довгої лози граються. Прийшов півник додому, знов кличе мишенят:

— Гей, Круть, гей, Верть! Я борошно приніс. Поприбігали мишенята, пораділи:

— Ой півничку! Вже тепер тісто треба замісити та пиріжечків спекти.

— Хто ж міситиме? — питає півник. А мишенята й знов своє:

— Не я! — пищить Круть.

— Не я! — пищить Верть. Подумав, подумав півник та й каже:

— Доведеться мені, мабуть.

От замісив півник тісто, приніс дрова та й розпалив у печі. А як у печі нагоріло, посадив пиріжки.

Мишенята й собі діло мають: пісень співають, танцюють.

Аж ось і спеклися пиріжки, повиймав їх півник, виклав на столі.

А мишенята вже й тут. І гукати їх не треба.

— Ох, і голодний я! — каже Круть.

— А я який голодний! — каже Верть. Та й посідали до столу.

А півник і каже:

— Стривайте-но, стривайте! Ви мені перше скажіть, хто знайшов колосок.

— Ти, — кажуть мишенята.

— А хто його обмолотив?

— Ти, — вже тихіше відказують Круть із Вертем.

— А тісто хто місив? Піч витопив? Пиріжків напик?

— Ти, — вже й зовсім нищечком кажуть мишенята.

— А що ж ви робили?

Що мали казати мишенята? Нічого. Стали вони тут вилазити з-за столу, а півник їх і не тримає. Хто ж отаких лінохів пиріжками пригощатиме?

Лариса Недін

Ведмедик-кумедик

Ведмедик-кумедик

До лісу ходив.

Ведмедик-кумедик

Малинку любив.

Залізе в малинник,

Ласує, ням-ням:

– Смачнюща малинка,

Нікому не дам.

Аж ось прилетіла бджола.

Ведмедику каже вона:

– Малинку смачнющу

Я також люблю.

Мене ти пригостиш, –

І я пригощу.

Подумав ведмедик,

Помудрував,

всміхнувся бджолі

І ласкаво сказав:

– Їж, бджілко,
Ласуй досхочу.
А ведмедіку-кумедіку
Принеси медку.

Отак дружньо поділились.
Отак в лісі подружились.

З того часу ведмедик –
Пасіку охороняє.
А бджілка кумедика
Медком пригощає.

Наталія Забіла

СОРОКА-БІЛОБОКА

У сороки-
Білобоки
П'ять малят-сороченят.
Усі чисто
Хочуть їсти.
Треба всім їм дати лад.
От сорока-Білобока
Поскакала на поріг
І до хати
Працювати
Поскликала діток всіх.
Цей, здоровий,
Носить дрова,
Той, швидкий, пшоно товче.
Третій в чашку
Цідить бражку,
А малий млинці пече.
Тільки п'ятий
Хоче спати,
Помагати не біжить, —
У садочку
В холодочку
Ліг на травці та й лежить.

У сороки-
Білобоки
Все вже зроблено як слід.
Вся родина
Й господиня
Посідали за обід.
Ті — до кашки,
Ці — до бражки,
Ще й млинців по п'ять, по шість.
А ледаче
Хай поплаче! —
Хто не робить, той не їсть.
Як почув це братик п'ятий, —
Не схотів на травці спати,
Аж підскачів: — Як це так?!
Ви — в господі,
Я — в городі,
До роботи й я мастак!
Ось він поле
Бараболю
Й обгортає залюбки,
До городу
Носить воду,
Поливає огірки.
Ще й на вишню
На найвищу
Лізе ягідок нарвать.
Вже й приносить
Вишень досить,
Щоб усіх почастувать.
І сорока-
Білобока
Не нахвалиться сама:
— В мене діти
Працьовиті,
Зовсім ледарів нема!

Лариса Недін

ДЕ КРАЩЕ
(віршована казка)

Звичайненька сіра мишка,
(Яких сотні в світі-мирі),
Мала затишне кубельце
У міській квартирі.

У хазяйки тишком-нишком
Під'їдала хліб і гречку,
Часом і шматочки сиру
Опинялись у гніздечку.

Все було для неї мило,
Почувалася щасливо.
Тим і любе було місто,
Бо завжди було що їсти.

Та з'явився у квартирі
Мешканець пухнасто-сірий.
Влігся він біля нори,
Нумо, мишку стерегти.

Мишка в нірці запищала:
«Це ж мій ворог, я пропала...
Як би там вже не було
Треба бігти у село.

Хоч в селі одноманітно,
Та безпечно і привітно.
Зроблю нірку у землі,
Буду жити на селі.»

В ранці мишка підвелася,
Чепурненько одяглася,
Й поки спало кошеля,
Із квартири утекла.

Потім з міста швидко дуже,
Оминаючи калюжі
По дорозі, далі гаєм
У село все ж прибігає.

Лиш сорока привітала
Сіру мишку. Харчувалась
Тим, що, звісно, там росте.
Але ж все було не те.

Мишка смакоти воліла.
А цукерки й сир, мабуть,
У саду все ж не ростуть.

Потім мишка день гуляла,
Всю місцевість оглядала.
Ось вже й ніч, пора вже спати...
Треба хатку будувати.

Тож збрала усі сили:
Нірку рила, рила, рила
Й під землю, ніби диво,
Хатка виросла красива.

Кріт-сусід приніс листочок,
Хробачок – чиюсь пір'їнку,
Жабка- ниток мотузочок
Всі казала: «Молодчинка!»

Але мишка вже не чула,
Бо втомилася, заснула.
Друзі хатку стерегли,
Щоб не сталося біди.

Вранці ж всі її вітали,
Щастя-радісті бажали.
Мишка гостей частувала,
І нам перепало.
Ой, смачно!

КОЛИСКОВІ

Катерина Перелісна

Спати час

Годі, діти, спати час!
Вітер сердиться на вас,
Стука в двері, у вікно:
«Вже поснули всі давно!
Сплять вже киця і котята,
Півник, квочка і курчата,
Вже й горобчики мовчать.
Діти, в ліжко! Час вам спать!

Лариса Недін

Колисонька

Люлі, люлі, люлі,
Прийшли до нас сонулі,
І дрімота коло нас,
І Софійці спати час.

Катерина Перелісна

Подушка

Тусі, тусі, тусі!
Налетіли гуси,
Накидали пір'я
На наше подвір'я.

Ми пір'я зібрали,
В подушку поклали,
Подушка м'якенька,
Дитина раденька.

Анатолій Черниш

Колискова

Люлі, люлі, люлі, люлі –
Прилетіли дві зозулі,
Дві зозулі, три синички
До маленької Анички.

Люлі, люлі, люлі, люлі –
Три синички, дві зозулі
Тихо пісеньку співають
І колиску колихають.

Ігор Січовик

Колисанка для котика

Спи, мій любий котику,
На бочку й животику,
Щоб тобі у тиші
Приснилися миші.

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Засинай, малятко!

Ніч надходить. Сяють зорі
На небесному просторі.
Люлі-люлі, баю-бай,
Спи, дитинко, засинай,
Спи, кохана Віронько,
Наша ясна зіронько!
Хай тобі присниться
Їжачок і Киця,
Сонечко й Курчатко –

Середня група (5-й рік життя)

Методичний коментар

Дітей п'ятого року потрібно вчити розуміти мораль прослуханого твору, ідею твору (чого вчить ця казка (оповідання)?); висловлювати оцінно-етичні судження (аналізувати та оцінювати вчинки героїв); запам'ятовувати окремі подробиці, що стосуються героїв, ситуації, в яких герої знаходяться, їх вчинків тощо; висловлювати своє ставлення до прослуханих творів, їх персонажів.

У цьому віці продовжуємо знайомити малюків з найпоширенішими жанрами літератури для дітей (казка, оповідання, вірш, загадка); з творами українських та зарубіжних авторів. Читати дітям цього віку твори різної тематики (морально-етичні, гумористичні, про природу). Вміти співвідносити зміст художнього тексту із власною поведінкою та поведінкою оточуючих; визначати позитивні та негативні риси персонажів (добрий, злий, чесний, сміливий, ввічливий, жадібний, сором'язливий) і, відповідно, оцінювати вчинки героїв, аналізувати поведінку героїв художнього твору.

Формувати уміння і навички самостійно розігрувати зміст знайомих художніх творів. Вчити визначати жанр художнього твору (вірш, казка, оповідання).

Залучати до елементарного художнього аналізу віршів (знаходити повтори, добирати римовані слова). Виховувати інтерес до заучування поетичних творів напам'ять (на 6 – 8 рядків), виразного їх читання.

Діти, на прохання дорослого, повинні вміти самостійно розповідати добре знайомі коротенькі казки, упізнавати героїв, співвідносити їх із назвою казки, знати напам'ять знайомі фольклорні твори, вгадувати відомі твори за цитатами з них.

Не забувайте використовувати твори художньої літератури у повсякденні. Це буде сприяти розвитку відчуття слова, що, у свою чергу, є невичерпним джерелом розвитку мовлення, збагачення словникового запасу і, разом з тим, сприятиме формуванню загальної культури дитини.

ТВОРИ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕМАТИКИ*Марія Познанська***Здрастуй, сонечко!**

Я всміхаюсь сонечку:
– Здрастуй, золоте! –
Я всміхаюсь квітонеці –
Хай вона цвіте!

Я всміхаюсь дощику:
– Лийся, мов з відра!
Друзям усміхаюся –
Зичу всім добра!

*Анатолій Камінчук***Береза розвивається**

Береза розвивається
У тихому гайку.
Зозуля озивається:
– Ку-ку, ку-ку, ку-ку!
А сонце усміхається
В зеленому вінку.
Он зайчик умивається
На теплому пеньку.

*Петро Ребро***Соняхи**

На городі, в гарбузинні,
Соняхи, мов хлопчаки,
Ловлять сонячне проміння
В золоті свої шапки.

*Вадим Крищенко***Сонячне яблучко**

Медом яблучко налите
Примостилося на гіллі.
По садочку ходить літо
У солом'янім брилі.

Літо яблука зриває
І підносить дітлахам.
Гарну пісеньку співає:
– Цьому дам і тому дам...

Для моїх малят хороших
Подарую цілий кошик.
Покуштуйте, любі діти,
Подаруночок від літа.

Марія Познанська

Журавлі летять

Журавлі летять, курличуть,
Шлють останнє «прощай!»,
Літечко з собою кличуть,
Забирають в теплий край.
Ой, як жалко мені літа
І журавликів моїх.
Та не буду я тужити,
Бо весною стріну їх!

Платон Воронько

Кожушок

Йшов сніжок на торжок	Як забіг у нім до хати,
Продавати кожушок.	Хутко стало розтавати.
Кіт купив того кожуха,	Сів Воркотик за мішком
Загорнувсь по самі вуха.	Та й умився кожушком.

Катерина Перелісна

Сніжиночка

Сніжиночка спускалася
Із хмарочки на став,
Та дівчинці попалася –
Присіла на рукав.
А та її легесенько
У пальчики взяла,
Злякалася біднесенька,
Розтала й потекла.

*Вадим Крищенко***Срібна ковзаниця**

Біла зимонька прийшла
і до міста, й до села –
насніжила, напушила,
деревцям кожух пошила.

А грудневий холодок
прибавати став льодок,
бо давно вже дітям сниться
з гірки срібна ковзаниця

*Любов Забашта***Зимонька**

Зимонько, голубонько
В білім кожущку,
Любимо ми бігати
По твоїм сніжку.

Всім рум'яниш личенька
Ти о цій порі
І ладнаєшь ковзанки
В нашому дворі.

*Ніна Шмурикова-Гаврилюк***Ялинка-балеринка**

На узліссі сніговому,
В сяйві сонця зимовому
Срібна світиться ялинка,
Сяє плаття, пелеринка!
Нижня сукенка – зелена.
А узлісся – чим не сцена?
Вітер скрипочку настроїть,
І ялинка вже не встоїть:
В буйнім вальсі заметілі
Закружляють тюлі білі,
Ніби справжня балеринка,
Танцюватиме ялинка!

* * *

Ой дівчатка-голуб'ятка,
Радьмося!
Та виходьмо на травицю –
Граймося!
Та виходьмо на травицю
В добрий час, –
Нема таких весняночок,
Як у нас!

Катерина Перелісна

Веснянка

Виграва сопілонька
у ліску,
Красується землянка
у вінку.
Вітерець пустуючи
Шамотить,
Молодее листячко
Мерехтить.
А у полі житечка
Оксамит,
А над полем – сонечко
І блакить.
І мов легкі човники
на морях,
Плинуть білі хмароньки
В небесах.
І на річці хвилечка,
Мов жива,
А у лісі сопілонька
Виграва.

Олександр Олесь

Веснянка

А вже красне сонечко
Припекло, припекло,
Ясне-щире золото
Розлило, розлило.

На вулиці струмені
Воркотять, воркотять,
Журавлі курликають
Та летять, та летять.

Засиніли проліски
У ліску, у ліску...
Швидко буде землянка
Вся в вінку, вся в вінку.

Ой сонечку-батечку,
Догоди, догоди!
А ти, земле-матінко,
Уроди, уроди!

*Михайло Стельмах***Весна**

Грає сонце промінцями,
Білий сніг стає струмками,
І, співаючи, струмки
Шлях знаходять до ріки.
Річка ширшою стає,
в річці сонце устає,
біля сонця риболов
тягне срібний свій улов.

*Борис Грінченко***Ранок**

Сходить сонце із-за гаю,
Став як злото засіяв...
Соловейко ще раз тьохнув
І на гілці задрімав.

*Галина Демченко***Дощик**

Вибіг дощик на дорогу,
Підвернув зненацька ногу.
Не біжить тепер, не скаче,
А стоїть і гірко плаче.

*Лариса Недін***Квітень**

Заквітчалася земля –
Зеленню і цвітом.
Порядкує у садах
молоденький Квітень.
Пахощами обдаровує,
квітом зачаровує.

Катерина Перелісна

Пролісок

Я — пролісок синенький,
І перший на весні
Сказати вам раденький:
«Кінець! Кінець зимі!»
З-під снігу мій листочок
До сонця простягну
І ніжний мій дзвіночок
Вітатиме весну.

Леся Українка

На зеленому горбочку

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило
І хатинку звеселило.

Наталія Забіла

Метелик

Я біжу, біжу по гаю,
я метелика впіймаю.
А метелик не схотів –
геть від мене полетів.
Сів метелик на травичку,
може, думав – не помічу?
Блиснуть крилечка ясні –
зразу видно вдалині.
Сів метелик на листочок, -
може, там сховатись хоче?
Блиснуть крилечка рябі –
не сховатися тобі!
Полетів він на лужок,
заховався між квіток.
Я іду, іду, іду -
метелика не знайду!

*Наталія Забіла***Кульбабки**

На леваду я пішла б,
ціла купа там кульбаб –
ніби сонечка малі
посідали на землі.
Я нарвала б тих квіток
та сплела б собі вінок,
щоб і я була в вінку,
наче квітка на лужку.
Тільки вранці квіти всі
умиваються в росі,
росяна травичка –
змокнуть черевички!

*Ніна Шмурикова-Гаврилюк***Калина**

Розрослась вона нівроку,
Прикраша всі пори року.
Як весною зацвіте,
Всі дивуються на те!

Влітку пишно зеленіє,
На осонні листом мліє.
Восени горить, мов жар,
Кожний кетяг – Божий дар.

Взимку, в час, коли все голо,
Все засніжене навколо,
Гріють нас червоноброві
Намистинки калинові!

*Ніна Шмурикова-Гаврилюк***Вербичка**

Посадили ми вербичку.
Хай прикрасить нам криничку.
Хай притінить в літню спеку
І водичку, і лелеку,
І старого, і малого,
І стежинку до порога.
– Ой красунечко – вербичко!
Хоч ти ще і невеличка,
Кущ твій нам як нагорода:
І краса, і прохолода.

Марія Познанська

Ромашка

На стрункій, високій ніжці,
Біля річки, на лужку,
У косинці-білосніжці
Стрів я квітонецьку таку.
Ясним оком жовтуватим
Усміхалася мені...
Я хотів її зірвати,
А бджола сказала: – Ні!

Борис Грінченко

Ластівка

Ой у нас під хатою
Над своїм гніздом
Ластівка малесенька
Шурхотить крилом.

З вирію далекого
В рідний край вона
Зараз повернулася,
Як прийшла весна.

День увесь літаючи,
Ловить комашок,
Носить та годує все
Малих діточок.

Влітку звеселятиме
Щебетанням нас,
А минеться літечко,
Прийде зимній час –

Знову щебетушечка
В вирій полетить,
Та й ізнову вернеться
Нас повеселить.

Анатолій Черниш

Лісова майстерня

В лісі дивна є майстерня,
В зачарованому місці,
В ній, я знаю це напевне,
Для дерев готують листя.

З ним працюють залюбки
Лісові швидкі мурашки,
Грізні панцерні жуки,
Різноколірні комашки.

Незвичайний лісовик
В цій майстерні порядкує:
Він – дизайнер, робітник
Й кожний шелест в лісі чує.

Тчуть, і кроять, і зшивають
Символ ствердження весни,
І, за звичай, устигають
В термін вкластися вони.

Щоб у теплі дні квітневі
У наряді, чепуристі,
Красувалися дерева
В молодім зеленім листі.

Антоніна Царук

Гостював у Літа Дощик

Гостював у Літа Дощик.
Той, що любить їсти борщик.
І щодня, мов для зарядки,
поливав городні грядки.

Дощ картопельку любив,
вправно кущики полив.
Стали овочі нівроку:
підросли, набрались соку.

Ніс водицю капустині,
дав напитися морквині,
став веселим бурячок
і гороховий стручок.

І вродили рясно-пишно,
їм на грядці дуже тісно.
Овочі шанують Дощик –
з грядки лізуть прямо в горщик.

Літо борщ в печі зварило,
до обіду запросило:
– Іди-іди, Дощику,
всіплю тобі борщику!

Ігор Січовик

Що за квітка я?

Я на сонце дуже схожа:
Золотиста, ніжна, гожа.
Рано-вранці розквітаю,
Пелюстками всіх вітаю.
Відгадати вам не важко,
Що за квітка я?
– Ромашка.

Лариса Недін

Листопад

Листопад, листопад,
покружляй ще трішки.
Жовтолистим килимом
Вкутай наші ніжки.
Із шипшини подаруй
нам разок намиста,
хай воно палахкотить,
наче жар вогнистий.

Василь Чухліб

Як сонце сходить

Татко збирався рибалити. Тарасик став проситися, щоб і його взяв. Татко ніби погоджувався, а мама відмовляла:

– Замерзне дитина, ночі зараз прохолодні!

Але тато сказав:

– Нехай хоч раз побачить, як сонце сходить.

Понад Десною, немов гриби, стоги духмяного сіна. В одному з них вимостили кубельце. Там було тепло, затишно.

– Передрімаємо, а на зорі почнемо рибалити. Тоді якраз кльов найкращий, – пояснив татко.

Коли Тарасик прокинувся, татка біля нього не було. Він вибрався з кубельця і побіг по шпигучій росі до Десни. Хотів гукати татка, але тут побачив, як із-за річки сходить сонце. Ні, не сходить, а впливає на човні. Велике, рожеве, у деснянських хвилях скупане. Золотими весельцями вимахує і до Тарасика усміхається.

Тарасик зрадів і загукав на всю Десну:

– Доброго ранку, сонечко!

Наталія Забіла

ЛАСТІВКИ

Пригріва весняне сонце. В рівчках біжать струмки. Метушаться за віконцем клопітливі ластівки. Вже останній сніг розтанув. Яся встане вранці-рано та відразу до вікна.

— Чом це, мамо, пташенята до вікна летять щомить? Це вони до мене в хату, мабуть, хочуть залетіть?.. Відчини віконце, мамо, хай вони сюди летять. Я дивитимусь — руками я не буду їх займать...

Підлетіли. Відлетіли. Тільки крильця — блим та блим.

— Це вони будують вміло для своїх маляток дім.

Всі працюють безупинно, не марнують, бачиш, час,— грудочки м'якої глини в дзьобах носять раз у раз.

Скоро буде тут гніздечко, добре зліплене з землі. В нім лежатимуть яєчка у м'якесенькім кублі.

Потім будуть пташенята, ненажери — просто страх. Цілий день їм батько й мати все носитимуть комах...

Підростуть в маляток крила, мати їх навчить літати.

А тоді настане осінь. Стане зразу холодніш. Рано-вранці білі роси заблищать, неначе сніг...

— Взимку ж, мамо, пташенятам буде холодно в гнізді... Правда ж, ти до мене в хату всіх їх випустиш отоді?

— В теплий край тоді далеко полетять усі пташки: журавлі, качки, лелеки і маленькі ластівки. А як стане знов на дворі тепло й весело — весна, прилетять пташки з-за моря знов до нашого вікна...

Юрій Ярмиш

ЧОГО СИНІЧКА ПОВЕСЕЛІШАЛА

Рано-вранці синичка прокинулась, поглянула з високого ясеня на снігові кучугури, на заячі сліди біля старого пенька. І раптом... дзвінко заспівала. Заспівала й здивувалася:

— Чого мені так весело? Адже дерева ще чорні, зовсім голі, навіть торішнього жовтого листячка нема! Пташка випурхнула з дупла й полетіла до знайомої горобини, де, вона знала, ще є ягоди. Вночі вітер позбивав їх з гілок, і тепер вони червоними жаринками горіли на снігу. Синичка смачно поснідала ягодами й знову заспівала...— Чого, чого мені так весело сьогодні? Треба спитати в кого-небудь! І вона полетіла на лісову галявину. Сьогодні там був справжній пташиний базар. Усі дзвінко щебетали, свистіли, тьохкали й кружляли над чорною смужкою посеред білого снігу. Синичка глянула на смужку й зраділа:

— Тепер я знаю, знаю, чого мені весело! Сьогодні сонечко піднялося вище і народилася чорна таловинка. Я навіть чую, як дзвенить під снігом маленький струмок. Незабаром весна, всюди буде гарно і весело! І тоді синичка полинула високо в небо й заспівала найкращу пісеньку, яку тільки знала:

— Цинь-цинь-цинь-цинь!

Михайло Стельмах

Дятел

По рецепту на базарі
дятел вибрав окуляри,
натягнув собі на ніс,
полетів трудитись в ліс.
У осінню хмуру пору
Хитрий жук зашивсь під кору.
Дятел глянув, сів на сук,
Носом тук — і згинув жук.
От які — то окуляри
Вибрав дятел на базарі.

Михайло Стельмах

Як журавель збирав щавель

На болоті журавель
Цілий день збирав щавель.
Назбирав собі на борщ,
Та якраз вперіщив дощ,
І щавель знесла водиця, –
Без борщу лишилась птиця.
З того часу журавель
Сировим жує щавель.

Віолетта Дворецька

Синичка

В'ють синички навесні
Гнізда, мов кубельця.
І дзвіночком їх пісні
Тішать наше серце.
Синичка – роботящий птах,
Бо нищить шкідників-комах.

Віолетта Дворецька

Ромашка

Її помітити неважко –	Я лікуватиму животик,
Віночок білий у ромашки.	Зніму запалення у роті,
Голівкою киває дітям:	Очищу дихальні шляхи.
– Швиденько ви мене зірвіть-но!	Дружіть зі мною, дітлахи!

Оксана Іваненко

БУРУЛЬКА

Вранці сніг заблищав так, ніби зима жменями понасипала блискіток, і вони всі сяяли і промінилися.

А в садку, на тому розі будинку, де починалася ринва, — з'явилася бурулька. Вона переливалася на сонці всіма кольорами райдуги. Вона була дуже гарна.

— Ви, напевне, з дорогоцінного каміння? — спитав її з пошаною маленький снігурчик.

«А може, вона солодка, як цукерки», — подумав один хлопчик. Адже усім малим дітям бурульки здаються солодкими, і їх хочеться посмоктати.

Він схопив паличку і почав кидати нею в бурульку. Хлопчик уже уявляв собі, як це він покаже всім дітям, що в нього є така гарна бурулька.

Ой, як злякалися всі в садку, коли побачили, що робить хлопчик. І дерева, і пташки, а найдужче — стара ринва. По-перше, вона боялася, що хлопчик може помилково влучити в неї, по-друге, ця стара ринва не хотіла позбавлятися своєї прикраси, якою вона дуже пишалася. Раптом — трах! Хлопчик таки влучив у бурульку, і вона враз зламалася і впала.

— Моя бурулька! Моя бурулька! — радів хлопчик, підхопивши її руками. Він навіть рукавиці скинув, бо йому зробилося гаряче, коли він кидав палицю, і руки у нього були зовсім теплі.

Хлопчик тільки підніс бурульку до рота і хотів її посмоктати, як побачив, що на нього дивляться світлі блакитні очиці, і почув, що бурулька до нього заговорила:

— Ні, ні, ні, хлопчику, не бери мене в рот, не треба!

Я розкажу тобі багато цікавого.

Хлопчик дуже здивувався, але, звичайно, йому захотілося послухати її.

— Ти, мабуть, чарівна бурулька? — спитав він.

— Так, так, — сумно сказала бурулька. — Я зачарована, я заморожена, я заворожена, і я дуже дякую, що ти врятував мене... І я прошу: не згуби мене, я дуже люблю стрибати, як ти, скрізь бігати і ніколи не сидіти на місці!

— Ти любиш стрибати? — ще дужче здивувався хлопчик. — Але ж ти висіла на старій ринві.

— Так, так, — підтвердила бурулька, — і, напевне, я пробула б там до весни, поки припекло б сонечко, і я б розтанула. Адже я не з дорогоцінного каміння і не з солодкого цукру. Я — просто весела краплинка води. І я зараз розкажу тобі про себе. Але боюся, коли б зима не схопилася, що мене там нема, і не помітила, що я з тобою, — вона тоді враз заморозить нас обох.

Так слухай. Я була дуже веселою краплинкою води. Я пливла в Дніпрі з мільйонами моїх сестричок до Чорного моря. Це були найкращі хвилини мого життя. Усі звали мене невгамовною, але то вітер не давав мені ані хвилинок спокою. Чого він хотів од мене? Я не знаю. Коли ми влилися в Чорне море, він здіймав страшні хвилі, вищі за цей будинок, перевертав човни і кидав пароплави, як трісочки. Та я, маленька краплинка, тікала завжди від нього. Яюсь спересердя, в тихий літній день, коли я цього зовсім не сподівалася, він виплеснув мене на

берег, на гаряче каміння. Я обернулася парою і полинула в небо. Високо над землею я літала в білій хмарі, і, коли раптово знову налітав вітер, я швидко падала на землю дощем і напувала її. Я не боялася потрапити і під землю. Адже й там я рухалася, жила і знову виринала на світ веселим джерелом.

Якось біля нашого джерельця зупинилося троє бійців. Вони були стомлені, сірі від дорожнього порошу, але дуже веселі. З їхніх розмов я зрозуміла, що вони після війни повертаються вже додому.

— Умиймося рідною водичкою! — сказав один з них і зачерпнув повні жмені джерельної води. І я потрапила на його засмаглі, натружені долоні і вмила йому лице. Я була дуже щаслива з того. Коли він струсив краплі з рук на траву, я встигла побачити: лице його було вже зовсім не сіре, а молоде, красиве, і очі сяяли. Як це приємно, коли через тебе сяють і радіють! Ні, я таки часто була щасливою! Але я все поспішала далі. Я любила все нове і зовсім не злякалася, коли разом із своїми сестрами з одного джерела потрапила в довгі і темні труби. Там уже бігло багато води.

— Нічого страшного, нічого страшного! — казали старші. — Ви ще не робили такої мандрівки? Це звичайний водовід, і скоро ми виллемося на білий світ.

Поки ми жили — бігли в водопроводі, — ми всі дуже здружилися між собою і все балакали, балакали, гомоніли, розповідали про себе. Що ж нам було ще робити? Різні були серед нас. Одні розповідали, як їх наливали в паровози, підігрівали і як вони, обернувшись на пару, рухали цілі поїзди. Краплинки були дуже горді з цього і, я думаю, мали на це право. Інші розповідали, що вже не раз їх узимку наливали в труби, щоб опалювати будинки. Вони казали:

— Коли б не ми — люди померзли б.

Мені було дуже цікаво — куди ж я тепер потраплю? Спочатку мене тішило, що я бігла з моїми сестрами і вітер уже не підганяв мене і не дражнив, як завжди. Але швидко нам усім набридло бути в темних вузьких трубах водопроводу, і ми дуже зраділи, коли раптом почали бігти швидше, швидше і по чули якісь звуки зовні.

— Кран відкривають! — закричали мої старші подруги. — Кран відкривають! Зараз на волю! Досить цієї темряви!

По правді, я більше хотіла б опинитися разом з моєю рідною матір'ю — річкою, плисти в синьому Дніпрі, але я була рада вже хоч будь-якій зміні. Я хотіла, щоб потім і мені було що розповідати: як я рухала поїзди чи якісь великі цікаві машини. Але моя доля цього разу була куди простішою... Мене налили... в чайник. Так, в звичайний великий чайник, і поставили цей чайник на електричну плитку.

— Що з нами буде? Що з нами буде? Так гаряче! Так гаряче! — плакали ми з сестричками.

— Чуєш, чайник уже булькає, — сказала якась жінка. — За раз питимемо чай.

«Аякже — подумала я. — Треба тікати!» Та швиденько-швиденько підбралася до кінчика чайникового носа.

— Куди ти, мала? — засичав чайник. — І чого це люди не знімають мене? Я весь википлю, уся вода збіжить!

— До побачення, дядечку! Я ще хочу політати на волі! — гукнула я, легкою парою знялася вгору і вилетіла з іншими подругами крізь квартиру.

— А, ось де ти! — почула я раптом.

Ой лишечко, це знову був вітер, і який сердитий, холодний! Він тепер служив у білої Зими, а Зима, я вже чула, завжди хотіла заморозити усю воду на світі — всі струмки, річки, озера, ставки. Навіть на Дніпро вона одягла міцну кригу, і я не думаю, що це йому подобалось. Чи багато їй було роботи зі мною! Вона тільки слово мовила — підхопив мене вітер, і вже білою сніжин кою я упала на стару ринву.

— Ти завжди горнулася до квітів, любила гратися з сонячним промінням, — глузував вітер, — а тепер будеш завжди прикрашати ринву, і я віятиму коло тебе, скільки захочу.

Навіть сонячний промінь нічого не міг зробити, бо вітер не підпустив його близько до мене. Я лише плакала, дивлячись на нього, і сльозинки мої замерзали на мені.

Я зробилася холодною, крижаною бурулькою і примерзла до цієї старої ринви.

Отак і заворожила мене люта Зима... Ні, я ніколи не думала, що може бути так холодно на світі.

Усі казали, що я дуже гарна, і ялинки навіть сердилися на стару ринву, що я прикрашаю її, а не їх. Але навіщо була мені моя краса, коли я лишилася холодною нерухомою крижинкою. Як я заздрила сніжинкам, що літали в повітрі! І я не могла, не могла чекати до весни! Це ще так довго!

Бурулька замовкла, і раптом хлопчик почув, що вона тане в нього в руках.

— Трошечки тепла в житті, і я знову оживаю, — долинув до нього тихий шепіт. — Я знову біжу далі, далі... Дякую тобі за тепло твоїх маленьких пустотливих рученят. Згадуй мене, коли плаватимеш у річці, коли бачитимеш росу, золотий дощик і білу хмарку.

І вже не було нічого в руках у хлопчика. Та він зовсім не шкодував.

Василь Сухомлинський

ХЛОПЧИК ХОТІВ ПРИГОЛУБИТИ СНІЖИНКУ

З неба летіла на землю сніжинка. Вона була легка, ніжна, прозора, мов пушинка. І красива, мов зірка.

На землі стояв хлопчик. Він бачив, як падає сніжинка. Хлопчик думав: ось впаде комусь під ноги, і її затопчуть.

Ні, не треба падати сніжинці на землю. Не треба її затоптувати.

Хлопчик простяг долоню. Він захотів приголубити сніжинку. А вона впала на теплу, добру руку хлопчика й розтала. Хлопчик з жалем дивиться на руку. На долоні блищить крапелька, мов сльозинка.

КАЗКОВІСТЬ У СПРИЙНЯТТІ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

Ліна Костенко

Бузиновий цар

У садочку-зеленочку
Ходить вишня у віночку.
Хтось їй грає на дуду,
Подивлюся я піду.

Баба каже: – Не ходи!
Темні поночі сади.
Там, де вітер шарудить,
Бузиновий цар сидить.

Брови в нього волохаті,
Сиві косми пелехаті.
Очі різні, брови грізні,
Кігті в нього, як залізні,
Руки в нього хапуни –
Так і схопить з бузини!
Я кажу їй: – Бабо, ні!
Очі в нього не страшні.

На пеньочку, як на троні,
Він сидить собі в короні.
Грає в дудку-джоломію,
Я заграв би, та не вмію.

А навколо ходять в танці
Квітки – всі його підданці.
Є оркестри духові,
Равлик-павлик у траві.
Є у нього для настрашки
Славне воїнство – мурашки.

Три царівни бузинові
Мають кожна по обнові.
Невсипущі павуки
Тчуть серпанки і шовки.

На царевій опанчі
Зорі світяться вночі.
Він сидить у бузині,
Усміхається мені!

Н. Сиротич

Музична пригода

СОЛЬ сховала параСОЛЬку –
Намочила ДО Долоньку.
Зливи ЛЯ і РЕ зЛЯкались,
Тож під РЕвенем сховались.
МІ у МІсті з другом СІ
Від дощу втекли в такСІ.
Тільки ФА ФАнтазувала
І під дощиком гуляла.

Н. Сиротич

Горда Тася

Якось горда качка Тася
Ноти вчити узялася.
«Що ж, – подумалося Тасі, –
Може, в солов'я вдалася?»
Крильця вгору піднімала,
«Кря-кря-кря!» репетувала.
— Тасю! – гуси закричали, –
Якщо дуже хочеш слави,
То для цього замість «кря»
Заспівай нам нотку «ля»!

Катерина Перелісна

В автобусі

До нашого автобуса
Метелик залетів,
Нікого не питаючи,
На перше місце сів...

Нечемний ти, метелику,
Недобре так робить!
Як хочеш з нами їхати,
То треба заплатити.

Катерина Перелісна

Брехлива киця

«Ой, ти кицю неслухняна,
А куди біжиш так рано?»

— Побіжу я аж до річки,
Щоб напитись там водички.
«А вночі куди ходила?»

— В полі мишку я ловила.
«Ой, неправду ти сказала,
Ти сметанку тут лизала.»

— І не відаю й не знаю,
Я сметанки не вживаю.

Андрій М'ястківський

Зайчик місяця надгриз

Чи тепер, чи колись
Із солодким хрустом
Зайчик місяця надгриз –
Думав, що капуста.
Місяць скік та й утік
В небо синє-синє.
Не кружок-колобок –
Тільки половина.
Заховався, повис,
Де хмарки, мов хустя...
Зайчик місяця надгриз –
Думав, що капуста.

Анатолій Черниш

Буква еР

Кожну середу й четвер
(В дні, що мають букву еР)
Зранку вчилися воронята
Добре звуки вимовляти.

Як пройшли увесь буквар,
Закричали гучно: «Кар-р!»
Й повторяли майже хором:
– Проворонили вівторок!

Що ж робити їм тепер?
Ще й вівторок має еР.

Ліна Костенко

Вербові сережки

Біля яру, біля стежки
одягла верба сережки.
Головою хилитала,
потихесеньку питала:
– Де ота біленька хатка,
що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки.
Подарую їм сережки.

Н.Сиротич

Сонце застудилось

Сонечко змгло – у сонечка нежить,
Сонечку спати сьогодні належить.
Буде похмуро, і сумно, і мокро!
Кожен промінчик уцент намочило,
Бо парасолькою хмарку пробило.

Ліна Костенко

Соловейко застудився

Дощик, дощик, ти вже злива!
Плаче груша, плаче слива.
Ти періщить заходився –
соловейко застудився.
А тепер лежить під пледом
П'є гарячий чай із медом.

Н.Сиротич

Домашнє лікування

А моя подушка
Застудила вушка...
Їх у неї аж чотири.
Лікарів ми запросили –
Ті у кожному знайшли
Пір'я, пух і теплі сні.
– Треба крапельки, уколи
Два-три дні не йти до школи! –
Так дорослі лікарі
Малому лікарю – мені
Сказали хвору лікувати,
Даремно час не гайнувати.
До аптеки ходили,
Усі ліки потрібні купили.
Не відвідував школу –
Бо робив я уколи,
І закапував вушка,
Здоровою будь, подушко!
Так воно було чи ні,
Та скажу на вушко:
– Я не ледар, я всі дні
Лікував подушку!

Іванна Блажкевич

Котик-муркотик

Ох і любить спать на сонці
Котик наш, муркотик,
Цілий день він на віконці
Гріє свій животик.
Та як мишка зашкребоче,
Котик вже й пильнує.
Не заплющить доти очі,
Поки не вполноє.

Олена Пчілка

Котик-мурчик

Котик-мурчик
 Мій голубчик!
 Він удвох зі мною,
 Як риба з водою!
 Кашку смачненьку
 В мисочку новеньку
 Матуся поклали,
 На сніданок дали.
 Я ту кашку виїдав,
 Котик – мисочку лизав.
 Коли б мама теє знали,
 Були б котика нагнали!
 А тим часом він наївся,
 Коло мене умостився,
 Стиха казочку муркоче,
 А я слухаю охоче!

Олександр Олесь

Ялинка

Раз я взувся в чобітки,
 Одягнувся в кожушинку,
 Сам запрягся в саночки
 І поїхав по ялинку.

Ледве я зрубати встиг,
 Ледве став ялинку брати,
 А на мене зайчик – плиг!
 Став ялинку віднімати.

Я – сюди, а він – туди...
 «Не віддам, – кричить, – нізащо!
 Ти ялинку посади,
 А тоді рубай, ледачо!»

Не пуцу, і не проси!
 І цяцьками можна гратись:
 Порубаєте ліси –
 Ніде буде і сховатись.

А у лісі скрізь вовки,
 І ведмеді, і лисиці,
 І ворони, і граки,
 І розбійниці-синиці».

Страшно стало... «Ой, пусти!
 Не держи мене за поли!
 Бідний зайчику, прости, –
 Я не буду більш ніколи!»

Низько, низько я зігнувся,
 І ще нижче скинув шапку...
 Зайчик весело всміхнувся
 І подав сіреньку лапку.

Катерина Перелісна

Для потішечки

Попід вікнами Мороз
Ходить-щулиться,
То загляне у садок,
То на вулицю:
«Де ж це дітоньки малі
Поховалися?
Та невже ж вони мене
Ізлякалися?

Я ж їм шкоди не зроблю
Анітрішечки,
Тільки носика вщипну
Для потішечки!»

Марійка Підгірянка

Зайчик в тернині

Скочив зайчик в тернину
І роздер кожушину;
Йде лисичку просити
Кожушину зашити.

А лисичка регоче,
Зашивати не хоче:
– Де ти був? Нащо дер?
Ходи в дранім тепер!

Біжить зайчик до мами,
Зайшли очка сльозами:
– Мамко, любко, не бийте,
Кожушину зашійте!

Мама сина не біла,
Кожушину зашила.
Зайчик очка обтер
І знов скаче тепер.

Олена Пчілка

Мудра кицька

У збаночку молоко, –
Ох, то штука ловка!
Та як його скуштувати?
Не влізе головка!..
Наша киця дуже мудра –
Способу добрала:
У той кухличок вузенький
Хвостика вмочала.
Отже, кухлик не звалила,
Зробила обачно,
Тепер хвостик витягає,
Облизує смачно!

Андрій Малишко

Кіт-воркіт

Кіт-воркіт біля воріт
Чеше лапкою живіт.
З'ївши мишу-побіганку,
Що робити до сніданку?

Чи погнати біля хати
Вслід за голубом-гінцем?
А чи вуси-довгоруסי
Почесати гребінцем?

Що робити, кіт не знає,
За ворітьми, у кущі.
А над ним веселка грає,
Золоті несе дощі.

Анатолій Камінчук

Світлячок

Спить метелик-біланець,
Спить зелений стрибунець,
Спить ромашка і кульбабка,
Під листком заснула жабка.

А маленький світлячок
Не лягає на бочок:
Він засвічує ліхтарик
І чита собі букварик.

Анатолій Камінчук

Годівнички

Я ладнаю годівнички
Для горобчика й синички,
Для малого снігурця
Крихт насиплю и пшонця.
Прилітайте, друзі милі,
Не лякайтесь заметілі!

Юрій Будяк

Наше ластів'ятко

Ластів'ятко: цвір, цвір!
Залетіло в двір, в двір.
А з двору – до хати,
Почало прохати:

Ледве що літаю –
Мушки не піймаю!
А ми ластів'яті:
- Живи в нашій хаті,

- Пустить мене сісти,
Дайте попоїсти,
Бо я ще маненьке,
Я не маю неньки,

Їж собі та грійся,
Нікого не бійся, – рости!
А виростуть крила, –
Лети, куди мило, – лети!

ТВОРИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Михайло Стельмах

Черпаха

Кіт побачив черепаху,
Черпаху-костомаху,
Та й говорить.: – От невдаха!
Зверху миска,
Знизу миска,
А між ними черепаха.
Де взялось на тебе лихо?
Черпаха каже тихо:
– Ще давно колись мій дід
В косаря украв обід.

Той обід у двох мисках
 Над лугами смачно пах.
 Дід підважив першу миску,
 В другу вліз, мов у колиску,
 І кисіль до смерку їв,
 А кисіль миски зліпив.
 Так з'явилась черепаха,
 Черепаха-костомаха.
 І ти, коте, не кради,
 Не минеш тоді біди.

Платон Воронько

Друзяки

Кіт з Рябком були друзяки.
 Котик нишком від собаки
 Брав щоразу м'ясо, сало,
 Бо котові завжди мало.
 А Рябко зітхав у тузі:
 «Хай бере, на те ми друзі».
 Діти, ви скажіть мені:
 Кіт був друг Рябкові?..

В. Сухомлинський

ЛЕДАЧА ПОДУШКА

Маленькій Яринці треба рано-рано вставати, до дитячого садка йти.

А не хочеться, ой, як не хочеться! Увечері й питає Яринка дідуся:

— І чого це я рано ніяк не прокинуся?

— Це подушка в тебе ледача, — каже дідусь. — Ото саме

Тоді, як вставати не хочеться, візьми її, винеси на свіже повітря

і добряче вибий — вона й не буде ледача...

Другого дня, рано-пораненьку, знов не хочеться вставати Яринці.

Але ж треба подушку провчити, лінощі з неї вибити!

Схопилась Яринка, швиденько одяглася, взяла подушку, винесла на подвір'я, поклала на лавку — та кулачками її, кулачками. Вернулась до хати, поклала подушку на ліжко — й умиватися.

Кішка на дереві нявчить. За вікном вітерець гуде. І дідусь у вуса усміхається.

Андрій М'ястківський

СИНІЧКА ТА ХУРДЕЛИЦЯ

Птичка Синичка жила в дуплі старої груші. Намостила собі сінця – їй було затишно, тільки докучала – шуміла – висвистувала люта Хурделиця:

- Маю хвищі й холоди, все завію назавжди!

А Синичка висовувала голівку із свого дупельця і приказувала:

- Як би ти не шуміла, як би ти не висвистувала. Все одно вигляне сонечко – сніг розтане і весна настане!

- Сніг не розтане, весна не настане! – сичала Хурделиця. – Мої морози застудили лози, закували кригою ріки на віки!

- Ців-ців-ців...- защебетала Синичка, а потім тихо сказала: – А в мене сонечко...

- Де воно в тебе? – сердито спитала Хурделиця. – Я його заволокла своїми хмарами!

- У моєї пісеньці сонячний голос, а воно в небі!

- Іч яка!..В пісеньці ...Цівкаєш там дуплі – і нікому тебе не чути, а я так умію шуміти і свистіти, що од мене до хати тікають діти! – зашарпала грушеве гілля сердита Хурделиця. – я вирву з корінням дерева, обламаю віти!

- А од моєї пісеньки зацвітають квіти! – весело сказала Синичка.

- Як?!! – здивувалась Хурделиця.

- Почує мене брунька – то й розпукнеться, щоб ще краще почути, а з неї квіточка пелюстки розкрились .

- А я так шумітиму, що жодна брунька тебе не почує! Ха-ха-ха! – зареготала Хурделиця та захитала своєю волохатою головою. Д того реготу почало обламуватись сухе гілляччя. – Я твоє сонечко заслонила густими хмарами, і воно ніколи не вигляне з неба! Ха-ха-ха!

Трищало сухе ,протрухле гілляччя, а здорове, пружке так розгойдалось та захльоскало по хмарі, що вона розпоролася і крізь прогалину виглянуло сонечко.

- Ців-ців-ців! – привітала його Синичка.

Сонечко простягло свій теплий промінець і погладило Синичці голівку.

Пташечка защебетала ще веселіше – і почули її всі хати, весь ліс:

- Покинь сани, візьми віз!

Олександр Копиленко

ПОКИНУТЕ ГНІЗДО

Скільки з'явилося нових квіток! Уже відцвіли блакитні проліски, а в кущиках свіжої трави між деревами розцвіли фіолетові фіалки. Білі рухливі дзвоники конвалій висять на тонесеньких ніжках. Пахучі, чудові конвалії. Ще багато різних жовтих, рожевих і синіх квітів.

Веселий місяць, цей травень! Збіглися хлопці на вулиці. Куди йти гуляти? Василь каже:

— Ходімо в ліс гуляти, квіток нарвемо.

Микола й собі:

— Уже в лісі хороше, і я вчора ящірку бачив. Зелена і прудка. Втекла в нору. Не наздогнав. Та я в ліс все одно не піду.

— Чому? — спитали діти.

— Тому, що Василь знає гніздо кропив'янки і не хоче нікому показувати.

Закортіло дітям подивитися на гніздо. От цікаво! Почали прохати, щоб Василь показав пташину хатку. Миколка, Яшко і Галя кажуть:

— Ми тільки одним оком глянемо і не будемо нічого чіпати. Подивимося — і зразу назад.

— Не можна знищувати гнізд корисних пташок, бо пташки — наші друзі, — відповів Василь. — Я до гнізда тільки інколи піду, здалека погляну, як мати на яечках сидить. Батько біля неї співає, розважає її, щоб не нудно було сидіти. А потім вона полетить поїсти на годинку, а він сидить на гнізді, щоб яечка не захолинули. Скоро виведуться пташенятка, і я буду ходити на них дивитись.

— Покажи й нам, — прохали діти, Василеві товариші.

— Я дам тобі десять разів вистрілити з моєї рогатки, — запропонував Яшко.

— А я подарую тобі цю пружину, — сказала Галя.

— А я подарую тобі заліза на шаблюку. І буде в тебе і пістоль, і шабля. Отоді зіграємо у війну! — промовив Миколка.

Скільки цікавих речей пропонують Василькові! Десять разів вистрілити з рогатки! Пружина! Шаблюка! Не витримав Василь і сказав:

— Ну, давайте зразу всі речі наперед і вистрілити десять разів. Потім я вас поведу.

— А не підманиш? — недовірливо спитали діти.

— Ні, — сказав Василь... Тільки підійдемо, подивимося — і назад. Згодні?

— Згодні!

Василь одержав пружину і заліза на шаблюку. Пішли в ліс. Він дорогою ще вистрілив з рогатки десять разів. А Миколка і всі діти заздрили йому...

Прийшли діти до рівчака, зарослого низькими кущами. Василь пригнувся, принишк. Всі зробили те саме. Василь показав дітям на один кущик, але ніхто нічого не бачив. Пташки-бо вміють так ховати свої гніздечка, що не зразу їх і помітиш. Аж ось із кущика вилетіла сіренька, трохи рудувата пташка, і тоді побачили діти малесеньке гніздечко, сховане в густому листі. Гніздечко трималося на трьох гілках і ловко було виплетене з тоненьких травинок.

Дуже кортіло зазирнути в гніздо, подивитися, які ж там яєчка. Діти підійшли ближче. В гнізді лежало п'ятеро малесеньких блакитно-сірих яєчок.

— Ой, які маленькі яєчка і гарненькі! — не витримала Галя. — Я хочу тіль-тіль пальцем погладити одне яєчко.

Не встиг Василько заборонити їй, як Галя вже тихенько опустила палець в гніздо. За нею Миколка обережно витягнув одне яєчко і розглядав на руці. Воно було тепле, ніжне і майже прозоре.

Навколо них літали дві пташки і тривожно, стурбовано пищали, прохали дітей, щоб вони не чіпали гнізда. Тому діти, надивившись на гніздо, пішли собі геть. Гуляли в лісі, рвали квіти, ловили метеликів.

Минуло кілька днів. Діти потайки одне від одного кілька разів на день ходили до гнізда кропив'янки, розглядали яєчка і турбували пташок. Полохливим пташкам зрештою набридли діти.

Боялися пташки, що виведуться пташенята, а Василеві друзі заберуть їх. Отже, кропив'янки посумували і покинули своє гніздо, хоч як важко було робити їм цю хатку. Всю весну будували, а доводиться покидати. Покинули своє гніздо пташки і полетіли в інше місце, в густий ліс, де їх не знайдуть діти.

Прийшов раз Василь до гнізда. Дивиться, а воно порожнє. Пташок немає коло нього. Попробував яєчка, а вони холодні. Дуже шкода йому стало пташок. Тепер більше ніколи не буде він набридати пташкам і нікому не показуватиме гнізд, навіть за пружину, за шаблюку і за десять пострілів з рогатки.

ТВОРИ ПАТРІОТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ**(Любов до рідної землі)***Ніна Шмурикова-Гаврилук***Україна**

Україно, Україно!
В тебе пісня солов'їна,
в тебе врода веселкова,
калинова, барвінкова.

В тебе мова щебетлива,
наче річенька грайлива.
В тебе далі неозорі,
тихі води, ясні зорі.

В тебе люди працьовиті,
для добра й краси відкриті.
В тебе серденько крилате –
Як тебе нам не кохати?

*ОЛЕНА ПЧІЛКА***Маленька українка**

Знаю, бо казала
Мені моя ненька,
Що я українка,
Правдива, маленька.
Знаю, Україна
Серцю моему мила,
Я по-українськи
Молитися вчила.
А моя опора –
То Божая Мати,
Мати Україна,
Повна благодаті.
— Ось мою молитву
Прийми, Отче Боже,
Нехай Україні
Вона допоможе.

Юрій Шкрумеляк

Мала українка

Ой, вдягнуся у неділю
У вишивану сорочку,
У червону спідничину
І в корали на шнурочку.
Заплету я свої коси
І візьму віночок з рути,
Ще васильком завітчаюсь,
Чи від мене кращій бути?
А на нозі чоботята
Червоненькі, сап'янові!
Я маленька українка –
Будьте всі мені здорові!

Роман Завадович

Українська мова

Гей, яка чудова, Свіжа і багата Українська мова, Мова мами й тати!	Мова мами й тата, Діда і бабусі, Знаю її добре, Ще краще навчуся.
---	--

Л. Пилип'юк

ЖУРАВЛИК

З далекого краю,
З далеких світів
Журавлик на крилах
Додому летів,
Минав океани,
Ліси і моря,
Вдивлявсь крізь тумани:
— Чия це земля,
Чиї це долини,
Чиї це луги,
Чию це калину
Гойдають вітри!
Впізнав батьківщину:
— Моя це земля,
Моє тут гніздечко
І мова моя.

Платон Воронько

Облітав журавель

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Крила, ноги натрудив.
Ми спитали журавля:
– Де найкраща земля? –
Журавель відповідає:
Краще рідної немає!

М. Гринчук

ПІСНЯ ПРО УКРАЇНУ

Дівчина-калина
В білому віночку
Вийшла із хатини,
Стала на горбочку.

Золотила ниву,
Голубила небо,
Дітвору щасливу
Кликала до себе.

А як заспівала
Солов'їно-дзвінко —
В лісі розстеляла
Килими з барвінку.

Кличе всіх щоднини
До краси і згоди
Пісня України,
Що една народи.

ДИТИНА В РОДИНІ

Барвара Гринько

Ще в колисці немовля
Слово МАМА вимовля.
Найдорожче в світі слово
Так звучить у рідній мові:
Мати, матинка, матуся,
Мама, мамонька, мамуся!
Називаю тебе я,
Рідна ненечко моя!

Марія Познанська

МОЇЙ МАМІ

Мамо люба, добра, мила –
Як іще назв'ять тебе?
Це ж для мене ти пошила
З шовку плаття голубе.
Ти мені читаєш книжку,
Хочеш розуму навчить...
Ляжу спати – ходиш нишком,
Все боїшся розбудить.
Захворію хоч злегенька –
Цілу ніч не будеш спать.
Тож дозволь тебе, рідненька,
За усе поцілувать!

Володимир Лучук

Тільки мама

-Я на ковзанку піду!
-А коли ж до хати?
Тільки мама вміє так
Лагідно спитати.

-На ходу сніданок з'їм!
-Так не слід робити!
Тільки мама може так
Лагідно сварити.

В снах літаю до зірок
– Час вставати, сину...
Тільки мама збудить так
Лагідно дитину.

Катерина Перелісна

Галюся

У Галюсі є мамуся,
У мамусі є матуся,
А мамусина матуся –
То Галюсіна бабуся.

А у тата є татусь,
Для Галюсі він – дідусь!
І ще знайте, що Галюся –
Внучка діда і бабусі!

Костецький Анатолій

Сонечкова мама

Вмиває кішка кошенят,
Вмиває кізка козенят.
Мене водою з милом
Щоранку мама миє.

І чистим сонечко встає
Щодня з-за небокраю...
І в нього, мабуть, мама є,
Бо хто ж його вмиває?

*Ігор Січовик***Я за мамою скучаю**

Я за мамою скучаю,
Йде з роботи – зустрічаю.
Приготую чашку чаю,
Маму чаєм пригощаю.

*Катерина Перелісна***Ковзани**

У сестри є ковзани, -
Ціле горечко мені!
Як іде тепер гуляти,
То мене не хоче брати:

«Я на ковзанку іду –
Упадеш там на льоду.»
Нащо б я таке казав? –
Я ще й разу не упав!

*Анатолій Черниш***Яблунька**

Наша яблунька – висока,
Яблука – червонобокi.
Ой, красиві і смачні!
Дуже хочеться мені
З'їсти яблучко рум'яне,
Та до нього не дістану.
Попрошу сьогодні тата
Спілих яблучок нарвати.
Він легенько їх дістане,
Пригостить мене і маму.
А до того ж в нас є звичка:
Все найкраще – для сестрички.

СВЯТА

Віолетта Дворецька

Здрастуй, ялинко!

Ялиночко-ялинко,
Зимова веселинко!
Вродлива і пухнаста,
І знов прийшла до нас ти!

І сяйвом зачаруєш,
І казку подаруєш –
Дорослим і малечі
У новорічний вечір.

І хоч зима лютує –
Скрізь усмішка квітує!

Юрій Шкрумеляк

З Новим роком!

Вже старенький рік минає
І надходить Рік Новий,
Точно в північ над'їжджає
І питає всіх дітей:
– Що ж ви, дітоньки, робили
У минулім році тім?
Батька й неньку чи любили?
Чи їх слухали у всім?
– Чи учились ви пильненько,
Слухали учителів?
Чи були для старших добрі
Й для своїх товаришів?
– Як було так, як кажу, -
Як часом чинили зле,
То тепер змініть на добре
Все поведення своє!
– Бо тепер уже ви старші
І ростете з кожним днем, –
Будьте ж чемні і розумні,
Станьте для усіх взірцем!
– Щоб про діти українські
Добра слава в світ пішла:
«Над дитину українську

В світі кращої нема!» –
 Так сказав той Рік Новенький,
 І говорить діввора:
 – Знаєм, знаєм, що теперки
 Настає нова пора!
 – Всі будем віднині чемні,
 Будем прагнути добра, –
 Щоби з нас потіху мала
 Наша Ненька дорога!

* * *

Коляд, коляд, колядниця!
 Добра з медом паляниця,
 А без меду не така,
 Дайте, дядьку, п'ятака.
 Одчиняйте скриньку
 Та давайте сливку,
 Одчиняйте сундучок
 Та давайте п'ятачок.
 Добривечір!

Наталія Любиченко

Щиро колядую

Я в матусі донечка -	«Ісус народився!
Мов краплинка сонечка.	Світ благословився!»
Щиро колядую,	Ви радійте новині,
Новину віщую:	А гостинчики – мені.

Катерина Перелісна

Писанка

Гарна писанка у мене –	Хоч не зразу змалювала,
Мабуть, кращої нема!	Зіпсувала п'ять яєць –
Мама тільки помагала,	Та як шосте закінчила,
Малювала ж я сама.	Тато мовив: «Молодець!»
Змалювала дрібно квіти,	Я ту писанку для себе,
Вісім хрестиків малих,	Для зразочка залишу,
І дрібнюсіньку ялинку,	А для мами і для тата
Й поясочок поміж них...	Дві ще кращих напишу.

Микола Щербак

ВЕЛИКДЕНЬ

Великий день! Великий день!	Веснянку діти хороводять –
Ясний Великдень на землі!	Христос воскрес! Христос воскрес!
Багато радості й пісень	Сьогодні й сонце не заходить,
Приніс нам янгол на крилі...	А сяє й сяє із небес.

Роман Завадович

Привіт нашій мамі

Усміхнися, сонечко,
З неба, з висоти,
Нашу любов матінку
Нам озолоти.
Ой, прилинь же, пташечко,
З тихого гайку,
Заспівай матусеньці
Пісеньку дзвінку.
— Розквітайте, вийтеся,
Запашні квітки,
Устелить листочками
Мамині стежки.
Ой, бо наша матінка –
Ангел на землі,
І за неї моляться
Діточки малію
– Рідна мамо-матінко,
Довго нам живи.
– А її Ти, Господи,
Поблагослови!

Віолетта Дворецька

Прийміть вітання, неньки!

Від діточок маленьких	Вас люблять ваші діти,
Уклін вам і привіт.	Здоров'я зичать вам.
Кохані наші неньки,	Тому я знову й знову
Сьогодні цілий світ	Усіх вітаю мам.
Дарує вам і квіти,	А квітку цю чудову
І ніжні слова.	Бабусі я віддам!

РОЗВАГИ ДІТЕЙ
(взаємини, праця)

Наталія Забіла

ОЛІВЕЦЬ-МАЛЮВЕЦЬ

Взяла Яся олівець, олівець-малювець. Сіла Яся біля столу, розгорнула папірець.

Треба тут намалювати отаку здорову хату! Вікна. Дах. Димар на нім. З димаря — великий дим!

Ось травичка. Ось доріжка. Ось дитинка. Ручки. Ніжки. Ротик. Носик. Голова. І волосся — як трава!

Ось на небі сяє сонце, довгі промені ясні... А в сторонці, під віконцем, квітнуть квіти запашні.

У дитинки є спідничка, а на ніжках черевички. Ще їй кошика зроби — піде ляля по гриби.

Ліс такий густий, кошлатий, і дерев у нім багато — все ялинки та дубки. Як щітки, стирчать гілки. А під кожним під дубочком два грибочки, три грибочки, ось чотири, ось і п'ять... Вже нема де малювать!

Враз на сонце, як примара, налетіла чорна хмара, чорна-чорна, наче дим...

Ось і блискавка! І грім!

І полився з хмари дощик на грибочки, на дубочки, на ялинку, на хатинку, на малесеньку дитинку, на волоссячко, на кошик, ллється дощик, дощик, дощик, ллється швидко, швидко, швидко!

І нічого вже не видко!

— Що ж ти, Ясю, наробила? Зачорнила весь папір! І протерла, і продерла, і пробила аж до дір!..

Яся каже:

— Ай-яй-я! Яся каже:

— Це не я! Це такий вже олівець, олівець-малювець!

Марія Познанська

ЩО ЗВАРИТИ?

Добрий ранок, любі діти,
Дорогі мої ляльки!
Що сьогодні вам зварити —
Щось молочне, чи з муки?
Чи зварить бульйон із м'ясом,
З риби юшечку зварить?
Холодник зробити з квасом?

Ну, скоріш-бо, говоріть!
Тільки знаю вдачу вашу –
Ви не скажете однак.
Я зварю вам борщ і кашу,
Вибачайте, що не так...

Роман Завадович

Хто це?

Хто це, хто це при долині
На завітчаних лугах
Розвиває жовто-синій –
Український гордий стяг?
Це діти, гей, це діти
Із дитячого садка –
Трави пахнуть, сонце світить,
Линь же, пісенько дзвінка!
Чий це голос так лунає,
Чий дзвенить веселий спів,
Аж під небо, під безкрає,
Аж у синю даль степів?
Це діти, гей, це діти
Із дитячого садка –
Трави пахнуть, сонце світить,
Линь же, пісенько дзвінка!
Гей, за ким, за ким у лузі
Оглядаються пташки,
Та й ло кого квіти-друзі
Повертають голівки?
Це діти, гей, це діти
Із дитячого садка –
Трави пахнуть, сонце світить,
Линь же, пісенько дзвінка!

Н.Сиротич

Прибиралочка

Малята, познайомтеся:
Малесенька Одарочка –
Одарочка-господинечка,
Одарочка-прибиралочка.

Чудово вміє іграшки
Одарка шанувати!
Ретельно вміє іграшки
Одарка прибирати!
Всі лялечки – у кошичок,
Всі кубики – в шухлядку,
У чашечку – всі ложечки,
В відеречко – лопатки.
Одарці-прибиралочці
На стільчик треба стати,
Бо до полицки верхньої
У шафі не дістати.
На тій полицці в Дарочки
Сидять Курчатко й Котик,
І лялечка Наталочка,
І милий Бегемотик!
Одарка-прибиралочка
Ще любить замітати,
Стелити гарно ліжечко
Й пилюку витирати.
А хочеш в ПРИБИРАЛОЧКИ
Сьогодні теж пограти?

Ігор Січовик

Олівець

В олівця-малювця
Є роботи без кінця.
Він малює все на світі,
Що подобається дітям.

Іванна Блажкевич

Олівці

Ми веселі олівці –
Наче сонця промінці.
По папері помандруєм,
все, що хочеш намалюєм.
Тільки нас не розкидай,
а в коробочку складай!

Платон Воронько

ГРА У СНІЖКИ

Із доріжки до доріжки
Полетіли влучні сніжки,
І почався білий бій,
Закрутився у сувій.
Закрутився, покотився,
Під горою зупинився.
Зверху сніг і знизу сніг,
І ніхто узнать не міг,
Де чії стирчали ніжки.
Ой, весела гра у сніжки!

Катерина Перелісна

Черевички

От, недобрі черевички, -
Завжди лізуть до водички!
Неслухняні вони дуже,
Все шукають, де калюжі . . .
Хлюп! Та хлюп! І вже брудні.
Горе мамі . . . і мені.

Антоніна Царук

Солодка математика

Ми вчимося з дідусем
рахувати геть усе:
тарілки, ложки, виделки . . .
Я ж люблю лічить цукерки.
Чом урок наш закінчився?
Бо цукерок я наївся!

ЗАГАДКИ

Що мовчить, а розуму вчить?

(книжка)

Не куш, а з листочками,

Не сорочка, а зшита,

Не людина, а навчас.

(книжка)

Галина Демченко

Загадка:

Хто я такий?
 Я колючий,
 Мов будяк,
 Здавна звуть мене...
 (Їжак)

Марійка Підгірянка

Ану, хто з дітей вгадає,
 Що за звір вісім ніг має?
 Снує з ниток тонкі сіті,
 Щоб мушки в них ловити?
 (Павук)

Ігор Січовик

Я помічник у віника
 Усе своє життя:
 Він підмітає в хаті,
 А я ношу сміття.
 (ковос)

Ігор Січовик

Вся вона із пір'я й пуху –
 Я її люблю.
 Покладу на неї вухо
 І одразу сплю.
 (акшудоП)

Юрій Будяк

Що за поводитирі

Живемо через горбок,
 Виглядаємо з нірок,
 Бачим білий світ щодня,
 Але з хатки – ні ступня.
 Як постане глупа ніч, -
 Ми – у нори та й на піч
 Нас – два брати – вся рідня,
 Ми ж не бачимося й дня,

Доведеться й сто літ жить –
Не побачишся й на мить.
Ану, діти,
Поспішіте,
Думочками ворухніте.
Відгадати можна враз –
Ватажки ці є у вас.

Наталія Забіла

КЛУБОЧОК

По лісі стежинкою дівчинка йшла
і раптом клубочок на стежці знайшла.
Хотіла торкнутись – ой, що ж то за жах!
Цей сірий клубочок увесь в колючках!
Дівча від клубочка відскочило вбік,
а він ворухнувся, розгорнувся та й утік!..
Ну, хто догадається що ж то було?
Який це клубочок дівчатко знайшло?

(Їжачок)

Анатолій Черниш

П'ятачок на носі,
Закручений хвостик –
Лісом гуляє,
Жолуді шукає.
(набаК)

Анатолій Черниш

Появляюсь я весною,
Кольоровою дугою.
Хмари,небо прикрашаю,
Воду з річки набираю.
(аклесеВ) (агудйаР)

Григорій Храпач

Встала в полі брама
В сім шовків я вбрана.
Встала коло броду:
- Гарна ж я на вроду.
Вітер ахнув: Пава! –
А вона пропала.
(Веселка)

*Анатолій Черниш***Гра***(Назву казки підкажіть).*

Кожна казка назву має,
Я їх, часом, забуваю.
Ви мені допоможіть –
Назву казки підкажіть.

Є такі про нього вісті:
Круглий, випечений з тіста,
В діда й баби не прижився –
Мандрувати покотився.
Від усіх тікав у місто,
Та його... Лесичка з'їла.
(«коболоК»).

На ставочку день при дні
Хлопчик плавав у човні.
Та змія підслідкувала,
Хлопчика з човна украла.
(«киселеТ-кисавІ»).

Мишка, зайчик і лисичка –
Всі улізли в рукавичку.
Ще й кабан до неї преться,
Рукавичка ледь не рветься.
(«акчивакуР»).

ТРОХИ ЖАРТІВ, ТРОХИ СМІХУ*Анатолій Черниш***Котик у школі**

Де ти, котику, барився?
Я сьогодні в школі вчився.
Що ти, котику, вивчав?
Вимовляти гарно: «Няв!»

Грицько Бойко

У слона болить нога

У слона болить нога.
Слон сьогодні шкутильга:
Гостював комар у нього,
наступив йому на ногу.

Грицько Бойко

Чому Тимко подряпаний

– Чому це ти подряпаний? –	– А я от не подряпаний.
Юрко Тимка пита.	Хоч теж купав свого...
Тимко йому відказує:	– Еге, ти ж не викручував
– Та я ж купав kota!	І не сушив його!

Ігор Січовик

Стоніжка

І чому це ти, стоніжко,
Не виходиш грати в сніжки?
– Доки взую я сто ніг,
То розтане зовсім сніг.

Грицько Бойко

Не знала

Пита бабуся у онуки:	– А де? – бабуся знов питає, –
– Чи ти помила добре руки?	Води ж у хаті в нас немає...
– Аякже, – Милочка в одвіт, –	– Немає? – здивувалась Мила. –
Помила з милом так як слід.	– А я не знала і помила.

Ігор Січовик

Допоміг

Допоміг Славкові Вова
Поскладати в купу дрова.
Потім Слава допоміг:
З'їв один за двох пиріг.

*Наталія Забіла***Два хлопчики**

Два хлопчики, два хлопчики
несли відро води.
Зустріли звіра сірого
– розбіглись хто куди!
Відерце перекинулось,
і витекла вода.
А сірий звір з-під кущика
лякливо вигляда.

*Ігор Січовик***Вдячна киця**

Їла Катя паляницю,
Пригостила нею кицю.
Киця бігає по хаті:
– Чим же я віддячу Каті? –
Як стемніло, киця в ліжку
Принесла Катрусі... мишку

В'ЯЗКА КАЗОК*Наталія Забіла***Вередливі жабки**

Очеретяна хатина,
біля річечки була,
і жила у ній родина,
не велика, не мала:
жабка-дід і жабка-бабка,
мама-жабка, тато жабка,
і веселе маленя
Жабенятко-жабеня.
Так би жити-поживати,
та чомусь одного дня
почала вередувати
дружна жаб'яча сім'я:
- Тут вода занадто чиста!
- Комарі якісь дрібні!

- На лататті ніде й сісти! –
буркотіли цілі дні
жабка-дід і жабка-бабка,
мама-жабка, тато жабка,
і веселе маленя
Жабенятко-жабеня.
Десь вони почули мову
про якийсь недалній край:
там калюжка є чудова,
а навколо – справжній рай!
Що ж тут думати-гадати?!
Швидше все забрали з хати,
в хуру коника впрягли,
хто що може потягли.

Йдуть і йдуть...Стомились дуже,
та скінчилась довга путь:
ось нарешті й так калюжа!
Оселилися й живуть:
жабка-дід і жабка-бабка,
мама-жабка, тато жабка,
і веселе маленя
Жабенятко-жабеня.

Ще до осені далеко,
час минає спроквола.
Тільки враз жахлива спека
дошкуляти почала.
Стала сохнути калюжа,
менша й меншає щодня...

Гірко плачеться і тужить
бідна жаб'яча сім'я:
жабка-дід і жабка-бабка,
мама-жабка, тато жабка,
і веселе маленя
Жабенятко-жабеня.
–Ой, рятуйте! Ми загинем!
Що робити без води?!
Й надала ж лиха година
переїхати сюди!

Геть звідсіль!..- І в тую ж нічку,
тільки спека уляглась,
швидше знов на рідну річку
вся сімейка потяглась:
жабка-дід і жабка-бабка,
мама-жабка, тато жабка,
і веселе маленя
Жабенятко-жабеня.

Цілу ніч ішли невпинно
і на ранок приборели
в очертяню хатину,
де колись вони жили.
Річка весело іскриться,
і комарики гудуть,
і тепер нікуди звідси
мандрувати вже не йдуть
жабка-дід і жабка-бабка,
мама-жабка, тато жабка,
і веселе маленя
Жабенятко-жабеня!

Наталія Забіла

Корінці та вершки

От колись ведмідь угледів,
як у полі оре дід,
і схотілося ведмедю
поживитися як слід.

До старого він підходить,
каже: «Нумо вдвох робить,
а усе, що в полі вродить,
будем нарівно ділить.

А коли немає згоди —
бережись, бо відплачу:
нароблю тобі я шкоди
й поле все потолочу!»

Як тут станеш відмовляти?
Дуже лютий той ведмідь;
може й плуга поламати,
може й воликів побить.

Та дідусь був хитрий зроду
і на вигадки мастак.
Він ведмедю каже: «Згода!
Ми ділитись будем так:

Хай мені — саме коріння,
а тобі — самі вершки!»
Ну, а сам узяв насіння
та й посіяв буряки.

От і проріст зеленіє.
Дід і поле, й полива.
А ведмідь ніяк не вміє,
знай лежить, відпочива.

Проминуло красне літо,
підійшов роботі край.
Наступає час ділити
вже достиглий урожай.

Дід повнісіньке підпілля
буряків понакладав.
А всю гичку та бадилля
клишононому віддав.

ЛИСИЧКА І РАК

Зустріла Лисичка Рака. Стала та й дивиться, як він помаленьку лізе. А далі давай з нього насміхатися: – Ну, та й швидкий же ти, нема що казати! Справжній Рак-неборак! А скажи мені, Раче-небораче, чи то правда, що тебе по дріжджі послали, а ти аж через рік з дріжджами прийшов та й ті посеред хати розілляв?

– Може, коли й правда була, – каже Рак. – А тепер дуже на брехню схоже.

– Ова! Значить тепер прудкіший став?

– Прудкіший чи не прудкіший, а тобі глузувати не дозволю. Коли хочеш знати, який я прудкий, то давай поб'ємося об заклад, що я швидше від тебе он до того пенька добіжу.

– Що-що? – здивувалася Лисичка. – Ти хотів би зі мною навипередки бігати?

– Не тільки побіжу, а хоч ти на

Пан Коцький

В одного чоловіка був кіт старий, що вже не здужав і мишей ловити. От хазяїн його взяв та й вивіз у ліс, думає: «Нащо він мені здався, тільки дурно буду годувати,— нехай лучче в лісі ходить».

Покинув його й сам поїхав.

Коли це приходять до кота лисичка та й питає його:

— Що ти таке?

А він каже:

— Я — пан Коцький.

Лисичка й каже:

— Будь ти мені за чоловіка, а я тобі за жінку буду.

Він і згодився. Веде його лисичка до своєї хати,— так уже йому годить: уловить де курочку, то сама не їсть, а йому принесе.

От якось зайчик побачив лисичку та й каже їй:

— Лисичко-сестричко, прийду я до тебе на досвітки.

А вона йому:

— Є у мене тепер пан Коцький, то він тебе розірве.

Заєць розказав за пана Коцького вовкові, ведмедеві, дикому кабанові.

Зійшлися вони докупи, стали думати, як би побачити пана Коцького, — та й кажуть:

— А зготуймо обід!

І взялися міркувати, кому по що йти. Вовк каже:

— Я піду по м'ясо, щоб було що в борщ.

Дикий кабан каже:

— А я піду по буряки і картоплю.

Ведмідь:

— А я меду принесу на закуску.

Заєць:

— А я капусти.

От роздобули всього, почали обід варити. Як зварили, почали радитись, кому йти кликати на обід пана Коцького.

Ведмідь каже:

— Я не підбіжу, як доведеться тікати.

Кабан:

— А я теж неповороткий.

Вовк:

— Я старий уже і трохи недобачаю.

Тільки зайчикові й приходитьсья.

Прибіг заєць до лисиччиної нори, коли це лисичка вибігає, дивиться, що зайчик стоїть на двох лапках біля хати, та й питає його:

— А чого ти прийшов?

Він і каже:

— Просили вовк, ведмідь, дикий кабан, і я прошу, щоб ти прийшла зі своїм паном Коцьким на обід.

А вона йому:

— Я з ним прийду, але ви поховайтесь, бо він вас розірве.

Прибігає зайчик назад та й хвалиться:

— Ховайтесь, казала лисичка, бо він як прийде, то розірве нас.

Вони й почали ховатися: ведмідь лізе на дерево, вовк сідає за кушем, кабан заривається у хмиз, а зайчик лізе в кущ.

Коли це веде лисичка свого пана Коцького. Доводить до столу, а він побачив, що на столі м'яса багато, та й каже:

— Ма-у!.. Ма-у!.. Ма-у!..

А ті думають: «От вражого батька син, ще йому мало! Це він і нас поїсть!»

Виліз пан Коцький на стіл та почав їсти, аж за ушима лящить. А як наївсь, то так і простягсь на столі.

А кабан лежав близько столу в хмизі, та якось комар і вкусив його за хвіст, а він так хвостом і крутнув; кіт же думав, що то миша, та туди, та кабана за хвіст. Кабан як схопитись, та навтіки!

Пан Коцький злякався кабана, скочив на дерево та й подерся туди, де ведмідь сидів.

Ведмідь як побачив, що кіт лізе до нього, почав вище лізти по дереву, та до такого доліз, що й дерево не здержало — так він додолу впав — гуп! — та просто на вовка,— мало не роздавив сердешного.

Як схопляться вони, як дременуть, то тільки видко. Заєць і собі за ними — забіг не знає куди... А потім посходились та й кажуть:

— Такий малий, а тільки-тільки нас усіх не поїв!

Лисичка та журавель

Українська народна казка

Були собі лисичка й журавель. Ото й зустрілися якось у лісі. Та такі стали приятелі. Кличе лисичка журавля до себе в гості:

— Приходь,— каже,— журавлику, приходь, лебедіку! Я для тебе, як для себе.

От приходить журавель на ласкаві запросини. А лисичка наварила кашки з молоком, розмазала по тарілці та й припрошує:

— Призволяйся, журавлику, призволяйся, лебедіку!

Журавель до кашки — стукав, стукав дзьобом по тарілці — нічого не вхопить. А лисичка як узялася до страви — лизь та лизь гарненько язиком, поки сама всю кашу чисто вилизькала. Вилизькала та до журавля:

— Вибачай, журавлику,— що мала, тим тебе й приймала, а більше нема нічого.

— То спасибі ж,— мовить журавель.— Приходь же, лисичко, тепер ти до мене в гості.

— А прийду, журавлику, прийду, лебедіку!

На тому й розійшлися. От уже лисичка йде до журавля в гостину. А журавель наварив такої смачної страви: узяв і м'яса, й картопельки, й бурячків — усього-усього, покришив дрібненько, зварив, склав у глечик з вузькою шийкою та й каже:

— Призволяйся, люба приятелько, не соромся!

От лисичка до глечика — голова не влезить! Вона сюди, вона туди, вона й боком, і лапкою, і навстоячки, і зазирати, й нюхати. Нічого не вдіє!

А журавель не гуляє: все дзьобом у глечик, усе в глечик. Помаленьку-помаленьку — та й поїв, що наварив. А тоді й каже:

— Оце ж,— каже,— вибачай, лисуню, що мав, то тим і приймав. Та вже більше нічого не маю на гостину.

Ох і розгнівилася ж лисичка! Так розсердилася, що й подякувать забула, як годиться, чемним бувши. Так-то їй журавлева гостина до смаку припала!

Та від того часу й не приятелює з журавлями.

Коза-дереза

Були собі дід та баба. Поїхав дід на ярмарок та й купив собі козу. Привіз її додому, а рано на другий день посилає дід старшого сина ту козу пасти. Пас, пас хлопець її аж до вечора та й став гнати додому.

Тільки до воріт став доганяти, а дід став на воротях у червоних чоботях та й питається:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я й не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, тільки бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку,— тільки пила, тільки й їла!

От дід розсердився на сина, що він погано худоби доглядає, та й прогнав його.

На другий день посилає другого сина — меншого. Пас, пас хлопець козу аж до вечора та й став гонити додому. Тільки став до воріт доганяти, а дід став на воротях у червоних чоботях та й питається:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку,— тільки пила, тільки й їла!

От дід і того сина прогнав.

На третій день посилає вже жінку. От вона погнала козу, пасла весь день; ввечері стала доганяти до двору, а дід уже стоїть на воротях у червоних чоботях та й питається:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я й не пила, я й не їла: бігла через місточок, ухопила кленовий листочок, бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку,— тільки пила, тільки й їла!

От дід прогнав і бабу.

На четвертий день погнав він уже сам козу, пас увесь день, а ввечері погнав додому і тільки надігнав на дорогу, а сам навпростець пішов; став на воротях у червоних чоботях та й питається:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи ти пила, чи ти їла?

— Ні, дідусю, я не пила, я й не їла: бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку, вхопила водиці крапельку,— тільки пила, тільки й їла!

От тоді дід розсердився, пішов до коваля, висталив ніж, став козу різати, а вона вирвалась та й утекла в ліс. У лісі бачить коза зайчикову хатку,— вона туди вбігла та й заховалась на печі.

От прибігає зайчик, коли чує — хтось є в хатці. Зайчик і питається:

— А хто, хто в моїй хатці?

А коза сидить на печі та й каже:

— Я коза-дереза,
за три копи куплена
півбока луплена,
тупу-тупу ногами,

сколю тебе рогами,
ніжками затопчу,
хвостиком замету, —
тут тобі й смерть!

От зайчик злякався, вибіг з хатки, сів під дубком. Сидить та й плаче.
Коли йде ведмідь та й питається:

— Чого ти, зайчику-побігачику, плачеш?

— Як же мені, ведмедику, не плакати, коли в моїй хатці звір страшний сидить!

А ведмідь:

— От я його вижену! Побіг до хатки:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я коза-дереза,
за три копи куплена
півбока луплена,
тупу-тупу ногами,
сколю тебе рогами,
ніжками затопчу,
хвостиком замету, —
тут тобі й смерть!

Ведмідь і злякався.

— Ні,— каже,— зайчику-побігачику, не вижену — боюсь.

От ізнов пішов зайчик, сів під дубком та й плаче. Коли йде вовк і питається:

— А чого це ти, зайчику-побігачику, плачеш?

— Як же мені, вовчику-братику, не плакати, коли в моїй хатці звір страшний сидить!

А вовк:

— От я його вижену!

— Де тобі його вигнати! Тут і ведмідь гнав, та не вигнав.

— Отже, вижену.

Побіг вовк до хатки та й питається:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я коза-дереза,
за три копи куплена
півбока луплена,
тупу-тупу ногами,
сколю тебе рогами,
ніжками затопчу,
хвостиком замету, —
тут тобі й смерть!

Вовк і злякався.

— Ні,— каже,— зайчику-побігачику, не вижену — боюсь.

Зайчик ізнов пішов, сів під дубком та й плаче. Коли біжить лисичка, побачила зайчика та й питається :

— А чого ти, зайчику-побігачику, плачеш?

— Як же мені, лисичко-сестричко, не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить!

А лисичка:

— От я його вижену!

— Де тобі, лисичко, його вигнати! Тут і ведмідь гнав – не вигнав, і вовк гнав, та не вигнав, а то ти!

— Отже, вижену.

Побігла лисичка до хати та:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я коза-дереза,
за три копи куплена
півбока луплена,
тупу-тупу ногами,
сколю тебе рогами,
ніжками затопчу,
хвостиком замету, –
тут тобі й смерть!

От лисичка теж злякалась.

— Ні,— каже,— зайчику-побігачику, не вижену — боюсь.

Пішов зайчик, сів під дубком та й знову плаче. Коли це лізе рак-неборак та й питається:

— Чого ти, зайчику-побігачику, плачеш?

— Як же мені не плакати, коли в моїй хатці страшний звір сидить!

А рак:

— От я його вижену!

— Де тобі його вигнати! Тут ведмідь гнав, та не вигнав, і вовк гнав, та не вигнав, і лисиця гнала, та не вигнала, а то ти!

— Отже, вижену!

От поліз рак у хатку та й питається:

— А хто, хто в зайчиковій хатці? А коза з печі:

— Я коза-дереза,
за три копи куплена
півбока луплена,
тупу-тупу ногами,
сколю тебе рогами,
ніжками затопчу,

хвостиком замету, —
тут тобі й смерть!

А рак усе лізе та лізе, виліз на піч та:

— А я рак-неборак,
ущипну, то буде знак!

Та як ущипне козу клешнями!.. Коза як замакає, та з печі, та з хати — побігла, тільки видно! От тоді зайчик радий, прийшов у хатку та так уже раковій дякує. Та й став жити в своїй хатці.

Царівна-жаба

Де-не-десь, у якимсь царстві, жив собі цар та цариця, а в них — три сини, як соколи. От дійшли вже ті сини до зросту, — такі парубки стали, що ні задумати, ні згадати, хіба в казці сказати! Дійшли літ, — час їм женитися. Цар, порадившись гарненько з царицею, покликав синів та й каже:

— Сини мої, соколи мої! Дійшли ви літ — час уже вам подружжя шукати.

— Час, — кажуть, — таточку, час!

— Забирайте ж, — каже, — діти, сагайдаки срібні, накладайте стрілочки мідяні й пускайте в чужі землі далекі: хто до кого влучить у двір, там тому й молоду брати.

От вони повиходили, понатыгували луки, — та й нум стріляти. Старший стрельнув — загула стріла попід небесами та й упала аж у іншому царстві, у царя в садочку. Царівна на той час по саду проходжувалася, підняла стрілку, любиться. Прийшла до батька, хвалиться:

— Яку я, таточку, гарну стрілку знайшла!

— Не віддавай же, — каже цар, — її нікому, тільки віддай тому, хто тебе за дружину візьме!

Коли так: через який там час приїздить старший царевич, просить у неї стрілку.

— Не дам, — каже, — цієї стрілки нікому, тільки віддам тому, хто мене за дружину візьме.

— Я, — каже царевич, — тебе візьму.

Домовились. Поїхав він.

Середульший царевич стрельнув, — звилась стріла нижче від хмари, вище від лісу та й упала у княжий двір. Князівна на той час на рундучку сиділа, побачила, підняла стрілку і понесла до батька:

— Яку я, таточку, гарну стрілку знайшла!

— Не віддавай же її, — каже князь, — нікому, тільки хіба віддай тому, хто тебе за дружину візьме.

От приїздить і другий царевич, середульший, просить стрілку. Вона відказала так, як і та. І цей каже: — Я тебе візьму.

Погодились. Поїхав.

Приходиться найменшому стріляти. Іван-царевич,— його звали Іваном-царевичем,— як стрельне — загула стріла ні високо ні низько — вище хат, та й упала ні далеко ні близько — коло села в болоті. На купині сиділа жаба і взяла ту стрілу. Приходить Іван-царевич, просить: — Верни мою стрілу!

— Не дам я,— каже жаба,— цієї стріли нікому, тільки віддам тому, хто мене за дружину візьме.

Іван-царевич подумав: «Як-таки зелену жабу та за дружину брати?»
Постояв над болотом, пожурився, пішов додому плачучи.

От уже їм час до батька йти, казати, хто яку собі молоду знайшов. Ті ж два — старший і підстарший — такі раді, що господи! А Іван-царевич іде та й плаче. Батько питає в них:

— Ну, розкажіть же, сини мої, соколи мої, яких ви мені невісток познаходили?

— Я, татку, знайшов царівну,— старший каже. Підстарший:

— Я — князівну.

А Іван-царевич стоїть та й слова не вимовить: так плаче, так плаче!

— А ти чого, Іване-царевичу, плачеш?

— Як же,— каже,— мені не плакати, що у братів жінки як жінки, а мені доведеться з болота зелену жабу брати... Чи вона мені рівня?

— Бери,— каже цар,— така вже, видно, твоя доля.

От і поодружувалися царенки: старший узяв царівну, середульший — князівну, а Іванко-царевич — зелену жабу з болота. От вони одружились та й живуть собі. А це якось цар забажав: яка з невісток уміє краще рушники ткати. Загадує: «Щоб на завтра, на ранок, рушники виткали і принесли показати: яка з них краща ткаля?»

Іван-царевич йде додому та й плаче, а жаба вилізла назустріч, питає:

— Іване-царевичу, чого ти плачеш?

— Та як же мені не плакати, що так і так: загадав наш батько, щоб на завтра, на ранок, кожна невістка йому рушник виткала.

— Не плач! Усе гаразд буде: лягай та спи!

Він ліг, заснув, вона взяла кожушок жаб'ячий з себе скинула, вийшла надвір, гукнула, свиснула — тут де не взялись дівчата-служниці, виткали рушник, гарно орлів понашивали і віддали їй. Вона взяла, поклала біля Івана-царенка, знову кожушок наділа — і стала такою жабою, як і була.

Прокидається Іван-царевич — аж такі рушники, що він ще й не бачив таких зроду! Він зрадів, поніс до царя. Батько йому дякує за руш-

ники дуже. Тих же рушники — так собі, простенькі, цар на кухню по-відавав, а жабині в себе на образи почепив.

От батько знов загадує, щоб невістки напекли гречаників і принесли йому: хто краще пече? Іван-царевич йде додому та й знову плаче. Жаба вилізла проти нього, квакає:

— Іване-царевичу, чого ти плачеш?

— Як же ж мені не плакати: загадав батько гречаників пекти, а ти не вмієш!..

— Не плач, напечемо! Лягай та спи! Він ліг, заснув. А ті дві невістки пішли під вікно, дивляться, як вона буде робити. От вона взяла ріденько вчинила, ріденько підбила, ріденько й замісила; потім вилізла на піч, пробила дірку, вилила туди,— гречаники так і розпливлися по черені... Ті невістки швидше додому та нум і собі так робити. Напекли таких гречаників, що хіба тільки собакам повикидати. А вона, як ті пішли, кожушок з себе, вийшла надвір, гукнула, свиснула — тут де взялись дівчата-служниці. Вона їм загадала, здоб до світанку були гречаники! Ті незабаром принесли їй гречаники — як сонце, такі гарні! Взяла вона положила коло Івана-царенка, а сама кожушок на себе — і знов стала такою зеленою жабою, як була.

Іван-царевич прокидається, бачить: біля нього гречаники, як переміті. Він зрадив, поніс до царя. Батько дуже вдячний. Тих же невісток гречаники собакам повіддавав, а ці звелів до страви подавати.

От знов загадав цар своїм синам, щоб у такий і в такий день «були до мене з жінками на бенкет». Ті ж, старші брати, радіють, а Іван-царевич йде додому, похнюпивши голову, та й плаче. Жаба вилізла назустріч, питає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Як же мені не плакати, батько загадав нам із жінками на бенкет приїхати. Як же я тебе повезу?

— Не плач,— каже,— лягай та спи, яюсь поїдемо.

Він ліг, заснув. От діждали того дня, що бенкет, Іван-царевич знов зажурився.

— Не журись,— каже,— Іване-царенку, їд попереду сам! А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою вмивається; а як блискавка забліскає — то твоя жінка в дорозі вбрання вбирається; а як грім загримить — то вже їде.

Іван-царевич убрався, сів і поїхав. Приїздить, аж старші брати з своїми жінками вже там. Самі повбирані гарно, а жінки у золоті, в оксамиті, у намистах дуже дорогих. Брати стали з нього сміятися:

— Що ж ти, брате, сам приїхав? Ти б її хоч у хустку зав'язав та привіз!..

— Не смійтесь,— каже,— потім приїде... Коли це став дощик на-
крапати, Іван-царевич каже:

— Це моя жіночка люба дощовою рососою вмивається!

Брати сміються з нього.

— Чи ти,— кажуть,— здурів, що таке торочиш?

Коли це блискавка блиснула, Іван-царевич й каже:

— Це моя жіночка в дорозі убрання прибирається!

Брати тільки плечима здвигують: був брат такий, як і треба, а то
здурів.

Коли це як зашумить, як загромить грім, аж палац затрусився, а ца-
ревич й каже:

— Оце ж уже моя голубонька їде!

Коли так, приїхав під рундук берлін шестерма кіньми — як змії!
Вийшла вона з берлина... Аж поторопіли всі—така гарна!

От посідали обідати; і цар, і цариця, і обидва старші брати й не на-
дивляться на неї: сказано — така гарна, така гарна, що й сказати не мо-
жна! Обідають, то вона оце шматочок у рот, шматочок у рукав; ложку в
рот, ложку в рукав. А ті невістки дивляться на неї та й собі: ложку в
рот, ложку в рукав, шматочок у рот, шматочок у рукав.

Ото пообідали; вийшли в двір: почали музики грати — батько став
запрошувати в танець. Ті невістки не хочуть. «Нехай вона танцює!» От
вона як пішла з Іваном-царевичем у танець, як зачала танцювати, то й
землі не черкнеться — легко та гарно! А це: махнула правим рукавцем,
що шматочки кидала,—став сад, у тому саду стовп і по тому стовпу кі-
тходить: догори йде — пісні співає, а донизу йде — казки каже. Танцю-
вала, танцювала,—далі махнула й лівим рукавцем— у тім саду стала рі-
чка, а на річці лебеді плавають. Усі так дивуються тим дивом, як малі
діти. От потанцювала вона, сіла спочивати; а це й ті невістки пішли у
танець. Танцюють, так як махнули правим рукавцем — кістки вилетіли
та просто цареві в лоб; махнули лівим — цареві очі позабризували.

— Годі, годі, ви мені очі повибиваєте!

Вони й перестали. Посідали на призьбі всі; музики грають, двораки
царські вже танцюють.

А Іван-царевич дивиться на жінку та й собі дивується, як-таки з та-
кої зеленої жаби та зробилась така гарна молодичка, що й очей не віді-
рвеш! Далі сказав дати собі коня, махнув додому довідатися: де вона
все те понабирала? Приїздить, пішов у світлицю, де вона спить,— аж
там лежить жаб'ячий тулубець. У грубі топилося,— він той тулубець у
вогонь,— тільки димок пішов... Він тоді знову вертається до царя,—
саме поспів на вечерю. Довго вони ще там гуляли,— перед світом уже
пороз'їхались. Поїхав і Іван-царевич з своєю жінкою.

Приїздять додому, вона ввійшла в світлицю, оглянулася,— аж ко-
жушка й нема... Шукала-шукала...

— Чи ти,— питає,— Іване-царенку, не бачив моєї одежі?

— Якої?

— Тут,— каже,— я кожушок скинула.

— Я,— каже Іван-царевич,— спалив!

— Ох, що ж ти наробив мені, Іване! Якби ти не займав, то я б навіч-
но була твоя, а тепер доведеться нам розлучитися, може, й навіки...

Плакала-плакала, кривавими слізьми плакала, а далі:

— Прощай! Шукай мене в тридесятім царстві, у баби-яги, костя-
ної ноги!

Махнула рученьками, перекинулась зозулею: вікно було відчинене
— полинула...

Довго Іван-царевич побивався за жінкою, довго плакав гірко, розпи-
тувався: що йому робити? Ніхто нічого не радив. От він узяв лучок срі-
бний, набрав у торбину хліба, тикви почепив через плече,— пішов шу-
кати.

Іде та й іде, коли зустрічає його дід, такий, як молоко, сивий, і питає:

— Здоров, Іване-царенку! Куди тебе бог несе?

— Іду,— каже,— дідусю, світ за очі шукати своєї жінки; вона десь у
тридесятім царстві, у баби-яги, костяної ноги, іду, та й не знаю куди...
Чи ви, дідусю, не знаєте, де вона живе?

— Чому,— каже,— не знати? Знаю.

— Скажіть, будь ласка, дідусю, й мені!

— Е, що тобі, сину, казати: кажи не кажи, не потрапиш!

— Потраплю не потраплю, скажіть: я за вас увесь вік буду бога мо-
лити!

— Ну, коли вже,— каже,— тобі так треба, то от тобі клубочок, пус-
ти його — куди він буде котитися, туди й ти за ним іди: саме дійдеш аж
до баби-яги, костяної ноги.

Іван-царевич подякував дідові за клубочок, узяв, пустив: клубочок
покотився, а він пішов.

Іде та й іде таким густим лісом, що аж темно. Зустрічається йому
ведмідь. Він наложив мідяну стрілу на срібний лучок — хотів стріляти.
Ведмідь йому й каже:

— Іване-царенку, не бий мене: я тобі у великій пригоді стану!

Він пожалував його,— не вбив.

Іде далі, вийшов на край лісу,— сидить сокіл на дереві. Він наложив
мідяну стрілу на срібний лучок, хотів стріляти. Сокіл йому й каже:

— Іване-царенку, не бий мене: я тобі у великій пригоді стану!

Він пожалував його,— не вбив.

Іде та й іде, клубочок попереду котиться, а він позаду йде за ним та й дійшов до синього моря. То й бачить: на березі лежить шука зубата, без води пропадає на сонці. Він хотів її взяти та з'їсти, а вона і просить:

— Іване-царенку, не їж мене; кинь лучче в море, я тобі за те у великій пригоді стану!

Він її вкинув у море, пішов далі.

От так і зайшов уже аж у тридцяте царство. Аж стоїть хатка на курячій ніжці, очеретом підперта, а то б розвалилася... Він увійшов у ту хатку — аж на печі лежить баба-яга, костяна нога, ноги на піч відкидала, голову на комин поклала.

— Здоров був, Іване-царенку! Чи по волі, чи по неволі? Чи сам від кого ховаєшся, чи кого шукаєш?

— Ні,— каже,— бабусю, не ховаюся, а шукаю свою жінку любу — жабу зелену.

— Знаю, знаю! — каже баба-яга.— У мого братика за наймичку служить.

От він як узявся просити, щоб сказала, де її брат живе, вона й каже:

— Там на морі є острів, там його й хата. Тільки гляди, щоб тобі лишенька там не було: ти її як побачиш, то хапай швидше та й тікай з нею, не оглядаючись.

От він подякував бабі-язі, пішов.

Іде та йде, дійшов до моря, глянув — море, і кінця йому не видно; і де той острів, хто його зна!.. От він ходить понад морем, голову похнюпивши, журиться.

А це впливає шука:

— Іване-царенку, чого ти журишся?

— Так,— каже,— і так: на морі є острів, та ніяк не можу туди дістатись.

— Не журисть! — каже.

Ударила хвостом об воду — став такий міст, що й у царя нема такого: палі срібні, побічніці золоті, а поміст склом настелений,— як ідеш, так мов у дзеркалі. Іван-царевич і пішов тим мостом та й дійшов аж на острів.

Дійшов на острів, аж там такий ліс густий, що ні пройти, ні просунутися, та темний-темний... Іван-царевич ходить попід тим лісом та й плаче, ходить та й плаче. А тут уже й хліба не стало,— нічого їсти. От він сів на піску та й зажурився. «Пропав!» — думає. Коли це біжить заєць повз нього; тут де не взявся сокіл, ударив зайця, вбив. Іван-царевич взяв того зайця, оббілував, витер огню дерево об дерево, спік, з'їв.

От наївся та й став думати: як його до палацу добитись? Знову ходить попід лісом; а ліс — сказано — просунутися не можна. Ходив, ходив, коли — зирк! — іде ведмідь.

— Здоров, Іване-царенку! Чого ти тут ходиш?

— Хочу,— каже,— як-небудь у палац дістатись, та не можна за лісом!

— Я тобі поможу!

Як узяв той ведмідь дуб'я трощити; такі дуби вергає, що по півтора обіймища! Вергав, вергав, аж утомився. Пішов, напився води, як зачав знову ламати!.. От-от стежечку проламає! Знову пішов, води напився, знову ламає. Проломав стежку аж до палацу; пішов Іван-царевич.

От пішов Іван-царевич тією стежкою — аж серед лісу така гарна долина, а на тій долині скляний палац стоїть. Він туди пішов, у той палац. Відчинив одні двері, залізні,— нема нікого; відчинив другі, срібні,— і там нема нікого; як відчинив треті, золоті,— аж там за золотими дверима сидить його жінка, мички миче — і така зажурена, що й дивитися на неї страшно... Як побачила Івана-царенка — так і впала йому на шию:

— Ти ж мій голубе сизий, як я за тобою скучила! Якби ще трохи, небагато,— може б ти мене більше й не побачив ніколи...

Аж плаче з радощів! А він то вже не знає: чи на цім, чи на тім світі... Обнялись, гарненько поцілувалися; вона знову перекинулась зозулею, взяла його під крило — полетіли!

От прилетіли у його царство, вона перекинулась знов людиною й каже:

— Це мій батенько мене прокляв і зміюці віддав аж на три роки на послуги; а тепер уже я свою покуту відбула!

Прийшли додому та стали гарно собі жити і долю хвалити, що їм помагала.

ІВАН-ЦАРЕВИЧ І СІРІЙ ВОВК

Російська народна казка

Був собі грізний цар Василь. Було в нього три сини: старший — Федір-царевич, другий — Петро-царевич, а молодший — Іван-царевич.

Був у царя Василя садок коло палацу. В тому садку росла така яблуня, що родила золоті яблука. Цар Василь цю яблуню дуже любив, щоранку золоті яблука лічив — чи всі на гілочках висять.

Одного разу вийшов цар яблуками помилуватися, дивить-ся — а трьох яблук нема,— знати, унадився злодій золоті яблука рвати.

Розгнівався цар Василь. Наказав своїм синам по черзі в садку вартувати, злодія підстерігати.

Першої ночі став Федір-царевич вартувати. Ліг на м'яке сіно, жупаном накrywся та й заснув міцним сном. Злодія не побачив, нічого не чув,— а на ранок трьох яблук не стало.

Другої ночі став Петро-царевич вартувати. Ліг на перину, соболевою ковдрою вкрився та й заснув собі міцно. Злодія не бачив, нічого не чув,— а злодій знову три яблука вкрав.

На третю ніч прийшла черга Іванові-царевичу вартувати. Сів Іван-царевич у холодок під пеньок. Очей не стуляв, голови не похиляв, сидить годину, другу й третю... Раптом увесь сад, мов вогнем, запалило, кожну травинку освітило... Налетіла жар-птиця — золоті пера, вогняний дзьоб, кришталеві очі... Стала жар-птиця яблука клювати.

Приловчився Іван-царевич та й схопив жар-птицю за хвіст. Білалась жар-птиця, вогняним дзьобом царевича клювала, вирвалася і полетіла. Тільки одна пір'їна у Івана-царевича в руці залишилася.

Як побачив вранці цар Василь пір'їну жар-птиці, розсердився дуже та й каже грізно:

— Що ж ти не зумів жар-птицю вдержати? Іди тепер по білому світу, знайди жар-птицю, щоб вона в моїм палаці співала, мені темні ночі осявала. А без жар-птиці й не повертайся!

Заплакав Іван-царевич, затужив, та що поробиш... Сів він на коня та й поїхав у путь-дорогу.

Іхав-їхав Іван-царевич,— скоро казка мовиться, та не скоро діло робиться,— і доїхав до трьох доріг. На роздоріжжі лежить великий камінь, а на камені слова написані:

«Хто прямо поїде — сам помре і коня згубить. Хто ліворуч поїде — сам помре, а кінь цілий буде. Хто праворуч поїде — сам живий буде, а коня згубить».

Подумав царевич і повернув праворуч.

Тільки проїхав трохи, як вискочив із лісу вовк, царевича не зайняв, розірвав коня і зник у лісі.

Іде Іван-царевич піший через ліс дрімучий. Дійшов до широкого болота,— пішому не пройти, та й назад дороги не знайти. Заплакав Іван-царевич:

— Ех, сірий вовче, погубив мене!

Тут враз як вискочить сірий вовк.

— Не гнівайся на мене, Іване-царевичу, я твого коня погубив, я ж тобі й допоможу: сідай на мене, на сірого вовка, та тримайся міцніш!

Сів Іван-Царевич на сірого вовка, і помчався вовк хутчіше за коня. Через болота, через ліси, через гори високі...

— Ну, Іване-царевичу, злязь з мене, з сірого вовка, перелізть через стіну, тут за стіною сад, а в саду на ялині жар-птиця сидить у золоченій клітці. Ти жар-птицю бери, а клітку не займай, бо лихо буде!

Іван-царевич поліз через стіну. Побачив жар-птицю в золотеній клітці. Взяв жар-птицю і замислився: «Як же я її без клітки везиму? Треба й клітку взяти!»

Та тільки він до клітки доторкнувся, як пішов по всьому саду дзвін-передзвін, задзвонили дзвони, засурмили сурми!

Набігла тут сторожа, підхопила Івана-царевича під могучі плечі, повела до царя тої сторони.

Розгнівався цар Семен на Івана-царевича:

— Не бути тобі живому, не бачити світу білого! Хіба що поїдеш ти у тридев'яте царство та дістанеш мені золотогривого коня... Тоді я тебе помилую і жар-птицю тобі віддам.

Нічого не поробиш. Сів Іван-царевич на сірого вовка. Полетів сірий вовк, як швидка стрілка.

Прибіг сірий вовк у тридев'яте царство до царя Агапа. Став вовк біля кам'яних воріт та й каже:

— Іди, Іване-царевичу, в білокам'яні конюшні, бери коня золотогривого. Та гляди — золотого повода не бери, бо лихо буде!

— Добре,— каже Іван-царевич.

Увійшов Іван-царевич у конюшню, бачить — стоїть кінь. Сам білий, як молоко, золота грива у кільця завивається.

Став Іван-царевич коня виводити, коли зирк — висить на стіні золотий повід. Забув царевич, що йому вовк казав, та тільки до того повода доторкнувся, як враз полинув дзвін-пере-дзвін. Сурми засурмили, дзвони задзвонили...

Набігла сторожа, підхопила Івана-царевича під могучі плечі, привела до царя Агапа.

Цар Агап по палатах походжає, гострою шабелькою помахує:

— Ну, Іване-царевичу, не бачити тобі світу білого, не бути тобі живому! Хіба що з'їдиш ти в тридев'яте царство в тридев'яте господарство та дістанеш мені королівну Олену Прекрасну... Тоді я тебе помилую і коня золотогривого дам. Що тут поробиш? Сів Іван-царевич на сірого вовка, посакав сірий вовк по темних лісах, по високих горах. Доскакав вовк до золотої огорожі.

— Ну, Іване-царевичу, злязь з мене, з сірого вовка, іди в чисте поле та жди мене під зеленим дубом. Іван-царевич пішов, куди йому сказано. А сірий вовк сів біля огорожі, дожидається. От вийшла Олена Прекрасна в садок гуляти з мамками та з няньками, з вірними прислужницями... Тут як вискочить сірий вовк! Ухопив Олену Прекрасну, через плече перекинув і побіг геть.

Прибіг у чисте поле під зелений дуб. Там Іван-царевич дождається.

— Сідай, Іване-царевичу, на мене, сірого вовка, та їдьмо швидше, бо погоня за нами! Сів Іван-царевич з Оленою Прекрасною на сірого вовка і по-мчався вовк, як швидка стріла. Погоня їх і не наздогнала.

Приїхали в царство царя Агапа. Шкода Івану-царевичу Олену Прекрасну віддавати, полюбив він її дужче від світу білого. Та слова свого треба додержати! Коли це летить птиця-синиця. Летить та й каже:

— Цар Агап задумав Олену Прекрасну взяти, а Івана-царевича вбити!

— Он як! — вовк говорить.— Ну, як ви з нами,— так і ми з вами! Захочайся, Олено Прекрасна, у зелені кущі, а ти, Іване-царевичу, веди мене до царя Агапа. Вдарився вовк об землю, обернувся Оленою Прекрасною. Взяв її Іван-царевич за руку та й повів до царя Агапа.

— Добре,— каже цар Агап,— віддавай мені красуню, бери золотогривого коня! А сам сторожі знак подає, щоб схопили царевича.

Тут скочив Іван-царевич на золотогривого коня і поскакав до Олени Прекрасної. А вовк об землю вдарився, знову вовком став, усіх налякав і вслід за царевичем кинувся.

— Сідай на мене, Іване-царевичу, а Олена Прекрасна хай сяде на золотогривого коня! їдьмо у царство Семена, будемо коня на жар-птицю міняти.

От доїхали вони до царства царя Семена. Стали на узліссі, думу думать. Шкода Івану-царевичу коня віддавати... Коли це летить птиця-синиця, дзвінким голосом кричить:

— Бережись, Іване-царевичу, цар Семен коня забере, а тебе вб'є!

Засмутився Іван-царевич, зажурилася Олена Прекрасна, а сірий вовк каже:

— Иди, Олено Прекрасна, з конем золотогривим у ліс, а ти, Іване-царевичу, веди мене до царя!

Вдарився сірий вовк об землю, став золотогривим конем. Взяв його Іван-царевич і повів до царя Семена. А біля царя вже стоять кати-силачі, держать силачі гостренні мечі.

— Добре,— каже цар Семен,— давай коня, забирай жар-птицю!

Одною рукою клітку дає, другою рукою катом знак подає. Схопив Іван-царевич клітку, схопились силачі за гостренні мечі. Тут кинь об землю вдарився, сірим вовком став. Та як ки-неться на сторожу! Сторожа — тікати! А Іван-царевич скочив на сірого вовка — та тільки його й бачили!

От їдуть вони додому. Іван-царевич на сірому вовку, Олена Прекрасна на золотогривому коні. Жар-птиця коло сідла при-торочена.

Довіз вовк Івана-царевича до роздоріжжя, де камінь стояв.

— Ну,— каже,— далі мені йти не можна.

Зліз Іван-царевич з сірого вовка, став йому дякувати та прощатися. А вовк йому каже:

— Не навіки прощайся зі мною, я тобі ще стану в пригоді.

Здивувався Іван-царевич, та нічого не сказав. Тут вовк до лісу побіг, а Іван-царевич з Оленою Прекрасною лягли під зеленим дубом відпочивати. Сплять вони обоє на траві-мураві, золотогривий кінь коло них походить, жар-птиця в клітці пісню співає.

Проїздили цією дорогою Федір-царевич та Петро-царевич. Побачили брати коня золотогривого, жар-птицю та Олену Прекрасну. Позаздрили вони братові молодшому:

— Ми його вб'ємо, все собі заберемо!

Витяг меч Федір-царевич та й зарубав сонного Івана-царевича. А тоді забрали вони Олену Прекрасну, жар-птицю та золотогривого коня і поїхали додому. Ніхто не бачив, ніхто не чув.

Лежить Іван-царевич на траві-мураві порубаний. Прибіг сірий вовк, заплакав, коло царевича на землю впав.

Прилетів чорний ворон з вороненям, почав над Іваном-царевичем кружляти, схотів йому ясні очі виклювати.

Тут стрибнув сірий вовк і схопив вороненя...

Став просити його чорний ворон:

— Відпусти, сірий вовче, моє дитячко, я тобі за це що хочеш зроблю!...

— Добре, Вороне Вороновичу,— каже вовк,— принеси мені живої та мертвої води. Полетів Ворон Воронович за синє море, за високі гори та приніс звідтіля живої та мертвої води.

Тут вовк вороненя роздер на шматки, приснув на нього мертвою водою і — зрослися знову шматки докупи. Приснув живою водою — ожило вороненя і полетіло.

Приснув тоді вовк на Івана-царевича мертвою водою — зрослися, загоїлися рани. Приснув живою водою — встав Іван-царевич, потягнувся.

— Ой,— каже,— як я довго спав!..

— Ех, Іване-царевичу, вік би ти спав, коли б не я! — вовк йому каже.— Проспав ти і жар-птицю, і коня золотогривого і Олену Прекрасну! Заплакав, затужив Іван-царевич, а вовк йому каже:

— Сідай швидше на мене, на сірого вовка, відслужу тобі службу останню, додому доведу!

Сів на нього Іван-царевич, і помчався вовк, як швидка стріла. На рани додому доїхали.

— Ну, Іване-царевичу,— каже сірий вовк,— отут ми вже з тобою розлучимось. Тепер прощай!.. Своє щастя сам здобувай!

Побіг сірий вовк назад, а Іван-царевич у палац пішов. А там дзвони дзвонять, сурми сурмлять: віддають Олену Прекрасну за Федора-царевича... Увійшов Іван-царевич до палат. Як схопиться тут Олена Прекрасна.

— Не той,— каже,— мій наречений, що коло мене сидить, а той мій наречений, що біля дверей стоїть!..

Брати злякалися, затремтіли, а Олена Прекрасна все цареві розповіла. Розгнівався цар та й прогнав старших синів геть із свого царства.

А Іван-царевич одружився з Оленою Прекрасною.

Дзвони дзвонять, сурми сурмлять; Олена Прекрасна, наче сонце, ясна; жар-птиця пісні веде; кінь золотогривий копитом б'є...

Я на тому весіллі був, мед-пиво пив, по вусах текло, а в рот не попало.

ДВНАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ

Словацька народна казка

Жила собі жінка. Мала вона двох дочок: рідну дочку — Олену та нерідну — Мариню. Тяжко жилося Марині в мачухи, бо мачуха не любила її. Зрання до пізньої ночі працювала дівчинка. А мачуха та Олена нічого не робили, тільки знущалися з Марині. Мусила виконувати бідна дівчинка всі їх примхи.

Ось якось,— а це було саме серед зими,— заманулося Олені фіалок.

— Біжи, Мариню, принеси мені з лісу фіалок!

— Що з тобою, люба сестрице? Хіба взимку ростуть фіалки? — відповідає бідна дівчинка.

— Як ти смієш перечити Олені! Роби те, що вона наказує! — крикнула мачуха і виштовхнула Мариню надвір.

Гірко заплакала бідолашна дівчинка та й пішла до лісу. Довго блукала вона глибокими снігами, шукала фіалок. Та фіалок ніде не було.

Раптом бачить Мариня: далеко на горі вогонь горить. Зраділа дівчинка й пішла на той вогник.

Довго довелося йти Марині, поки вона зійшла на ту гору. Дивиться, а там велике вогнище палає. А навколо вогнища сидять якісь люди. Троє — діди з сивими бородами, троє — трохи молодші, ще троє — середнього віку і, нарешті, троє останніх — вродливі юнаки. Це були дванадцять місяців.

Крижаний місяць Грудень сидів найвище, на найпочеснішому місці. Волосся й борода в нього були білі, як сніг. У руках був посох.

Мариня підійшла ближче й попросила:

— Люди добрі! Дозвольте мені погрітися біля вогню.

Крижаний місяць кивнув головою й спитав:

— Як ти пройшла сюди, дівчинко? І чого шукаєш?

— Я шукаю фіалок,— відповіла Мариня.

— Тепер не час шукати фіалок! Скрізь сніг лежить,— сказав Грудень.

— Я й сама це знаю,— сумно відповіла Мариня. — Але моя мачуха та сестра Олена наказали мені принести лісових

фіалок. А без фіалок я не смію приходити додому, бо вони покарають мене. Люди добрі, чи не зможу ядесь знайти фіалок?

І Мариня з таким благанням і з таким сумом подивилася на крижаного місяця, що він сказав:

— Не журись, дівчинко! Ми допоможемо тобі знайти фіалки.

А потім звернувся до молодшого брата, віддав йому посох і сказав:

— Братіку Березню, сядь на моє місце!

Березень сів на найвище місце й махнув посохом над вогнищем.

В ту ж мить вогнище запалало ще яскравіше і сніг почав танути. На гілках з'явилися бруньки, скрізь зазеленіла трава, розпустилися квіти. Настала весна... І зраділа Мариня. Вона раптом побачила, що між кущів розквітли фіалки, немов хтось розіслав блакитний килим.

— Швидше, швидше, Мариню, рви! — сказав дівчинці

Березень.

Мариня швидко нарвала великий букет фіалок, подякувала дванадцятьом місяцям і пішла додому.

Дуже здивувалися Олена і мачуха, коли побачили, що Мариня принесла їм фіалок.

Але незабаром захотілося Олені та її матері суниць. Знову послали вони в ліс Мариню.

Тепер дівчинка не пішла блукати лісом, а попрямувала просто до дванадцяти місяців. Вони привітно зустріли її.

Розказала Мариня братам про нову примху своєї мачухи та її дочки Олени.

Крижаний місяць передав посох прекрасному Червню, який сидів проти нього, і сказав:

— Братіку Червню, сядь на моє місце!

Червень сів на найвищому місці й махнув посохом над вогнем.

В ту ж мить полум'я яскраво спалахнуло і сніг швидко розтанув. Земля вкрилася травою, а дерева — листям. Голосно защебетали пташки.

У траві з'явилися квіточки. Швидко, на очах, почали визрівати ягоди. Суниць було так багато, наче хтось забризкав землю краплинами крові.

Мариня назбирала суниць і віднесла їх мачусі та Олені.

Але Олені забажалося червоних яблук. Знову вона наказала Марині йти в ліс.

Глибокими снігами прийшла бідолашна дівчинка до братів — двадцять місяців.

На цей раз крижаний місяць передав посох братові Вересневі. Сів Вересень на найвище місце й махнув посохом над вогнем. Розтанув сніг, навколо стало по-осінньому сумно. Падало з дерев листя, і вітер гнав його по сухій, пожовклій траві. Перед Мариною стояла яблуня, на якій швидко визрівали соковиті плоди.

— Швидше труси, Мариню! — сказав дівчинці Вересень.

Струснула Мариня дерево, впало з дерева червоне яблучко, — струсула вдруге — впало ще одне.

— Ну, а тепер іди додому, — сказав їй Вересень. Дівчинка подякувала братам і швидко пішла додому.

Здивувалися Олена та мачуха, коли Мариня принесла їм яблук.

— Де ти зірвала їх? — запитали вони.

— На високій горі! Там ще багато яблук лишилось!

— То чого ж ти не принесла більше! Невже сама дорогою поїла? — сердито закричала Олена.

— Ах, люба сестрице! Я навіть і не покуштувала! Мені дозволили струсити тільки двоє.

Поїла Олена яблука. Здалися вони їй надзвичайно смачними.

— Дай-но мені шубу, мамо! Я сама піду до лісу, обтрушу всі яблука, хай хоч дозволять, хоч не дозволять, — сказала вона.

Одяглася тепло Олена й пішла з дому.

Довго блукала дівчина, поки, нарешті, натрапила на дванадцять місяців. Не спитавши в них дозволу, підійшла вона до вогнища і стала гріти руки.

— Чого ти сюди прийшла? — суворо запитав її крижаний місяць.

— А тобі яке діло! — грубо відказала Олена.

Крижаний місяць нахмурих брови і підняв посох над головою. В ту ж мить згас вогонь. Небо вкрилося хмарами. На землю почав падати лапятий сніг. Зірвався пронизливий холодний вітер... Олені стало дуже холодно. Вона відчувала, що замерзає.

А мати чекала дочку додому. Виглядала у вікно, вибігала за ворота. Та минав час, а дівчини не було.

«Певно, там дуже багато яблук, коли Олена не повертається додому», — думала стара.

Мати ще трохи почекала дочку й пішла сама шукати її.

Чекала-чекала Мариня свою мачуху та сестру Олену, та й не дочекалася, бо вони обидві замерзли в лісі.

Леся Українка

Біда навчить

(казка)

Був собі горобець. І був би він нічого собі горобчик, та тільки біда, що дурненький він був. Як вилупився з яйця, так з того часу нітрошки не порозумнів. Нічого він не тямив: ані гніздечка звити, ані зерна доброго знайти, - де сяде, там і засне; що на очі навернеться, те і з'їсть. Тільки й того, що завзятий був дуже, - є чого, нема чого, а він вже до бійки береться. Одного разу літав він із своїм товаришем, теж молодим горобчиком, по дворі в одного господаря. Літали вони, гралися, по смітничку громадили та й знайшли три конопляні зернятка. От наш горобчик і каже:

— Мої зернятка! Я знайшов! А чужий і собі:

— Мої! Коли мої! Коли мої!

І почали битися. Та так б'ються, та так скубуться, аж догори скачуть, аж пір'я з них летить. Бились, бились, поки потомились; сіли один проти одного, надулись і сидять, та вже й забулись, за що була бійка. Коли згадали: а де ж наші зернята? Зирк, аж зернят вже й нема! По дворі ходить курка за курчатами, квочке та промовляє:

— Дурні бились, а розумні поживились, дурні бились, а розумні поживились!

— Що ти кажеш? – питають горобці.

— Та то я дякую вам, що ви такі дурні! От поки ви здуру бились, то я з своїми курчатами поснідала вашими зернятками! Що то, сказано, як хто дурний!.. Нікому було вас бити та вчити! Якби вас хто взяв у добру науку, то, може б, з вас птахи були!..

Чужий горобчик розсердився за таку мову.

— Вчи своїх дурних курчат розуму, а з мене й мого розуму досить! – підскочив, тріпнув крильцем, цвірінкнув та й геть полетів. А наш горобчик зостався і замислився.

«А правда, – думав він, – краще бути розумним. От курка розумна, собі наїлася, а я мушу голодний сидіти».

Подумав, подумав та й почав просити курку:

— Навчить мене розуму, пані матусю! Ви ж такі розумні!

— Е, ні! – каже курка. – Вибачай, серденько! Маю я й без тебе клопоту доволі, – он своїх діточок чималенько, поки-то всіх до ума довести! Шукай собі інших учителів! – та й пішла собі в курник.

Зостався горобчик сам.

— Ну, що робить? Треба кого іншого питати, бо вже я таки не хочу без розуму жити! – і полетів у гай.

Прилетів у гай, коли бачить – сидить зозуля на калині та все: «Ку-ку! Ку-ку!». От він до неї:

— Тіточко, що я вас проситиму! Навчіть мене розуму! У вас же нема своїх дітей; а то курки просив, то вона каже, що в неї й так багато клопоту.

— А я тобі от що скажу, – відповіла зозуля, – як у мене свого клопоту нема, то чужого я й сама не хочу! От не мала б роботи, чужих дітей розуму вчити! Се не моє діло! А от коли хочеш знати, скільки тобі літ жити, то се я можу тобі сказати.

— Аби ти була жива, а за мене не турбуйся! – відрізав горобець і полетів геть.

Полетів він геть, аж на болото, а там ходив бузько і жаб ловив. От підлетів горобчик до-нього та й каже несміливо:

— Пане, навчіть мене розуму. Ви ж такі розумні...

— Що, що, що? – заклекотів бузько.- Тікай-но ти, поки живий! Я вашого брата!..

Горобчик мершій від нього, ледве живий від страху.

Бачить він: сидить на ріллі гава і сумує. От він до неї:

— Дядино, чого ви так зажурились?

— Сама не знаю, синочку, сама не знаю!

— Чи не можете, дядиночко, мене розуму навчити?

— Та ні, синочку, я й сама його не маю. А от коли ти вже так хочеш, то полети до сови: вона, кажуть, вельми розумна-розумна, то, може, вона тобі що порадить. А я до того розуму не дуже. Бог з ним!

— Прощайте, дядино! – сказав горобчик.

— Щасливо!

Полетів горобчик питати, де сова сидить; сказали йому, що вона в сухому дубі в дуплі мешкає. От він туди,- бачить: справді, сидить сова в дуплі, тільки спить. Горобчик до неї:

— Пані! Чи ви спите? Пані! Пані!

Сова як кинеться, як затріпоче крилами.

— Га? Що? Хто? – кричить, витріщивши очі.

Горобчик і собі трошки злякався, а все-таки хоче свого дійти.

— Та се я, горобець!..

Горобець? Який горобець? Не бачу! Чого притирився? І яка вас лиха година по дневі носить? Осе нападсть?

І вдень не дадуть заснути!..

І сова знов заснула. Горобчик не посмів її вдруге будити, сів собі на дубі та й почав ждати ночі. Ждав, ждав, аж йому обридло. Коли се, як стало темніти, прокинулась сова та як заведе: «Гу-у-у!.. Гу-гу-гу-у-у...» Горобчик аж отерп з страху: хотів уже втікати, та якось утримався.

Вилізла сова з дупла, глянула на горобчика, а очі в неї світять! Страх та й годі!..

— Ти тут чого? – спитала.

— Та я, вибачайте, моя пані, ще зранку тут сиджу...

— І чого?

— Та чекаю, поки ви встанете

— Таж я встала! Ну чого тобі треба? Чого стримиш?

— Я хотів би вас просити, вибачайте ласкаво, чи не могли б ви мене розуму навчити? Адже ви такі мудрі...

— Не на те я мудра, щоб дурнів розуму навчати! Хто дурнем вродився, той дурнем і згине. Тікай-но ти, а то я голоод-на! – гукнула сова та як засвітить очима...

Горобчик миттю як схопитися, полетів світ за очі, десь у гущавину заховався та там і проспав аж до самого ранку. Спить горобчик, та так міцно, коли се у нього над головою щось як заскрегоче:

«Че-че-че!» Горобчик прокинувся, аж дивиться: сидить на сучку сорока-білобока та так скрегоче, аж очі заплющила.

— З ким ви, панянку, так розмовляєте? – спитав її горобець.

— А тобі що до того? Чи ба, який цікавий! А хоч би й з тобою!

— Та я дуже радий, як з мною. Я б вас просив, моя панно, щоб ви мене розуму навчили.

— А нащо тобі, мій молодчику, розум? Без розуму легше в світі жити та таки й веселіше! А ти, голубчику, ліпше красти вчися, от як я, то тоді й розуму не треба. З великого розуму не тяжко й з глузду зсунутись; ти ось поговори з мною, то я тебе навчу, як і без розуму прожити... – і заскреготала сорока, та що далі, то все хутчіш та дрібніш...

— А бодай тобі заціпило, скреготухо! – крикнув горобчик. – Ото і лущить! Цур тобі! – та скоріш від неї геть.

Сів собі горобчик на полі та й думає:

«Де я того розуму навчуся? Скільки світу злітав, а щось небагато навчився, хіба вже воно так і зостанеться...» Зажурився він, поглядає сумно по полю, а по полю чорний крук ходить та так поважно.

«Ну, ще в сього сппитаю; се вже останнє», – подумав горобчик.

— Навчїть мене розуму! – звернувся він просто до крука.

— Я вже давно його шукаю, та ніяк не знайду.

— Розум, молодче, по дорозі не валяється, – мовив поважно крук, – не так-то його легко знайти! А я тобі от що скажу: поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш. От тобі моя наука. А тепер іди, мені ніколи.

Полетів горобчик, засмутився. «Що то мені така наука?» – гадає собі; однак більше ні в кого розуму не питав – обридло вже. Посумував

трохи, що мусить без розуму жить, а потім і забув. Почав знову гуляти веселенько. Ні гадки йому.

І не зоглядівся горобчик, як і літечко минуло. Настала осінь з вітрами холодними, з дощами дрібними, а дедалі й сніжок став перепадати. Біда горобчикові – холод, голод! Вночі, де не сяде, спати не може, так холодний вітер і пронизує; вдень їсти нічого, бо все зібрано в клуні, а якщо й знайде, то за сваркою втерясє. От і почав наш горобчик до розуму приходити – годі сваритися!

Куди горобці летять, і він за ними; що вони знайдуть, то і він поживиться, – та все без сварки, без бійки, то горобці його й не женуть від себе, – а перше, то й близько не підпускали. Побачив горобчик, як інші пташки в теплих гніздечках сидять, почав він і собі придивлятися, як-то гнізда будуються. Почав він пир'ячко до пир'ячка збирати, соломку до соломки складати та гніздечко зивати.

Так статкує наш горобчик, так дбає! Дедалі всі горобці почали його поважати: куди зберуться на раду, то й його кличуть, він так вславився між ними своїм розумом. Перезимував він зиму щасливо, а на весну вже став великим та мудрим горобцем; сидів він у гніздечку не сам, а з горобличкою, і четверо ячок в гніздечку лежало. Як виклюнулись гороб'ята, то горобцеві новий клопіт – годувати діточок, та вкривати, та глядіти, та од хижого птаства боронити, – не до гуляння було!

А вже що господарський був горобець, то, було, аж сусіди-горобці дивуються. «Які ви, пане сусідоньку, мудрі! І де ви того розуму навчилися?» – питають, було, його. А він, було, тільки голівкою кивне. «Біда навчила!» – каже.

Валентина Козак

Де росте пшоно?

(казка – загадка)

І

Проживало мишенятко –
Біля поля крайня хатка.
Де росте пшоно?
Захотіло мишеня кулешику із пшоно.
Всі засіки підмело –
Ні пшонини не знайшло.
Якось чуло воно в школі,
що зерно росте у полі,

Тож побігло навмання
в полечко – шукать пшона.

II

От біжить воно на голос,
Бачить – золотий Цар-Колос,
Повнозерний, променистий,
Сонечком омитий, чистий...
В сповитку зерно гойдає
І до нього промовляє:
« Наливайся сонечком,
Пшениченько – донечко! «
- Гей! – гукнуло Мишеня,-
Чи дасте мені пшона?
- Ні, – всміхнувся яснолиций, –
У мені – зерно пшениці.
Пирогои із неї білі...
Манна, каша, мабуть, їло?
Ще й кутя з горіхами,
Діточкам на втіху.
— Так, – Мишатко облизнулось,
Хвостиком на раз крутнуло –
І помчало по лану,
(бо пшоно кортить йому).
Бігло, бігло, раптом стало
Щось його залоскотало...
Нахилилося вусате
Аж до вуха...» Мо спитати? «
- Гей, ви, добрі вусані,
Не дасте пшона мені?
- Небилиці ти покинь,
Чи не бач, я – дід Ячмінь!
З мене добрі крупи ячні,
Ще й млинці, говорять, смачні.
Мишеня йому вклонилося,
І побігло, й покотилось.
Бачить, далі – дивина:
Китиці рясні зерна.
- Хто ти? – Що ти? – Як зовешся?
- Знай, що дядечко Овес – я!

- Здрастуй. Дядечку Овес!
- Їв ти кашу « Геркулес » ?
- Каша справді та смачна,
Та шукаю я пшона...

III

Між колось квітки пахтіли –
Усміхалися так мило.
Мишенятко зупинилось:
Щось, мов золото, світилось,
А високі його стебла
Шепотіли щось про себе:
« Недарма зовемось Житом,
Бо даємо силу жити! »
Скільки в полі співу, шуму!
Колос повнять зерня-думи,
Крильця в жайвора тремтливі,
Пісні – дзвони чарівливі.
Вітерець на дудці грає –
Все навколо розважає.
Вже й обідати пора:
« Що це в полі за гора? »
Сіло й втрапило в хвилину
До мурах – на іменини!
Там наїдків було – тьма!
Лиш пшона чомусь нема...
Метушилась мурашня
Працювала вся рідня.
І побачило мишатко:
Де працюють – там достаток!
- хто посія все це в полі?
- Хлібороби ясночолі!
Стало соромно Мишаті
Цілий день дарма блукати...

IV

Хто там – у зелених льолях?
Ми – бобові: Біб, Квасоля,
Горох, Соя, Сочевиця -
Мило навіть подивитися!

- Ох-ох-ох! – розсміявся Горох, -
Тісно моїм горошинкам
У стручку – у зеленім піджачку.
— Їв ти кашу гороххняну,
Пиріжечки до сметани?
- Ну, а це – мої сестриці –
Мила соя й Сочевиця.
Сочевиця:
- Щоб зросли усі здорові
Треба їсти більш білкових!
Соя: – Я й за морем знана,
Бо олія з мене славна,
До цукерочок начинка,
У тортах – моя краплинка.
Ой, смачна наша родина –
Б'є рекорд по вітамінах!

V

Ген – низеньке щось рудіє,
« Мо, пшонце? », – Миша радіє...
Ближче, ближче, зупинилось,
Із стеблом розговорилось:
- Як зовуть? – Я – Гречка славна,
З мене каша добра здавна.
Цвіт мій – бджолам наймиліший,
Мед – духмяний найсмачніший.
- До побачення, ласкава!
Де ж пшоно росте, не скажеш?
Подивилась Гречка скоса:
- Запитай про це у Проса!
Сонечко сіда за гірку,
Час тобі спішити у нірку.
Біля норки – перед носом
Уклонилось Мишці просо...
Китиці ясні у Проса,
Як в дівчаток золотокоси.
- Здрастуй, Просо золоте!
Де, скажи, Пшоно росте?
Я так хочу кулешу

Я Пшоно знайти спішу!
Просо й каже:
- Ось відгадка:
Змолоти мої зернятка,
Потовчи ти їх старанно –
Буде каша всім пшоняна,
Буде запашний куліш –
Лиш дивися не проспийж!

IV

Запитала Миша-мати
У рудого Мишеняти:
— Чом у полі забарилось,
Пилюгою закурилось?
- Літо дарма не мина:
Заробив собі пшона!
Вироста ж воно не просто,
Його луцять зерен Проса.
Сам збирав і молотив,
Товк у ступі, аж упрів.
Буде каша і куліш,
Нумо, в гості всі скоріш!
Миша піч враз розтопила,
Кулешику наварила.
А куліш удавсь на славу,
Куштувала й я ту страву.
Ще й присмачений шкварками
(Ну, точнісінько, як в мамі!)
Друзів скликало Мишатко –
Дошкребли все із горнятка!
Хай казочка розкажеться,
А дітоньки розважаться,
Кулешику покуштують
Та ще й гостей почастують.
Ой, смачно!

*Іван Андрусяк***КАЗОЧКА ПРО ЗАЙЧИКОВУ ЗНАХІДКУ***(Із «Зайчикової книжечки»)*

Жив собі Зайчик – вушка-сплюшка. Ходив на базарчик, грався з мушками, купував моркву й капусту хрумку, а іноді гризав кору в садку. Одним словом, жив, як усі зайці, – аж раптом надібав зернятка оці...

З базарчика якось він біг через ліс, велику морквину у торбі ніс і подумки нею вже ласував, аж раптом... спіткнувся і мало не впав.

– Ото вже роззява! – наш Зайчик шепче.

Та бачить – на стежці лежить мішечок. А в тому мішечку – зерняток зо двісті, таких маленьких, що шкода й з'їсти. Узяв його Зайчик собі в торбину. Подумав:

– Завтра у супчик вкину. Може, якась це заморська приправа, тож супчик в мене вийде на славу.

Та спробував вдома кілька на зуб і вирішив:

– Це не годиться в суп! Гірчить у роті, ще й аромату від цього нібито й небагато. Не варто ними псувати страву. Краще я посаджу їх – цікаво...

А був наш Зайчик – варто сказати – трішечки, знаєте, лінкуватий. На грядці в нього все більше пусто – легше купити моркву й капусту, аніж лопатою лапки трудити, і спинку гнути, й воду носити...

А тут його раптом як підмінили. Мов додалося в Зайчика сили. Грядку копає хвацько, на славу! Що за зернятка – дуже цікаво...

Іде Лисичка й хитро жартує:

– Уже базарчик тебе не рятує? Матимеш власну моркву й капусту. Дуже смачненькі зайчики тлусті...

Зайчик від неї сховався до хати. Каже:

– Не зможеш мене наздогнати. Лапки у мене прудкі – не загину. Сію на грядці заморську рослину.

Каже:

– Достатньо її скуштувати – і зайчики зможуть навіть літати!

Вовчик іде і сміється:

– Зайчиську! Вже по капусту бігать неблизько? Вже тебе ніжки далеко не носять? Буде вовчатам страва хороша...

Зайчик й від нього шмигнув до хати:

– Будуть вовчата лапу смоктати! Ой, не діждешся – так просто не згину. Я сію на грядці заморську рослину. Досить листочок її скуштувати – і зайчики зможуть навіть літати...

Зайчик забув свої лінощі й пустощі. Грядки заклад і морквяні, й капустаєні. Тільки ж була особливо красива та, де зростала заморська рослина.

Зайчик її поливав усе літо, й під осінь на грядці вирости... квіти!
Всього лише квіти...

Подумаєш – свято! У лузі такого добра багато. Стільки трудитись – і в нагороду всього лише квіти, жодного плоду...

Іде Лисичка:

– Певно, Зайчиську, ти по насіння бігав неблизько. І праці до цього доклав багато. Можна й завити – не те що літати...

Вовчик ехидно:

– Зайчику милий, а покажи-но, де твої крила?

Зайчик їм каже:

– Смійтесь, хоч лусніть! Ви сподівались, що буду я тлустий, бігати не зможу. Відійду від хати – і вам буде легко мене впіймати. Працею ж я тренувався все літо! Бігаю так, що не треба й летіти. А щодо квітів... На те й краса є: помилувався – й душа аж літає.

Літо минуло. Ось уже й осінь. Ось уже й школа, як кажуть, на носі.

Виглянув Зайчик якось із хати, бачить – до нього йдуть лисенята. Йдуть і несуть по великій морквиці.

– Це тобі, – кажуть, – від мами гостинці. Квітів букетик мама просила. В тебе, казала, дуже красиві.

Дивиться Зайчик – ось і вовчата. Кажуть:

– До тебе послав нас тато. Він передав ось кілька капустаєн. Квітів букетик просить один, хоч би й найменший, хоч небагато. Завтра нам вперше до школи, на свято...

Зайчик радіє.

Раді і діти.

Навіть вовчиськам потрібні квіти!

КОЛИСКОВІ

Людмила Старицька-Черняхівська

Молитва

Втомлена іду я спатки
сон стуляє оченятка:
Добрий янголе святий,
тихий сон мені навій.

Коли я що зле зробила,
наді мною білі крила
ти, як завше, розпусти,
все пробач і захисти.

Платон Воронько

В лісі є зелена хата

В лісі є зелена хата,
Там поснули ведмежата,
А найменший – вереда –
Своїй мамі набрида.
Каже: «Я не хочу спати,
Утечу вночі із хати,
Коли меду не даси,
Риби, сала, ковбаси!»
«Люлі-люлі, треба спати, –
Над синком шепоче мати, –
Як заснеш – тобі усе
Сон в корзині принесе».

Андрій М'ястківський

ХОЧЕ СПАТИ

Хоче спати гілка,	Хоче спати пташка
Хоче спати бджілка.	І мала мурашка.
Хоче спати...	Хоче спати...
Хоче спати...	Хоче спати...
Спить...	Спить...

Хоче спати кізка,
Хоче вже й берізка.
Хоче спати...
Хоче спати...

Катерина Перелісна

Спати час

Годі, діти, спати час!
Вітер сердиться на вас,
Стука в двері, у вікно:
«Вже поснули всі давно!
Сплять вже киця і котята,
Півник, квочка і курчата,
Вже й горобчики мовчать.
Діти, в ліжко! Час вам спати!»

Старша і підготовча групи (6 і 7 роки життя)

Методичний коментар

Дітей *шостого року* життя потрібно вчити впізнавати на слух та визначати жанр твору: казка, вірш, оповідання, байка. Залучати дітей до читання віршів, байок за ролями.

Учити дітей здійснювати елементарний аналіз художніх творів: знаходити, розуміти виразні засоби (порівняння, епітети, повтори, образні художньо-поетичні вирази, зачини, кінцівки) і спонукати до їх використання у власному мовленні.

Розвивати поетичний слух, бажання запам'ятовувати вірші, виразно читати напам'ять.

Стимулювати дітей до переказу самостійно, чітко зберігаючи послідовність сюжету, передаючи своє ставлення до літературних героїв казок та оповідань. Нагадаємо види переказів: переказ за частинами, переказ за малюнками, переказ за ролями, колективний переказ, повний переказ, творчий переказ. Учити виявляти творчу ініціативу, придумувати продовження і закінчення казки, розповіді; придумувати казки та оповідання на теми із життя, складати зв'язний сюжет.

Продовжувати ознайомлювати дітей з колядками, щедрівками, веснянками (як народними, так і авторськими).

Залучати дітей до самостійного загадування загадок у відповідних ситуаціях, промовляти скоромовки.

Стимулювати інтерес, викликати бажання проводити ігри-драматизації та театралізовані ігри; продовжувати вчити дітей самостійно розігрувати сюжети знайомих казок та оповідань.

Продовжувати розвивати у дітей старшої вікової групи поетичний слух, бажання слухати поезію, здійснювати елементарний художній аналіз віршів (визначати характер вірша; розуміти почуття, висловлені поетом; добирати слова з вірша, які римуються); виразно читати знайомі поетичні твори напам'ять (8 – 12 рядків). Продовжувати вчити виразно розповідати вірші, добираючи відповідну інтонацію, використовувати логічні паузи, наголоси.

Вихователям пропонуємо із дітьми *шести-семирічного віку* застосовувати різні види занять: читання і розповідання казок, оповідань, віршів, етичні бесіди, узагальнені бесіди (про улюблених літературних героїв, поетів, письменників), прослуховування аудіо, перегляд кіно-

відео фільмів, театралізовані ігри, інсценування художніх творів тощо. А також застосовувати різні типи занять: індивідуальні, індивідуально-групові, групові, фронтальні з художньо-мовленнєвої діяльності.

Продовжувати роботу над формуванням узагальнених етичних уявлень: доброта, чесність, чуйність, скромність, ввічливість.

Привчати дітей запам'ятовувати прізвище автора, назву вірша, оповідання, казки, книжки. Пояснити, що за назвою можна здогадатися, про що або про кого розповідається у книжці.

Залучати дітей до участі і показу театралізованих вистав (ляльковий театр, картонажний, магнітний, тінювий, живих тіней, «бі-ба-бо»), інсценізацій.

ТВОРИ ПРИРОДНИЧОЇ ТЕМАТИКИ

Н.Сиротич

Чим пахне дощик?

- Чим пахне дощик? – запитую в трав.
- Свіжості запах він нам дарував.
- Вийду я з хати, підставлю руки –
- Долоньки чують краплинок стукіт.
- Чим, дощику, пахнеш? – запитую я.
- Запахом щастя, краси і життя!

Олександр Олесь

Ой навіщо мені листя

Ой навіщо мені листя ,
коли вже іде зима,
Коли холодно вже стало
і пташок ніде нема.
Краще скину я листочки
і тихесенько засну.
Буду спати, буду ждати
сонце, радість і весну.

Катерина Перелісна

Золота осінь

В парках і садочках,
На доріжки й трави,
Падають листочки
Буро-золотаві.

Де не глянь, навколо
Килим кольористий,
Віти напівголі
Й небо сине-чисте.

Метушні немає,
Тиша й прохолода –
Осінь золотая
Тихо-ніжно ходить.

Марія Познанська

ОСІНЬ, НАША, ОСІНЬ

Осінь наша, осінь, –
Золота година,
Неба ясна просинь,
Пісня журавлина
Бабиного літа
Довгі, білі коси...
І дорослі й діти
Люблять тебе, осінь.

Та не тільки славна
За свою ти вроду –
Урожай із давна
Ти несеш народу:
Щедра і дорідна,
Пахнеш ти медами,
Славиш край наш рідний
Зерном і плодами!

О.Сенатович

Веселий сніг

Падав сніг,
Падав сніг –
Для усіх, усіх, усіх,
І дорослих і малих,
І веселих і сумних.

Всім, хто гордо носив ніс,
Він тихцем сідав на ніс.
А роззяві, як на сміх,
Залетів до рота сніг.

Вереди за комір вліз
І довів його до сліз.
А веселі грали в сніжки –
Сніг сідав їм на усмішки
І сміявся з усіма:
- Ой, зима, зима, зима!

Олександр Олесь

Зима

Мов пушинки,
 Порошинки,
 На покрівлі,
 На будівлі,
 Ніжно падають
 Сніжинки.
 Так легенько
 В'ються, б'ються
 В сніговій
 Молочній млі,
 Мов не хочуть
 Пригорнутись,
 Мов бояться
 Доторкнутись
 До холодної землі.

Олександр Олесь

Снігурі

Звідкіль гості налетіли
 Стоголосим табуном
 І розсипалися в полі
 Над розсипаним зерном?

Ось вони на сніг упали
 І розквітли, як квітки...
 На городах мак рожевий
 Так заквітчує квітки.

Заспівали, задзвеніли,
 Мов заграли кобзарі...
 Де взялась весела зграя,
 Жарогруді снігурі.

Нагло враз табун крилатий
 Небезпечне щось почув,
 Вгору знявся, і дуб гіллястий
 В куц троянди обернувся.

Ще хвилина, і, як в казці,
 Враз осипались квітки,
 І за вітром над снігами
 Полетіли снігурі.

Ой весна красна, що нам принесла?
 Ой принесла тепло і добре літечко!
 Малим діточкам побіганячко,

Старим бабонькам посіданнячко,
Красним дівонькам на співаннячко,
А господарям на роботячко.

Олександр Олесь

Все навколо зеленіє...

Все навколо зеленіє,	Як тут всидіти у хаті,
Річка ллється і шумить.	Коли все живе, цвіте,
Тихо, тихо вітер віє	Скрізь дзвенять пташки крилаті,
І з травою гомонить.	Сяє сонце золоте?..

«Швидше, мамо, — черевички!
Глянь, як весело в саду!
Ти не бійся — до кринички
Я і сам не підійду».

Анатолій Черниш

Рання весна

Став лагідним лютий,	Та, сонцем зігріті,
Запахло весною,	Радіють синички.
Шпаки прилетіли —	А он, на горбочку,
Прощаймось з зимою!	Пробилась травичка.
До зустрічі, зимо,	У вишні дочасно
До місяця грудня!	Брунькуються віти —
Враз вітер повіяв	Всім хочеться весну
Холодний, простудний.	Раніше зустріти.

Іде весна

Раніше почало вставати сонце. Поринули весняні води, задзюрчали струмочки, заклекотіли в ярках.

З-під снігу зазеленіла травиця й звеселила жайворонка. Звився жайворонок високо під чисте небо і заспівав про те, що сонце стало ласкавим, теплим, ясним. Набубнявіли на деревах бруньки.

Жайворонок співав, аж луна йшла під блакитне небо...

(За Михайлом Коцюбинським)

*Наталія Забіла***ЛІСОВА КРИНИЧКА**

На зеленій галяві,
де рясна трава,
дзюркотить криниченька,
чиста, лісова.

До води схиляються
квіти запашні.

Камінці поблискують
в темній глибині.

Ми збирали ягоди,
забрели сюди.

Відпочити в затишку
сіли край води.

Ходять в лісі шелести,
дзюркотить вода...

Це казки криниченька
нам розповіда.

*Марія Познанська***КОНВАЛІЇ**

Із зеленої сорочки,
Що зіткнув весною гай,
Білі дивляться дзвіночки,
Як зовуть їх – угадай?
Це конвалії у гаї
На галявині цвітуть.
І ніде, ніде немає
Кращих квіточок, мабуть
В них так пахоців багато,
Цвіту свіжого, роси.
Хай ростуть, – не буду рвати, –
Шкода їхньої краси!

*Микола Сингаївський***Росичка**

Хто полює на комах
У низинах й болотах?
Квітка ростом невеличка,
Називається – росичка.

Ось комашка прилетіла,
На листок росичці сіла.
Та біда, прилипла вмиль, –
Вже комасі не злетіть.
Бо залозисті росинки
вже сплели їй волосинки
і комашці, ой не сила,
відірвать липучі крила.
А росичка без вагання
Знов чекає полювання.

Наталія Забіла

Дванадцять місяців
(фрагменти)

День за днем,
за тижнем тижні -
непомітно лине час.
Різні зміни дивовижні
відбуваються круг нас.
От зима, весна та літо,
осінь, потім знов зима...
Сивий час летить над світом,
і кінця йому нема.
Кожен місяць, кожну пору
на землі нове вбрання.
Й ми самі не ті, що вчора, –
ми зростаємо щодня.
Глянь навколо оком пильним
і побачиш зміни ці.
Ось повільно, неухильно
Йдуть по черзі місяці.

СІЧЕНЬ

Подивись: з початку року
на землі лежать сніги.
Скрізь, куди сягає око, –
кучугури навкруги.
Вітер снігом б'є в обличчя,
засипає снігом дах.
І ведуть між себе січу

хуртовини у степах.
Звір в цю січу попадеться, –
геть тікає ледь живий.
І по праву Січнем зветься
місяць перший, зимовий.
Та стрічають Перше січня
дуже радо малюки:
скрізь ялинки новорічні
вже прикрасили гілки.
Сяють вогники зірчасті,
й ми бажаємо для всіх
у житті – нового щастя,
в праці – успіхів нових!

ЛЮТИЙ

Другий місяць зветься Лютий,
а лютує він тому,
що на світі довго бути
не доводиться йому.
Хоче Лютий, щоб на світі
панувала вік зима.
Та поволі сонце гріти
починає крадькома.
Довші дні, коротші ночі,
гульк – уже й струмок тече!
Лютий враз як зарегоче,
знов морозом припече,
та як здйме враз хуртечу
як засипле снігом дах!
Люди добре топлять печі,
щоб не змерзнути в хатах.
Та здаля вже крок по кроку
йде весна, веселий час.
І, розгніваний, до строку
Лютий геть тіка від нас.
Що ж, ми тільки добрим словом
провести його змогли!
В цьому місяці зимовім
непогано ми жили:
на санках спускались з гірки,
з ковзанами йшли на лід,

в школі з нами вже п'ятірки
подружилися як слід.

БЕРЕЗЕНЬ

Тут надходить третій місяць,
той, що Березнем зовуть.
Ще з-під стріх бурульки висять
і поволі розтають.
Восьме березня, звичайно,
пам'ятає кожен сам:
встаньмо вранці й привітаймо
всіх жінок і наших мам.
Це ж бо їхнє свято нині,
й по-святковому для них
сонце світить в небі синім
і блищить останній сніг.
Ось весна вже зовсім близько.
З гір біжить, шумить потік.
Нам в гаю дає берізка
свій живущий, свіжий сік.
А сама берізка біла
березневі бачить сни
й прокидається зраділа,
що діждалася весни.

ЖОВТЕНЬ

Подивись: на видноколі
мов змінилися ліси.
Хто це їх у жовтий колір
так барвисто покрасив?
Ось край річки жовті клени
і берези золоті.
Лиш ялиночки зелені
залишилися в самоті.
І пишаються дерева
золотим своїм вбранням.
— Це якийсь маляр, напевно,
догодити хоче нам.
А маляр цей –
місяць Жовтень –
у відерцях чарівних

жовту фарбу перебовтав
і розбризкує по них.

ЛИСТОПАД

Вже з дерев злетіло листя,
наступає Листопад.
Сонце лле над білим світом,
осяває голий сад.
Тільки це не літнє сонце,
в ньому вже тепла нема.
І настирливо в віконце
стукотить до нас зима.

Анатолій Черниш

Прикмети

Подивися у віконце:
Червоні захід сонця,
Рівно дим іде угору,
Тягне холодом знадвору,
Звук далекий мов охрип,
Особливий снігу скрип,
На вікні зими дарунки –
Кришталеві візерунки...
Всі прикмети ці погодні
Обіцяють ніч холодну.

КРАСА НАВКОЛИШНЬОЇ ПРИРОДИ

Тарас Шевченко

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина,
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.

Село! – І серце одпочине.
Село на нашій Україні –
Неначе писанка, село,
Зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади; біліють хати,
А на горі стоять палати,
Неначе диво. А кругом
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс, і поле,
І сині гори за Дніпром.
Сам Бог витає над селом.

Яків Щоголів

Хата

Наша хата під горою, край долини,
У вишневому садочку та в калині;
Попід лісом млин подався у ставочок;
Через воду перекинувся місточок.
Наші ниви золотіють так, як сонце;
Вишні й сливи лізуть з гілок у віконце.
Нашу гору всі кругом далеко знають,
Добрі люди нашу хату привітають.

Степан Васильченко

ЗОЛОТА ДІЖА

На подвір'ї було темно, а далі почало чогось видніти. Ті, що на колодках сиділи, чогось примовкли і дивились всі в один бік. За нашим двором темніли городи, за городами верби рядами з долини верхи аж до неба попіднімали, а геть-геть за вербами, де вдень, як море, квітувала пшениця і звідкіль увечері вітер тільки її дух приносив, там червоно червонілося, ніби десь у полі огонь пастухи розклали.

— Андрійку, гов! – гукає дід.

— Чого-о? – одгукуюсь десь за повіткою.

— Скачи сюди, покажу диво!

— Дурите! (Ми з дідом товаришували).

— Далєбі, ні.

Я хльоскаю батіжком із валу свого вороного й шумлю до діда:

— Ви, діду, кликали мене?

— Іди сюди! – Дід бере мене на руки, я спершу пручаюсь, боюся, що дід мене догори дригом поставить. Дід бере силою.- Дивись – чи бачив ти таке: за лісом, за пралісом золота діжа сходить.

Я примовк. Далі як не закричу, як не загаласую:

— Ай-яй-яй! Дивіться! Що воно таке?

Інші діти на той галас вистрибом. Поставали на колодки, попідіймали голови.

Там за вербами викочувалася вгору в колесо завбільшки золота діжа, на очах сходила, червоніла сама, і небо червоніло. А назустріч їй вершечками засяяли верби, мовби золотими перами втикались.

Тихо стало, як у церкві.

А далі вже я догадався та як крикну:

— Та це ж місяць зіходить! Всі засміялись:

— А ти ж думав і справді діжа?

Що місяць, то місяць – всякий бачив, але, як зразу показалося, так уже й увесь вечір здавалося, що то золота діжа сходить. Діжа, та й край, хоч тобі що...

Діти посідали на краю ями, ноги вниз попускали і розмовляли вже тихо-тихенько, мовби боялися сполохати те повнеє диво. Хтось пригадав із хлопців загадку про місяць:

«Серед моря-моря – червона комора».

Другий – другу:

«Вийшов гість, став на поміст та й розпустив коні по всій оболоні».

Спершу загадували про місяць, про зорі, про сонце, а далі й усякі інші.

А чарівна діжа сходила, сходила та й потекла через край... Золоте тісто розплилося по всьому двору й городу.

Обмокли в золоті білі пахучі романи, позолотився волохатий полинь, заяскрилась, засвітилась кропива.

Спершу не було видно, а тепер застовбурили на городі соняшники...

Навіть чорне колоддя серед двору й те покроплене золотим тістом. А на колодках між темними поставами аж сяє в білій сорочці веселий чарівник дід, що наворожив нам цей золотий вечір.

Пізнавальні твори

Катря Гриневичева

Як павуки подорожують

А сонечко стояло високо на небі. Погода була напрочуд гарна. По полю бігали тут і там малі павуки і ладилися до подорожі в затишні

корчики під лісом. Там, у безпечнім захисті, так мило спиться зимою веселим, пильним павукам!

З поля у ліс далеко – далеченько! Вісім маленьких ніжок мусили б іти, може, тиждень, може, два, поки добрели б стерниною та травами на бажане місце. А тут могли б прийти студені дощі, відтак нагла ожеледь – а тоді прощайся з життям, веселий, пильний павуку!

То вони збираються завчасу у подорож; матері омотують павутинням своїх маленьких діточок і прикріплюють їх до себе, щоби котра дитинка не пропала в дорозі. Се так легко, коли у павука головка зайнята клопотами подорожі!

Як далеко глянути цілі юрби павуків увихаються по стеблинах трави. Що ж вони там роблять? Пригляньмося. На тулубі є у них цілі десятки тоненьких рурочок, з них вони випускають теч, яка на повітрі застигає; сі рурочки – се кужілка павуків, з якої снуються ті срібні ниточки, що літають восени по полях. А з павука неабиякий митець! Він уміє нитку відповідно до потреби зробити тонкою, то знов міцною, уміє її скручувати вчетверо і вп'ятеро, а також розчісувати гладенько двома пазурками, поміщеними як гребінчики на кінцях ніжок.

У повітрі тихенько: нитки ледве колишуться над землею, не годні полетіти далі.

Але ось потягає живіший вітер, і павутинка нагло підіймається вгору... Позір! Павуки сідають покvapно на свою «машину до літання» – і за хвилино ідуть з вітром, споглядаючи униз, на жовтіючі трави, на плуги, що крають землю під озиме збіжжя... Якби вони були людьми, то, певно, заспівали б: «Бувай здоровий, краю коханий!» або щонайменше вимахували б хустинками на знак сердечного прощання. Тепер, як «машину» високо вгорі, вони дивляться уважно всіма вісьмома очками, ждучи хвилі, коли вітер зачепить їх бальон об корчик під лісом, де ні дощ не дійме, ні вітер не заколотить зимового спокою... А як уже діждалися сеї хвилі, вони як найкращі гімнастки спускаються по своїй нитці... скоренько так... і зараз ідуть робити оглядини місця, зовсім як Робінзон Крузо, коли опинився на незнанім острові. Відтак готовлять тепленьке гніздечко, із якого викличе їх доперла княгиня Весна – радісним шумом гаїв і полів.

Олена Пчілка

Сніг

Сніжок! Сніжок!.. Ось падає, літає, як пушок... ось на руку, на рукав спускаються легесенькі, кучеряві сніжиночки! Звідкіля вони летять? О, здалека, та звисока, – з-під неба самого, з хмари зимової, сивої. А де-ж вони там узялися? Туди вони з землі прилинули...

Еге, були вони колись на землі, були крапельками води, у річці, в землі й на землі. Сонечко пригріло, вода почала парувати, а та пара полинула високо, й стала хмаркою. Коли на хмарку не дуже холодний вітер віє, то сіє вона крапельки дощові; коли-ж наженеться на хмарку холодніше повітря, таке, що заморожує, тоді кожна крапелька замерзає й робиться сніжинкою.

Як зимна година – ясна, тиха, то сніжинки бувають кучеряві, зірчасті, а як вітряно, туманно, сніжинки тоді стають такі мляві, розволочені, злипаються в клоччя; а як повітря потеплішає, тоді сніжинки зовсім рідшають, стають крапельками, і тоді вже це не сніг, а дощ; отже, значить, сніжинки стануть тоді знов водою, як були колись.

Та поговоримо про те, як сніг ще буває снігом.

Ось він падає, вкриває землю. Все стало біле, – земля, дерева, стріхи; поля вкриті цілим шаром снігу; долинки, балочки часом так замете, що, коли там стоїть хатка, то й вилізти з неї не можна, треба одгрібати-ся. А в вас у дворі не траплялося, що приходилося стежки прокопувати, одгрібаючи сніг? Бо тож часом і пройти нікуди!

Отож, коли сніг помірно шаром ляже на поля, той для поля добре; бо то в теплих країнах за ними не журяться, там про нього байдуже, через те, що там морозів великих не буває, той поле та коріння не промерзає; а в інших сторонах морози таки чималенькі бувають, то як нема снігу, тоді мороз дуже заморожує землю й усяке коріння від усякої рослини, що в землі росте. Коли-ж земля прикрита снігом, то сніг і не допускає морозу до землі. Через те й кажуть, що для врожаю хліба добре, коли сніг випадає до великих морозів; а як земля гола, а тут морози стиснуть, то й біда, – вимерзне хліб на полях!

Коли на весні пригріє сонечко, то й ростопить потроху й верхні, й дальші частинки снігу – й побіжить тоді сніг водою по землі, долинами та рівчачками; докотиться тая вода й до річок, сповнить їх у-край, ще й через край поллеться!

Ох, велике часом лихо з того буває, бо це-ж та «весняна повінь»! Вона часом затоплює береги, хати, людей, скотину, все, що стріне на своїй дорозі, байдуже їй про все!.. Поки річки не донесуть та не зіллють своїх вод аж у море широкє!

А частина води від розталого снігу входить на місці в землю та й напоїть її. Отож і це багато значить для врожаю на полях, особливо в сторонах засушливих: земля так набереється водою од расталого снігу, що потім довго має в собі вохкість, – а це-ж воно й треба для всього ростущого, бо з того всяка ростишка собі поживок має!

Оце вам дещо про сніг.

А тепер, як зловите свою таки білу сніжинку, то привідіться до неї!..

Олександр Копиленко

Весна у лісі

У білки народилися маленята-білченята. Вони зовсім безпомічні, сліпі, голі, схожі на мишенят, тільки трохи більші. Білка-мати перші деї їй не покидає їх самих, усе відігриває, годує.

А от зайченята зовсім інші... Минулого року, на початку березня місяця, ми з товаришем швидко вийшли з-за кущів та заростей торішнього бур 'яну. Вітер був сильний... Глядь, зайчиха пострибала в другий бік від нас. А на вогкому бур 'яні, біля сніжку, метушаться двоє малесеньких зайченят. Вони страшенно перелякались, побачивши таке страхиття – дві довгоногі високі постаті.

Ми їх не чіпали, і вони наче крізь землю провалились, так швидко сховались в колючому чагарнику...

А кажан, летюча миша, ще висить винз головою у дуплі. Але вже сняться йому сни про те, що він безшумно літає і ловить нічних комах. Він уже незабаром вилетить. А зараз нехай досинає свою зиму.

Ось мурашина купа, і мурашки починають прокидатись. Сонні вони які, неповороткі... Мабуть, ще їй не чують, що навколо співають синиці, коноплянки, чижі...

Олександр Копиленко

Кріт-неборака

Підійшов я до невеликої калюжі серед поля. Раптом з неї зірвались качки і хутко полетіли. Я ступив крок, щоб розгледіти, якої вони породи.

Аж ось біля моїх ніг, просто з-під землі, нагорнувши мокру купку, вилазить невеличке звіреня. Все мокре, чудернацьке, ще й насилу пересуває лапами. Та й лапи в нього дивні, особливо передні. Воно ними, неначе веслами, по землі гребе.

Ти диви, кріт виліз на світло!

Чому ж це він опинився на поверхні, коли завжди живе під землею і значно краще там себе почуває? А, ясно, в чому справа. Його, неборака, несподівано залило водою під землею. От він з переляку прожогом і вистрибнув сюди. Бач, кріт поповз на горб далі від калюжі. Знесилений він, мокрий, змерз на повітрі. Взяв я крота в руки, роздивився, обігрів трохи, виніс на горб і пустив. Він так моторно зарився в землю, ніби туди пірнув. Тільки купка землі лишилась. От техніка, га?

А уявіть собі, що кротові треба було б усю землю з своїх ходів викидати нагору. Тоді б він вигортав її цілі вагони.

Як відомо, кріт риє під землею дуже довгі проходи, такі собі підземні дороги. Прокладає метро без рейок, а землю не вивозить нагору. Під землею він постійно живе, плодиться, навіть бої провадить з своїми сусідами-кротами.

То куди ж він діває землю? Це дуже цікаво...

...Зробили так: ввіймали крота і пустили його в довгий дерев'яний ящик, повний міцно утрамбованої землі. Звичайно, кріт миттю пірнув під землю. А в цей час ящик просвітили наскрізь рентгенівським промінням. І на спеціальному екрані перед очима дослідників розкрилась вся картина підземної роботи крота.

Виявилось, що кріт спочатку дробить землю зубами, ніби свердлить її, і гребе сильними передніми лапами. Далі за допомогою шиї, плечей і тих-таки передніх лап впресовує, утрамбовує землю в стіни прогризеного, проритого ходу. Таким чином, кріт досить швидко просувається під землею, одночасно ласуючи черв'яками, личинками, жуками, що живуть у землі. Тепер зрозуміло, чому в крота такі сильні, міцні м'язи на шиї.

Олександр Копиленко

Дивовижна дружба

Люблю я бродити по лісі, слухати зелений шум дерев, коли здається, що кожне дерево шумить на свій мотив, на свій лад. Сосна сухо виспіває вгорі, бо кризь віти її з присвистом пролітає вітер. Дуб густо шелестить, наче з металевим гудінням. Ніжно, мрійно ворухать своїм листячком осика і верба...

Ось чому я не пропускаю можливості побувати в лісі у знайомого лісника. Там я всі стежки і всі чудові галявинки знаю.

Приїхав до нього цього літа і був вражений дивовижною дружною.

Лісник знайшов лисячу нору, розкопав її і забрав лисенят. Одвіз він їх у зоопарк, а собі одного залишив. Лисеня стало зовсім ручним, стрибало людям на руки, а особливо любило свого господаря. Коли вже лисеня піросло, довелося посадити його на цеп у дворі. А щоб собаки його не розірвали — обгородити дротяною сіткою...

Ми знаємо казочку про те, що лисиця ввіймала півня і понесла кудись світ за очі, щоб поласувати курятиною. Насилу півень обманув ту лисицю... Та відомо ж і те, що ніколи не пропустить лисиця можливості красти курку, особливо взимку.

А тут я натрапив на зовсім інше... Повів мене мій знайомий лісник показати своє лисеня. А воно вже й величеньке. Кинулося до свого господаря, скарвиться стиха, лащиться.

За нами вбігло рябеньке кошенятко і вже величенький півень, червоний, мов огонь, хвіст, як віяло.

— Оце дивіться, нерозлучні друзі, — каже лісник.

— З півнем у дружбі? — здивувався я.

— Атож... Ось вийдемо, подивитися.

Лісник ще погладив свого вихованця, і ми вийшли із загорожі. Стоїмо, дивимося. Лисеня лягло біля своєї будки. Кошеня притулилося до нього, а півень і собі підійшов і сів з другого боку, щось там сидячи подзьобує.

— Ну як вам? — питає лісник і сміється. — Сам вперше в житті таке спостерігаю. І уявіть собі, коли довго немає півня чи кошеняти, лисеня сумно скавчить, неначе кличе їх. А тільки заявляться, веселішим стає, спокійно собі лежить, як оце й зараз.

А півень йому ще й наспівує. А кошеня й ночує з ним у конурі або просто на землі, притулиться і близьенько муркотить собі...

Таку дивовижну дружбу спостерігав я.

Ю. Старостенко

Осінній господар

Осінь. Хазяйнує Жовтень скрізь, де не глянь. Убрав золотом сади, ліси, парки і струшує додолу жовте листячко.

— Ну навіщо ж ти, Жовтню, розбираєш дерева? Залишив би їм це вбрання, воно ж таке гарне.

Та не слухає Жовтень нікого: знай, своє діло робить. І коли тільки він спочиває? Прокидаються люди рано — еге! Жовтень цілу ніч працював. Припорошив сріблястим інеєм дахи, вкрив памороззю землю, навіть маленькі калюжки сховав під тонкими скельцями льоду. І сидить тепер десь, милується на свою роботу. І думає, що всім це до вподоби. Звісно ж, ні!

Перший, хто руйнує його працю,— красне сонечко. Підіймається сонечко вище, вище. І вже гляньте: й сліду від паморозі не залишилося. Не дружить Жовтень із сонечком: ховається кудись, тільки подих його чути прохолодний. Радіють сонечку квіти, оживають листочки, навіть вилазять з-під кори комашки, що було поховалися вже на зиму.

— Ой, як гарно на сонечку! — кажуть.

А Жовтень тим часом прижене звідкілясь велику хмару, затулить та хмара сонечко і бризне на землю холодним осіннім дощем.

Г. Скребицький, В. Чапліна

Хто як до зими готується

Ліс улітку був увесь зелений, а тепер берізки та клени жовті, осики червоні, а поміж ними ялиночки зеленіють.

Налетить вітер, зірве з дерев листочки, і закружляють вони в повітрі, наче метелики. Потім тихо-тихо додолу спускаються, землю ніби килимом укривають. А на гілках дерев з кожним днем все менше стає листочків. Далеко видно все навколо крізь облетілі, голі віти.

Дерева ронять листя, трава й квіти в'януть, сохнуть, а насіння їхне на землю осипається. щоб на той рік навесні прорости й знову зазеленіти, зацвісти.

Тварини також до зими готуються: мандрівні птахи збираються у великі краї, щоб летіти у вирій, маленькі звірятка запасують у своїх коморах їжу, лагодять і утеплюють свої житла та самі зодягаються в теплу зимову шубку. А комахи під кору дерев у різні щілинки ховаються.

Оксана Іваненко

Кульбабка

Почалося це тоді, коли висока тополя, що росте край дороги і бачить далеко-далеко навкруги, була маленькою, тоненькою тополинкою. Значить, це було дуже багато років тому!

Але й тоді, як і тепер, щороку раптом сніг робився водою, і вона швидкими струмками наввипередки бігла вниз по долинах. І вже всі знали, що разом із струмками біжить весна.

На небі сонце сміялося так, що не відповісти йому усмішкою було б просто нечемно. Тому всі ходили і сміялися.

І ось що трапилося, коли тополинка була ще маленькою і тоненькою, а після зими прибігла весна.

Струмки нишпорили по левадах, по луках, і один з них вирішив навіть побігти під землю. Там він усім сказав, що вже весна, і всіх переполошив.

Звичайно, зерняттам, що потрапили туди торік, було дуже нудно лежати. Куди не повернешся – скрізь земля: і згори, і внизу, і праворуч, і ліворуч. Навіть і повертатися було не варто, тому зернята лежали не рухаючись.

Але від струмка земля стала м'якою – швидше, швидше в невідомий сонячний світ! Потяглися з зерняток тонкі зелені паростки й обережно, щоб не забруднити своїх свіжих листочків, почали витикатися з чорної землі.

Вилізла і маленька кульбабка.

Її насіння лежало глибше від інших, їй було далі йти.

Коли вона вилізла, вже все навколо було зелене.

Тільки такої кульбабки вона не побачила. Вона була одна.

- Добридень! – сказала вона привітно травичці.

- Добридень! – сказала вона тополинці.

- Добридень! – сказала вона сонцю.

- Чому ж ти не вітаєшся до мене, до вітру? – раптом почувла вона сердитий голос, і її ніби хтось штовхнув.

- Але ж я не бачу вас! – відповіла скромно кульбабка.

- Коли б я бачила вас так, як сонце, як тополю, як траву, я б, звичайно, і вас привітала.

- Хіба ти не знаєш, що я найдужчий у світі! – закричав вітер. – От я захочу й зірву тебе і занесу ген-ген!

- Не треба мене рвати, вітре! – заговорила благально кульбабка. – Мені тут так добре, я познайомилася з усіма квітами й деревами, а коли ти зірвеш мене – я зав'яну, умру.

Та вітер не послухав, закрутився, загойдав усі дерева і квіти.

- Пригинайся до землі! Пригинайся до землі! Тримайся міцніше! – шепотіла тополінка. – Ти така маленька, і стеблинка в тебе м'яка – він не зломить тебе. Тримайся міцніше.

І справді, нічого не вдіяв вітер з кульбабкою, повіяв, посердився і полетів собі далі, а вона стала тільки міцнішою. За ніч ще трошки підросла кульбабка і ще трохи підросли всі квіти, що жили на луках, – медок, сон-квітка, дзвіночки, зірочки.

Стеріг їхнє поле старий жук. Вранці загудів він, і прилетіло в гості багато метеликів, бджіл, жуків.

- Доброго ранку, бджілкі! – закричала кульбабка. – Доброго ранку, метеликі! Доброго ранку, жуки й бабки!

І всі квіти привітно порозкривали свої чашечки і давали гостям соладкого квітчаного соку досхочу.

Раптом низько-низько пролетів над квітами старий жук-сторож. Положливо прислухалися до нього всі: і комашня, і квіти, і навіть тополінка. Вона знала, що жук-сторож так сповіщає їх усіх, коли змінюється погода, і одразу кульбабка почувла, як щось захитало її, і вітер заговорив до неї:

— Ти знову не привіталася до мене!

Досадно йому стало, що така гарна кульбабка не помічає його, вітру!

— Я ж не бачила вас! – знову відповіла йому кульбабка.

— От нажену я зараз хмари, полле дощ – і ти загинеш! – закричав вітер і полетів гнати хмари.

— Я не хочу гинути! Мені так добре жити! – затремтіла кульбабка.

— Нічого, ти тільки нап'єшся води, умиєшся і освіжишся! – заспокоюєче прошепотіла тополінка.

І справді – раптом почав падати прямий дощ. Він лив, і половина сонця заховалася за хмари, а половина визирала: а що робиться на землі, бо там весною завжди дуже весело, і сонцю хотілося все бачити. Всі краплинки сяяли на сонці від його проміння і сліпили очі. Це був веселий сліпий дощик!

Прилетів після дощу вітер, а кульбабка, вмита, свіжа, ще краща стоїть і сміється. Не може витримати вітер.

— Я зірву тебе, – каже він, – мені сумно літати самому по горах і по луках. Полегімо разом!

Я не хочу літати з тобою, – засумувала кульбабка, – я зав'яну, умру.

— А, так ти не хочеш літати зі мною, з найдужчим у світі! – закричав вітер. – Так я полечу геть, і хай сонце пригріє так, що ти сама покличеш мене. Подивлюсь, як ти розмовлятимеш зі мною завтра! – і подався ген за гору.

Злякалася кульбабка – і вірить, і не вірить вітрові.

— Ну, що ж, – каже, – прилітай завтра!

Прилітає вітер назавтра, бачить – нема кульбабки, на її стеблинці якась кулька з пушинок.

— А, так ти обдурила мене!

Залютував вітер, дмухнув, і розлетілися пушинки по всій луці.

Забули всі кульбабку: і трави, і квіти, і метелики, і старий жук-сторож. Адже старий він був, йому найлегше було забути.

Одна тополінка згадувала та сумувала за кульбабкою, бо ніколи раніше не бачила вона такої сонячної квітки.

Минуло літо, настала осінь, прийшла зима, і раптом знову пригріло сонце, із снігу зробилася вода, і прибігла весела весна. Ще стрункішою стала тополінка, була вже вища за всіх дівчат, що підходили до неї.

Зазеленіли луки. І раптом побачила вона, що скрізь, де впали торік пушинки з кульбабки, вирости жовті кульбабки, такі точнісінько, як її подруга.

— Добридень, сонце! Добридень, травичко! Добридень, тополінко! – закричали всі вони разом, і всі дзвіночки задзвеніли їм у відповідь, і все листя загомоніло.

— А, вас багато тепер! – закричав вітер. – І ви знову не шануєте мене! Я зірву вас!

Але, як і торік маленьку кульбабку, не зірвав їх вітер, не змив їх дощ, не схотіло палити сонце, а зробилися вона за кілька день легкими пушинками. Тільки тоді вітер спересердя розніс їх навколо.

Це було багато років тому...

Тепер тополінка висока-висока, її й тополінкою незручно називати, а всі звуть тополею, і вона бачить далеко-далеко навколо, що рік – то далі. І цього року вона побачила: навіть на сірій далекій скелі зацвіли жовті сонечка – кульбабки.

А вітер уже пересердився. Не можна ж стільки сердитися! То він уже за звичкою їх скрізь розносить.

Оксана Іваненко

Чорноморденький

— Дивіться ж, діти, — казала стара зайчиха, — будьте обережні: для нас настають небезпечні часи. Зайчата сиділи тихо і навіть вухами не ворушили, тільки сірому зайчикові з чорною плямочкою на носі вже набридло слухати розумні промови старої зайчихи. А ця зайчиха вславилася своїм розумом на весь зелений світ. Про неї знали не тільки в цьому лісі, а й у сосновому бору поряд і навіть у лісі по той бік річки.

Отака була розумна зайчиха! Вона знала, де що росте, як від кого ховатися і коли треба линяти. Та чорноморденький зайчик був взагалі неслухняний і легковажний. Йому зовсім не цікаво було слухати, а хотілося швидше побігати. Він і без неї знав, скільки ворогів у бідного зачого роду: і лисиця, і вовки, і мисливські собаки.

— Єдиний наш порятунок, — повчала зайчиха, — це наші ноги. Хіба ми з нашими слабкими силами можемо битися з вовком або собакою? Отже, діти, наші задні ноги — це наш порятунок і наша гордість! Сором і ганьба тому зайцеві, що не може втекти від ворога.

— А як я не почую ворога? — спитало якесь маленьке зайчатко.

— А навіщо ж у тебе такі довгі вуха? — строго перепитала зайчиха. Зайча засоромилось і замовкло.

— Ще у нас є порятунок від ворога, — продовжувала розумна зайчиха, — це наш одяг. Взимку ми станемо білими і нас не можна буде побачити на снігу.

— І я стану білим? — не втерпів чорноморденький зайчик.

— Ні, коли ти не слухатимешся, ти таким і залишишся на всю зиму, і тебе першого вб'ють мисливці.

Але зайчик звичайно, не повірив. Чого б це, справді, всі стали білими, а він залишиться сірим з чорною плямочкою, так, ніби вовчу ягоду тхось на носі роздавив?

Від радості, що він стане білим, зайчик аж застрибав. Зайчиха опустила одне вухо і сказала:

— Ну, на сьогодні досить. Завтра я вчитиму вас далі, а тепер можете побігати.

У лісі наставала осінь. Зайчикові вона зовсім не подобалася.

Що хорошого, коли з дерев падає листя і шарудить не тільки від кроків якогось звіра, а навіть від легенького руху повітря, коли пташка пролетить! А як вітер дужчає, то й шарудіння дужчає. Тоді здається зайчикові — женеться за ним не один, а аж десять голодних вовків. І ще більше хитрих лисиць і стільки сердитих собак, що всіх звірів у лісі переловлять. Так шумить оте противне листя!

— І чого йому падати і зайців лякати? — думав зайчик. — Висить собі, ну й висіло б, а то ні — пожовкло, почервоніло і місця собі не знайде. Побіжу на поле, там завжди можна чимсь поласувати!

Але й на полі настала осінь. Поля стали голі, тільки колочча, сердита стерня стирчала.

— Фу, як противно бігати по ній босому! — розсердився зайчик і подався на городи.

Але й там була осінь. Люди збирали моркву, капусту і кудись звозили.

— Яке нахабство! — не зміг заспокоїтися зайчик. — А що ж я їсти-му взимку?

Він був ще молодим, цей зайчик. Народився тільки повесні і не знав, що взимку взагалі всім звірам, не тільки зайцям, доведеться важко.

Зайчик побіг додому, під старий дуб, що стояв ще вкритий листям. Стара ялина ще більше зеленіла.

— От хороші дерева — не скидають свого листя! — сказав він.

Та ялина й дуб тільки всміхнулися.

Ні, не подобалася зайчикові осінь. Усі були заклопотані. Ведмедиха, якої зайчик дуже боявся і яку поважав, бо вона була найбільша в лісі, приготувала для себе й для родини чудовий барліг. Вистелила мохом, назносила м'якого сухого листу, і всі в лісі знали, що вона скоро засне. Сова ховала в дупло мертвих мишенят. Зайчик, як побачив це, прожогом кинувся далі. Може, вона на старості недобачає і ще сплутає його з мишею!

Справді настала осінь. Це було видно з усього. Пташки не так цвірінчали, жаби в ставку не квакали, і навіть мухи літали злючі-презлючі, ніби не налітали за літо і не хотіли засинати.

«Коли вже осінь, — вирішив зайчик, — значить, можна міняти шубу. Хоч принаймні стану красивіший!»

Він постукав лапою до лігва старої зайчихи, скорчив зворушливу мордочку і чемненько спитав:

— Чи можна вже вдягатися в біле? Зайчиха строго повела вухами й сказала:

— Ще рано, я сама скажу всім, коли треба.

Зайчик знову почав гасати по лісі, по полю, підбирав забуту морквичку або ріпку. А листя падало, і було страшно кожної хвилини. Треба було весь час прислухатися, і його вуха просто ходором ходили, бо заць боявся чогось не почути. Коли майже все листя на деревах облетіло, почав дуб осипатися. Тільки яли на стояла зелена. її голки не боялися морозу.

«Ну, якщо дуб осипається, значить, я можу вже ставати білим», — подумав зайчик і знову побіг до старої зайчихи. Цього разу він почав скаржитися:

— Он дерева всі осипалися, і дощ щодня, а я й досі сірий!

— Ач, нетерпляче! — сказала зайчиха. — Ще ж нема снігу, навіщо ж тобі ставати білим?

— А щоб красивішим бути!

Але зайчиха була дуже мудра і однаково не дозволила, бо вони ж не для краси міняли одяг. Зайчик надувся і втік.

— Я побіжу на ту гору: вона ж вища, ніж ліс, там швидше випаде сніг, і я там сам побілію.

Він так і зробив. На горі, як і в лісі, сніг ще не падав, але там було дуже вітряно й холодно.

— Я тут побілію й побіжу додому таким красивим, що мене ніхто не пізнає, — втішав він себе.

Він справді там почав біліти, але так змерз, що не міг і всидіти на відкритому місці. Їсти самі сухі корінці з бур'янів було теж дуже несмачно. Одного ранку він прокинувся і сам себе не впізнав: він був увесь білий. Йому хотілося побачити, а як плямочка на носі – побіліла чи ні. Це йому легко було зробити – адже очі у зайців косі. От він скопив очі і побачив, що ні — не побіліла. Але він заспокоїв себе:

— Нічого, і так гарно. Чорне на білому. І все-таки я відрізнятимуся від усіх зайців. Треба швидше до своїх, показатися їм!

Він побіг через поле до свого лісу. Снігу ще не було, земля була чорна й тверда, дерева стояли голі й ніби змерзлі. І на чорній землі, на сухому жовтому листі дуже вирізнявся білий зайчик.

Отже, не дивно, що його зовсім легко Помітили мисливські собаки.

— Ату, ату його! — закричали мисливці. Це значило, щоб собаки хапали бідного зайчика. Але зайчик дременував так, що здавалося, ніби то білий м'ячик котиться через поля, рівчаки, кущики. Як він тепер сердився на себе! То б сіреньким він заховався за перший кущик, і ніхто б його не помітив! Зайчик мчав що було сили в довгих ногах.

От він уже в рідному лісі. От совине дерево. От ведмежий барліг.
Швидше! Швидше!

От зелена ялина, старий дуб і лігво старої зайчихи.

Зайчиха спала, але її довгі вуха завжди були насторожі. Вони вже не сплутають шарудіння листу з кроками звіра!

Раптом у лігво прожогом вскочило щось пухке, біле.

— Бабусю, рятуйте! — пропищав зайчик.

Мудра бабуся одразу збагнула, що сталося. Вона миттю вибігла з лігва, а зайчик заховався в ньому. Сама ж вона не боялася собак. Зайчиха як почала петляти по лісі туди-сюди — і зовсім збила їх з пантелику. Цього разу мисливці нікого не вбили.

А ввечері під дубом зібралося багато зайців. Білий зайчик був дуже красивий, але дуже засоромлений, бо всі сміялися з нього. Та стара зайчиха сказала, щоб не сміялися, бо хто знає, яке ще нещастя трапиться з ким узимку.

Але все ж таки потріпала зайчика лапкою і промовила:

— Бачиш, до чого доводить неслухняність та легковажність!

Тепер ховайся під дубом, аж поки випаде сніг.

Катерина Перелісна

Конвалії

Дрібнесенькі дзвіночки,
Неначе воскові,
Нанизано рядочком
На довгому стеблі.

І ніжно-запашненькі,
Найкращі із квіток,
Конвілії біленькі
Зовуть нас у лісок.

Катерина Перелісна

Шипшина

Дуже прості в мене квіти,
Але ніжні, запашні,
Люблять бджоли їх і діти —
Колючки їм не страшні.

Восени ж, як скину листя,
Ягідками приберусь, -
Кожна гілка, як в намисті...
Я —шипшиною зовусь.

Віолетта Дворецька

Шипшина

Шипшина цвіте,
Мов маленька троянда.
Але ми квітки не чіпаєм.
Для нас її плід –
Лікувальна принада.
Його ми все літо чекаєм.

Нагадую вам –
Вона колеться, діти,
Шипами на гільці.
Хоч варто терпіти:
Настій із шипшини –
Хворобам заслін.

Міцнішими стати
Поможе вам він.

Віолетта Дворецька

Калина

Низький уклін аж до землі калині.
Вже хилить сонце до зими, вже іній,
А у калини стільки сил у гронах...
Скоріше китицю зірви червону!

І нерви, й серце більш міцні в людини,
Коли вона п'є з медом сік калини.
Лікуються узимку нею люди.
Додай до чаю-він цілющим буде.

Калини кущ
Дарує нам природа.
Здоров'я символ він,
Краси і вроди.

Віолетта Дворецька

Спасибі, Земле!

Знай, дорослий і дитина:
На Землі живе людина.
І за Землю, я гадаю,
Кожен з нас відповідає.
Все Земля дарує нам,
Її донькам, і синам,
І малесеньким онукам.
Тож візьмімося за руки,

Не дамо її згубити,
 Краще будемо любити
 Так, як любить нас Земля,
 Нам дарує ліс, поля,
 Сонця промені грайливі,
 Щоби ми були щасливі.

КАЗКОВІСТЬ У СПРИЙНЯТТІ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

Н. Сиротич

Музикант

Чули вісточку незвичну?
 Сонце в школу йде музичну!
 Синя Хмара – гарний вчитель
 Сина ноти буде вчити.
 Сонце спів демонструвало –
 Хор пташиний зігрівало!
 І уже сьогодні рано
 Грає на фортепіано!

Наталія Сиротич

Музична пригода

СОЛЬ сховала параСОЛЬку –
 Намочила ДО Долоньку.
 Зливи ЛЯ і РЕ зЛЯкались,
 Тож під РЕвенем сховались.
 МІ у МІсті з другом СІ
 Від дощу втекли в такСІ.
 Тільки ФА ФАнтазувала
 І під дощиком гуляла.

Олена Пчілка

ЗАМИСЛЕНИЙ КОТИК

Ну й розумний же наш котик!
 Де такий і взявся.
 Чи у школі де навчався,
 Чи такий вже вдався?
 Казку хоч яку вам скаже:

Про жар-птицю, змія,
Пісню всяку заспіва вам, -
Чиста чудасія!
Всякі загадки він знає –
І арифметичні,
Коли хочете, розкаже
Дроби десятичні!
Звідки котик теє знає? –
Він книжки читає;
І читає, й рзбирає
Та на ус мотає.

Ліна Костенко

Білочка восени

На гіллячках, на тоненьких,
Поки день ще не погас,
Сироїжки та опеньки
Білка сушить про запас.
Так охайно,
Так їх тулить на сосні
І міркує: а нехайно-но
Ще побудуть тут мені!
Поки дні іще хороші,
Поки є іще тепло,
А як випадуть пороші,
Заберу їх у дупло.
Буде холодно на дворі,
Сніг посиплеться з дубів,
Буде в мене у коморі
Ціла в'язочка грибів!
Але білочці не спиться.
Дятел тукає: тук-тук!
Щоб не вкрала їх лисиця
Або хитрий бурундук.

Ігор Січовик

Їде зайчик у трамваї...

Їде зайчик у трамваї
І довкола позирає.
Тут підходить їжачок
І питає:
– Ваш квиток!

Червоні зайчик густо
 І дає... листок капусти.
 Пожував їжак листок.
 – Це, – говорить, – не квіток.
 Доведеться вам зійти
 І додому пішки йти.

Олександр Олесь

Капустонька

Покинута, занедбана на лугу,
 Зеленіє капустонька в снігу,
 А до неї стежечку не одну
 Протоптали ніженьки по лану.

Догадайтесь, дітоньки, ви самі,
 Хто ці робить стежечки у зимі.
 Я вам в цьому віршику не скажу,
 Бо сам ще раз подивитися побіжу.

Дмитро Павличко

Заєць

Заєць має двоє вух:
 Як одним він рухає,
 Другим слухає вітрець,
 Що за полем дмухає.
 Одним вухом чує спів
 Миші під копицею,
 Другим чує, як іде
 Дядечко з рушницею.

Так пасеться він собі
 Врунами зеленими,
 Так працює цілий день
 Вухами – антенами.
 А коли настане ніч,
 Спатоньки вкладається –
 Одне вухо стеле він,
 Другим накривається.

Дмитро Павличко

Нічний гість

Хтось постукав у ночі.
 Швидко я знайшла ключі,
 Відчинила, і до хати
 Зайчєня зайшло вухате.

Батьків я взяла кожух,
 Вкрила зайця з ніг до вух
 І гадала, що гульвісу
 Вранці одведу до лісу.

Стало в кутику сумне.
 Кажє: «Заночуй мене!
 Бо на дворі завірюха
 І мороз хапа за вуха!»

Встала рано, та дарма –
 Зайчєняти вже нема.
 Чи запізно я збудилась,
 Чи зайча мені приснилось?

Ліна Костенко

Місяць уповні

Вибіг місяць з-за діброви,
погубив на вітрі брови,
заховав за спину руки,
ходить лисий, без перуки.
Смуток зорям невимовний:
– Ой, який тепер він повний!
А як був молодиком
був худесеньким серпком.

Зірка Мензатюк

День народження місяця

– Приходь до мене на день народження, – запросив Марійку місяць.
– А коли він у тебе: влітку, взимку чи весною?
– Щомісяця, – сказав місяць. – Бо кожного місяця я народжуюся новий. Тепер, бачиш, я повний.
– Та бачу! – засміялася Марійка, бо місяць був круглий та білий, наче свіжий млинець.

– А новий я тонкий, як серпчик. Приходь!

Потім були хмарні дні. Коли небо нарешті прояснилося, Марійка побачила місячний серпик.

– Це вже ти народився? – зраділа вона.

– Ні, тепер я старий, – зітхнув місяць.

– Ой... - розгубилася Марійка. – Ти старий – як серпик і новий – як серпик. Як же тебе впізнавати?

– Коли схожий на літеру «С», то я старий. А молодий я повернуся в другий бік і буду як дужка в літері «Р», бо тоді я расту. Так і впізнаєш. Яюсь надвечір крапнув дрібненький дощик.

– Це молодий князь умивається, – сказали зірки.

І хмарка біленька прослалася в небі.

– Це князь утирається, мов рушником, – пояснили зірки.

Нарешті вплив місяченько. Ясний, тоненький – такий, як дужка в літері «Р».

— Місяцю новий, князю молодий, світи на щастя, на здоров'я! – повіншувала його Марійка.

Та й почалося свято! Матіоли пригощали солодкими пахощами, цвіркуни сюрчали, нічні метелики танцювали, мов у балеті. І Марійка танцювала, аж утомилася, а тоді сказала:

– На добраніч, місяцю! До наступного дня народження! Добре, що їх у тебе аж дванадцять у році.

ТВОРИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ*Леонід Полтава***Де живуть добрі птахи?**

Якось прилетіли з далеких земель у нашу країну лелеки. Далеко вони перебули ту пору року, коли у нас холодно, сніг та мороз.

Кожен лелека в минулому році жив тут, мав свою стару, добре збудовану хату на високих клунях.

Сніги розтали, зацвіли дерева та квіти — прилетіли вони на старе місце жити. Дивляться: на клунях їхніх хат немає, тільки вітер гуляє. Якийсь злий чоловік кинув грудку землі і поранив одного лелеку. Люди почали на нього кричати, а він ще одну кинув.

Засумували добрі птахи і полетіли геть від села, в близький луг. Уже ж пора малих лелечат годувати. Де їх примістити, де і самим жити?

Питають лелеки старих та кривих верб:

— Може, дозволите на вашім гіллі хатки збудувати?

Озвались старі дерева добрим шумом-голосами:

— Чому ж ні? Ви добрі птахи, будуйте.

Заходились лелеки галузки складати, кошики-хатки виплітати. Повиплітали — і живуть по двоє в хатці. Діток годують, на сонечку гріються, а як захочуть, то в синьому небі разом з літаками літають.

Село було на гірці, і ніхто їх не турбував, навіть злий чоловік, що грудкою лелеку поранив.

Однієї темної ночі прокинувся поранений лелека у своїй хатці. Дивиться: сина в хатці немає, а небо — червоним огнем палає. Думає собі: хіба серед ночі може сходити сонце?

Придивився, аж то у селі розгоряється пожежа, все вище росте полум'я!

Лелека підвівся на дужій нозі, підняв голову догори та як застукоче, як заклекоче своїм довгим носом-дзьобом. Це він так і сина кликав, і на сполох гукав. Почули те його брати, посхоплювались, ну і собі довгими дзьобами стукотіти, на сполох бити, людей зі сну будити. Прилетів і син пораненого лелеки, та й собі взявся клекотати.

А люди крізь сон почули клекіт з луку. Посхоплювались з ліжок. Тільки злий чоловік хотів спати та сердився, що лелеки його збудили. Аж глянув у вікно та й зацікавився: все його подвір'я в огні!

Піднявся крик, кинулися люди воду носити, пожежу гасити.

Ледве погасили, а як закінчили, запитали один в одного:

— А. як ти прокинувся? Хто тебе збудив?

— Мене збудили лелеки.

— І мене. Я почув, як вони дзьобами клекотали.

— І мене збудили вони, — озвався злий чоловік.

— Бачиш! А ти їх із села прогнав! Якби лелеки не збудили — ми б геть погоріли!

Сором узяв злого чоловіка. Вирішив він наступного року спокутувати свою провину.

Перед холодами відлетіли лелеки в тепліший край. А як струмки заспівали та квіти заясніли — повернулися знову в нашу країну. Хотіли вже село обминати, аж дивляться: на клунях ніби їхні хати! Сіли, розглядаються. Справді, люди нанесли на клуні різних гіллячок та глини, навіть хати-кошки посплітали!

Поправили лелеки ті хатки, відкрили віконця, напустили сонця та й живуть. Вони добре знають, що злий чоловік уже не злий, це ж він добрим птахам хати-гнізда готував.

З тої години по всій нашій країні, по всій нашій землі живуть лелеки.

Добрі птахи живуть там, де й люди добрі.

Олександр Копиленко

ЇДАЛЬНЯ ДЛЯ ПТАХІВ

Всі хлопці заздрили Василеві. Ще б пак не заздрити! Синичка, яку він вирвав з кігтів шуліки, зовсім звикла до хати. Василь вирубав для неї велику гілку і причепив до стіни. Там синиця і лазила, мов акробат.

Годував її Василь. Насипле насіння конопляного, синичка і клює його. Всіх комах синиця в хаті виловила. Лазить вона всюди, в кожную щілину зазирає. Помітить таргана, то вже не втече! Націлиться своїм довгим, чорним, тонким дзьобом — і немає таргана. Проковтнула його синиця.

Тепло в хаті. А надворі завірюха гуде, снігу намело так багато, що й тинів не видно. Все позамітало. Цілий ранок Василь з батьком сніг одкидали, стежки прочищали.

Прийшов до Василя його товариш Миколка. Дивилися хлопці, як синичка весело стрибає. А Миколка й каже:

— Добре цій пташці. Вона в теплій хаті сидить, і їжа в неї є.

А тим пташкам, що в лісі, тяжко. Бур'яни снігом замело. Голодують пташки. Багато їх до села поналітало, в комори і в хати просто лізуть.

Тоді Василь аж з місця схопився:

— А що, коли для пташок їдальню зробимо?

— Яку їдальню? — не розуміючи спитав Миколка.

Пояснив йому Василь:

— Приладнаємо таку дошку невелику і повісимо на дерево. Щодня будемо туди насипати насіння, крихт, листя з капусти. Нехай пташки їдять собі.

Прийшли хлопці до мене радитись.

Розповів я хлопцям, як зробити їдальню і врятувати пташок від голодної смерті. А діти вже й самі знають, що, коли більше пташок у нас буде, — менше шкідників на полі і в саду. Пташки знищують комах-шкідників.

Хлопці завзято взялися до справи. Знайшли дошку й прибили низенькі борти, щоб вітер насіння не здував. Прив'язали по кутках чотири мотузки, на яких висітиме дошка. От і готова їдальня.

— У нас буде найкраща їдальня. Пташки гуртом їстимуть, дружно, — сказав Миколка.

Хлопці написали на бортах своєї дошки:

Їдальня для птахів

Це на одному боці. А на другому такий напис:

Хижакам і шкідникам тут їсти заборонено

Набрали хлопці в кишеню різного насіння, крихт, обрізків з капусти і пішли на лижах у ліс. Василь зліз на невисоку осику й приладнав там дошку. Насипав поживи для пташок. Потім побігли Василь з Миколкою покататися на лижах, доки пташки злетяться.

Хороше на лижах у лісі взимку! На прогаліні, біля яру, гора довга. Летить Василь, а за ним Миколка. Швидко лижі несуть, аж сльози на очах од вітру. Та ось Василь на горбочку не встиг підстрибнути і перекинувся в сніг. І не видно хлопця, так снігом засипало. А Миколка полетів далі, сміючись.

Покаталися хлопці і, додому повертаючись, зайшли до своєї їдальні. А там уже йде справжній бенкет. Налетіли щиглики галасливі, чижі, замучені чечітки-сирітки, снігур поважно сів на борт, вівсянка полохливо озираться, навіть горобчик, сіренький стрибунець, хитро кліє насіннячко. Шум, галас! А синичка собі підлетить обережно до дошки, схопить конопляне насіннячко, потім сяде на гілку, розлущить його, проковтне зернятко і назад.

Приємно хлопцям, що вони стільки пташок нагодували.

Так усю зиму Василь з Миколкою годували птаство.

Всі пташки в лісі знали цю їдальню і щодня зліталися попоїсти.

А про двох хлопців — про Василя з Миколкою — пташки співали веселих пісень.

Віра Лебедова

Горда пава

Вам розказували, що першим убогим пастирям сповістив янгол Божий про народження Ісуса Христа. Та ось послухайте, як розповідають дуже старі люди.

Не пастирі дізналися про це перші, а волові очка, найменші з усіх пташок, що мали свої гнізда в вертепі* при дорозі до Вифлєсму.

Раннім ранком з'явився перед ними білий янгол і мовить:

— Сьогодні народиться тут поміж вами Дитятко Боже. Подбайте, щоб достойно Його прийняти.

І щез, а пташки зацікавилися, зачудовані незвичайною новиною і великою честю, яка їм припала,— побачити першими Божого Сина.

А потім кинулися поряdkувати доміvку.

— Та що зробимо з волем і ослom? Вони так багато місця займають і так голосно ремигають,— журилися.

— Не бійтеся! — відізвася осел.— Ми теж хочемо побачити Дитятко, та будемо гріти Його своїм подихом, бо ніч холодна.

— То залишайтеся! Але миші треба доконче* прогнати, вони цілу ніч шарудять і гризуть, спати не зможе Маленький.

— О, ні! Залиште нас! — просилися мишки.— Ми вам долівку позамітаємо хвостиками чистенько, а потім заховаємося в куточку. І ми хочемо бачити Боже Дитятко.

— Ну, то залишайтеся і робіть порядки. Але павуків не можна ніяк залишити, вони позатягали скрізь по стінах і кутках своє павутиння. Це ж негарно!

— О, ні! Залиште нас! — просилися павуки.— У стінах і стелі є діри, крізь них дує вночі холодний вітер, а ми заснуємо їх щільно нашим поло-тенцем, щоб Дитятко не змерзло.

— Ну, то залишайтеся і робіть свою роботу! Та де покладе Мати Дитину?— питали волові очка один одного.

— Авжеж ніде інде, тільки в наших яслах,— відізвася віл.— Гос-подар приніс нам ще звечора свіжого сина, м'якенько й тепло буде в ньому лежати.

— Ні, сіно колотиме тільки Дитини, треба подбати про щось краще,— говорили мишки.

— А що ж м'якше від пташиного пір'я?— сказала волове очко-мати.— Я своїм дітям вистеляю завжди гніздо пір'ям. Скиньмося по пір'ячку і буде Дитинці постілька.

— Справді! Полечу я і сповіщу всіх птахів довкола, чого нам треба,— промовив волове очко-батько.

— А ми,—задзібоніли мишки,— скочимо до лисиць і вивірок,— у них є завжди багато вичесаної шерсті.

Ще далеко було до вечора, а вже птахи й звірі стали сходитися до вертепу зі своїми приносами. Найкраще пір'ячко принесли голуби й дикі гуси, найм'якшу шерсть кози-ангори.

— Ах! — зітхнула волове очко-мати.— Коли б сотникова пава схо-тіла нам дати кілька пер зі свого хвоста! Ми ними прибрали б ясла в головах Дитятка.

— Можна її спитати,— порадив голуб.— Я з нею знайомий, полечу, попрошу.

А та пава жила в городі римського сотника Кая Клавдія. А була вона і справді гарна; не звичайна, як бувають наші пави, а вся сніжно-біла, тільки чубок на голові й пера в хвості мала блідо-рожеві. І пишталася ж вона цією красою, а ще більш своїм голосом, яким чарувала оточення.

Перед нею з'явився посол-голуб і, вклонившись низенько, мовить:

— Я до вашої милості з проханням.

— А саме? — спитала пава, гордо крутнувши головою.

— У вертепі, недалеко відсіля, має народитися цієї ночі Боже Дитятко. Волові очка прибирають домівку на Його прийняття. Чи не схо-тіли б і ви дати нам для прикраси кілька своїх пер — тих із хвоста?

— Я?— засміялася пава. — Чудне справді прохання! Для якогось бідного Дитяти — адже багаті не родяться в стайні — маю я псувати свою красу! Зрештою, сьогодні я виступаю у пана сотника перед римськими гістьми зі співом, і якраз чекає мене проба. Прощайте!

І голуб повернувся з нічим до вертепу.

— Не журіться! — потішав він волові очка. — Обійдемося без її пер. А ось що я вам пораджу: запросіть польових коників за музикантів, а світ-лячків за свічарів.

— Ми таки зараз по них скочимо! — зголосилися мишки, завжди гото-ві до послуг.

А коли сонце зайшло і стало сутеніти, вилетіли волові очка на дах вертепу, щоб зорити на дорогу, чи не йдуть сподівані гості.

Ось вони! Молода жінка і білобородий старець підходять поволі, втомлені довгою дорогою.

А коли ввійшли в вертеп, Пречиста Діва поклала Дитятко в яслах на пір'яній постільці.

І в цю мить засяяла над вертепом велика косата зоря, а світлячки за-світили свої ліхтарики; польові коники настроїли свої струменти, а павучки попускали зі стелі вниз тонесенькі срібні ниточки, що пере-ливалися кольорами веселки. Мишки з куточків виставляли раз у раз

свої мордочки, а віл і осел стояли мовчки, киваючи тільки повагом голотвами над Малим у яслах.

І було тихо, неначе світ увесь передумував якусь велику думу.

Раптом серед тієї тиші почувся знадвору пронизливий, хрипливий крик-зойк.

— Що воно таке? — питали стривожені волові очка. — Хто це сміє непокоїти в пізню ніч Боже Дитятко? За часок прилетів голуб з розвідки.

— Новина в віллі римського сотника. Біла пава втратила голос. Лікарі кажуть, що вже ніколи не буде співати ні вона, ні її рід.

— А так хизувалася своїм співом і своєю красою, — промовила волотве очко-мати і глянула на Дитятко в яслах. Але Воно лежало тихенько, тільки ручкою перебирало м'яке пір'ячко своєї постільки.

Василь Сухомлинський

Як хлопці мед поїли

Мати послала Олега і Романа до дідуся. Він у сусідньому селі живе.

Зраділи хлопці: давно не були в дідуся. У нього в садку яблука смачні, ото вже поласуємо, думають.

Принесли дідусеві нову вишиту сорочку, що мати передала. Подякував дідусь і каже:

— Ідіть, діти, в садок, ласуйте яблуками.

Побігли хлопці у садок, наїлися яблук. Дідусь поставив на столі тарілку меду. Взяли вони по ложці й не можуть більше.

Зібралися хлопці додому. Дав дідусь баночку меду й каже:

— Хай і мама покуштує.

Пішли хлопці. Дорога далека. Захотілося їсти. Сіли під вербою, з'їли трохи меду. Та й знову йдуть. Захотілося їсти ще дужче. Ще сіли, наче й небагато з'їли, а меду лишилося тільки на денці.

Ще раз сіли... Баночка стала порожня. Підійшли до хати, сіли під явором та й думають: «Що ж мама скаже?»

Вийшла мама з хати, дивиться – хлопці плачуть.

— Чого це ви плачете? – стривожилася мати.

Розповіли сини, як мед поїли. Мама зраділа, сміється. Хлопці дивуються, питають:

— Мамо, чого ви радієте?

— Того, що ви плачете...

Степан Васильченко

Неслухняний глечик

Був у нас мальований глечик для води, спозадавня був та й іще, може, жив би та й жив, коли трапилось таке.

Раз мама топили в печі, я пустував: зачепив ключкою той глечик за вушко та й тягаю по полу. Мама насварилися: – Грай, глечичу, грай, підеш без вушка! Я почув теє, сам собі дивуюся, чого це мама не на мене гримають, а на глечика, та й радий тому, «аби не на мене», - думаю, далі граюся з глечиком, як і раніше грався. Коли це глечик – хрясь! – з полу додолу – розлетівся в черепки.

«Угадали мама – розбився-таки вражий глечик», - думаю собі. Побачивши теє мати, та мовчки за віника. А я бачу це та й думаю: «Ну, ну, що буде далі? Невже ж оце мама будуть бити неслухняного глечика, що розбився?»

А про себе й байдуже. Мама підійшли ближче, та не глечика, а мене – віником по руках, па руках!

– А не я ж тобі казала – не грайся з глечиком, бо розіб'єш!

– Мамо! Ви ж не мені, то ви глечикові казали! – репетую.

– Глечик глухий, а ти ж із вухами, сякий-такий сину. Не тебе ж глечик, а ти його по полу волочив!

Та й знову, та й знову.

«От тобі й маєш, – думаю, – на кого сварилися, а кому досталося».

Анатолій Григоруک

Хочеш бути щасливим, не будь лінивим

Загадала бабуня, щоб Дениско перебрав дві склянки гречаних круп на кашу: там же і насінинки бур'яну трапляються, і «колінця» зід стебел, і навіть манюні грудочки землі. А від усього того хіба може бути каша смачна!

Сів Дениско за стіл, чисті крупинки відгортає по ліву руку, а весь непотріб — по праву.

Тільки робота ця загайна і вимагає великого терпцю та уваги, а на Дениска швидко лінки напали. От він і перебрав крупи абияк.

Бабуня ж була певна, що Дениско попрацював на совість, і висипала крупи в окріп.

Зварилася каша. Сіли всі вечеряти. Коли це Дениско як підскачить:

— Ой! Що ви мені підсунули! — і випльонув на край тарілки крем'яшка.

Всі повернули до нього голови, а бабуня відклала набік ложку і з докором сказала:

— Це дякуй тому хлопчикові, що крупі перебирав. Все йому, бач, ліньки.

— Е, лінивому й нитку перервати важко,— підтакнув тато.

— Щира правда,— не втримавшись, докинув і своє слово дідусь.— Лінивий сидячи спить, лежачи робить.

— Ледачому завше ніколи,— посміхнулася мама.— Вранці росяно, в обід душно, а ввечері комарі кусають.

— Знаю, знаю,— винувато закліпав очима Дениско.— Хочеш бути щасливим, не будь лінивим...

Євгенія Ярошинська

Найбільший скарб

(казка)

Давно тому, дуже давно, жила в однім селі вдовиця Марина з своєю дочкою-одиначкою Орисею. Вона заробляла собі на прожиток шиттям та тканням; вона була і дуже побожна, і добра, бо біднішим від себе роздавала те, що їй лишилось з заробітку. Коли надійшов вечір, казала вона завжди:

Я не змарнувала сього дня, а працювала і добре чинила .

Але одного разу Марина занедужала і не могла через пару неділь нічого заробляти; тому не дивниця, що за якийсь час минувся послідній крейцер в скрині. Тоді встала вона насилу з постелі і поволоклася до сусідів.

— Сусідоньки,- сказала,- ви ж знаєте, що я вам допомогала не раз в біді, допоможіть й мені тепер, бо я хвора і не можу нічого заробити.

На ці слова ніхто з сусідів не відізався, а бідна вдовиця пішла додому засумована.

Орися, увидівши зажурену матір, сказала з гірким жалем ось такі докірливі слова:

— Нащо ви їм так багато доброго робили, коли вони такі невдячні?

Мати усміхнулася сумно і відповіла:

— Чи мала я покинути їх в біді? Я не робила добре задля подяки...

По тих словах повалилася безсила вдовиця на постіль. Орися припала до неї, голосячи:

— Матінко, не умирайте, о, не умирайте, не покидайте мене сиротою на сім світі.

Мати лежала не рушаючись, а Оріся стояла над нею з заложеними руками і заплаканими очима. Запала ніч. Оріся засвітила каганець, і їй прийшло на думку, що мати не раз їй про лісного царя оповідала, що той добрих людей любить і їм приносить поміч.

Але вперед треба піти до нього опівночі й постукати тричі в тоту скалу, де він мешкає, а тоді він не пожалує своєї помочі.

Оріся знала, де тота скала. Її маленьке серденько билося сильно в грудях. Вона піде, буде просити помочі для своєї матінки, бо щож вона сама буде робити на білому світі. Втім, загас каганець, і вона стояла в темноті.

— Ні, ні, моя матінка не умре,- сказала відважно і, відімкнувши двері, побігла до помешкання лісного царя. За хвилику була там і постукала тремтячою рукою три рази в скалу.

Вона почула, як ціла земля затряслася, як скала отворилася і якась невидима сила занесла її аж до підземної палати лісного царя. Вона стала в великій залі, що ціла була з кришталю. На середині стояв довгий также кришталевий стіл, а кругом нього чудово гарні стільці. Все світилося, блищало, лисніло в тисячу красок. На столі стояли купи золота, дорогих каменів, коралів, перлів, а все таке блискуче, приманливе. Кінець стола сидів старий вже чоловік в довгій білій одежі. На голові мав діамантову корону, а в руках тримав золоту палицю. Це був цар-лісник.

Він глянув на Орісю і сказав:

— Чого тобі треба, людська дитинко?

Оріся набралась відваги, здійняла руки вгору і почала говорити:

— Добрий царю і пане, моя матінка така дуже хвора. А до того не маємо що їсти...

— А чому ви не щадили? Таж ви мали добру роботу,- сказав цар.

-Бо матінка давала біднішим від себе, та тому у нас тепер нема нічого в хаті. Але я хотіла б вічно самий чорний хліб їсти, лиш коби моя матінка поздоровіла.

-Ти добра дитина,- сказав цар,- і я хочу тобі допомогти. Але я можу тобі лиш одно бажання сповнити. Можу зробити тебе багатою або твою маму уздоровити. Подивись кругом себе. З сих всіх скарбів можеш собі брати, скільки сама хочеш. Тоді зможеш для своєї матері ліки купити, для неї хліба, молока постаратися, ба ще багато інших речей, про котрі навіть не знаєш.

Оріся подивилася на блискучі скарби, що так лисніли і її до себе манили, на гарні корали, перли, дукачі, – це все мало до неї належати, а до того ще ліки для хорої матінки.

«Для хорої матінки? Отже, її матіка не мала ніколи поздоровіти?»

«Ні, ні, славний царю»,- хотіла вона крикнути, Але їй здавалося, що червінці кличуть до неї: Бери, бери! І цар покивав головою і сказав: Бери, бери! І перли, коралі, дороге каміння- все ворушилося, все манило її до себе кричало: Бери, бери!»

В тих скарбах були відай якісь чари сховані, бо вона не могла від них очей відірвати. Дух їй запирало, а серце ставало в грудях таке тяжке, гей ті всі скарби причепилися до нього й мовби вона сама стала таким твердим, блискучим каменем.

Ах, чи не мала вона вже справді серця в грудях, чи скарби її так очарували!

-Матінко, матінко!- крикнула вона перестрашена і вхопися за груди, хочаби переконатися, чи в неї є ще серце. І в тій хвилі побачила свою матусю з скорченим з болю лицем недалеко себе. А гроші, скарби, перли манили дівчину до себе, приговорювали то тихо, то голосніше: «Бери, бери!»

Але вона вже на те все не дивилася, вона бачила лиш свою хору матусю й, впавши на коліна, сказала:

-Славний царю, затримай собі всі свої скарби, а верни здоров'я моїй матусі: я буду тоді найбагатшою на світі.

Цар усміхнувся і глянув сердечно на добру дитину.

-Ти витримала пробу,- сказав лагідно,- коли ж твоя мати для тебе найбільше щастя, то вона буде здорова. А що ти цими скарбами погордила, то най ваша праця буде для вас щастям.

Він ударив палицею в стіл, і Орисі здавалося, що вона летить десь, далеко, далеко, але нараз опинилася коло постелі хорої матері: їй здавалося, що то все був сон. В хаті було вже видно, з-за гори сходило сонце, а мати в тій хвилі отворила очі.

-Як добре я спала, – сказала, дивлячись на Орисю, – цей сон мене так покріпив, мені здається, що я тепер одужаю.

-Так, ви одужаєте, матусю, – тишилася Орися, тулячись до матері.

Хтось застукав до дверей. Орися пішла подивитися: то була сусідка, що принесла їм гладунчик молока і буханець хліба.

Втіха, що сусіди все-таки її не забули, додала хорій нової сили, вона дивилася з усміхом за Орисею, як тота скоро молоко варила та переливала в маленьке горнятко*, щоб дати напитися матусі.

За якийсь час прийшла вдовиця цілком до здоров'я, так що могла разом з Орисею працювати, а роботи мали подостатком, та й не один гріш затримався в скрині, але не один пішов все-таки на підмогу біднішим.

Часами згадувала Орися про скарби лісного царя, але мати так їй сказала:

— Такі скарби можуть дуже легко розійтися, но в праці лежить багатство, котре ніколи не можна змарнувати. Хто хоче працювати, той найшов найбільший скарб. Я такий скарб найшла, а що до того в мене ще така добра дитина, як ти, то я дуже щаслива і задоволена.

Марко Черемшина

Сльоза

(Різдвяна казка)

Скільки разів візьме кріпкий мороз, стільки разів віє холодний вітер та й навіває нову верству снігу. Стільки разів більшає біль і терпіння хворої вдови Кравчихи. Вона лежить на твердій постелі, накрита старим сір'ячком, та лише сумним стогоном нарікає на студений вітер і мороз, що шпарами стін дістаються до її незатопленої хати. Коло неї порасться мала її донечка Марюся, що рада кожну хвилину своїй матінці яку – небудь полекшу вчинити. Та що ж вона годна? Заробити не піде, бо і сили у неї нема, а просити милостиню, то таки дуже соромиться. А люди, от як люди: кожний собі рад, чужа нужда їм не в гадці.

Ненечко дорогесенька – лебеділа Маруся, – нині Святий вечір, а у нас нічого нема і вам не легшає. Як би то красно й любо було, коли б ми ввечері разом пшеничку їли. Хто знає, чи другої діждемо. Передвчора ви самі о тім згадували, тільки що я плакала, як ви загадали заставити одіж покійного нашого батенька. Мені жаль тої одежі, але коли ви кажете, що на весні можна буде її викупити, то вже най і так було би. Заробимо й викупимо, коби здоров'я. Дозвольте мені, ненько, з нею у місто піти і зробити так, як ви казали. Куплю й ті ліки, що люди радили, й на вечерю дещо і дровець принесу. То буде гарно, ненечко! Позвольте, я борзенько вернуся.

Та студінь надворі, – простогнала Кравчиха.

Я ваші чоботи взую, – хоч великі вони, але я соломою впхаю. Добре, ненечко?

Як змерзнеш, то вертайся з дороги; то студень – сніги...

– Не змерзну, золотенька ненько, що мені студінь! Для вас я в огонь піду. – Вже не мучила дальше питаннями хворої матінки, тільки зробила, як думала. Накрила її шматтям, що лишень у них ще було, взяла бацькову одіж і в місто помандрувала.

От вже таки добре з полудня. Взимі який вам то день? Сюди – туди обернешся, та й уже вечоріє. Маруся поорудувала як слід. Вже й домів вертає. Вона рада зозулею до неньки полетіти, тільки що крил у неї не-

має. «Поперечними стежечками піду, то скоріше зайду», – думає собі. А тут сніг засипає стежки, що й сліду не видно. Їй, проте, байдуже. Вона пішла коротшою ходою. Сніг іде та йде, а мороз бере дужче, ніж рано. Бідній Марусі тяжко йдеться. Вітер провіває через її діряву стару свитину і неначе приліплює пекучий мороз до самого тіла, а збитошник* – сніг сиплеться у подерті її чоботи. Щоб ще лишень через широкий луг перейшла, та й уже дома, вже коло своєї неньки.

Та що ж! Вона втомилась. На її чолі виступив піт і в ті самій хвилі намерз на чорних бровах. Бліде її личко посиніло, а ніжки не змогли далше сніг відгортати, затерпіли. Вона стоїть на одному місті, а їй здається, що вона все ще йде. Тремтячий голос, що став вириватися з її гортані, то був її плач. З її великих оченят потекла одна велика с л ь о з а.

Якийсь тепленько зодягнутий чоловік пройшов випадково повз неї і не порятував. Камінне серце в нього було.

– Не відпочивай, бо ніч тебе знайде у твоєму ледарстві, – сказав він і пішов далі, значить, не домірковувався Марусиного безвихідного становища. Її схлипування стає щораз тихішим. Холод для неї меншає. В її серці робиться гаряче, любо... Вона бачить перед собою неньку і хотіла б її своїм гарячим серцем нагріти. Ручками обнімає її за шию та й просить: «Ненько моя, нагрійтеся теплом мого серця, а легше вам стане».

* * *

Хмарне небо вже уповилося чорним покривом. У селі радість, гомін. Вечірнє світло так і сяє на багатих столах. Різдвяний ангел став літати від хати до хати з дарунками на крилах. Сніг іде та й іде, а білі його пластинки танцюють собі у повітрі. Ангелові про те байдуже. Його ні вода, ні огонь не бере. Тому чимало здивувався він, коли ненароком побачив на своїй ніжній рученьці велику білу пластинку снігу:

– Ти маленька білявочко! Що ти є таке, що відважилося на мою руку сідати? Твої посестри не вчинили б такого ніколи.

– Я не звичайна пластинка, я – с л ь о з а.

– С л ь о з а?! – повторив ангел.

– Я с л ь о з а вбогої дівчинки Марісі, – говорила далше пластинка.

– Тої Марусі з синіми очима?

– Так. Ті сині очі зронули мене он там, у полі, серед снігу. Студений мороз заморозив мене, а буйний вітер заніс мене сюди. Маруся лежить на снігу, замерзає, небога. Порятуї її, ангеле! Се ж вечір радості, не смутку, терпіння, смерті!

– Добре, зараз, – відказав ангел. Він прошептав щось вітрові і полетів собі далше. Слухняний вітер поніс чимскоріш пластинку до хати

того багача, що бачив у полі безпомічну Марусю та й зганив її ще лихим словом. Багач той якраз вийшов тоді на подвір'я, щоб повеліти слугам внести житній сніп до хати. Вітер увійшов з нею до хати. Почалась вечеря. Стіл аж гнеться під тягарем страв та напоїв.

Пластинка розтанула і покотилася прямисінько у фужер, що в нього наливав собі вина господар – багач. Він випив налити вино, а з ним – Марусину сльозу.

– Недобре се вино, – сказав він, – научу я того купця, щоб знав, яке вино мені давати!, сказав та й посумнів чогось-то.

А родина п'є те саме вино та й нахвалитися не може. Нераз вставав багач від стола та й вийшов з хати.

Вже з півгодини минуло, а він ще не вертає.

– Де отсе пішов батько? – питаються здивовані діти й мати. Не знають. Аж ось і надходить він, та й не сам. На руках несе дівчинку, мов мерця якого.

– Се Кравчишина Маруся, – каже він до родини, – трохи ще не замерзла на полі в снігу. Я бачив її, як вертала з міста. Стояло, біднятко, а я думав, що відпочиває. При вечері, зараз-таки по тім клятій вині, вона мені привиділась умираюча. Мені заболіло за нею серце, тим і побіг я на те саме місце, де я перше її побачив. Прибігаю, а вона вже й не говорить, тільки ніби стогне, плаче та й то вже останніми силами. Нумо, діти, розморозуємо її.

– У другу хату понесімо через сніги, там холодно, а тут, у теплі, годі розморозити, – порадила жінка.

* * *

На другий день рано сиділа Маруся коло своєї неньки у затопленій багацькій хаті і розповідала, як орудувала у місті.

Зворушений багач зайнявся хворою вдовою, ніби своєю матір'ю. До себе враз з донечкою забрав, і хліба, й до хліба всього дав. Хвора Кравчиха трохи підвелася з ліжка. Вона про все дізналася від багача. Її очі сльозами зайшли. То сльози радості й жалю! А Маруся обіймає матір та й щебече, біднятко:

Ненько, дорога! Звідки це для нас добро взялося? Чи не сон це?

Ні дитино, то теж добре серце заподіяло цю людську ласку.

А я, ненечко, сон мала, що десь-то моє серце гаряче, гаряче, таке гаряче, що вас ним я хотіла зігріти.

Ти ж зігріла ним мене, Любочко моя дорога, сиза.

І досі ще ніхто не знає, що те все зробила Марусина сльоза.

*Євгенія Ярошинська***Квіти***(казка)*

Був собі хлопчик Йосип, що мешкав у гарнім домі, котрий стояв посеред широких полів та сіножатей. Як прийшла весна й земля вкрилася чудовим килимком з квітів, тоді було так гарно, особливо в саду Йосипових родичів. Та він нарікав на цю красу, глумився з квітів. Він любив лиш пожиточні речі, а квіти зовсім не цінував.

«Кому ці квіти потрібні?»- говорив не раз, брав паличку і, махаючи нею, збивав голівки квітам.

«Нащо вони цвітуть, коли з них нема нікому пожитку»,- відповідав, бувало, коли хто його запитував і не давав збивати голівки квітам.

Набігавшись, Йосип брав собі книжку, сідав під рожевий корч і читав, що йому аж піт котився з чола; він хотів стати дуже розумним.

Сидячи раз під корчем, він так зачитався, що не бачив, як минув полудень. Йосип не зважав на те, що сонячні промені падали на землю все гарячіші, а через те дужче розносився запах сіна в повітрі. Повітря тремтіло від страшної спеки, вітрець не повівав, жоден птах не співав. Якось дивно було кругом.

— Ага, – відізався нараз тоненький голосочок, – ось де він, той дурний хлопчище, що завдає нам так багато жалю. Дивись, королево, він сидить он там!..

Йосип підвів зморену голову і в ту ж хвилину сторопів від подиву. З луки, що стояла в повнім розквіті, летіли, йшли, їхали на блискучих сонячних променях незчисленні маленькі постаті, супроводжувані роями мух, мотилів, хрущів, мурашок. Наблизившись до Йосипа, оточили його з усіх боків.

В середині побачив він повіз, котрий тягли зелені хрущі і сині метелики. В повозі гордо сиділа королева квітів. Її убрання складалося з листочків рож, на голові блищала корона з капель роси, в руці мала пуп'янок рожі, це був її скіпетр.

Покірно оточили повіз ті маленькі постаті, і аж тепер побачив Йосип, що це були квіти з чудовими голівками. З-під синього віночка дивилася невинно незабудка; коло неї в червонім плащі красувався мак; здійнявши гордо голову, дивилася лелія, за неї ховалась скромна фіалка; злостиво обернулася зелена кропива; а пахуча бузина зиркала своїми ясними очима.

Королева злізла з повоза і йшла просто до Йосипа.

— То ти той хлопець, що не любиш квітів? – запитала.

Всі квіти засміялись погордливо.

— Дурний хлопчище, – сказали.

— О ні, – розлютився Йосип, – я не дурний, я вчився багато, більше, як ви всі разом.

— Дурний хлопчище, – повторили знов квіти, а королева взяла найбільшу каплю роси з своєї корони і поклала йому на очі.

— Дивись туди! – сказала, ніби наказуючи.

Він послухав її, і- о диво! Лука зникла, і він побачив бідну вузьку кімнату; в ній стояла бліда худенька дитина коло вікна і дивилася з радістю на маленьку квітку, що зацвіла в вазоні.

— Видите, матусю, тепер нарешті прийде весна і до мене! – сказала і поцілувала блідими устами маленьку квітку.

Королева покрутила каплею, образ зник, мов у мороці, а другий вступив на його місце: в білій сукні стояла молода посеред гостей; вона усміхалася до всіх, але її очі зверталися до миртової китиці, котру тримала в руках.

Ми мусимо бути при тім говорили мирти і піднімали гордо свої голівки.

З очей молодої полились сльози і впали на китицю.

— Сльози радості загомоніли квіти вони належать завше* нам.

І знов інший образ.

В кухні аптеки лежали цілі в'язки засушених квітів, а аптекар вибирав поодинокі з них і кидав у великий котел.

— Бачиш сказала королева сік з квітів і зілля є дуже поживний, він гоїть рани, бореться з людськими хворобами і стає через те добродієм людей; чи ти знав це?

— Ні, – відповів Йосип...

— Чекай, – сказала королева ще один образ, останній.-І вона покрутила каплею.

Йосип побачив ліс, вкритий снігом.

З широкого галуззя* дерев звисав іній і блищав тисячам фарб проти ясного сонця. Потім почувся десь далеко ніби ніжний, тоненький дзвоник, а сніг почав танути. З-під нього появилися маленькі голівки синіх і білих дзвіночків, що наповняли повітрям своїм солодким запахом.

Довкола стало так гарно, так мило.

Трава почала зеленіти, дерева почали розпускатися.

— Бачиш, для чого ми тут, на землі, живемо,- говорили квіти тоненькими голосочками.- Ми допомагаємо людям в радості і смутку, ми робимо їх життя гарним та милим; ми стаємо їм корисними, де лиш можемо; ми приносимо їм привіт з весною; ми відзвонюємо весело, як приходить весна; ми веселі діти літа, а восени, як вже все зів'яне, тоді

показується ще де-не-де одне з нас, щоби розвеселити сумного чоловіка, подати йому надію на красну квітучу весну. Чи ти бачиш тепер, для чого ми потрібні, чи розумієш, що, ненавидячи нас, був дурненьким?

З цими словами зняла королева каплю з його очей, і він пробудився. Сонце пекло ще однаково, квіти стояли на луці не рухаючись.

Йосип взяв свою книжку і пішов додому, але відтепер вже ніколи не нишив квітів, не відбивав їм голівки, бо знав, що вони ростуть людям на користь.

Олена Пчілка

Кухлик

Була собі дівчина Маня. Ох, та й пещена ж була, та мазана, не дай Боже! Мама у неї не було, але жила вона в багатій тітці, і тіточка тая жалувала її, ба навіть пестила дівчинку без міри. Вже чого Маня схоче, те і є! Як Маня скаже, так і буде!

Була у Мані учителька, таки й жила при ній у тіточчиній господі. Було часом дивиться та учителька на Маніні вигадки, та і каже тітці: «занадто вже Манюся пещена, се не добре для неї, не добра у неї вдача буде!» – Куди! тіточка і слухати того не хоче: – Що ви мені говорите! – відказує:– дитина свого потребує! Нехай тішиться, та знає, що я її жалую!

Мусить учителька вмовкнути.

Трапились Маніні іменини. Купили їй подарунків: нову ляльку, цукерків, ще й чашечку гарну для чаю, або сказати б кухлик, бо була тая чашечка височенька і з накривочкою.

Гарний кухличок був, нема що казати; тіточка купила його в гарній, дорогій крамниці. Кухличок був тоненький порцеляновий, вінця золоті, а сам біленький і на ньому незабудочки та фіалочки намальовано віночком, а в тому віночку дитяча головка з крильцями, – «купідончик», мовляла тіточка.

Втішилася Маня кухличком, вже з таким смаком напилася з його чаю того ранку! Ну, а далі... далі кухличок вже в меншій шані став, а ще далі Маня вже і не звертала уваги на те, чи подавано його було, чи ні, – бо інші забавки наспіли: багато було їх у неї! Згодом кухлик поставили так собі на Манінім столику, між іншими цяцьками. Інколи Маня гляне на його і подумає: «От, ще цілий, не розбився!»

Але – ж як раз сталася йому лиха пригода: дівчина служниця прибирала на столику і звалила його. Упав кухличок до долуг і розбився!

Ова! Збентежилася служниця, не знає, що робить! Зібрала черепочки, – куди тобі, ні до чого, дарма стулювати їх до купи! коло дернця мов би ще нічого і ушко ціле, але – ж вінця зовсім відбиті!...

Як на те надійшла і Маня в кімнату. – «Що се таке?! – скрикнула: – Ти розбила мого кухличка?! Як почала-ж кричати, сваритися, лаятися! Почула тіточка, прийшла та й собі напалася на служницю страшенно. Дарма дівчина каже, що вона зробила шкоду не хотючи, – Маня ще більше гнівається. – Звичайно, «не хотючи!» – гукає вона: – не доставало б, щоб умисне розбила!» – Тіточка ще більше править.

За яким часом учителька говорить Мані: – як тобі не сором! От тоді ти так напалася на служницю, що тіточка через те вивернула з її плати стільки рублів, скільки коштує кухличок, – он тепер дівчина плаче!

– Нехай плаче! – відмовляє Маня: – так їй і треба! Нашо вона мені такого гарного кухличка розбила!

На місце розбитого кухличка тіточка купила Мані іншого (такого самого вже не було!). Але вже годі було догодити Мані другими чашечками та збаночками, – вже не такі! Не до сподоби Мані: то «незграбний», каже, то квітки «бридкі» – все не такі, не до сподоби, та й годі!

Раз гуляла Маня з учителькою по садку, – аж геть зайшли до тину, до кінця саду (жилося на селі і садок був великий). Підійшли і бачуть, що по той бік тину маленька сільська дівчинка щось підняла з трави, подивилася на теє так втішно і сховала за пазуху.

— Що ти там таке знайшла? – гукнула до дівчинки Маня.

Дівчинка сторопила ся, мовчить. Маня знов гукає, сп'явши на тин:

— Що ти таке знайшла? покажи мені!

— Цяцьку... відказує дівчинка і, перелякавшись, достає з-за пазухи ту цяцьку.

— От, Бог знає що!... каже Маня: – я думала, що таке, аж то черепочок, кавалочок* розбитої тарілки, чи що!

— А знаєш що! – мовила Мані учителька: – се черепочок з твого кухличка; либонь слуги разом з сміттям викинули за тин! Подивись, – он і квіточки... незабудочки...

Правда!... правда!... відказувала Маня, взявши черепок у руку: – се з мого кухличка, саме коло денця... Але на шож тобі сей черепок? до чого він тобі здатний? – питає в селяночки.

— Гратися... відмовляла дівчинка. Почувши, що Маня так допитується, дівчинка ще більше злякалась, та й каже панночці:

— Я думала, що се можна взяти... а коли се ваше, то я вам за те ягід принесу!

— От ще вигадала, – «ягід!» відказала Маня, засміявшись та мов би трохи й засоромившись. – Бери собі! я тільки хотіла знати, на що тобі сей черепочок!

— Та гратися – ж! таке воно гарненьке!... відмовляла дівчинка, знов держучи в своїх руках тую половинку збаночка і знов з такою втіхою

дивлячись на ті мальовані квіточки. Далі швиденько пішла геть з тією нахідкою.

— От бачиш! – мовила учителька до Мані: – скільки тобі купували чашечок, та збаночок, все тобі негода! а от бачиш, ті діти – чому раді: черепчкові, викинутому за тин!...

Соромно стало Мані... Вона – то не хотіла сього показати, – але там десь далеко у серці вразила її та пригода і ті слова... А в дітей серце вразливіше, ніж у старих, – швидко почуває...

На Трійцю були знов свіжі лакоминки, та подаруночки! Веселий день! Але ж бо і справді втішний день придався для Мані: сього року вона ще не коштувала лісових ягід, – аж тут як раз кличуть її, що якась дівчинка принесла ягід, суниць.

— А! добре! куплю, куплю! – гукала Маня: – у мене тепер є свої гроші, що мені тіточка сьогодні подарувала. (Власне, тіточка подарувала Мані того ранку, за дня того, що то був ще й день її народження, – гарненьку калиточку, а в ній аж скільки рублів сріблячками.)

Біжить Маня, бачить – у садку стоїть та сама дівчинка і держить у руці маленький глиняний кухличок, повний лісових ягід, прикритих листочками: так веселенько виглядають з-під зелених листочків червоні ягідки.

— Натє! – каже дівчинка панночці Мані, засоромившись: – се вам... ягоди, що я позавчора казала, за той кубочок.

— Ото!... проказала Маня: – на що се!...

Однак ягідки дивилися на неї так мило, що вона, усміхнувшись, таки підступила і взяла скільки ягідок із кухличка.

— Беріте, беріте всі! – казала селяночка, простягаючи кухличка.

— Ах, який гарненький кухличок! Подивіться, подивіться! – гукала Маня до учительки: – маленький, зелененький, а в середині жовтенький!

— Возьміте з кухличком, у нас ще такий є, дядько на ярмарок нароби, – мовляла дівчинка.

Маня подумала, далі покликнула: – Ну, добре, я візьму, бо мені дуже сподобався ваш кухличок; а тобі я дам за те що-небудь... ходи, ходи до покоїв! Ходи, не бійся, я тобі дам цукерків!

Дівчинка подивилась на панночку і пішла за нею. В прихожій вона спинилася. Панночка побігла по цукерки до своїх сховів; коли вернулася до дівчинки – селянки, то побачила, що та з надзвичайною увагою придивляється до чогось на вікні в прихожій: там валялася накривочка від Маніного розбитого кухличка. Накривочка була ціла, – на ній тільки трошки стерлася позолота, а віночок з незабудок виднів по березку так виразно й мило.

— Послухай! – озвалася Маня до дівчинки, що пильнувала накривочку: – може ти хочеш взяти сее?... бо коли тобі був цікавий черепок, то се теж від того кухличка...

Дівчинка подивилася, широко розкривши очі, на панночку.

Вона мов-би не вірила, що їй дадуть таку дорогу річ!...

— Бери , бери! – вмовляла її Маня і побігла висипати ягоди з глиняного кухличка.

Ягоди висипано: Маня побігла кликнути служницю, щоб та вимила кухличка.

Служниця стояла в прихожій, спершися на стіл, і розмовляла з дівчинкою. Маня як раз почула, що служниця переказувала: – Скажи мамі, що я вже тепер не можу дати їм на борошно; нехай обходяться, як хочуть, – бо не маю грошей: пані витрутила* з моєї плати за те, що я розбила панночного кухличка... Оце ж від його накривочка, бодай нею лихо покрилося!

— Панночка мені подарували сю накривочку, мовила дівчинка.

— Ото ж ти й скажи мамі, що замість хліба вони матимуть отсю накривочку!... відказала служниця.

Маня швидко завернулася з прихожої до свого покою, щоб дівчата її не бачили. Вона сиділа червона, в душі у неї трепеталося. Далі вона встала раптово і кликнула покоївку. Смутна дівчина увійшла і спитала, що треба? –

— От що! – мовила Маня: – візьми свої гроші назад, що у тебе витрутила тіточка за мій кухличок! Я не хочу сього... Мені тіточка подарувала сьогодні грошей, але я їх не хочу, – бо то, значить, твої... На, візьми... Візьми!

Служниця, дивуючись, взяла гроші і побігла доганять сестру щоб віддати їх матері на хліб.

А Маня вже рвала з учителькою квіточки для нового кухличка. Як гарно прийшовся до того глиняного простого збаночка милий пучечок живих незабудок!

Грицько Григоренко

Королівна-Крихотка та Киць-Киць

От як були ми малими – я та старший десятилітній брат мій Івась, то все було собі казки кажемо (чи, пак, Івась каже, а я слухаю). (...) Те, що в дитячих літах чується (а було мені тоді, як казки чув- років вісім), потім якось забувається, наче туманом сповивається, того-то я багацько з Івасевих казок позабувавсь, а ось одна, що пам'ятаю, мені більш од усіх подобалася, про Королівну-Крихітку, або про Киць-Киць, того, ма-

буть, сподобалася, що я завжди страшенно любив котенят, сіреньких, як вербовії котики, або біленьких, як лебединий пух, так ось цю казочку я й вам перекажу:

У тридев'ятому царстві, у тридесятому королівстві! (так починав Івась свої казки, бо чув він і читав, що більшість казок так починається) жила-була королівна і прозивали її «Королівна-Крихотка», бо була вона дуже маленька й була вона дуже миленька: біляві кучері її були майже зовсім білі й товста коса висіла до пояса. А очі були великі, голубі, як небо (у самого Івася нашого теж були такі очі та ще з темними довгими віями), носила вона завжди шовкове убрання, теж голубеє, як і її очі, на нитці кришталевий хрестик, на голові маленьку золоту корону, тонко вирізану, як плетиво. І була ця королівна добряча-предобряча, така добряча, що й сказати не можна; і приходили до неї всі бідні та нещасні люди, всі голодні, всі холодні, всі слабії, всі, хто плаче, всі старії і малії, і вона тим, хто плавав, - своєю хусточкою сльози витирала, тих, хто був голодний, – харчувала; хто був холодний, – відігрівала; малих учила розуму – навчала; слабих лічила-корувала...

І щодня, і щогодини був палац її батька-короля повен жебраків, і калічок, і голодних, і слабих, і щодня варили його кухарі страву для всіх, хто б не прийшов, а кравці-шевці його шили плаття-узуття, велике й мале, і слуги його всім служили. І розсердився – розгнівався під кінець король і сказав королівні:

– Доки це я буду приймати твоїх гостей, харчувати, й частувати, й корувати, донно моя мила? Поки моя скарбниця не спорожниться і ми самі в жебраки не підемо? Не хочу я так!

А мати-королева теж почала скаржитися, що в неї повсякчас голова болить од того плачу та стогону слабих, галасу та вереску дітей малих.

Тоді звелів король своїм трубачам заграти в сурми, а бубникам ударити в бубни й повиганяти завтра усіх зайвих людей з палацу.

Королівна ж почала гірко плакати, та змагатися з батьком-ненькою не посміла, бо й справді ж вона їх скарби витратчала, з королівської скарбниці гроші брала, у неї ж самої нічого не було, нічогосінько, – і так проплакала вона весь день і з слізьми спати лягла, аж подушка мокра була...

І приснився королівні чудний сон.

Розхилилося небо, світло засяло, де не взялася рожевая хмаринка, з неї з'явилася фея в убранню з повітря, кинула їй на ліжко щось, наче пір'ячко біленьке, промовила тільки: «Нікому не хвалися про Киць-Киць і не називай її прилюдно» і...зникла... Ніч темненька знов навкруги заступила...Королівна побачила в темряві, наче дві намистини з бурштину світяться, простягла ручку, помацала: щось м'якеньке, як пух

лебединий, коло неї; прислухалася, – буцімто котеня мурікає: «Мурр...мурр...мурр...» Миленко так...

Коли ж уранці королівна прокинулася, то не знайшла на своєму ліжку ніякого котеняти й подумала, що то був справді тільки сон, то бачить на столику лежить хутрянний білий, пухнастий, з білими хвостиками чудовий комірець.

«Ану-но, надягну я його на себе, – подумала королівна, – щось холоденько» (а була тоді зима біла), і накинула його собі на плечі, а комірець їй у саме вушко: «муррр...мурр...мурр...» замурікав і котячими лапками м'якенькими грається з її кучерями, грається-лащиться. (Тут Івась, пам'ятаю, почав жартом об мої рамена головою тертись і собі мурікати...)

Бачить королівна, справді, котик гарнісінький: шерсть шовковая, біла, як сніг, без плямочки, мордочка маленька, — носичок рожевий, лапочки без пазурів — м'якенькі, а кінець хвостика позолочений...

Зраділа королівна, поцілувала того котика в носик і побігла до короля-королеви хвалитися своїм щастям, не встигла добігти, коли це чує галас, крик, стогін, такий, що всі шибки у вікнах задзеленчали, глянула у вікно, аж то всіх її «нешасних» вояки списками з палацу виганяють...

— Стійте, стійте, почекайте! — кричить королівна, — Я короля-батька, королеву-матінку благати, вимолю, випрошу, – я їх всіх викуплю!

І побігла королівна до королеви до її покою, а покій цей був обвішаний товстими синіми оксамитами: і стеля, і стіни, і підлога, — щоб не чути було ніякого гомону, і коли хто говорив тут, то хоч би, як грім, гримів, – здавалося, – все – пошепки.

Королева лежала на ліжку на одинадцяти перинах, а дванадцятою зверху вкрита.

Королівна перед матір'ю розплакалась, а служниці на неї закричали, білими хусточками замахали, як метелики крилами:

— Цитьте, цитьте, Королівно-Крихотко, — голівка болить од ваших нещасних у мамуні! (У нашої з Івасиком матері теж дуже часто боліла голова, і нас тоді проганяли, і ми ходили навспинячках...)

Тоді побігла Королівна-Крихотка до короля-батька: він сидів на високому золотому троні, увесь у пурпурі та золоті, й гнівно світив очима. Коло трону по обидва боки стояли вартові з срібними сокирами, а навкруги увесь почет його блискучий. І стеля, і підлога, і стіни тут були з чистого люстра, так що скрізь і король, і трон його, і почет його, і срібні сокирки одбивались і здавалося, що не один король тут сидить, а десятеро, сто, тисяча королів, тільки всі однакові, і що почту того і сокирок срібних — страшенна сила. І як угору глянути, то й наче на не-

бі вони єсть, і як долі подивитися, то здавалося, що наче внизу колодязь глибокий і там все догори ногами стоїть...

Кинулася королівна до батька, а він їй грізно:

—Хто наслідуюється без мого наказу до мене з'являтися? Хіба я не король?

Королівна ж простягає йому свою коронку і благає його, щоб узяв її і продав, а за ті гроші ще хоч один деньочок ясний її «нешчасних» прохарчував...

Увесь почет королевий як не зареготється, і всі люстра навкруги зареготали, усміхнувся й король, обняв Королівну-Крихотку: «Чи так же багато,—мовив,—коронка тая коштує, щоб можна було за неї стільки народу прохарчувати, продержати!» А королівна стоїть та вже тільки, як росу, слъози ронить, а ті слъози, наче іскри барвисті спадають, аж ось бачить королівна (а більше ніхто не бачить) — комір з її шийки зсунувся, — а кицька долі плиг, і почала лапочками ті іскорки ловити, хапати та все на лапки дмухати, наче опеclésя,—так кумедно, потім набрала чогось вже повні лапки, королівні в руки кладе, сама знов на шийку—скік і замуркотіла: «Муррр!..Муррр!..»

Королівна на руку подивилась, а у неї на долоні лежить дороге самоцвітне каміннячко: зелененькі смарагди, синенькі сапфіри, жовтенькі топази, фіалкові аметисти, червоненькі рубіни, біленькі діаманти... Попадає вона їх батькові-королеві. «От за що можна хлібця купити й не мало, а багато; от за що можна людей прохарчувати й не сотні, а тисячі...»

Король жахнувся-здивувався:

—Відкіля це у тебе таке багатство, доню моя мила?

Почет увесь збився,—дивляться, дивують... Кицька на шийці своє заводить: «Мурр...Мурр...» Тільки королівна ні пари з вуст,—повернулася і геть пішла...

І з того часу харчувала вона всіх,—хто б не прийшов, і зодягла вона всіх, і корувала вона їх, і будувала всім, і все...

От як прийде до неї золота*, вона побачить її і —почне плакати, та слъози її замигтять барвистими іскрами в повітрі,—кицька зараз скік—і назбирає багато камінців дорогих, самоцвітних—ні одного не промине. І що більші були злидні, то більше камінців збиралось.

І почали в тому царстві дорогі камінці замість грошей ходити.

І хутко не стало в тому ні мандрів, ані жебраків, ані лихих, ні скупих, бо у всіх було все і було всього доволі: і що їсти, що пити, і де жити, і в чому походити...

І коли не стало більше потреби в камінцях для людей, а в королівни зостався ще якийсь запас їх, вона почала на них купувати собі квітки, що дуже любила, і де б, у якому царстві, у якому королівстві, хоч в Ін-

дії, хоч у Китаї, або де б не знайшлася чудова квітка, – все вона на свої камінці міняла, і був у неї такий квітник, що ні в казці казати, ні пером описати. Був там і такий «квіт», що раз у сто літ розцвітався; і коли час розцвітання надходив, він випускав стрілку довжелезну-предовжелезну, а тверду, як щогла, а в самій горі на ній пуп'ях такий завбільшки, як голівка Королівни-Крихотки; і коли той пуп'ях розкривався, – лунав наче вибух, наче постріл, самий цвіт був червоний, як кров, як огонь, а дух од його йшов такий, що, близько стоячи, голова крутилася...

Ще...(на цім слові Івась мрійно замислився...) були у королівни білі водяні квітки; та такі прездорові, що Королівна-Крихотка могла плавати по ставку, сидючи на них, із своєю кицькою, як у човні, а кицька влітку оберталася в білий серпанок, легенький, як подих... Ще була у королівни діонея – квітка, що ловила і висмоктувала метеликів і мух, що сідали на її листячко (про діонею, пам'ятаю, ми тоді з якоїсь книжки вчитали)... Ще була у королівни алея з водограїв од самого палацу через увесь квітник, фонтани цієї влітку всяк час кидали вгору воду й курява водяна висіла по обидва боки в повітрі, як білі серпанки... І коли Королівна-Крихотка йшла межі тих водограїв, тая курява обгортала її кругом... і купала її... На тих фонтанах стояли різні статуї: була тут ніч з чорного мармуру з золотими зірочками на убранню й був день-юнак—з рожевого мармуру, крізь нього сонце світилося, наче крізь яйце... (Після цього пам'ятаю, Івасик довгенько мовчав, а далі надумався) Раз прийшов був до королівни один хлопець, обірваний, обшарпаний такий, що страх, і став прохати собі камінців дорогих, казав, що йому пити-їсти нічого...

Як же гірко заплакала королівна: вона ж то думала, що вже нема «нещасних» в її царстві, бавилася собі квітками своїми, аж тут хлопчик бідненький – де він узвся?!.. І посипалася незчисленна сила іскор, тільки Киць-Киць не стала їх збирати, як перше, – шерсть на ній настобурчилась і одразу почорніла, як сажа, як угілля, вона кинулася на хлопця, вчепилася йому в волосся, випустила золоті пазурі, що перше не знати було, і почала дряпати йому лице, руки...

— Біляночко, Біляночко!—закричала перелякана королівна (так вона звала свою кицьку), – що тобі таке? Ходи сюди, Киць-Киць!

Тільки Білянка не послухалась її й не обернулася знов, як перше, в білий комірець або в білий серпанок, бо королівна не сповнила наказу феї і назвала кицьку при хлопцеві... А хлопець із переляку побіг та й побіг, несучи скажену звірючку на своїй голові, і всю дорогу кицька його біла, дряпала й кусала...

Бідна королівна плакала й за кицькою своєю і за хлопцем, аж ось з'явилася фея і сказала, що хлопець покараний по заслугі, бо він сказав

неправду: він не був бідний, а, щоб піддурити королівну, порізав свою одягу й вимазав обличчя сажею, – йому камінців хотілося... А врятує його тільки той, хто ні разу за своє життя неправду не сказав... Тим часом хлопець біжить і кричить, і плаче, і благає помочі: «Рятуйте, хто в бога вірує!»

От зустрівся йому купець і хотів іскинути скажену звірючку, тільки кицька порскнула й заплювала купцеві очі, він злякався та й утік. Купець той багато неправди робив: мірявши – недомірював, важивши – недоважував, дурив людей...

Хлопець біг далі й галасував. І зустрівся йому жебрак, та тільки що хотів іскинути йому з голови звірючку, та кицька боляче вкусила його за палець: жебрак цей тільки удавав із себе німого, аби людей обдурювати...

Хлопець біг далі та все кричав. А назустріч йому хлопців юрба з школи висипа, побачили вони котеня з золотими пазурцями – що за звір такий? – «Лови його, лови!» Хотіли його схопити, та приступитися не можуть: – так і заплювала кицька всім їм очі, бо один хлопець учителя одурив, – сказав, що слабкий був, – через те уроку не вивчив, а – зовсім ні, бо в бабки* грав, того і не вивчив; другий збрехав, що товариш у нього перо взяв, а сам його загубив; третій вдома хвалився, що п'ять з арифметики одержав, а сам два схопив, і так усі – потроху, а збрехали...

І біг хлопець далі, аж їде пан йому назустріч багатий-пребагатий; і звелів той пан притримати коней і хотів подивитися, що то за диво біжить назустріч: не то звір, не то людина, і хотів тую кицьку собі забрати, аж вона йому в руки й не далася: розпирхалась... розплювалась. А той пан од людей не по правді землю одібрав судом...

І біжить хлопець і кричить – сам не свій, а назустріч йому панночка молоденька чимчикує, щічки у неї, як бросквина*, горять, волоссячко кругом личка од вітру розвівається, в'ється, веселенька така – у театр поспішається: зараз до хлопця кинулася – хотіла його визволити – кицьку прогнати, та ба! Котеня як вишириться, злякалася панночка, – втекла...

А в чім же тая панночка винна була?

Разочок тільки одурила свою бабусю стареньку, не послухалася: не дозволила їй бабуса в театр бігти, щоб не застудилася, вертаючи пізно додому (а таки холодно було), вона ж побігла, наче через двір до подруги, а сама у театр махнула!..

—Ну, та ще що? – замислився було мій Івась і більше нічого вже не міг вигадати та й кінчив казку так:

Ну, просто вже конає хлопець, зовсім знесилився: цілий день він біг, вже й ніч надворі, голова од кицьчиних пазурів щемить, лице од уразок болить, очі од сліз позапухали... Біжить, аж бачить, хатка стоїть, за вік-

ном світло мигтить, він до вікна кинувся: коло столу сидить дівчатко-малятко й п'є тепленьке молочко з булочкою – мама його на колінах тримає і напуває. Побачила дівчинка кицьку крізь вікно й закричала:

— Дяй, дяй! Киць-киць!

Простягла рученятка... от віконечко теє само розчинилось, а кицька сама дівчинці в ручки – плиг! А дівчинка тая та не вміла брехати, бо вона тільки й знала, що: «мамо, дяй, дяй, мамо, на», котеня звала «киць-циць», собачку: «ав-ав», коника: «кось-кось», квіточки: «пахи», булочку – «пентелі-тентелі», а себе звала «Іма», хоч вона була Оля; ото й усі її слова...

І зосталася кицька в тієї дівчинки жити-поживати – її потішати: вдень своїми скоками звеселяла, вночі казочки казала...»

Скінчив свою казку Івась, а мені ще й ще хотілося його слухати, здавалось, і не переслухав би ніколи, – і я все до нього чіплявся: «Кажі ще та ще!»

Тільки він все було каже:

— Тепер уже в мене голова порожня, нехай-но за ніч надумаюся, то знов тоді розкажу. І справді, надумався-таки.

ЛеонідГлібов

Чиж та голуб

байка

Весною Чижик молоденький,
такий співучий, проворненький,
в садочку все собі скакав
та якомсь у сільце й попав;
сердега в клітці рветься, б'ється...
А Голуб бачить та сміється:
— А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
хоч як би не хитрили,
бо я не Чижик! Ні... оце! —
Аж гульк — і сам піймався в сільце
Ото на себе не надійся,
чужому лихові не смійся!

Леонід Глібов

КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ*байка*

У степу, в траві пахучій,
Коник, вдатний молодець,
І веселий, і співучий,
І проворний стрибунець,
Чи в пшениченьку, чи в жито,
Досхочу розкошував
І цілісінькеє літо,
Не вгаваючи, співав;
Розгулявся на всі боки,
Все байдуже, все дарма...
Коли гульк — аж в степ широкий
Суне злючая зима.
Коник плаче, серце мліє;
Кинувсь він до Мурав'я;
— Дядьку, он зима біліє!
От тепер же згину я!
Чуєш — в лісі ворон кряче,
Вітри буйнії гудуть?
Порятуй, порадь, земляче,
Як се лихо перебудуть!
— Опізнився, небораче, —
Одказав земляк йому, —
Хто кохав життя ледаче —
Непереливки тому.
— Як же в світі не радіти?
Все кругом тебе цвіте, —
Каже Коник, — пташки, квіти,
Любе літечко на те;
Скочиш на траву шовкову —
Все співав би та співав. —
На таку веселу мову
Муравей йому сказав:
— Проспівав ти літо боже, —
Вдача вже твоя така, —
А тепер танцюй, небоже,
На морозі гопака!

Михайло Коцюбинський

Десять робітників

Зайшов я колись до однієї жінки в хату – Одаркою звали жінку. Дивлюсь, а у неї в хаті так чисто, гарно так: діти уміті, чисто одягнені, обід зварений.

— Як ви встигаєте все поробити? – питаю я в Одарки.

А вона каже :

— Як же мені не встигнути! У мене служить аж десять добрих робітників. Вони мене слухають: що не скажу – зроблять, один одному допомагають!

— Які ж то у вас робітники?

— А ось вони! – засміялась Одарка і поклала на стіл своїх десять пальців.

Віра Багірова

Полікую книжку

Плаче книжка нишком:
Захворіла книжка –
Нерозумні малюки
Їй обшарпали боки.
- Ви не плачте, люба книжко,
Полікую я вас трішки.
Попідклеюю вам рани,
Хай боліти перестане.
Вже й обкладинка готова!..
Буде книжечка здорова!

Дмитро Павличко

Птиця

Тріпоче серце спійманої птиці,
В руках моїх не чує доброти.
— Я дам тобі водиці і пшениці,
Моя пташино, тільки не тремти!

-Хіба потоки загубили воду,
Хіба в полях уже зерна нема?!
Пустити мене, мій хлопче, на свободу,
І все, що треба, я знайду сама.

- Я ж лагідно тебе тримаю, пташко,
В своїх руках легеньких, як вітрець.
Хіба неволя це? Хіба це важко
Від мене взяти кілька зеренець?

- Пустити мене! Мені, дитино мила,
Дорожча воля, ніж зерно твоє!
Страшна, хоч навіть лагідна та сила,
Яка розкрити крилець не дає!

- Лети! Співай у небі гомінкому;
Хоч і маленький, зрозумів я все.
Моя рука ніколи і нікому
Ні кривди, ні біди не принесе!

Лариса Письменна

Веселинка та її Мурашка

Дівчинка Василинка завжди була така весела й усміхнена, що люди прозвали її Веселинкою.

Якось бігла Веселинка через майдан, коли бачить – якийсь маленький вузлик з брудних ганчірок. І наче ворухнеться. Підійшла Веселинка ближче, придивилася. А таки справді ворухнеться! Здивовано розв'язала – і з ганчір'я вилізло смугасте кошеня. Але яке! Бруднюще, на кривих тонких лапках, голівка – самі гострі вушка та зелені очі.

Веселинка обережно погладила кошеня по скуповдженій спинці-драбинці. Воно тихо замуркотіло – на голосніше муркотіння, видно, сили не мало. Дівчинці стало шкода бідолашку, ото й узяла на руки. Ой-ой! Жменька кісточок, обтягнених смугастою шкірою... Що робити? Покинути тут на гибель так, як хтось недобрый покинув? Ні, такого наша Веселинка не могла вчинити. Понесла знайду додому. Та мама аж за голову схопилася.

- Навіщо ти притягла сюди таке страхіття?

- Мамочко, цю бідолашку хтось зав'язав у ганчір'я та й покинув на майдані.

- Певне, щоб додому не втрапила. А ти взяла та й притягла сюди. Що ж тепер? Викинути геть?

- Мамочко, не треба! Мені її шкода.

- Та й мені шкода... Доведеться негайно купати.

Мама налила в ночовки теплої води, і вони з Веселинкою викупали перелякане кошеня. Мокре, худюще, воно стало нагадувати якусь замордовану комахину.

- Мурашка! – співчутливо усміхнулася Веселинка.

- І справді Мурашка, – погодилась мама й налила в мисочку теплового молока.

Мурашка пожадливо його випила. Веселинка загорнула її в стару теплу хустку.

Зігрівшись та напившись молока. Мурашка, вдячно замуркотіла та все намагалася притулитись носиком до Веселинчиної щічки. І тоді дівчинка помітила, що в кошеняти одне вушко розірване, аж виступає кров.

- Ой, мамцю, глянь, яка в Мурашки страшна вава!

- Познущався хтось, – глянула мама. – Було присохло, а ми його розмочили. Зажди, зараз я змащу рану. Загоїться.

Згодом вушко й справді загоїлось. Мурашка від'їлася, стала гарненькою і тепер подобалася всім. Проте ходила слідом тільки за Веселинкою, віддаючи їй всю свою ширю любов. Коли ж назустріч їм траплявся собака. Мурашка вправно видряпувалася на плечі своїй хазяєчці і звідти спокійно дивилася на можливого напасника. Але от з півнем...

Такого півніська ніде більше не здібати, не марно ж його прозвали Забією. Він кидався на всіх, навіть на Веселинку, намагаючись дзьобнути.

Якось дівчинка вибігла на вулицю, за нею, мов прив'язана, – Мурашка. І там на них напав Забіяка. Червоний, як жар, шия з позолотою, сам здоровезний, він розчепірів крила й розлютовано закирвав: «Ккуди? Кку-ди? Ось як налечу!»

Дівчинка перелякано спинилася. Втікати марно – Забіяка наздожене. Та ще й на голову вилетить. Стояти непорушно? Теж накинеться. І в цю саму хвилину Мурашка вискочила поперед Веселинки, зігнула «верблюдом» спинку і так засичала, що Забіяка розгублено опустив хвоста, склав крила, відразу якось поменшав і дрібненькими кроками втік до свого двору.

Ну, друзі, що ви скажете? Оце вам і Мурашка!

Лариса Письменна

Подарунок Морської Свинки

Її прозвали Морською Свинкою –таку мала масть: по білій шкурці чорні й жовті плями. Була вона нічия, грілася на сонці або полохливо перебігла подвір'я, бо деякі недобрі хлопчачи кривдили її. Особливо Валерка з першого поверху: то ногою піддасть, то камінцем пожбурить, то водою обіллє...

Якось під обід до двору з веселим гуркотом заїхала вантажна машина, і з Валерчиної квартири стали виносити речі. А другого дня вїхала інша машина з іншими речами і з іншою людиною, що стала жити у Валерчиній квартирі. То була тиха лагідна жінка із срібним волоссям. Забачивши Морську Свинку, жінка покликала її:

- Кицю, кицю! А йди до мене!

Але Морська Свинка боялася. Жінка кинула їй шмат ковбаси.

Кицька ухопила здобич і гайнула на горище, щоб ніхто не відняв.

Відтоді безпритульній Морській Свинці стало житися краще. Якось уночі вона крадькома проскочила крізь розчинену квартиру до кімнати і встиглася на канапі. Вранці хазяйка кімнати прокинулася й обережно зачинила квартиру.

- Доброго ранку, Морська Свинко!

Здичавіла кицька майнула під канапу. Жінка налила в блюдце молока, поставила на підлозі, відчинила квартиру й пішла на роботу.

Морська Свинка пожадливо вихлебтала молоко і вискочила через квартиру...

Тепер для неї настало чудесне життя: вона мала хазяйку! Ряба шкурка на Морській Свинці стала лискуча, ясно-зелені очі повеселіли. Спала Морська Свинка в ногах у хазяйки, вранці проводжала її з дому через усе подвір'я, увечері зустрічала.

Одного разу вночі прокинулася хазяйка від надто голосного «мур-няу!». Вона простягла руку, ввімкнула світло і перелякано зойкнула. На ліжку, біля подушки лежала велика миша, а над нею, горда собою, стояла Морська Свинка. У неї був такий урочистий вигляд, що хазяйка аж засміялася. Вона зрозуміла: вдячна кицька принесла їй найкращий свій подарунок.

Ніна Наркевич

ЛЕСИНА КВІТКА

У Лесі на вікні є гарний вазоник. Ще взимку мати купила в місті квіткові цибульки й дала Лесі.

– Посади їх до вазонка і добре їх доглядай: підливай щодня, щоб земля була вогка, а як з'являться листочки, то тримай вазоник на світлі. От і матимеш до Великодня гарні гіацинти, – сказала мама.

Леся послухала маму. Посадила квіткові цибульки до гарного вазонка й пильно їх підливала. Через деякий час з землі виткнулись гарні зелені листочки, а незабаром вигналась товстенька міцна стеблинка, на якій визначились цілими рядками пуп'янки. З кожним днем вони все більшали, і Леся ніяк не могла дочекатись, коли вони розкриються. Во-

на дуже хотіла, щоб до Великодніх свят квіточка розквітла. Тоді можна буде їх поставити на Великодній стіл із свяченим.

Леся дуже любить радісне свято — Великдень. Вона завжди допомагає мамі нести до церкви невеличкий кошачок із паскою, крашанками, сиром та пахучою ковбасою. Навколо церкви так гарно бути в колі, де кожний стоїть зі своїм кошиком або мискою, коло якої весело блимає свічка. А коли скінчиться відправа й Леся повертається додому, то завжди вона з мамою прибирає великодній стіл... А цього року на Великодньому столі буде стояти Лесина квітка. Тільки чому вона ще й досі не розкривається? Лесі не терпиться. Вона вже, може, в десятий раз підбігає до вікна й знову приглядається до пуп'янків. «А що, якби трошки відкрити?» — подумала Леся й вже простягла руку до рослини, як почула ззаду за собою бабусин голос:

— Не руш пуп'янків, поки самі не розкриються.

— Бабусю, я хотіла, щоб квітка розцвіла до Великодня, відказала Леся.

— То ти краще помолися, то й розцвітне твоя квіточка, а будеш пуп'янки руками розкривати, то зів'януть і повідпадають.

Леся послухала й більше не торкалася квітки.

На Великдень вона пішла з татом і мамою до церкви. Там було гарно. Врочисто співав хор, скрізь горіли свічки. Священик у білій, блискучій ризи виходив до людей та вітав їх: «Христос воскрес», — а на дзвіниці гули дзвони великі та маленькі. Леся молилася, слухала спів, але думка про квіточку не покидала її. «Чи розцвіла квітка, чи ні?» — все думала вона. Коли всі повернулися додому. Леся відразу побігла до вікна, де стояв вазоник. А там... Леся не вірила своїм очам... там красувалась замість непоказних зелених пуп'янків чудова пахуча китиця білосніжних дзвоників гіацинта. — Розцвіла, розцвіла! — застрибала на radoшах Леся. Вона вже взяла вазоник до рук, щоб нести його до вітальні та поставити на давно приготоване місце, як вбіг її старший брат, Юрко.

— Ти знаєш, Лесю, що трапилось? Гриць упав на сходах та так пошкодив собі ногу, що його відвезли до лікарні. Бідний Гриць, сумний буде в нього Великдень! Леся знала Гриця. Це — товариш Юрка, що живе недалеко від них.

А Юрко далі казав:

— Бідний Гриць! Я віднесу йому свою найкращу писанку та ще книжечку, яку дідо мені подарував. Хай читає, щоб не так сумно було йому лежати.

— А я? — Леся задумалась. — Що ж я понесу Грицеві?

І пригадала Леся, що має гарну квітку. Цю квітку вона віднесе до лікарні й поставить на столику коло його ліжка. Великодній стіл і без неї буде гарний.

Леся нахилилася до квіточки, поцілувала її ніжні пелюстки й тихенько сказала:

– Бувай здорова, квітонько. Будеш тепер уже в хворого Гриця.

І видалося Лесі, що хтось шепнув їй із самої середини найбільшого дзвіночка гіацинта:

– Добре, люба дівчинко. Живи щасливо!

І коли на другий день товаришки Лесі запитали її, де подівся її гіацинт, то Леся розповіла їм, чому цього року її Великодній стіл зостався без квітки. Але смутку не було в душі Лесі. Здавалося, що все навколо ще більше радіє в цей ясний, весняний, погожий день Великодніх свят.

ТВОРИ ПАТРІОТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

(Любов до рідної землі)

Анатолій Камінчук

ЦЕ МОЯ Україна

Зацвітає калина,
Зеленіє ліщина,
Степом котиться диво-луна,
Це моя Україна,
Це моя Батьківщина,
Що, як тато і мама, одна.

Бориса Грінченко

Ластівка

Ти знов защебетала
У мене над вікном,
Із вирію вернувшись,
Клопочешся з гніздом.

– Хоч літо там і сяє, –
Любіше тут мені:
Така квітчасто-пишна
Вкраїна навесні.

А там же вічне літо
Цвіте як Божий рай, –
Чого ж вернулась знову
Ти в мій журливий край?

Така квітчасто-люба,
Що й в тім краю-раю
Все бачу я хатинку,
Де се гніздечко в'ю.

Анатолій Камінчук

Батьківщина

Он повзе мурашка.	В зелені діброва,
Он хлюпоче річка.	В китицях ліщина.
Не зривай ромашку,	Глянь, яка чудова
Не топчи травичку.	Наша Україна.

Журавлі над лугом
Линуть рівним клином.
Будь природі другом,
Батьківщині – сином.

Анатолій Камінчук

Наша столиця

Чудовий день. Ясна пора.	Квітує свічками й каштан,
Легенький вітерець повіяв.	На хмарах грає позолота,
На кручах сивого Дніпра	Ось Володимир,ось Богдан,
Стоїть столиця наша – Київ.	Он сяють Золоті ворота.

Летить у небі голуб-птах,
Над ним хмари,немов пір'їни.
Й тріпоче синьо-жовтий стяг,
Як вільне серце України.

Микола Сингаївський

Добрідень тобі, Україно моя!

Струмок серед гаю, як стрічечка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, маюють, квітують поля —
Добрідень тобі, Україно моя!

Юрій Шкрумеляк

Я дитина українська

Я дитина українська,
Вкраїнського роду,
Українці – то є назва
Славного народу.
Україна – то край славний,

Аж по Чорне море,
Україна – то лан пишний,
І степи, і гори.
І як мені України
Щиро не кохати?
Мене ненька по-українськи
Вчила розмовляти.
І як мені України
Щиро не любити?
Мене вчили по-українськи
Господа молити.
За свій рідний край і нарід
Я Господа молю:
Зішли, Боже, Україні
І щастя, і долю!

Юрій Шкрумеляк

Слово української дитини

– Хто ти, хлопчику маленький?
– Син я України-Неньки!
Українцем я зовуся
Й тою назвою горджуся!

– А по чім тебе пізнаю?
– По українському звичаю.
В мене вдача щира й сміла,
І відвага духа й тіла,
І душа моя здорова,
Українська в мене мова.

– А скажи, де край твій рідний?
– Там, де неба круг погідний,
Там, де сонце сяє ясне
На українські діти красні;
Де лани, степи безкраї,
Де орел буйний літає,
Де Карпат вершки високі,
Де потоків дна глибокі;
Де Дністер і хвилі Прута,
Де Дніпро, старий Славута;

Де високії могили,
Що в них голови зложили
Мої предки в лютім бою,
За Україну любу свою.

– Як поможеш своєму люду?
– Пильно все учитись буду,
Щоб свої мене любили,
А чужі щоби цінили,
Щоб про мій народ питали,
Україну шанували.
Чи при праці, чи в забаві,
Все послужу рідній справі.
Ні маєтку, ані труду,
Жалувати я не буду,
Щоб народові України
Помогти устать з руїни, –
Все зумію перенести
Для України слави й честі!
Господа буду благати,
Щоб нам дав добра діждати!

Цей віршик може декламувати хлопчик або дівчинка.
Коли декламує дівчинка, то треба почати так:

- Хто ти, дівчинко маленька?
- Доня України-Неньки!
- Українкою зовуся –
- Й тою назвою горджуся!

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Рідний край

Гарне літо на Поділлі!
Прудко линуть хмарки білі.
Далеч сонечком повита.
В золотих розливах – жито.
У садах – міста і села.
Річка котиться весела –
Чарівний Південний Буг.
Любо, хороше навкруг!

В'є з пісень віночок жайвір,
Гомонить із вітром явір.
Повні мальви коло тину
Закликають на гостину.
І куди лиш око гляне –
Край Подільський, подоляни!

Роман Завадович

Мій рідний край

Люблю я квіточки пахучі,
Люблю берізочку струнку,
Люблю той явір, що на кручі
Коріння миє у струмку –
І трав зелені оксамити,
Важкі пшеницею лани,
Високі гори гордовиті,
Одіті в сизі жупани,
Задуманий, дрімучий гай –
Бо це ж мій любий Рідний Край.
Люблю ставів голубі очі
І синіх рік стрічки стрійні,
Безкрає море, що рокоче
І мерехтить в далечині,
Пісні пташині у діброві,
Спів жайворонка серед нив,
Блискучий місяць і перловий
Туман, що поле застелив,
І осом завітчаний ручай –
Бо це ж мій любий Рідний Край.
Люблю я бурі пошум жвавий
І мову громів голосну,
І срібний ранок, що ласкаво
Будить природу всю зо сну ...
Люблю я ті міста і села,
Де Український Нарід мій –
Гей, там душа моя весела
Повна посвяти і надій.
Землі тій, Боже, щастя дай,
Бо це мій любий Рідний Край.

Микола Сингаївський

Вся моя родина

Мати, мова, Батьківщина —
 Ось і вся моя родина.
 Батьківщина, мати, мова —
 Три цілющих, вічних слова.
 Батьківщина, мова, мати —
 Нас повік не роз'єднати.

Зірка Мензатюк

Український прапор

Марійка сиділа й малювала. Спочатку взяла блакитний олівець:
 – Хай небо буде погідне, ясне! – сказала вона й намалювала небо.
 – У небі хай сяє сонечко, – сказала вона і взяла жовтий олівець.
 Намалювала сонце, і небо повеселішало.
 А внизу поле, чорне та сумне.
 – Розвеселімо його! – мовили жовта і блакитна барви.
 Взялися за рученьки і злинули додолу: одна блакитним дощиком,
 друга ясним проміннячком.
 У чорній землі спала насінинка. Пробудилася та й каже:
 – Як мені хороше! Дощик мене напоїв, сонечко зігріло. Буду я про-
 рости.
 І над землею піднявся зелений паросток. І другий піднявся, і третій,
 і тисяча тисяч веселих зелених паростків!
 – Тепер же я знаю, – засміялася Марійка. – Де жовте й блакитне уд-
 вох, там настає весна! Бо разом вони дають зелену барву.
 Відклала олівці й замилувалася. Гарна жовта барва з блакитною! Як
 сонечко з небом. Як волошка з пшеницею. Як наш прапор.

ДИТИНА В РОДИНІ

Катерина Перелісна

Гарне слово

Мама! Мама! – гарне слово,
 Тільки скажеш – все готове!
 «Мамо, кашки!» – кашка є.
 «Мамо, чаю!» – вже наллє.
 «Мамо, спатки!» – вже роздітий,
 І у ліжку, і укритий.

«Мамо, ніжку зав'яжи!»
«Мамо, казку розкажи!»
Мама! Мама! – гарне слово!
Тільки скажеш – все готове!

Анатолій Костецький

Все починається з мами

Можна у світі чимало зробити:
Перетворити зиму на літо,
Можна моря й океани здолати,
Гору найвищу штурмом узяти,
Можна пройти крізь пустелі та хащі..
Тільки без мами не можна нізачо,
Бо найдорожче стоїть за словами:
В світі усе починається з мами!..

Віолетта Дворецька

Наша родина (загадки)

Спати в ліжечко вкладає,
Казочку розповідає,
Вранці ніжно вас розбудить,
Поцілує, приголубить,
Зварить кашку солоденьку,
Відведе в садок швиденько.
Завжди поруч, завжди з вами
Найрідніша в світі... (Мама)

Він терпець не втрачає,
І синочка навчає
І зарядку зробити,
І гвіздочок забити,
Мамі допомагати –
Мити і підмітати.
Квіти мамі до свята
Теж дарує ваш... (Тато)

Хто дарує цікаву вам казку?
І чию так ви любите ласку?
В кого добрі, натруджені руки?

І кого дуже люблять онуки?
 У відгадці я не помилюся:
 Ну, звичайно, то ваша... (Бабуся)

Анатолій Костецький

Бабусі

Дай, бабусю, поцілюю
 Сивину твого волосся.
 Теплим подихом зігрію
 Снігом вибілені коси.

Може, і на них розтане
 Лоскотливий іній срібний,
 Мов зимові візерунки
 На замерзлій з ночі шибі.

Крищенко Вадим

Вишиваночка

Мама вишила мені
 Квітами сорочку.
 Квіти гарні, весняні:
 – На, носи на щастя.

В нитці – сонце золоте,
 Пелюстки багрянні.
 Ласка мамина цвіте
 В тому вишиванні.

Вишиваночку візму,
 Швидко одягнуся.
 Підйду і обійму
 Я свою матусю.

Андрій М'ястківський

Сама в хаті

Кошенятко чеше вуса
 Лапками двома.
 В магазин пішла матуся,
 В хаті я сама.
 Вмиюсь чисто, вмиюсь біло,
 І тоді візьмусь за діло.
 Підмету гарненько в хаті,
 Молока дам кошеняті,
 Своє ліжко застелю,
 Квіти в горщику поллю,
 Заплету я кіски русі
 І чекатиму матусі.

О.Пархоменко

Я матусю дожидаю

Поглядаю, поглядаю
У вікно частенько,
Дожидаю, дожидаю
Із роботи неньку
І на кухні, і в світлиці
Підмела, прибрала,
і водиці у криниці
Два відра набрала.
І посуду перемила –
Буде рада ненька.
Прийде – скажу:
- Ти стомилась,
Відпочинь, рідрненька!

В.Кухалашвілі

Я уже дорослий

Ніхто не помічає,
Що я уже дорослий:
Сам в хаті прибираю,
Зачісую волосся.
Іду собі гуляти
І менших не чіпаю,
Себе вкладаю спати
І швидко засинаю.
Сам вранці прокидаюсь,
Тоді спішу вмиватись,
А потім одягаюсь
І починаю гратись.
Малюю сам і звіра,
і трави в срібних росах.
Чому ж мені не вірять,
Що я уже дорослий?

А.М'ястківський

МУДРА ГОЛКА

Марійка любила дивитись, як мама вишиває квіти. Червона нитка до зеленої, до жовтої... так гарно виходить. Чорнобривці, айстри, волошки, барвінок...

- Мамо, дай мені голку, полотно і ниток. Я теж хочу вишивати, – якось попросила Марійка.

- Ти ще мала, пальчики поколеш.

- От і не мала, от і не поколю! – запевнила дівчинка. – Хіба я не знаю, що не пальчики, а полотно треба колоти?

- Ну, добре. – мама відрізала ножицями шматок білої тканини, дала голку, нитки. Раз кольнула Марійка, вдруге. І тут нитка заплуталась.

Марійка розплутала вузли і подумала: «мама мудрою голкою вишивала, а мені дала погану. От піде вона до крамниці, візьму її голку і теж гарний рушник вишию»...

Пішла мати до крамниці. Марійка мерщій за мудру голку, за полотно. Та не встигла й двічі кольнути, як гострий біль пронизав пальчик. На очах виступили сльози.

- Мудра, а така кольнула!.. – розсердилась дівчинка на материну голку.

- Чого ти заплакана, Марійко? – повернувшись, запитала мати.

- Рушничок вишивала. Думала твоя голка мудра, що такі гарні квіти гаптує... А вона колеться.

- Всяка голка проворна, коли вона в мудрих пальцях.

- Бери-но полотно, та не поспішай, а дивися, як треба...

Надвечір Марійка з матір'ю вишили першу волошку.

- То хто мудрий? – усміхнулася мати. Голка, чи пальчики?

Катерина Перелісна

Швачка

Галя довго придивлялась,
 Як матуся шила:
 «Ой як гарно все виходить!
 Якби я так вміла!»
 Мама Галю посадила:
 «Починай учитись,
 Чого змалку ти навчиться, –
 Потім пригодиться».
 Хоч колола Галя пальці
 І шила не швидко,
 Та тоді аж відпочила,
 Як скінчилась нитка.

Лідія Компанієць

Працьовита в нас сім'я

... Сів мій тато до стола,
Я вечерю подала,
Засміявсь татусь до мене:
- Ах, хазяечка мала!
Працьовита в нас сім'я,
Отака росту і я.
Недаремно каже мама:
- Помічниця ж ти моя!

Марія Познанська

Правда ж, мамо, я великий

Правда ж, мамо, я великий?
Сам взуваю черевики,
Зашнуровую шнурочки,
Сам вбираюся в сорочку,
Сам лице і руки мию,
Сам зачісуватись вмію,
І не плачу я ніколи...
Скоро вже піду до школи!

Микола Сингаївський

Матусине щастя

Є турбота в сонця —
Людям помагати,
Яблука і вишні
Соком наливати.
А моя турбота —
Мамі помагати,
Братика малого
В колисці гойдати.
І на щастя неньці
Швидше виростати,
Щоб завжди пишалась
Батьківщина-мати.

Роман Завадович

У мамин день

Привіт тобі, кохана Нене
 У цей великий день!
 Прийми вінок бажань від мене
 І китичку пісень.
 Дарунків жодних я не маю,
 Ні золотих оков,
 Тому у ніг твоїх складаю
 Ніжну свою любов.

Роман Завадович

Батенькові привітання

Батьку любий, тату милий,
 Нинішньої днини,
 Ти від нас прийми щиренький
 Дар на іменини.
 Цей подарок – щире слово,
 Щире побажання,
 Щоб прожив ти многі літа,
 Не зазнав страждання.
 Щоб усе тобі велося,
 Щастя не минало,
 Щоб твоє любляче серце
 Смутку не знало.
 Щоб ти вивів нас у люди та втішався нами,
 Щоб гордитись міг своїми
 Донями й синами.

Катерина Перелісна

Молитва

Боже, Господи Ісусе, -	Просвіти моє серденько,
На колінах я молюся –	Щоб я вчилася гарненько,
Всі гріхи мені прости	Щоб і дома і у школі
І від лиха захисти.	Не робила зла ніколи.

І щоб тата шанувала,
 Щоб матусі помагала,
 Щоб жили ми всі здорові,
 Завжди в мирі і любові.

СВЯТА

Антоніна Царук

МИКОЛАЙ

Дітвора – неначе квіти.
Над усе чекає літа.
Ти ж до грудня зачекай -
Прийде в гості Миколай.
Принесе тобі в дарунок
Чи цукерочок пакунок,
Чи нову цікаву книжку
Покладе тихенько в ліжко.
Під подушку зазирнеш -
Може, іграшку знайдеш.
Все, що хочеш, загадай -
Подарує Миколай.

Чи робив корисні справи,
Чи ловив у школі гави -
Звіт для дідуся складай,
Бо питає Миколай.
А якщо ти, боронь Боже,
Часом вів себе негоже,
То тоді – ти так і знай! -
Дасть лозини Миколай.
...В календар щодня дивлюсь:
Чи не йде вже той дідусь?
Лісом, полем, через гай
Поспішає Миколай!

Петро Король

Котик умивається

Глянь, сьогодні цілий день
Котик умивається.
— Мабуть, Дід Мороз прийде, –
Мама усміхається.

Максим Рильський

Ой весела в нас зима!

Ой весела в нас зима,
Веселішої нема:
Грає срібними зірками,
В'ється синіми димками,
Снігом землю обійма.

Ой струнка ялинка в нас!
Скільки сяє тут прикрас!
Ми зібралися юрбою –
Разом з піснею новою
Рік Новий стрічать.

Леонід Глібов

Погас учора день

Погас учора день —
Заплакав Рік Старенький.
Сьогодні розсвіло —
Сміється Молоденький.
Старенького нам жаль,
А плакати не годиться,
Бо Молоденький Рік
Почне на нас свариться.

Іванна Блажкевич

Новий рік

Новий рік іде на землю
В чистім полі без доріг,
Світить зорі понад нею,
Розсіває срібний сніг.
Новий рік іде горами
У червоних чобітках.
Сяють ясними вогнями
Скрізь ялинки по хатах.

Катерина Перелісна

Колядка

Темної ночі
Зорі засяли,
Ангели людям
Радість звіщали:

Люди, радійте,
Христа вітайте -
Божому Сину
Славу віддайте!

«У Вифлеємі
В стайні, на сіні,
Христос родився
Всім на спасіння!»

Слава на небі
Богу святому,
На землі спокій
Роду людському!

Марія Морозенко

Величальна колядка

Коляд, коляд, коляда -
З неба зірка молода
Закотилася до хати,
Щоб нам заколядувати.

Ой у годину тиху вечорову
Ясно палає місяць в небесах.
Ангели Божі вість несуть чудову:
Будемо жити ми у віках.

Ясна зірниця до сердець припала
І чудесну радість нам повідомляла:
Що Ісус родився, щоб усіх зцілити,
Щоб могли щасливо ми на світі жити.

Діва Марія сина родила.
Сяйвом небесним в яслах сповила.
Зіркою скотилася радість на уста:
Славимо Ісуса! Славимо Христа!

Ой, дай, Боже, щастя нам усім
І дорослим людям і малечі.
Ой дай Боже, щоби кожен дім
Щедрістю ов'яв Святий вечір!

Радуйтеся люди на землі:
Славен Господь Бог в небесах!
Величальні співайте пісні.
Будемо жити ми у віках.

* * *

Прийшли щедрувати до вашої хати.
Щедрий вечір, добрий вечір!
Тут живе господар – багатства володар,
Щедрий вечір, добрий вечір!
А його багатство – золоті руки.
Щедрий вечір, добрий вечір!
А його потіха – хороші діти.
Щедрий вечір, добрий вечір!

*Євген Гуцало***Сію, сію, засіваю**

Сію, сію, засіваю,
господаря викликаю:
-Дайте, дайте хлібчика
для малого кібчика
для кібчика-кобчика -
веселого хлопчика.

Сію, сію, засіваю,
господаря викликаю:
— Дайте каші в горщику
дли хлопчика-горобчика,
а також, горібчику
дайте ще і борщику.

Сію, сію, засіваю,
господаря викликаю:
-Дайте масла грудочку
снігуру й снігурочці,
і рябенькій курочці
також дайте грудочку.

Сію, сію, засіваю,
господаря викликаю:
— Дайте лисці-лисочці
киселю у мисочці,
а вовчику-братику
дайте шоколадку!

*Роман Завадович***Великдень**

Котилась писаночка
Згори на долину,
Прикотилась простісінько
До нас у гостину.
А за нею йде Великдень,
Несе білу паску,
Дзвонить в дзвони, розсипає
Радощі і ласку.
«Христос воскрес!» – защебече
Пташка на ліщині,
«Христос воскрес» – прошепочуть
Фіалочки сині.
«Воістину!» – відповідять
Діточки з батьками –
Росте в серці в нас надія,
Великдень між нами».

Світлана Кузьменко

МАРИНЧИНА ПИСАНКА

Як весні раділа
Кожна людська хата, –
До людей зближались
Великодні свята.

Готувались люди –
І дорослі, й діти:
Як же то найкраще
Їх собі зустріти.

У Маринки мама –
Як усе до свята –
Вміє дуже гарно
Писанки писати

І Маринка маму
Дуже попросила,
Щоб її писати
Писанку навчила.

Сіли мама й доня
Писанку писати.
І матуся доні
Стала повідати,

Що іде Великдень,
Зовсім недалечко,
І чому виходить
Писанка з яєчка.

А на ній всі знаки
Дихають віками.
Їх передавали
Дітям їхні мами.

Ось уже й Великдень
Зовсім недалечко.
У Маринки писанка
Вийшла із яєчка.

Андрій М'ястківський

ВЕЛИКДЕНЬ

Ми довго чекали Великодня. Дивились на іній — уявляли білий вишневий цвіт.

Вербної неділі принесли з церкви освячену лозу. Хльоскали нею тата, маму, братиків, сестричок – так проганяли зиму, приказуючи: «Не я б'ю, лоза б'є... За тиждень — Великдень».

Чекали Великодня...

І от урочисто в церкві задзвонили дзвони. Зійшло веселе весняне сонечко і сповістило рясним промінням: «Христос воскрес!» Надворі розтала крига. З'явилася зелена травиця й тихо шелестить: «Христос воскрес!»

Вмиваймось, милі хлопчики й дівчатка, і притулюймо до щічок червоне яєчко, щоб завжди бути гарними. Перехрестімося до ікони, помолімося «Отче наш» і сідаймо до святкового столу, сказавши всім, хто в хаті:

– Христос воскрес!

Пообідавши, всі виходьмо з хати, хай невидимо увійдуть до неї наші родичі, яких вже немає на білому світі, й теж покуштують великодніх страв.

Винесім худібці та птиці крихт свяченої паски і прокажімо:
– Христос воскрес!

Радіймо, що з воскресіння Христа настала весна, і сподіваймося, що вона принесе нам щастя.

Вітаймося з усіма, кого стрінемо, словами: «Христос воскрес!»

А як нас привітають, відповідаймо: «Воістину воскрес!»

Катерина Перелісна

Христос воскрес!

Співає жайворон з небес:
«Христос воскрес! Христос воскрес!»
У небо дзвін гуде з села:
«Христос воскрес! Йому хвала!»

В проміннях соняшна блакить:
«Христос воскрес! Його хвалить!»
Дзюрчить струмок-весняний дзвін:
«Воскрес Христос – Господній Син!»

Радіють діти у вінках:
«Христос воскрес на небесах!»
І вся земля, мов той вінок
З чудесних трав, дітей, квіток...

І в серці радість через край:
Воскресли поле, річка, гай,
І лине пісня до небес:
«Христос воскрес! Христос воскрес!»

М. Верес

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос воскрес! Усе радіє,
Сміється сонечко з небес,
Прозора річечка леліє –
Христос воскрес!
Христос воскрес!

В траві фіалочки зітхають
І пролісок тремтить увесь,
Розквітла яблунька аж сяє -
Христос воскрес!
Христос воскрес!

Дзвенять пташки у полі, в лісі;
І дзвін співає до небес,
Де білі хмарки розплилися -
Христос воскрес!
Христос воскрес!

РОЗВАГИ ДІТЕЙ
(взаємини, праця)

Віолетта Дворецька

Я сердита не буваю

Я сердита не буваю,
І сердитих я боюсь.
Від усіх сльозу сховаю
І крізь сльози засміюсь.

Ну, а я весела буду,
Жартуватиму до всіх.
З вами нині, добрі люди,
Розділю здоровий сміх.

Бо почула від бабусі,
Що здоров'я в тих нема,
Хто надутий, хто не в душі,
З кого лізе злість сама!

А не буду я хворіти,
То мікстуру нащо пити?

Н. Сиротич

Мій робочий тиждень

Ми в понеділок з Танею
Відомих два дизайнери:
В кімнатах прибираємо
Та інтер'єр міняємо.

Вівторок. Супермаркети
Наповнюємо з Мартою.
Ми – менеджери з продажу,
Отож обоє хочемо
Всі йогурти й кефіри
Продати Олі й Ірі,

Раненько у четвер
Я – вправний репортер.
Із дерев'яних крісел
Майструю телевізор.
Розбитий телефон
Мені за мікрофон.

У середу і п'ятницю
 Ми брокери із Настею:
 Коробки з-під взуття –
 Це зовсім не сміття.
 Будуємо з них дім –
 Замовив дід Максим.

В суботу я банкір –
 Про це гуде весь двір!
 З Ганнусею й Миколою
 Малюю гривні й долари.
 З малесенькою Любою
 Будую банк із кубиків.

Неділя – вихідний.
 Та й цей день не простий,
 Бо в записник записую,
 Ким буду завтра з Христею.

Вадим Крищенко

Злякана ворона

Біг по стежці їжачок,
 Зачепився за сучок,
 Бухнувся з розгону –
 Налякав ворону.
 А ворона полетіла,
 Відірвала всіх від діла.
 Знай гукає з верховіть:
 – Налякав мене ведмідь!

Ігор Січовик

Їжачок

Ходить лісом їжачок,
 В нього шубка з...
 (ниток, дроту, колючок)

Що їй сниться?

Вночі їй завжди півник сниться.
 Вона не курка, а...
 (гуска, ворона, лисиця)

На прогулянку

У неділю на Хрещатик
Квочка вивела...
(голубів, курчаток, овець)

Хто така?

Великі очі й голова.
Не Колобок це, а...
(слон, сова, коза)

Рибалка

Ярослав на камінь сів,
Ловить в річці...
(щук, карасів, мух)

Ігор Січовик

Ми на пасіці були
У старенького Пилипа.
Мед ПИЛИ–ПИЛИ–ПИЛИ
Біля ЛИПИ–ЛИПИ–ЛИПИ.

Ігор Січовик

В сестри спитав малий Антон,
Як глянув у віконце:
Скажи: ЦЕ СОН? ЦЕ СОН? ЦЕ СОН?
Чи, може, СОНЦЕ–СОНЦЕ–СОНЦЕ?

Ігор Січовик

Скоромовки

* * *

З дому кіт
На тік утік.

* * *

Трое Тетянок
Танцювали танок.

* * *

У солов'я пісня своя,
А в чижа – чужа.

Іванна Блажкевич

Смачний хлібець

Петрик, Павлик і Ганнуся
До лісу ходили.
Грибів кошик назбирали,
Ноги натомили.
Посідали спочивати
Та й хлібець виймають,
Ножем крають на три скибки,
Сіллю посипають.
Дивно стало Петрусеві,
Що в житті нічого
Він ще не їв ніколи
Такого смачного.
— Нащо, – каже він по хвилі, –
Матусі варити,
Чи ж не краще так щоднини
Смачно хліб солити?

Віолетта Дворецька

Салат

Ми огірочок
Поріжем тоненько
І нашаткуєм
Капусту дрібненько.
Ще насічемо
Петрушки і кропу,
Трохи підсолимо,
Знімемо пробу.
От і настала сніданку пора.
Їжте поживний салат, дітвора!

Віолетта Дворецька

Вареники

Ми збиваємо з кефіром
Свіже куряче яйце.
Ложку цукру, солі в міру,
Перемішуємо це.
Сиплем соди чайну ложку,

Ну, і борошно в кінці.
Все змішаєм, виб'єм трошки.
Тісто в нормі. Молодці!

А тепер збираємся цілим миром,
Ліпимо вареники, та із сиром.

В казані вода скипає.
Вареники опускаєм.
Як спливуть всі, як один –
Кип'ятити п'ять хвилин.

Потім їх виймаєм швидко,
Розкладаєм по тарілках,
Ще із ложкою сметани –
Ну й вареник! В роті тане!

Віолетта Дворецька

Омлет

В миску два яйця розбити,
Молоко туди долити,
Підсолити, збити трошки
(тут виделка краще ложки).
Сковорідку разом з маслом
Розігріти, влити масу
Й помішати – хай вона
Пропікається до дна.

Все! Вже час до столу сісти.
Є сніданок! Можна їсти.

Віолетта Дворецька

Бутерброди

На скибочки хліба
Намажемо масло,
А зверху – шматочками:
Шинку чи м'ясо,
Паштет, ковбаса
Або рибка згодяться,

Варених яєць
 Не завадять кружальця.
 Притрусимо зеленню
 ми бутерброда.
 Готово! Вже проситься
 Сам він до рота.

Віолетта Дворецька

Чай

Вже до чаю взятись варто.
 Готувать його – не жарти!

Обдамо окропом чайник
 (обережненько, звичайно!)
 Виллем залишки води
 і заварочки туди.

Знов окропом заливаєм,
 Під серветкою тримаєм
 Ще хвилинку. Можна пити!
 Люблять чай дорослі й діти.

ЗАГАДКИ

Завжди в роті, а не проковтнеш.
 (язик)

Дванадцять братів один за одним ходять,
 один одного не обходять.
 (місяці року)

Галина Демченко

Загадка:

Місили, місили,
 Ліпили, ліпили,
 А тоді – щип
 Та в окріп!
 А вже на останку –
 В масло та в сметанку.
 Хто зуміє відгадати,
 Того будем частувати.
 (Вареник)

Юрій Будяк

Що?

Збоку глянеш – чисто віз,
Тільки їде без коліс,
Швидше возика біжить,
Не гуркоче, не курить,
А оглянешся назад –
Аж дві колії блищать.
Ви ним їздили не раз.
Ану, діти, хто ж із вас
Може відгадать.

Наталія Забіла

ТУКИ-ТУК!

Хто на дереві над нами
туки-туки-тук? Прибиває щось гвіздками
туки-туки-тук! Наполегливо працює
туки-туки-тук!
Хоч нічого й не майструє
туки-туки-тук!
Робить він корисну справу
туки-туки-тук!
Ще й одягнений яскраво
туки-туки-тук! (*Дятел*)

Наталія Забіла

ВЕРТОЛЬОТИКИ

Над водою вертольотики все літають взад-вперед,
і від їх легкого дотику не схитнеться очерет.
Що за дивні вертольотики не гуркочуть,
не гудуть і самі себе, без льотчиків, понад озером ведуть?!
(*Бабки*)

Наталія Забіла

ВОДЯНА КРАСУНЯ

Глянь, яка красунечка посеред ріки
розпустила весело білі пелюстки.
А над нею сонечко й синява ясна,

пурхають метелики білі, як вона.
Може, їй з метеликом високо в блакить
теж злетіти хочеться, та не полетить!..
Бо її не випустить чорна глибина!
Бо вона прив'язана коренем до дна...
(Біла лілея)

Анатолій Черниш

Я зелений, круглобокий,
А всередині – червоний.
Все життя я лежебока
Й добре дітям всім знайомий.
Бо смачний, смачний, смачний –
Відгадай, хто такий?
(нуваК)

Анатолій Черниш

Я – царівна у казці,
Майже королева.
В дійсності – живу в ставках,
У річках, озерах.
І тікаю, скільки змоги,
Від дзьобатих, довгоногих.
Бо для них смачна принада
Саме я, зелена...
(абаЖ)

Анатолій Черниш

Із-за моря прилетіли
Щебетухи легкокрилі.
Легкокрилі, швидкокрилі
Співом діток звеселили.
Ці пташиночки малі,
Вправно з мокрої землі,
Тут, під дахом недалечко
Виклали собі гніздечко.
Вам знайомі ці пташки?
Відгадали?...
(иквітсаЛ)

Анатолій Черниш

Гра

(Назву казки підкажіть).

Кожна казка назву має,
Я їх, часом, забуваю.
Ви мені допоможіть –
Назву казки підкажіть.

Кіт господарю служив,
Кіт у чоботях ходив.
І до того ж, всім на диво,
Був вигадливим, сміливим. («хятобоч у тіК»)

В неї шапочка червона,
В нього – гострі, хижі зуби.
Казка ця із-за кордону,
Слухати її ми любим. («акчопаш ановреЧ»).

В казці хлопчик незвичайний:
З довгим носом дерев'яним .
Він з Мальвіною дружив,
Цінний ключик загубив. («онітаруБ»).

Гарненька дівчинка
Появилась з квіточки.
У горісі-ліжку спала,
Звідки жаба її вкрала.
Довелось маленькій звідать
Голод, холод, різні біди
В жаби, в миші, у хруща
І в котиська – багача...
Та у квітці на стеблинці
Дівчинка зустріла принца. («акчовоміюД»).

Незвичайна в нього зброя –
Булава шестипудова.

Нею він в борні зуміє
Подолати злого змія.
Волю дасть сестрі й братам,
Та потрапить в скруту й сам,
Бо засне так не обачно...
А брати... були невдячні. («окшорогитоК»).

ТРОХИ ЖАРТІВ, ТРОХИ СМІХУ

Наталія Сиротич

Мрійландія

Далеко від Кіпру й Нової Зеландії
Існує чудова країна Мрійландія!
Там сонечко можна тримати в долонях,
Їздити в школу верхи на конях.
І море солодке, а не солоне,
Замість панамок – носять корони.
При зустрічі роблять усі реверанс,
І жабки в калюжках танцюють брейк-данс.
Дівчатка одягнені в сукні блискучі
І в білих пуантах танцюють блискуче.
Там хлопці літають на парашутах
І днями стрибають вони на батутах.
Чи ти б їм порадив дівчат захищати?
Від кого? В країні немає піратів!
Та ні – вони є, але милі і добрі.
А ще в тому краї – зайчиська хоробрі.
Десерти з'являються зразу на столиках,
І замість маршруток всі їздять на роликах.
Ти можеш і сам побувати в Мрійландії,
Для цього не треба долати Ісландії.
Як тільки свої оченята зімкнеш,
До неї потрапиш. Ти ж хочеш, авжеж?

Н. Сиротич

На сіні в Україні

Полетів дідусь в Китай
По зелено-чорний чай.
А бабуся – до Алжиру,
Щоб купити нам інжиру,
Тато – літаком в Париж,
Привезе мені киш-миш.
Мама – в теплу Аргентину,
Щоб нарвати нам малини.
А сестричка? Та – в Афіни,
Щоб побачити дельфіна.
Старший брат – у Ніццу,
Щоби з'їсти піцу.
Тітка – у Канаду
По плитку шоколаду.
Дядечко – у Прагу
Втамувати спрагу...
Ну, а я лежу на сіні
В нашій рідній Україні!

Іван Андрусяк

Несправжнє село

Я цього метелика
бачила по телику,
зайчика-розвідника –
в мультику по відику,
а телятко – ось воно! –
зустрічала у кіно.
Також справжнього коня
і маленьке слоненя.

А в бабусі у селі
слоненята є малі?
Як, немає?! Й не було?
Ну й непра-а-авжне тут село...

Михайло Стельмах

Забудько

Дуже рано на світанку
Шпарить котик на рибалку.
Котик миттю всівсь на грудку,
Закидає в річку вудку.
До полудня просидів,
А нічого не вловив, –
Бо забувся на гачок
начепити черв'ячок!

Ігор Січовик

Допоміг

Допоміг Славкові Вова
Поскладати в купу дрова.
Потім Слава допоміг:
З'їв один за двох пиріг.

Платон Воронько

Кошеня

Засмутилось кошеня –
треба в школу йти щодня.
І прикинулося вмить,
що у нього хвіст болить.
Довго думав баранець
і промовив, як мудрець:
«Це хвороба не проста,
Треба різати хвоста».
Кошеня кричить:
«Ніколи!
Краще я піду до школи!»

Грицько Бойко

Стоніжка

Гостювати йшла стоніжка.
Забруднила ноги трішки.
На порозі біля хати
Стала ноги витирати.

Всі сто ніжок обмітала,
всі сто ніжок витирала,
а як стала на помості –
із гостей верталися гості.

Ігор Січовик

Сміливий горобець

Горобець героєм став,
Навіть сів на п'єдестал.
Став серйозним він і гордим,
Хоч чіпляй на нього орден.
Я вам зараз розповім,
Чом горобчик став таким.
Якось він летів над двором
І заскочив у комору
Крізь прочинене вікно,
Бо побачив там зерно.
Встиг зерна поїсти трішки,
Раптом вискочила мишка.
Горобець підскочив вище
І потрапив на горище.
А там кіт великий спав –
От на нього він і впав.
Кіт підскочив з переляку
І гукає до собаки:
– Прокидайся! Спати годі!
Тут напав на мене злодій!
– То не злодій! Хай вам грець!
То звичайний горобець...
З того часу наш герой
Не краде людське добро.
А причина тут проста:
Він літає... без хвоста.

Грицько Бойко

Оля і квасоля

Посадила якось Оля
Пригорщу квасолі,
А врожай зібрала –
Дві пригорщі стало.
І дивується вона:
– Де взялася ще одна?

Грицько Бойко

Годинник

Щось годинник, – каже тато, –
Раптом зупинився.
Треба в чистку віддавати,
мабуть, запилився.
— Звідки взятись тому пилу, –
мовила Галинка, –
Я ж годинник з милом мила, –
Там нема й пилінки!

Віолетта Дворецька

Хочу брата чи сестру

Є сестричка у Катрусі,
А у Ромчика їх дві.
Має братика Маруся,
А одна лиш я в сім'ї.

А сьогодні в Али свято
(Мене ж заavidки беруть!)-
Їй купили мама з татом
Зразу брата і сестру!

Згодна я щоденно прати
Повзунки і пелюшки...
Накопичу грошенята –
Обійдусь без пиріжків,

Без морозива й жувачки,
Без цукерок Чупа-Чупс,
І складу я гривні в пачку,
І до мами я помчу,

І скажу:»Матусю,прошу!
Докладіть своїх ви грошей
І купіть,будь ласка, з татом
Ви сестру мені чи брата!»

М. Носов

ЖИВИЙ КАПЕЛЮХ

Котик Васько сидів на підлозі біля комода і ловив мух. А на комоді, з самого краю, лежав капелюх. І ось Васько побачив, що одна муха сіла на капелюх. Він як підскочить — і вчепився кігтями в капелюх. Капелюх зсунувся з комода, Васько зірвався і як полетить на підлогу, а капелюх — бух! і накрив його зверху.

А в кімнаті сиділи Володя і Вадик. Вони розмальовували картинки і не бачили, як Васько потрапив під капелюх. Вони тільки почули, як позаду щось упало. Володя оглянувся і побачив на підлозі біля комода капелюх. Він підійшов, нагнувся, хотів підняти капелюх і раптом як закричить: «Ой-ой-ой».

— Чого ти? — запитує Вадик.

— Він жи-жи-вий!

— Хто живий?

— Ка-ка-пелгох!

— Що ти? Хіба капелюхи бувають живі?

— По-дивись сам!

Вадик підійшов ближче і став дивитися на капелюха. Раптом капелюх поповз прямо на нього. Він як закричить:

— Ой! — і скік на диван. Володя прямо за ним.

Капелюх виповз на середину кімнати і зупинився. Діти дивляться на нього і трусяться від страху. Тут капелюх повернувся і поповз до дивана.

— Ай! Ой! — закричали діти.

Зіскочили з дивана — і бігом з кімнати. Прибігли на кухню і двері за собою зачинили.

— Що ж це за капелюх такий? Чого це йому заманулося по кімнаті повзати? — каже Вадик.

— А може, його хтось за мотузочку смикає?

— Ну, піди подивись.

— Ходім разом. Я візьму кочергу. Якщо він до нас полізе, я його кочергою стукну.

— Почекай, я теж кочергу візьму.

— Та у нас другої кочерги немає.

— Ну, я візьму лижну палицю.

Вони взяли кочергу і лижну палицю, трохи відчинили двері, зазирали в кімнату.

— Де він? — запитує Володя.

— Онде, біля столу.

Капелюх лежав біля столу і не ворушився.

— Ага, злякався! — зраділи діти, — боїться лізти до нас.

— Зараз я його настрахаю, — каже Володя.

Він став стукати по столу кочергою і кричати:

— Ей ти, капелюх?

Але капелюх не ворушився.

— Давай наберемо картоплі й будемо в нього картоплею стріляти, — каже Вадик.

Вони набрали з кошика картоплі і стали кидати в капелюх. Кидали, кидали, раптом Вадик влучив. Капелюх як підскочить вгору, як закричить:

— Няв!

Дивляться, а з-під капелюха висунувся сірий хвіст.

— Васько! — закричали діти.

Вадик схопив Васька і давай його обнімати.

— Васько, любий, як же ти під капелюх потрапив?

Але Васько нічого не відповів. Він тільки пирхав і мружив очі від світла

В'ЯЗКА КАЗОК

Безхвостий вовк

Один чоловік багато років складав гроші на коня. А як була вже не-маленька купка, то пішов на базар і в якогось цигана купив собі кобилу.

У неділю взяв собі чоловік сопільчину, сів на кобильчину, їде на паво-висько, грає і приспівує.

Ой, займу я сиву клячу

На підгірку пасти.

А вовки ся закрадають,

Хочуть її вкрасти.

Приїхав чоловік на кобильчині під ліс, спутав її і пустив на пашу. Сам став собі під дуба і на сопілці грає.

Аж тут з темного лісу виходить сірий вовк та й каже:

Чоловіче, чоловіче, я дуже голодний і хочу тебе з'їсти.

А чоловік йому відповідає.

Та як ти будеш мене їсти, коли я ще зі світом білим не прощався, ні не вмивався?

Вовк відповідає:

Ну то добре. Попрощайся зі світом, вмийся, а вже тоді я тебе з'їм.

Став чоловік під дубом і думає, як біди спекатися. Як добре поду-мав, пішов до потоку вмиватися. Вмився і виламав собі доброго бука. Підходить до вовка та й каже:

Я вже вмився, але не маю в що повтиратися.

Вовк повернувся до нього задом і каже:

На, втирайся в мій хвіст, але швидко, бо я дуже голодний.

Чоловік втирається у хвіст, а тим часом намотує його на руку. Як намотав, тоді вовка буком по голові та по хребті. Вовк тікати, а той тримає і б'є. Як сірий шарпнувся, то хвіст лиш тріснув і залишився в господаревих руках.

Прибіг вовк до лісу і наробив там страшного крику. Всі вовки збіглися на його вереск. Як вчули, що сталося, то на своїй нараді вирішили розірвати чоловіка. Йдуть всі туди. А господар настрашився і виліз на дуба.

Збіглися вовки під дуба і радяться, як їм того чоловіка дістати. Безхвостий каже:

Я стаю на самий низ, а ви всі один на другого і верхній стягне його на землю.

Роблять вовки таку живу вежу. Ще бракує одного вовка й вже чоловіка з'їдять. А чоловік бачить, що біда, і каже:

Я бачу, що вже мені виходу немає, але коли б ще раз того куцого оцим патином потягнув. Подайте його сюди!

А безхвостий подумав, що йдуть люди, і втік. Всі вовки попадали на купу, потовкалися і зі страху повтікали до лісу.

Чоловік швиденько зліз із дуба, сів на свою кобильчину, їде додому і співає:

Гей, дав же я своїй клячі

Стебло сіна і стебло соломи.

Тепер гоню свою клячу

Додому поволі.

Пригнав та й жінці розповідає про свою пригоду. Жінка аж заплакала, як уявила, що вже нині могло чоловіка не бути. І каже:

– Більше я тебе, чоловіче, не пушу ту кобильчину пасти. Ти її ліпше продай, бо без неї обійдемося, а без тебе я нічого не вартую.

Лишився чоловік з жінкою, але вже без кобильчини. Був я в тому селі і бачив, що понині обоє господарюють.

Життя Людське

Македонська казка

Коли Господь створив світ, прийшла до нього людина:

- Послухай, Господи! Ти мене створив, тож скажи: доки я житиму, що їстиму, що мені робити?

Відповів йому Бог:

- Життя Я призначив тобі тридцять років. Їстимеш те, що тільки душа твоя побажає. Ну, а робитимеш от що: станеш володарем у цьому світі.

- Дякую тобі! – промовила людина. – Добре життя мені призначив, але занадто коротке.

- Зачекай! – відповів Бог. – Посидь там у кутку.

Аж тут постав перед Господою віл і мовив:

- Створив Ти мене худобою, тож скажи, скільки я житиму, як буду харчуватися, що мені робити?

І сказав Бог:

- Бачиш, у кутку силить людина? Це – твій володар. Мусиш йому землю орати, воза тягати, а їстимеш тільки траву, взимку – сіно. Так у ярмі й ходитимеш тридцять років.

- Господи! – заревів віл. – Тридцять років такого каторжного життя? Скинь хоч трохи!

Почула це людина і шепоче тихенько:

- Відними у нього кілька років і накинй мені!

Засміявся Бог і мовив:

- Що ж, Гаразд! Догоджу вам обом: візьми у вола двадцять літ.

Так отримала людина двадцять років волячого життя. А ось до Бога собака поспішає:

- Створив Ти мене в цьому світі собакою – так скажи, скільки років я житиму, як я буду харчуватися, що мені робити?

Відповідає їй Бог:

- Бачиш, там у куточку людина? Це – твій володар. А робота твоя – стерегти його дім, отару й статки його. Харчуватися недоїдками після його трапези. Жити тобі – тридцять літ.

Почув усе те собака й заскиглив:

- Пожалій мене, Господи! Бодай дещицю скинь!

Почула це людина й на мигах показує «Відними у собаки хоч трохи років та дай їх мені»

Бог посміхнувся й мовив:

- Зроблю ласку вам обом: візьми, людину, двадцять років у собаки.

Лишив Бог десять років для собаки, а людський вік подовжив до се-
мидесяти. Тут біжить до Творця Всесвіту мавпа.

Вклонилася тай каже:

- Боже, Боже, ствоив Ти мене мавпою. Тож скажи, скільки я жити-
му, чим маю харчуватися та що мені робити?

Відповідає їй Бог:

- Бачиш, он сидить людина людина? Це – твій володар. Будеш вірно служити йому, тішити свого господаря, його дітей розважати. Годуватимуть тебе горіхами та іншими плодами. А робота твоя – стерегти його дім, отару й статки його. А життя тобі – тридцять літ.

Почула те мавпа – скривилася:

- Безпутне в мене буде життя! Рятуй, Господи!

Зноку киває людина : «Відними неї хоч трошки а мені накинь!»

Господь каже:

- Вшаную вас обох: візьми, людино, двадцять років мавпячих.

Узяла людина, і стало життя її дев'яносто років.

Тож тепер живе вона тридцять років безтурботним людським життям. З тридцяти до п'ятдесяти – працює, як віл, щоб родину прогодувати. А як заробить, назбирає грошень – то собакою стає: усе думає, як своє добро зберегти. Так і лається років до сімдесяти з родичами, скнарить, колобродить, свариться. А коли сімдесят виповниться – людина, як та мавпа: усі з неї кепкують, усі сміються

Підкована відьма

Хорватська казка

Жив собі коваль. Найняв він для роботи двох помічників – підмайстерків. Обидва хлопці були міцні, і коли у кузні кували скобля із заліза, то не лише коваadlo, а й земля траслася, і кузня дрижала, мов водяний млин, коли мелють кукурудзу.

Утім, витнуло багато часу, і один став слаюшати й схеути, наче його лихоманка замучила.

Запитує товариш:

- Що з тобою, приятелю, чому так змарнів?

- Ти не повіриш! – озираючись на всі боки шепоче той. – наша хазяйка – відьма. Щоночі, як тільки ти заснеш, приходить вона до мого ліжка зі своїм диявольським батогом. Хльосне ним – і перетворююся я на коня. Тоді вона гнупдає мене, сідає верхи і – гайда з іншими відьмами на Аршань. Ганяє мене полями та горами так, що аж піна летить на всі боки. На Аршань – горі йде на шабаш з вілами та відьмами, а перед світанком мчить на мені додому, перетворює знову на хлопця – і я засинаю, стомлений та розбитий. Ось чому я сохну й марнію.

- Гаразд, – каже товариш, – лягай у моє ліжко, а я спатиму замість тебе. Може, пощастить побороти відьму.

Коли у домі все стихло, здоровий хлопець удав, що спить. Двері до кімнати прочинилися і ввійшла хозяйка – відьма. У правій руці вона тримала батіг, а в лівій – вуздечку. Замахнулася вона батогом, щоб ударити хлопця, але він кинувся на неї, як кіт на мишу, вирвав вуздечку та батога – і почав гамселити по спині. Відьма вмить перекинулася кобилою. Хлопець загнуздав її, вивів на двір, сів верхи й помчав по дорозі до лісу. Так ганяв її навкруги села аж до ранку, а тоді пригнав до кузні, прив'язав і розбудив товариша. Хлопці відкрили кузню, роздмухали вогонь, викували чотири підкови, підкували кобилу на всі чотири ноги, а тоді скинули з не вуздечку. Відьма одразу обернулася жінкою, кунулася до своєї кімнати й лягла у ліжко. А хазаїна саме не було вдома.

Приїжджає коваль, а жінка лежить тяжко хвора. Піднімає той ковдру, а у не руки й ноги підковані. «Щоб тобі добре було! « – здогадався про все коваль. – доведеться тепер мовчати та ховатися від людей.

Насилу розкував свою жінку. Вона довго хворіла, а як полегшало, узяла батога та вуздечку й тихенько спалила в печі. Відтоді вона відьмою більше не була. Хворий підмайстерок одужав, знову став рум'яним та таким гладким, що коли вдарили по одній щоці, то інша ледь не лускає.

Усе це так і було, а на правду схоже, як жаба на кобилу равлик на вола.

Сірко

Українська народна казка

В одного чоловіка був собака Сірко — тяжко старий. Хазяїн бачить, що з нього нічого не буде, що він до хазяйства нездатний, і прогнав його від себе. Цей Сірко никає по полю; коли це приходить до нього вовк та й питає:

— Чого ти тут ходиш?

Сірко йому:

— Що ж, брате, прогнав мене хазяїн, а я і ходжу тут.

Тоді вовк йому каже:

— А зробить так, щоб тебе хазяїн ізнов прийняв до себе?

Сірко відповідає:

— Зроби, голубчику; я вже таки чимсь тобі віддячу.

Вовк каже:

— Ну, гляди: як вийде твій хазяїн із жінкою жать і вона дитину положить під копою, то ти будеш близько ходити коло того поля — щоб я знав, де те поле, — то я візьму дитину, а ти будеш забирати у мене ту дитину, — тоді неначе я тебе і злякаюсь та й пушу дитину.

У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать. Жінка положила свою маленьку дитину під копою, а сама і жне коло чоловіка. Коли це вовк біжить житом, та за ту дитину — і несе її полем. Сірко за тим вовком. Доганяє його. А чоловік кричить:

— Гидж-га, Сірко!

Сірко якось догнав того вовка і забрав дитину: приніс до того чоловіка та й оддав йому. Тоді той чоловік вийняв із торби хліб і кусок сала та й каже:

— На, Сірко їж,— за те, що не дав вовкові дитини з'їсти!

Ото увечері ідуть із поля, беруть і Сірка. Прийшли додому, чоловік і каже:

— Жінко, вари лишень гречані галушки та сито їх із салом затовчи.

Тільки що вони ізварилися, він садовить Сірка за стіл та й сам сів коло його і каже:

— А сип, жінко, галушки, та будем вечерять.

Жінка і насипала. Він Сіркові набрав у полумисок; так уже йому годить, щоб він не був голодний, щоб він часом гарячим не опікся!

Ото Сірко і думає:

«Треба подякувати вовкові, що він мені таку вигоду зробив».

А той чоловік, діждавши м'ясиць, віддає свою дочку заміж. Сірко пішов у поле, знайшов там вовка та й каже йому:

— Прийди у неділю увечері до города мого хазяїна, а я тебе зазу у хату та віддячу тобі за те, що ти мені добро зробив.

Ото вовк, діждавши неділі, прийшов на те місце, куди йому Сірко сказав. А в той самий день у того чоловіка було весілля. Сірко вийшов до його та й увів у хату і посадовив його під столом. Ото Сірко на столі узяв пляшку горілки, м'яса доволі і поніс під стіл. А люди хотіли ту собаку бити. Чоловік каже:

— Не бийте Сірка: він мені добро зробив, то я і йому добро буду робить, поки його й віку.

Сірко, що найсмачніше на столі лежить, бере та подає вовкові. Обгодував і упоїв так, що вовк не витерпів та каже:

— Буду співать!

Сірко каже:

— Не співай, бо тут тобі буде лихо! Лучче я ще тобі подам ще шматок м'яса, та тільки мовчи.

Вовк, як випив ту пляшку горілки, та каже:

— Отепер уже буду співать!

Та як завіє під столом... Тоді деякі люди повтікали з хати, а деякі хотіли бити вовка. А Сірко і ліг на вовкові, наче хоче задушити. Хазяїн каже:

— Не бийте вовка, бо ви мені Сірка уб'єте! Він і сам йому раду дасть — ось не займайте!

Ото Сірко вивів вовка аж на поле та й каже:

— Ти мені добро зробив, а я тобі! Та й розпрощались.

Летючий корабель

Українська народна казка

Був собі дід та баба, а в них було три сина: два розумних, а третій дурний. Розумних же вони й жаліють, баба їм шонеділі білі сорочки дає, а дурника всі лають, сміються з нього, а він знай на печі у просі, в чорній сорочці, без штанців. Як дадуть, то й їсть, а ні, то він голодує. Аж ось прийшла чутка, що так і так: прилетів такий царський указ, щоб зібралися до царя на обід, і хто змайструє такий корабель, щоб літав, і приїде на тім кораблі, за того цар дочку віддає:

Розумні брати й радяться:

— Піти б то, може, там, де наше щастя закотилося! Порадилися, просяться в батька та в матері:

— Підемо ми,— кажуть,— до царя на обід: загубити — нічого не загубимо, а може, там де наше щастя закотилося!

Батько їх умовляє, мати їх умовляє... Ні!

— Підемо, та й годі! Благословіть нас на дорогу.

Старі, нічого робити, взяли, поблагословили їх на дорогу, баба надавала їм білих паляниць, спекла поросю, пляшку горілки дала — пішли вони.

А дурень сидить на печі та й собі проситься:

— Піду і я туди, куди брати пішли!

— Куди ти, дурню, підеш? — каже мати.— Там тебе й вовки з'їдять!

— Ні,— каже,— не з'їдять, піду!

Старі з нього спершу сміялись, а то давай ляяти. Так ні! Вони бачать, що з дурнем, мовляв, нічого не зробиш, та й кажуть:

— Ну, йди, та щоб ти вже й не вертався й щоб не признавався, що ти наш син.

Баба дала йому торбу, наклала туди чорного черствого хліба, пляшку води дала й випровадила його з дому. Він і пішов.

Іде та йде, коли зустрічає на дорозі діда: такий сивий дідуган, борода зовсім біла аж до пояса.

— Здорові, діду!

— Здоров, сину!

— Куди йдете, діду?

А той каже:

— Ходжу по світу, з біди людей виручаю.

А ти куди?

— До царя на обід.

— Хіба ти,— питає дід,— умієш зробити такий корабель, щоб сам літав?

— Ні,— каже,— не вмію!

— То й чого ж ти йдеш?

— А бог його знає,— каже,— чого! Загубити не загублю, а може, там моє щастя закотилося.

— Сідай же,— каже,— та спочинеш трохи, полуднуємо. Виймай, що там у тебе в торбі.

— Е, дідусю, нема тут нічого, самий черствий хліб, що ви й не вкусите.

— Нічого, виймай!

От дурень виймає, аж з того чорного хліба такі стали паляниці білі, що він ізроду й не їв таких; сказано, «як у панів».

— Ну що ж,— каже дід,— як його, не пивши, полуднувати? Чи немає там у тебе в торбі горілки?

— Де б вона в мене взялась? Тільки води пляшка!

— Виймай! — каже.

Він вийняв, покуштував — аж там така гарна горілка стала!

— От бач,— каже дід,— як бог дурнів жалує!

От вони розіслали свитки на траві, посідали, давай полуднувати. Пополуднували гарненько, подякував дід дурневі за хліб, за горілку та й каже:

— Ну, слухай, сину: йди ж тепер ти в ліс, та підійди до дерева, та перехрестися тричі, й удар сокирою в дерево, а сам мерщій падай ниць і лежи, аж поки тебе хто не розбудить; тоді — каже,— тобі корабель збудується, а ти сідай на нього й лети куди тобі треба, по дорозі бери кого б там не стрів.

Дурень подякував дідові і розпрощався; дід пішов своєю дорогою, а дурень пішов у ліс.

От увійшов у ліс, підійшов до дерева, цюкнув сокирою, упав ниць та й заснув. Спав-спав... Коли це за який там час чує — хтось його будить:

— Уставай, уже твоє щастя поспіло, вставай!

Дурень прокинувся, коли гляне — аж стоїть корабель: сам золотий, шогли срібні, а вітрила шовкові так і понадимались — тільки летіти! От він, недовго думавши, сів на корабель, той корабель знявся й полетів... Як полетів та й полетів — нижче неба, вище землі — й оком не зглянеш!

Летів-летів, коли дивиться: припав чоловік на шляху до землі вухом та й слухає. Він і гукнув:

— Здорові, дядьку!

— Здоров, небоже!

— Що ви робите?

— Слухаю,— каже,— чи вже позбирались до царя на обід люди.

— А хіба ви туди йдете?

— Туди.

— Сідайте зі мною, я вас підвезу.

Той сів. Полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться: іде чоловік шляхом — одна нога за вухо прив'язана, а на одній скаче.

— Здорові, дядьку!

— Здоров, небоже!

— Чого ви на одній нозі скачете?

— Того,— каже,— коли б я відв'язав другу, то за одним ступнем увесь би світ переступив. А я,— каже,— не хочу...

— Куди ж ви йдете?

— До царя на обід.

— Сідайте з нами.

— Добре.

Той сів, знов полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться: стоїть на дорозі стрілець і приціляється з лука, а ніде не видно ні птиці, нічого. Він крикнув:

— Здорові, дядьку! Куди ви цілитесь, що не видно ні птиці, нічого?

— То що, що не видно? То вам не видно, а мені видно!

— Де ви її бачите!

— Ет! — каже.— Там, за сто миль, сидить на сухій грушці!

— Сідайте з нами!

Він і сів. Полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться: іде чоловік і несе за спиною повен мішок хліба.

— Здорові, дядьку!

— Здоров!

— Куди ви йдете?

— Іду,— каже,— добувати на обід хліба.

— Та в вас і так повен мішок!

— Що тут цього хліба? Мені й на один раз поснідати не стане.

— Сідайте з нами!

— Добре!

Сів і той. Полетіли.

Летіли-летіли, коли дивляться, ходить чоловік коло озера, мов чогось шукає.

— Здорові, дядьку!

— Здоров!

— Чого ж ви тут ходите?

— Пити,— каже,— хочеться, та ніяк води не знайду.

— Та перед вами ж цілісіньке озеро, чому ви не п'єте?

— Ет, що тут цієї води! Мені й на один ковток не стане.

— Так сідайте з нами!

— Добре!

Він сів, полетіли.

Летіли-летіли, коли глянуть, аж іде чоловік у село й несе куль соломи.

— Здорові, дядьку! Куди це несете солону?

— У село,— каже.

— Ото! Хіба в селі нема соломи?

— Е,— говорить,— та не така!

— А хіба це яка?

— А така,— каже,— що яке б душе літо не було, а тільки розкидай цю солону, то зараз де не візьметься мороз і сніг.

— Сідай з нами!

Той сів, і полетіли далі.

Летіли-летіли, коли дивляться: іде чоловік у ліс і несе в'язку дров за плечима.

— Здоров, дядьку!

— Здоров!

— Куди ви дрова несете?

— У ліс.

— Ото! Хіба в лісі нема дров?

— Чому нема? Є,— говорить,— та не такі.

— А які ж?

— Там,— каже,— прості, а це такі, що як тільки розкидати їх, так зараз же де не візьметься військо перед тобою!

— Сідайте з нами!

І той згодився, сів, та й полетіли.

Чи довго вони летіли, чи недовго, а прилітають до царя на обід. А там серед двору столи понаставлені й понакривані, бочки меду та горілки повикочувані — пий, душе, їж, душе, чого забажаєш! А людей,— сказано,— півцарства зійшлося.

Дурень прилетів із товариством на тім кораблі, спустився в царя перед вікнами, повиходили вони з корабля й пішли обідати.

Цар дивиться у вікно — аж щось прилетіло на золотім кораблі. Він лакеєві і каже:

— Піди спитай, хто там золотим кораблем прилетів!

Лакей пішов, подивився, приходить до царя:

— Якась,— каже,— мужва обідрана!

Цар не вірить:

— Як,— каже,— можна, щоб мужики на золотім кораблі прилетіли!

Ти, мабуть, не допитався.

Взяв та й пішов сам між люди.

— Хто,— питає,— тут на цім кораблі прилетів?

Дурень виступив:

— Я! — каже.

Цар як подивився, що в нього свиточка — латка на латці, штанці — коліна повилазили, то аж за голову взявся: «Як-таки, щоб я свою дитину та за такого холопа видав!»

Що його робити? І давай йому загадки загадувати.

— Піди,— каже на лакея,— скажи йому, що хоч він і на кораблі прилетів, а як не добуде води живущої й цілющої, поки люди пообідають, то не то царівни не віддам, а оце меч — а йому голова з плеч!

Лакей і пішов.

А Слухало, той самий, що припав до землі вухом, підслухав, що цар казав, то й розказав дурневі. Дурень сидить на лаві (такі лави кругом столів пороблено) та й журиться: не їсть, не п'є. Скороход побачив:

— Чому ти,— питає,— не їси?

— Де вже мені їсти! І в пельку не йде.

І розказав — так і так.

— Загадав мені цар, щоб я, поки люди пообідають, добув води живущої й цілющої... Як я її добуду?

— Не журись! Я тобі дістану!

— Ну, гляди!

Приходить лакей, дає йому царський наказ; а він уже давно знає, як і що.

— Скажи,— говорить,— що принесу!

От лакей і пішов.

А Скороход відв'язав ногу від вуха та як махнув,— так в одну мить і набрав води живущої й цілющої.

Набрав, утомивсь. «Ще,— думає,— поки обід, вернуса, а тепер сяду під млином, відпочину трохи».

Сів та й заснув. Люди вже обід кінчають, а його нема. Дурень сидить ні живий ні мертвий. «Пропав!» — думає.

Слухало взяв, приставив до землі вухо — давай слухати. Слухав-слухав.

— Не журись! — каже. — Під млином спить, вражий син!

— Що ж ми будемо тепер робити? — каже дурень. — Як би його збудити?

А Стрілець каже:

— Не бійся: я збуджу!

От як нап'яв лук, як стрельне — як торохне стріла в млин, аж тріски полетіли... Скороход прокинувся — мерщій туди! Люди обід тільки що кінчають, а він приносить ту воду.

Цар — що робити? Ну загадувати другу загадку: як із'їсть із своїм товариством за одним разом шість пар волів смажених і сорок пічок хліба, тоді, каже, віддам мою дитину за нього, а не з'їсть, то от мій меч — а йому голова з плеч!

Слухало й підслухав та й розказав дурневі.

— Що ж мені тепер робити? Я й одного хліба не з'їм! — каже дурень.

Та й знов зажурився — аж плаче. А Об'їдайло й каже:

— Не плач, я за вас усіх поїм, і ще буде й мало. Приходить лакей: так і так.

— Добре, — каже, — нехай дають!

От нажарили дванадцять биків, напекли сорок пічок хліба. Об'їдайло як зачав їсти — усе дочиста поїв, ще й просить:

— Ех, — каже, — мало! Хоч би ще трошки дали!..

Цар бачить, що він такий, — знову загадав загадку, щоб сорок сорокових кухлів води випив за одним духом і сорок сорокових кухлів вина, а не вип'є — «мій меч — його голова з плеч!»

Слухало підслухав — розказав; дурень плаче.

— Не плач! — каже Обпивайло. — Я, — каже, — сам вип'ю, ще й мало буде.

От викотили їм по сорок сорокових кухлів води й вина. Обпивайло як узяв пити, всі до каплі видув ще й підсміює.

— Ех, — каже, — мало! Хоч би ще трохи — ще б випив.

Цар бачить, що нічого з ним не вдіє, та думає: «Треба його, вражого сина, зо світу звести, а то він мою дитину запакує!» От і посилає до дурня лакея:

— Піди скажи, що казав цар, щоб перед вінцем у баню сходив.

А другому лакеєві загадує, щоб пішов сказав, щоб баню чавунну напалили: «Так він сякий-такий зажариться!» Грубник натопив баню — так і пащить: самого чорта, мовляв, можна зжарити!

Сказали дурневі. От він іде в баню, а за ним слідком іде Морозко з соломою. Тільки що ввійшли в баню, аж там такий жар, що не можна! Морозко розкинув солому — й відразу так стало холодно, що дурень на силу обмився, та швидко на піч, та там і заснув, бо намерзся-таки добре! Вранці відчиняють баню, думають — тільки з нього попільець зостався, аж він лежить на печі; вони його й збудили:

— Оце,— каже,— як міцно спав!

Та й пішов із бані.

Доповіли цареві, що так, мовляв, і так: на печі спав, і в бані так холодно, наче цілу зиму не топлено. Цар засмутився дуже: що його робити? Думав-думав, думав-думав...

— Ну,— каже,— як дістане мені на ранок полк війська, то вже дам свою дочку за нього, а не дістане, то от «мій меч — йому голова з плеч!»

А сам думає:

«Де таки простому мужикові полк війська добути? Я цар, та й то!..»

От і дав наказ.

Слухало й підслухав, і розказав дурневі. Дурень знову сидить та й плаче:

— Що мені тепер робити на світі? Де я того війська добуду?

Іде на корабель до товариства:

— Ой, виручіть, братця! Виручали не один раз з біди і тепер виручіть! А то пропав я на світі!..

— Не плач! — каже той, що ніс дрова.— Я тебе виручу.

Приходить слуга:

— Казав,— каже,— цар, як поставиш завтра на ранок цілий полк війська, тоді твоя царівна!

— Добре, зроблю! — каже дурень.— Тільки,— каже,— скажи цареві, як не віддасть ще й тепер, то я його війною повоюю й силою царівну візьму.

Уночі повів товариш дурня в поле й поніс з собою в'язку дров. Як почав ті дрова розкидати, як почав розкидати, то що кине — то й чоловік, що кине — то й чоловік! І такого війська набралось, господи! На ранок прокидається цар — аж чує: грають. Він питає:

— Що там так рано грає?

— То,— кажуть,— той своє військо муштрує, що на золотім кораблі прилетів.

Цар тоді бачить, що нічого не вдіє, та звелів його покликати до себе.

...А дурень такий став, що його й не пізнаєш: одяга на ньому так і сяє: шапочка золота, а сам такий гарний, що боже! Веде він своє війсь-

ко, сам на воронім коні попереду, за ним старшина... Підступив під палац:

— Стей! — крикнув.

Військо у лаву стало — як перемите! Він пішов у палац; цар його обіймає, цілує.

— Сідай, мій зятю любий!

Вийшла й царівна; як побачила — аж засміялась, який у неї гарний чоловік буде!

От їх швидко й повінчали, такий бенкет задали, що аж до неба дим пішов.

Іван Богданець

Українська народна казка

В одному царстві жив собі багатий чоловік, і не мав він дітей. Почали вони вдвох із жінкою Бога молити – і дав їм Бог сина. Як вродився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богданець.

Бог дав – і Богданцем назвали його. Не росте він по роках, а росте по годинах, так росте, як з води йде. За вісімнадцять годин, як за вісімнадцять років виріс.

— Тату мій любий! Що воно таке, що чужі батьки ходять по гостях, і до них гості ходять, а ви нікуди не ходите, і до вас ніхто? Хіба у вас рідні нема ніякої?

— Є,- говорить,- сину, у другім селі брат, та дуже вбогий, то я до нього й не хочу ходити.

— А,- каже,- тату! Над нами – тільки один бог багатий. Дайте мені хліба, я до нього сходжу сам.

Приходить він до нього:

— Здорові були, дядечку!

— Доброго здоров'я, Іване!

Його дядько був коваль;

— Дядику! Зробіть мені палицю, щоб мені підпиратися було добре.

Пішов у місто, купив сто пудів заліза.

— Ануте, дядечку, палицю робити!

— Що ж,- каже,- я його не можу й підняти.

— Я його сам буду на горен класти, а ви тільки молотом обковуйте.

Зробили ту палицю. Він вийшов надвір і кинув її вгору.

— Дивіться ж, дядьку, вгору. Хмара наступатиме, дрібний дощик накрапатиме, паличка летітиме – як грім гримітиме. Тоді мене збудите, бо я ляжу спати.

Якраз через добу дивиться дядько: хмара наступає, дрібний дощик накрапає, паличка летить – як грім гримить.

— Вставай, небоже, паличка твоя летить.

Він схопився, став, підставив плече, паличка ударилась йому об плече, надвоє перебилась.

— Легка, дядечку!

Пішов, ще сто пудів заліза приніс. Почали його докупи збивати, скували удруге паличку. Він вийшов надвір і кинув знов угору.

— Дядечку,- каже,- дивіться вгору. У двоє діб хмарочка наступатиме, дрібен дощик накрапатиме, паличка летітиме – як грім гримітиме.

А сам ліг спати.

Якраз через дві доби дивиться дядько – хмара наступає, дрібен дощик накрапає, паличка летить:

— Вставай, небоже, паличка летить!

Він схопився, підставив коліно, паличка впала, зігнулась.

Пішов він знов у місто, купив ще сто пудів заліза. Приносить – і почали знову сковувати докупи.

Скували ту паличку. Втретє Іван вийшов надвір, кинув її угору і каже дядькові:

— Тепер дивіться, уже через троє діб хмара наступатиме, дрібен дощик накрапатиме, паличка летітиме – як грім гримітиме, тоді мене збудите.

А на третю добу дядько каже:

— Вставай, небоже, палка летить!

Іван встав, підставив долоню, вона впала на долоню -- не погнулася, тільки трішечки з кінця подалась.

— Тепер, може, буде годитися. Добра буде.

Подякував дядькові.

— Тепер прощайте. Я перечув, що єсть за морем рак Вір і ніхто його не може звоувати. Піду – чи не пощастить мені.

Приходить до моря, ніяк не може через море перейти. Дивиться – лазить рак.

— То було чутно, а тепер і вічно видно: превеликого багатиря Івана Богданця у вічі видати. То було чутно, а тепер і у вічі видно. Чи по волі, чи по неволі?

— Добрий молодець ніколи не по волі не ходить – все по волі. Що ти, раче,- говорить,- можеш мене переправити через море?

— Як не можу? Ще двох таких можу переправити, як ти!

Перевіз він його через море й питає:

— Куди ж це так тебе Бог несе?

— Я,- каже,- перечув, що єсть за морем такий рак Вір, що ніхто його не воює.

— Боже тобі поможи! Йди ж,- каже.- Увійдеш у степ, будеш іти комишами, він буде лежать з розкладеною головою – у нього розкладна голова. Як знайдеш самий тулуб – не буди!

Приходить він на той степ – стежечка. Він тією стежечкою йде – лежить рак.

Пройшов його, йде далі – вже його покинув за дві верстви. Дивиться – лежить голова. Приходить, палкою торкнути голову – голова схопила та в тулуб.

— Дурню,- каже рак,- нащо ти мене будиш? Я не таких богатирів, як ти, та й із світа позгублював! Ну, ходім же до мене в дім.

Увійходять вони до нього в дім, сідають за столи тисовії, за скатерті шовковії, почали пити й їсти.

— Ну, ходім тепер,- каже,- на тічок битися!

Прийшли на тічок. Поставив рак шість барилок з одного боку і з другого боку шість: в одних сильна вода, а в других – безсильна. Із сього боку, де Іван Богданець, безсильна, а з того, де рак,— сильна.

— Напиймося,- каже рак,- перше води, та тоді будем битися.

Напився Іван безсильної води, а рак Вір напився сильної.

— Бий ти!

— Ні, бий ти! Ти у своїм домі!

Як ударив рак – Івана Богданця загнав по коліна у землю. Як ударив Іван – загнав рака тільки по кісточки

— Тепер,- каже,- дай, раче Віре, спочинути!

Рак Вір заснув. А Іван Богданець не спить. Дивиться – лізе до нього рак той, котрий його перевозив.

— Візьми свої барилка, перекоти на той бік, а його барилка переко-ти на свій бік, бо коло тебе – безсильна вода. То ти ту питимеш, а він буде пити безсильну.

Поставили вони і почали битися: вдарив рак Вір Івана Богданця – вже й по кісточки загнав. Як ударив Іван рака – по пояс загнав. Ударив рак другий раз Івана Богданця – по коліна загнав, ударив вдруге Іван Богданець рака – по шию загнав.

— Іване Богданче! Даруй мене життям, дам я тобі три штуки такі, що вони тобі пригодяться, тільки даруй мене життям.

— Добре,- каже,- давай!

Дав він йому бичка-самоходника, яблучко-по-котигорошко і цілющу і живущу воду з котиком.

Забрав Іван усе, а рака Віра прогнав геть.

Прилазить до нього той рак, що його перевозив. Свиснув – почали із моря раки злазитися звідусіль.

— А що,- каже,- всі уже?

— Ще,- одказують,- нема одного старого, що за скелею сидить уже триста літ.

Прилазить і той, і вибрали вони собі царем рака-перевізника.

— Що ж ти,- питає Іван,- раче, можеш мене назад перевезти?

— Не можу,- каже,- тепер уже в тебе багато сили. Нехай тебе той старий перевезе.

Пішов він до старого.

— А що ти, старий, можеш мене перевезти?

— Я ще,- каже,- таких три перевезу, як ти.

Сів він на рака і переїхав море. Приходить він додому, дав матері бичка, яблучко і воду с котиком.

— Натє ж,- каже,- мамо. Поставте це все в коморі, а я піду од вас. Як довго мене не буде, сідайте на бичка, пустіть яблучко і воду з собою візьміть... Де мої білі ноги походять, яблучко викачається, бичок виходить. Де я буду вбитий і закопаний – яблучко там стане, викопайте мене, одну кісточку помажте цілющою і живушою водою – я оживу.

Одклонився й пішов. Іде він в інше панство, в десяте царство. Дивиться: стоїть чоловік – Крутивус – посеред дороги і на один бік шість вітряків, і на другий – шість.

На цей бік поверне одним вусом – ці шість вітряків мелють, поверне на другий бік другим вусом – ті шість вітряків мелють.

— Здрастуй,- каже,- земляче!

— Здоров!

— Куди тебе бог несе?

— Піду у добру путь.

— Пішов би й я, брате, з тобою, та боюсь, бо мене мій пан як дожене, то де дожене, там мене і вб'є.

— Ходи,- каже,- не бійся!

Перевернув Іван Богданець вітряк і положив підпис: «Гляди,- каже,- ішов Іван Богданець і взяв товариша із собою. І не доганяй, бо де доженеш, там і пропадеш!»

Ідуть в інше панство, в десяте царство.

Вернигора гори пересуває. Де долина, то він гору туди насуває.

— Здоров,- каже,- земляче!

— Доброго здоров'я!

— Куди бог несе?

— Підем,- каже,- у добру путь.

— Пішов би і я, браття, з вами, та боюся свого пана.

Положив на каплиці підпис: «Гляди, як будеш за нами вганяться – де доженеш, там і пропадеш, бо йшов Іван Богданець і взяв собі (Вернигору) за товариша».

Ідуть – Вернидуб пересаджує дуби. Де густо дубів, там вириває і насаджує їх там, де рідше.

— Здоров,- каже,- земляче!

— Доброго здоров'я!

— Куди Бог несе?

— Підем у добру путь.

— Пішов би і я, браття, з вами, та боюся свого пана. Як дожене, то вб'є.

— Як же твого пана звуть?

— Пан Барановський.

От він положив підпис: «Ішов Іван Богданець і взяв із собою товариша. Не вганяйся, бо де доженеш, там і пропадеш!»

Ідуть у інше панство, в десяте царство – аж три дороги. На дорозі стоїть стовп, і на стовпі підпис: «Цими дорогами хто йде – Буде дооре, а цією хто піде – буде ситий, та буде й битий!»

Вони стали й думають: «Не підемо цією дорогою, де буде добре, а підемо тою, де будемо ситі, та будемо і биті».

Йдуть та й ідуть – стоїть дім триповерховий.

Входять у дім – стоять воли ситні.

Стали вони там ночувати. Переночували. Три пішли на полювання, а одного залишили за вара.

— Оставайся,- кажуть,- ти, що усом вітряки мелеш.

Крутивус взяв ситного вола вбив, шкуру зняв, наварив їсти. Сидить коло вікна й пісні співає. Дивиться він у вікно – летять чотири утінки. Прилетіли, впали на подолі, перекинулися гарними дівчатами, поскидали із себе плаття.

— Ходімо, сестриці, в малу хату.

Пішли вони, а Крутивус і думає, як би то їх придержати, поки ті прийдуть. Пішов, приніс вітряк на плечах, підпер їх у парні, а сам сів на вітряці.

От найстарша торкнула в двері.

— Сеструні, щось нас підперло!

— Не може нас ніхто підперти! Тільки й є десь-не-десь Іван Богданець, той би з нами пожартував. Але його ворон і кості сюди не занесе.

Розігнались вони у двері, одчинили двері, вітряк перекинули і Крутивуса вітряком навернули. А вуса загнали у поміст по самий рот.

Узяли плаття, понадівали, повиїдали те, що він понаварював, і полетіли собі.

Крутивус поки то повиймав по одній волосині вуса, одкинув вітряк, приходить у дім – все повиїдано.

От він, наварив знову – аж побратимм ідуть.

— Що ти так довго порався з обідом?

— Так,- каже Крутивус,- брати, я опізнився. Схопилася велика буря. Як почали вітряки молоти та стали ламатися, а я побіг та припинив їх.

Сіли вони, повечеряли.

На другий день застається вже другий, а ті ідуть на полювання.

— Оставайся,- кажуть,- ти, що гори пересуваєш.

Вернигора остався обідати, наварив, приготував усе як слід, сів собі коло вікна й пісні співає. Дивиться він у вікно – летить чотири утінки. Прилетіли, упали на поділ, перекинулись паннами і пішли в малу хату. А він і думає: «Як би їх придержати, поки ті прийдуть?»

Пішов, узяв гору, приніс і поставив під дверима.

Підстарша прибігла до дверей і каже:

— Ох, сестриці, щось нас знову підперло.

— Ніхто не може з нами жартувати. Є десь-не-десь Іван Богданець, той тільки може пожартувати.

Прибігла, турнула двері, перекинула гору і його землею навернула. Повибігали, плаття понадягали, повиїдали, що було понаварювано, й полетіли.

Виліз він із-під землі, заходився варити,- побратими йдуть з полювання.

— Що це ти так спізнився?

— Е, браття, той знає, а ви дізнаєтесь. Така мені пригода сталася. Стали великі гори з малими споритися. Що великі зайняли місце, а малим нема куди рости. То я пішов, та непотрібні порозсував, щоб було маленьким куди рости.

На третій день остається вже Вернидуб обід варити. Отнаварив і сидить коло вікна.

Дивиться – прилітають чотири утінки. Впали на поділ, перекинулися гарними дівчатами й пішли в малу хату.

Він пішов дуба вирвав, дубом підпер і сам сів на дубові. Вони попались, прибігають до дверей – знову заперті.

— Хто це, сеструні, нас підпер?

— Є тут Іван Богданець, той може з нами пожартувати.

Підсередуша вибігла у двері, двері звалила і його дубом придавила.

Вибігають, плаття понадівали, повиїдали те, що він понаварював, і полетіли знов. Вернидуб почав варити їсти.

Приходять його браття і кажуть йому:

— Як? Ти, Вернидубе, не впорався з обідом?

Каже той:

— Хто з вас знає, а хто ще дізнається.

Посміхаються ті:

— Та як?

— Та так. Стала діброва шуміти, почали битися, що старі дуби багато місця позаймали, а молодим нема де гілля пускати. Я пішов та порозставляв їх.

Пообідали. На четвертий день Іван Богданець каже:

— Ідьте тепер ви, браття, на полювання, а я вже сам зостануся.

Пішли. Він як звинувся – вола вбив. Оббілував його, м'яса нарубав, обід зварив, сидить собі коло вікна й пісні співає.

Дивиться – летить чотири утінки. Прилетіли й упали на подвір'я, перекинулись гарними дівчатами. Поскидали плаття й кажуть:

— Ходімо, сестриці, в малу хату.

Він думає, як би їх придержати, поки брати прийдуть. Узяв свою паличку бойову, підпер двері плечима і сам палкою підперся. Стоїть.

Найменша випарилась, прибігла до дверей, торкнула й каже:

— Сеструні, щось нас підперло!

— Не може,- кажуть,- ніхто нас підперти, хіба Іван Богданець, але його кості ворон сюди не занесе.

Розігналися – ударили, ні, не піддається. Другий раз розігналися – не подається. Третій раз розігналися – не подається.

— А єсть ти Іван Богданець? Одчини!

— А що,- каже,- як будете всім нам за жінок, то одчиню.

— Будем,- кажуть,- вірними жінками, тільки одчини.

Він пустив. От вони понадівали плаття, вийшли, сіли коло вікна й усякі пісні співають.

Посходились браття, і, котрий котру підпірав, та йому за жінку стала.

От живуть вони добу, живуть другу добу, живуть і третю.

А ті дівчата – бездушного Костія дочки. Він дожидав, дожидав дочок – нема, давай велике військо посилати морями.

Дивляться царівни – аж великі полки йдуть морем. От вони й кажуть:

— Іване Богданче, послав бездушний Костій полки війська великі, йдуть до нас морями.

Каже Іван Богданець Крутивусу:

— Іди до моря.

Крутивус пішов, приходить до моря. Одним вусом повернув, море почало грати, другим вусом повернув – так їх усіх море потопило.

Переночували. Дивляться – ще більш іде війська. Іван Богданець каже:

— Дивись-но, ще більше війська йде. Куди ж вони йдуть?

Вони кажуть:

— Великими ярами.

От один і каже:

— Вернигоро, йди.

Той пішов, впустив їх у яри. Як тільки вони увійшли, він гори стулив – ті і пропали.

Переночували. Дивляться – ще більш полків іде, побратими. Говорять:

— Іване Богданче, ще більш бездушний Костій полків посилає.

— А куди вони йдуть?

— Густими тернами, великими лісами.

— Де ти, Вернивдубе?

— Ось-о, брате.

— Йди проти них.

Тільки що впустив їх у густі терни, у великі ліси, як почав ламати, як почав великі дуби валити – ті і пропали.

На четвертий день сидять гарні дівчата коло віконця і пісні співають. Тільки дивляться: йде вже сам бездушний Костій,- війська вже немає.

Тепер Іван Богданець питає:

— А куди він іде?

— Прямо,- кажуть,- дорогою.

— Тепер треба мені самому йти.

Пішов. Стрічає його бездушний Костій і каже:

— Здоров, Іване Богданче! Я думаю, хто то моїх дочок держить, аж ти, поганче! А що, будем битися чи мириться?

— Ні,- каже Іван Богданець,- будем битися.

Іван Богданець побив його так, що той ледве живий. Коли живий, то тільки тому, що він бездушний.

Бились, бились,- убив той Івана Богдан ця, вигріб яму і закопав його там.

Ті повтікали. Костій дочок забрав і пішов собі додому.

Тепер у тім місті, де Іван Богданець народився, мати його пригадала собі ті слова, що він казав, як ішов. Одчиняє комору й випускає бичка-само-ходника. Сідає на бичка-самоходника, пускає яблучко-покотигорошко й бере в руки цілющої й живущої води. Куди яблучко котиться, туди вона на бичку іде. Де його білі ноги походили, де він на полювання ходив, то там усюди яблучко викачалось. Прикотилося на те місце, де був він закопаний, і стало.

Одкопує вона і знайшла з нього тільки одну кісточку. Помазала цілющою водою – зцілився. Помазала живущою водою – ожив і каже:

— Ах, мамо, як я дуже довго спав!

— Синку мій,- каже вона,- ти був неживий!

— Та це мені снилося, що мене Костій бездушний посік, порубав.

Одвів матір додому, а сам повернувся за тими дівчатами.

Приходить він до бездушного Костія, а він пішов із своєю жінкою в сад на прогуляння.

Входить до нього в дім і каже:

— Здорові, прегарні дівчата!

— А де ти,- кажуть,- узявся? Він же тебе посік, порубав!

— Ні,- каже,- то він не мене порубав, а куль соломи. Слухайте-но ви, спитайте ви його, де його душа, що в ньому її нема?

— А як же ми його питаємо?

— А що ж,- каже,- скажіть йому так: «Тату наш любий, скажи нам, де твоя душа, нехай ми знаємо. Як ти куди підеш, то ми будемо до неї молитися, щоб ми не засмутилися чим».

Вони замкнули Івана в скриню. Коли приходить Костій. От вони його й питають:

— А що ми, тату, вас хочемо просити...

— А що, мої дочки любі?

— Скажи нам, де твоя душа обертається, щоб ми знали. Як ти куди підеш, то ми будемо молитися до неї, щоб нам не так було смутно.

— Моя душа, дочки, у воліві.

От він кудись одвернувся, а Іван Богданець і каже їм:

— Бреше він. Візьміть вола, уведіть, обмалюйте його, позолотіть роги, поприміплюйте до рогів свічки, позапалюйте і станьте на коліна та молитесь до нього.

Зробили вони так. Тільки входить бездушний Костій і питається:

— Що це ви, дочки, робите?

— А молимося до вашої душі.

— От, такої. Де ж таки видали, щоб моя душа була у воліві?

Вони – у плач:

— То ви б нас, тату, й не обдурювали, ви б так і сказали.

— Моя душа,- каже,- у качурові.

Іван Богданець знову каже:

— Бреше він. Візьміть, обмалюйте того качура, обзолотіть і на покутті посадіть.

Взяли, обмалювали, посадили на покутті і моляться.

Входить Костій бездушний.

— Що це ви робите?

— До вашої душі молимося, тату.

— Баба дурна, сказано! Де це ви бачили, щоб моя душа в качурові була?

Вони – у плач.

— Та ви нам так і скажіть, тату, а не обдурйте !

— А що ж,- каже,- дочки, моя душа далеко. Моя душа на морі. Там, на морі,- острів, а на острові – камінь, а коло каменя – дуб, а на дубові – гніздо, а в гнізді – качка, а у качці – яйце, і в тім яйці аж моя душа.

— Оце він праведно сказав. Випускайте,- каже Іван Богданець,- мене.

Іде Іван Богданець, коли дивиться – хатка. Він до тієї хатки молитву сотворив.

Старик одчинив йому.

— Е, -кажк,- Богатиря Івана Богданця у вічі видати. То було тільки чувати, а то й у вічі видати. Куди тебе Бог несе?

— Піду на море. На морі – острів, а на острові – камінь і дуб, а на дубі – гніздо, а в гнізді – качка, а в качці – яйце, а в яйці – душа бездушного Костія.

— Іди ж,- каже,- нехай тобі Бог помагає. Прийдеш до моря, пом'яни мене. Скажеш: «Пом'яни, Господи, того старика, у котрого я першу ніч ночував!»

Розпрощалися, він і пішов. Іде – хатка. Він до тієї хатки молитву сотворив.

Старик одчинив йому:

— Е, – каже,- превеликого богатиря Івана Богданця у вічі видати! Куди тебе бог несе?

— Піду до моря. На морі – острів, на острові – камінь, коло каменя – дуб, а на дубі – гніздо, а в гнізді – качка, а в качці – яйце, а в яйці – бездушного Костія душа.

— Тепер іди, нехай тобі Бог помагає. Та пом'янеш і мене. Скажеш: «Пом'яни, Господи, того старика, що я другу ніч ночував!»

Іде він, аж стоїть хатка. Він до тієї хатки молитву сотворив, старик одчинив:

— Куди тебе бог несе?

— Піду до моря. На морі – острів, на острові – камінь, коло каменя – дуб, а на дубі – гніздо, а в гнізді – качка, а в качці – яйце, а в тому яйці – бездушного Костія душа.

— Іди ж,- каже старий,- та пом'янеш і мене. Скажеш: «Пом'яни, Господи, того старіша, що я третю ніч ночував!»

Приходить до моря. Походив, походив і каже:

— Пом'яни, Господи, того старого, де я першу ніч ночував!
Як ударить мороз, замерзло море на дванадцять аршин, він перейшов.
Приходить до дуба і бачить, що сидить качка, та не можна її дістати.
От він і говорить:

— Пом'яни, Господи, того старого, де я другу ніч ночував!
Як ударить суша, кріпка жара, сонце пече, аж сам він до землі падає.
Побивалась та качка в гнізді, побивалася – жарко їй, не може видержати, почала додолу спускатися. Спустилася качка й зомліла. Він узяв її, роздер, яйце вийняв і пішов до моря обмивати. Почав обмивати і впустив у воду. Ходить понад морем і плаче.

— Пом'яни, Господи, того старика, де я третю ніч ночував!
Як схопиться вітер, як заграє море, як збур-хається – викотило й яйце на берег. Узяв він те яйце, у хусточку завертів, заховав у кишеню.

— Пом'яни, Господи, того старика, де я першу ніч ночував.
Ударив мороз, замерзло море на дванадцять аршин, він і перейшов.
Приходить він до бездушного Костія, а той дуже слабий лежить.
Як ішов Іван Богданець з дому, то казав дівчатам у печі жарити, щоб жарили, поки він прийде.

— Здоров, бездушний Костію.

— Доброго здоров'я, Іване Богданцю! Даруй мене життям. Дай мені хоть перед смертю душу в руках подержати:

— Дам,- каже.

Вийняв яйце та в піч – кидь. А воно – лоп! А Костій із стільця – брик... І неживий став.

Забрав він дівчат, приводить додому. Зібрав усю братію і нехай кожний пізнає свою жінку. І пізнав таки кожен свою. Тай почали весілля справляти, почали гуляти.

І тепер вони собі живуть, і хліб жують, і постолом добро возять. Почали пити, почали гуляти. І я там був. Як почали гуляти, як почали з гармати стріляти, забили і мене в гармату, і як стрельнули, так аж тут я сів!

Язиката Хвеська

Українська народна казка

Нема гірше од того чоловіка, що не вміє язика за зубами вдержати. А найбільше лихо з жінками. Тільки що почує, зараз уже й задзвонила по всьому селу: «Ой кумасю ріднесенька, що я чула! Та тільки глядіть, нікому не кажіть, бо це таке, що нікому й знати не можна, я це вам тільки...» І почала! А кума почула та другій кумі, а та — третій, а третя

— п'ятій — десятій, і ото вже всі про те знають, чого не треба нікому знати.

От були собі чоловік і жінка, Петро і Хвеська. І гарна б жінка була Хвеська, усім гарна, та тільки на язык швидка. Що не скаже їй чоловік, усе своїм довгим язиком розплеще. Просто хоч нічого їй не кажи! Уже її чоловік і прохав, і вмовляв, і сердився — нічого не помага!

От раз поїхав Петро орати та й виорав гроші, скарб. А було це ще за панщини. І дума він: «Як довідається економ, то відніме. А довідається неминуче, бо від Хвеськи не сховаєшся, вона по всьому селу рознесе. Що його робити?»

Думав, думав бідолаха та й надумав: «Треба,— каже,— одучити її од такої поганої звички. Та й гроші щоб не пропали».

Ото взяв він ті гроші, привіз їх додому, заховав, а жінці нічого не каже. А другого дня Петро — в базар; купив там трохи не з лантух бубликів та зайця застреленого, а вертаючись з базару, привернув до річки та витяг з ятерів та з верші рибу, а зайця положив у вершу.

Тоді рибу ту одніс у ліс і порозкидав попід кущами, а ті бублики взяв та й почіпляв на одній груші, що на краю лісу стояла. Тоді вертається додому, пообідали з жінкою, от він і каже їй:

— Жінко, а ходімо в ліс, пошукаємо, чи не притхнула там риба, то позбираємо!

А Хвеська каже:

— Що це ти, чоловіче, здурів, чи що? Хіба ж таки буває у лісі риба?

— Авжеж, буває,— каже Петро,— здається, сьогодні ліс притхнувся, то ми й назбираємо риби. Ось ходім лиш!

Хвеська не вірить, а все ж пішла. Приходить у ліс, коли так: то під тим, то під тим кущем лежить риба. Петро тоді й каже:

— А що, Хвесько? Не казав я тобі?

— Оце диво! — говорить вона.— І родилася, і хрестилася, а такого дива не бачила.

— Ну, добре,— каже Петро,— ходім лишень до річки, чи не піймався часом заєць у ятір або у вершу!

— Тю на тебе, чоловіче! Чи ти не здурів? — каже Хвеська.— Де ж таки видано, щоб зайці у верші ловились?

— Не видано! Отже, ти й риби в лісі не бачила, а єсть же! Ходім лиш! — каже він.

Пішли... Виходять на узлісся, аж стоїть груша, і на ній бубликів рясно — аж віти гнуться. Хвеська кричить:

— Чоловіче, чоловіче! Чи бачиш? Бублики на груші!

— Та бачу,— каже чоловік,— то що?

— Та як же таки: бублики на груші! Хіба ж таки бублики ростуть на груші?

— Звісно, не ростуть,— каже він.— А то, мабуть, бублейна хмара йшла та й зачепила ліс, оце й zostалися бублики.

— Нум же, чоловіче, струшувати!

Струсили, ідуть до річки. Витяг чоловік ятір — нема нічого, витягає другий — нема; тоді вершу, аж у ній заець.

— Ох ти ж моя ненько! — аж скрикнула Хвеська.— Заець у верші! І родилась, і хрестилась, такого не бачила.

— То що, що не бачила? — каже Петро.— Не бачила, то побачиш! Ходім лиш додому, а то вже пізно.

Ото позабирали та й пішли. Приходить додому, жінка й почала:

— І що то, чоловіче, за день такий! І родилась, і хрестилась, такого дня не бачила: риба в лісі, заець у верші, бублики на груші!

— Це ще нічого,— каже Петро.— От що диво, я сьогодні й гроші знайшов.

— Йо!?

— Йй-бо знайшов!

— А де ж вони, чоловіче?

— Та ось! — Витяга ті гроші.

— Отепер же, чоловіче, будемо ми багаті!

— Будемо,— каже чоловік,— та не дуже, бо як економ довідається, то зараз одніме.

— От! — каже жінка.— А як же він довідається? Щоб мені те та се — я нікому не скажу!

— Гляди ж, жінко, не кажи, а то буде нам лихо. Та гляди, не кажи нікому й про те, що ми в лісі та в річці знаходили, бо люди як довідаються, що це був такий день, то зараз догадаються, що я гроші знайшов, бо в такі дні звичайно скарби знаходять.

Отак Петро каже жартуючи, а Хвеська:

— Добре,— каже,— нікому в світі не скажу. Ото вже надвечір чути галас, гомін на селі.

— Чоловіче, що таке? — Хвеська питається.— От там! — каже.

— То що-бо там таке? Я піду подивлюся!

— От не дивись та не слухай поганого,— каже Петро.

А Хвеська:

— Та ну-бо, Петрику, голубчику, ріднесенький, скажи!

— Та то,— каже чоловік,— наш пан економ та покрав у пана ковбаси, то тепер його по селу водять та ковбасами б'ють, щоб більше не крав!

Це ж чоловік так собі, на сміх вигадусь, а Хвеська вже й повірила, вже й кортить їй.

— Ох, лишенько! Побіжу я до куми Меланки та розкажу! — скрикнула Хвеська та так і схопилася з місця.

— От не ходи краще та сиди дома! — каже чоловік. — Хіба ти не знаєш нашого економа? Він як довідається, що ти про його таке розказувала, то й тебе й мене з'їсть.

Хвеська послухалась і не пішла. Ото й терпить вона, не каже нічого про ті гроші день чи два, а далі не втерпіла — як-таки про своє щастя не розказати? І побігла до куми Меланки. Прибігла, «добридень» сказала, сіла. Сидить, от-от хочеться сказати, та боїться. А далі:

— От горе на світі убогому, хоч би й нам. Хотіла справити собі нові чоботи к святу, так нема за що й справити.

А кума Меланка й собі:

— Що правда, то правда, кумасю, я ж кажу!..

А Хвеська не дає їй і доказати та зараз своє:

— Ну, та, може, бог дасть, скоро не будемо вбогі!..

— Як-то так? — питається кума Меланка, а саме вже й вухо нашо-рошила.

— Ох, кумасю, не знаю, як і казать!..

— Та кажіть-бо, кажіть, — умовляла кума Меланка.

— Та не знаю, як і казать, бо це діло таке, що нікому, нікому не велів чоловік казати!

— Ох, ненько! Та хіба ж я така? Та я все одно, що стіна! — каже кума Меланка.

— Ну, куманю, — каже Хвеська, — це вже я вам тільки та глядіть же — нікому, нікому!

Та й давай пошепки про ті гроші.

Тільки Хвеська з хати, а кума Меланка за свиту та до куми Пріськи:

— Ох, кумочко, чи ви чули?..

А тут свято трапилось, кума Пріська пішла до куми Марини, в неї вже є кума Явдоха — вже й бесіда готова. Погуляли та й про Петрові гроші поговорили.

А тут саме на той день Петро та й посварився за щось на Хвеську і добре-таки нагримав. Вона тоді:

— Стривай же ти, такий-сякий! Коли так!..

І побігла, і вже дзвонить по всьому селу, що її чоловік налаяв і трохи не бив, і що він гроші знайшов, і що він ховається з ними, і все.

Ото день чи два поминуло — кличуть Петра в контору, до економа. Той на його зараз мокрим рядном:

— Кажи, такий-сякий, знайшов гроші?

— Ні,— каже Петро,— не знаходив.

— Як не знаходив? Адже твоя жінка каже!

— А що ж, пане, що моя жінка каже? Моя жінка не сповна розуму, то вона чого й на світі нема наплете!

— А так чи не так! — каже економ.— Покликать сюди жінку! Ото зараз тую Хвеську приводять. Питається економ:

— Знайшов твій чоловік гроші?

— Знайшов,— каже,— паночку, знайшов!

— А що,— питається тоді економ у Петра,— бачиш?

— Та що,— каже той,— вона чого не наплете! А ви краще спитайте її, пане, коли се було?

— А коли се було? — питається економ.

— Еге! Коли! Саме тоді, як ліс притхнувся, ми ходили в ліс по рибу та під кожним кушем рибу збирали.

— Що ще далі скажеш? — питається Петро.

— Еге! Що! Тепер уже не одбрешешся! Саме тоді й було, як ми рибу в лісі збирали, і бублейна хмара йшла, і в лісі бубликів ми натрусили, і в вершу заець піймався.

— Ото слухайте, пане,— каже Петро,— чи ж вона до діла плете? Нехай вона вам до пуття розкаже, коли й як то було.

— Еге, коли й як! Саме тоді, як увечері вас, милостивий пане, по селу водили...

— А чого мене водили по селу? — питається економ.

— Коли ж... вибачайте, пане... Уже коли питаєтесь, то казатиму. Тоді саме, як вас били ковбасами, що ви у пана покрали...

Як скрикне ж економ:

— Ах ти така-сяка! Як ти мені смієш таке казати?! Візьміть її та дайте доброго хльосту, щоб казна-чого не базікала!

Тут Петро оступився, почав просити, що його жінка несповна розуму.

Ото пан подумав, подумав — і справді дурна, узяв та й пустив.

От ідуть вони вдвох, Хвеська і Петро, він собі сміється з-під вуса, а вона й носа похнюпила, розчовпала, що вклепалась. Прийшли додому, вона в плач:

— Так ти,— каже,— мене підвів!

— Хвесько, жінко моя люба,— каже Петро, не я тебе підвів, ти сама себе підвела! От не ляпай ніколи по-дурному язиком, то й нічого не буде. А тепер не сердься, та давай помиримся.

Ото й помирились, живуть та потрошку ті гроші тратять. А Хвеська бачить, що лихо багато балакати, та й знишкла.

В. Одоєвський

МОРОЗ ІВАНОВИЧ*Казка*

В одному будинку жили дві дівчинки — Рукодільниця та Ледарка, а з ними нянька. Рукодільниця була розумна дівчинка: рано вставала, сама, без няньки, одягалась, а вставши з постелі, за діло бралася: піч топила, хліб місила, хату підмітала, півня годувала, а потім до колодязя по воду ходила. А ледарка тим часом в ліжку лежала, потягувалася, з боку на бік переверталася; ото хіба надокучить лежати, так промовить спрощення:

— Нянюшко, надінь мені панчішки! Нянюшко, зав'яжи черевички! — а потім скаже: — Нянюшко, чи немає булочки?

Встане, пострибає та й сяде до вікна мух лічити: скільки прилетіло та скільки відлетіло. Як усіх перелічить Ледарка, так уже й не знає, за що братися і чим би зайнятися; їй би в ліжку — так спати не хочеться; їй би попоїсти — так їсти не хочеться; їй би до вікна мух лічити — так і це надокучило. Сидить, бідолашна, і плаче та скаржиться на всіх, що їй нудно, немов у цьому інші винні.

Тим часом Рукодільниця повернеться, воду процідить, в глечики наллє; та ще яка витівниця: якщо вона нечиста, так згорне аркуш паперу, накладе в нього вугілля та піску зернистого насипле, вставить цей папір у глечик та наллє в нього води, а вода, знай собі, проходить крізь пісок та крізь вугілля і капає у глечик чиста, немов кришталева; а потім Рукодільниця почне панчохи в'язати або хустки підрублювати, а то й сорочки шити та кроїти та ще рукодільну пісеньку заведе; і не було їй ніколи нудно, тому що й нудьгувати, бач, їй немає коли: то за тим, то за іншим ділом, а тут, дивишся, і вечір — день минув.

Одного разу з Рукодільницею біда трапилася: пішла вона до колодязя по воду, опустила відро на мотузці, а мотузка та обірвалася; упало відро в колодязь. Що його робити? Розплакалася бідна Рукодільниця та й пішла до няні розповісти про свою біду й нещастя; а няня Парасковія була така сувора та сердита, каже:

— Сама шкоду зробила, сама й виправляй; сама відерце втопила, сама й доставай.

Нічого було робити: пішла бідна Рукодільниця знову до колодязя, ухопилася за мотузку і спустилася по ній на саме дно. Тільки тут з нею диво сталося.

Тільки спустилася, дивиться — перед нею піч, а в печі сидить пиріжок, такий рум'яний, добре підпечений; сидить, поглядає та промовляє:

— Я зовсім готовий, підрум'явився, цукром та родзинками обсмажився: хто мене з печі вийме, той зі мною і піде!

Рукодільниця, нітрохи не гаючись, ухопила лопатку, вийняла пиріжок і поклала за пазуху. Йде вона далі. Перед нею сад, а в саду стоїть дерево, а на дереві золоті яблука; яблучка листям ворущать і проміж себе говорять:

— Ми яблучка наливні, дозрілі; коренем дерева годувалися, студеною росою вмивалися; хто нас із дерева струсить, той нас собі візьме.

Рукодільниця підійшла до дерева, потрусила його за гілку, і золоті яблучка так і посипалися до неї у фартух.

Рукодільниця йде далі. Дивиться: перед нею сидить дідусь Мороз Іванович, сивий-сивий; сидить він на крижаній лавочці і сніжні грудочки їсть; трусне головою — з волосся інїй сиплеться, дихне духом — вальть густа пара.

— А! — сказав він. — Здорова будь, Рукодільнице. Спасибі, що ти мені пиріжка принесла; дуже давно я вже нічого тепленького не їв.

Тут він посадив Рукодільницю біля себе, і вони разом пиріжком поснідали, а золотими яблучками закусили.

— Знаю я, чого ти прийшла, — говорить Мороз Іванович. — Ти відерце в мій колодязь упустила; віддати тобі відерце віддам, але ти мені за це три дні послужи: будеш розумна, тобі ж краще, будеш ледача, тобі ж гірше. А тепер, — додав Мороз Іванович, — мені, старому, і відпочити час; піди-но приготуй мені постіль, та дивись, підпуши гарненько перину.

Рукодільниця послухалася. Пішли вони в дім. Дім у Мороза Івановича зроблений був увесь із льоду: і вікна, і двері, і підлога льодові, а по стінах прибрано сніжними зірочками; сонечко на них сяяло, і все в домі блищало, немов діаманти. На постелі у Мороза Івановича замість перини лежав сніг пухнастий, холодно, але нічого не зробиш.

Рукодільниця заходилася підпушувати сніг, щоб старому було м'якше спати, а тим часом у неї, бідолахи, руки залякли і пальчики побіліли, як у бідних людей, що взимку в ополонці білизну полощуть; і холодно, і вітер в обличчя, і білизна замерзає, стає мов той камінь, але нічого не зробиш, працюють бідні люди.

— Нічого, — сказав Мороз Іванович, — тільки снігом пальці потри, враз відійдуть, не обморозиш. Адже я дідусь добрий, подивись-но, які в мене є дивовижні речі.

Тут він трохи підняв снігову перину з ковдрою, і Рукодільниця побачила, що під периною травичка зеленіє. Рукодільниці стало шкода бідної травички.

— От кажеш,— мовила вона,— що ти дідусь добрий, а нащо ти зелену травичку під сніговою периною держиш, на світ не випускаєш?

— Не випускаю тому, що час іще не настав, трава ще сили не набралася. Восени селяни її посіяли, вона зійшла, і якби вже витягнулась, то зима б її захопила, і до літа травичка б не достояла. От я і прикрив молоду зелень моєю сніговою периною та й ще сам приліг на неї, щоб сніг вітром не розвіяло, а ось як прийде весна, снігова перина розтане, травичка заколоситься, а там, дивишся, вигляне й зерно, а зерно селянин збереє на млин відвезе; мірошник зерно змеле — і буде борошно, а з борошна ти, Рукодільнице, хліба спечеш.

— Ну, а скажи мені, Морозе Івановичу,— питала Рукодільниця,— нащо ти в колодязі сидиш?

— Я тому в колодязі сиджу, що весна надходить,— сказав Мороз Іванович,— мені жарко стає, а ти знаєш, що і влітку в колодязі холодно буває, через те і вода в колодязі холодна хоч серед найгарячішого літа.

— А нащо ти, Морозе Івановичу,— питала знову Рукодільниця,— взимку вулицями ходиш і у вікна стукаєш?

— А я на те у вікна стукаю,— відповів Мороз Іванович,— щоб не забували груби топити і димарі вчасно закривати; є такі недбайливці, що грубу витопити витоплять, а димаря закрити не закриють, або й закрити закриють, та невчасно, коли ще не все вугілля прогорить, а від цього в світлиці чадно буває, голова у людей болить, в очах зелено; навіть і зовсім померти від чаду можна. А ще на те я у вікна стукаю, щоб ніхто не забував, що є на світі люди, яким узимку холодно, у яких немає шубки, та й дров купити нема за що; от я на те у вікна стукаю, щоб не забували їм допомагати.

Тут добрий Мороз Іванович погладив Рукодільницю по голівці та й ліг спочивати на свою снігову постіль.

Рукодільниця тим часом усе в будинку прибрала, пішла до кухні, наварила їсти, дідусів одяг полагодила і білизну залатала.

Дідусь прокинувся, був з усього задоволений і подякував Рукодільниці. Потім вони сіли обідати, обід був чудовий, і особливо смачне було морозиво, яке сам дідусь приготував.

Так прожила Рукодільниця у Мороза Івановича аж три дні. На третій день Мороз Іванович сказав Рукодільниці:

— Спасибі тобі, розумна ти, дівчинко, добре ти мене, дідуся, втішила, і я перед тобою в боргу не залишуся. Ти знаєш: люди за рукоділля гроші одержують, так ось тобі твоє відерце, а у відерце я всипав жменю срібних п'ятачків; а, крім того, ось тобі на пам'ять діамантик — хусточку зашпилювати.

Рукодільниця подякувала, пришпилила діамантик, узяла відерце, пішла знову до колодязя, ухопилася за мотузку і вийшла на світ божий.

Тільки-но вона стала підходити до будинку, як півень, якого вона завжди годувала, побачив її, зрадив, злетів на паркан і закричав:

Кукуріку, кукуріки!

У Рукодільниці у відерці п'ятаки!

Коли Рукодільниця прийшла додому і розповіла про все, що з нею трапилося, нянька дуже дивувалася, а потім сказала:

— От бачиш ти, Ледарко, що люди за рукоділля одержують! Підино до дідуся та послужи йому, попрацюй; в кімнаті в нього прибирай, на кухні йому їсти вари, одяг лагодь та білизну латай, то й ти жменю п'ятачків заробиш, а воно й знагодиться: у нас до свята грошей мало.

Ледарці дуже не до смаку було йти до дідуся працювати. Але п'ятачків їй одержати хотілося і діамантову шпильку теж.

От. як і Рукодільниця, Ледарка пішла до колодязя, ухопилася за мотузку та й бух прямо на дно. Дивиться — перед нею піч, а в печі сидить пірижок, такий рум'яний, добре підпечений; сидить, поглядає та примовляє:

— Я зовсім готовий, підрум'янився, цукром та родзинками обсмажився; хто мене візьме, той зі мною і піде!

А Ледарка йому у відповідь:

— Еге, ще б таки! Мені себе втомлювати — лопатку підіймати та в піч тягнутися; захочеш — сам вискочиш.

Іде вона далі, перед нею сад, а в саду стоїть яблуня, а на дереві золоті яблучка; яблучка листям ворущать і проміж себе говорять:

— Ми яблучка наливні, достиглі; коренем дерева годувалися, студеною рососою вмивалися; хто нас із дерева струсить — той нас собі і візьме.

— Еге, ще б таки! — відповіла Ледарка. — Мені себе втомлювати — рученьки підіймати, за гілки тягнути. Встигну набрати, як самі нападають!

І пройшла Ледарка повз них. От дійшла вона і до Мороза Івановича. Дідусь, як і раніше, сидів на крижаній лавочці і снігові грудочки кусав.

— Що тобі треба, дівчинко? — спитав він.

— Прийшла я до тебе, — відповіла Ледарка, — послужити та за працю одержати.

— До ладу сказала ти, дівчинко, — відповідав дідусь, — за працю грошенята належать, тільки побачимо, яка ще твоя праця буде. Підино підпуши мені перину, а потім їсти звари, та одяг мій полагодь, та білизну полатай.

Пішла Ледарка, а дорогою думає: «Буду я себе втомлювати та пальці холодити! А може дідусь не помітить і на непідпушеній перині засне?»

Дідусь і справді не помітив або, може, вдав, що не помітив, ліг у постіль і заснув, а Ледарка пішла до кухні. Прийшла до кухні, та й не знає, що робити. Їсти вона любила, а подумати, як наварити, це їй і на думку не спадало; та й ліньки їй було подивитися. От вона поглянула: є перед нею і овочі, і м'ясо, і риба, і оцет, і гірчиця, і квас — все, що треба. Думала вона, думала, сяк-так овочі почистила, м'ясо й рибу розрізала та, щоб багато собі клопоту не завдавати, як було все — мите не мите, так і поклала в каструлю: і овочі, і м'ясо, і рибу, і гірчицю, і оцет та ще й кваску підлила, а сама думає: «Нашо себе трудити, кожне окремо варити? Адже в шлунку все разом буде».

От дідусь прокинувся, просить обідати. Ледарка протягла йому каструлю, як є, навіть скатерку не підстелила. Мороз Іванович покуштував, зморщився, а пісок так і затріщав у нього на зубах.

— Добре ти вариш,— зауважив він, усміхаючись.— Поди-вимось, якою твоя інша робота буде.

Ледарка покуштувала і відразу виплюнула, а дідусь покректав, покректав та й узявся сам варити і зробив обід на славу, так що Ледарка пальчики оближала, коли їла чуже, смажене та варене.

Після обіду знову дідусь ліг спочивати та нагадав Ледарці, що у нього одяг не полагоджений та білизна не полатана.

Ледарка надулася, а робити було нічого; узялася одяг та білизну розбирати; та й тут біда, одяг та білизну Ледарка носити носила, а як їх шиють, про те й знати не хотіла; узяла була голку, та з незвички вкололася; так її й кинула. А дідусь нібито нічого не помітив, вечеряти Ледарку покликав ще й спати її поклав.

А Ледарці тільки того й треба; думає собі: «А може й та» пройде. Охота було сестриці на себе роботу брати; дідусь добрий, він мені і так, дурно, п'ятчків подарує».

На третій день приходять Ледарка і просить Мороза Івановича її додому відпустити та за роботу нагородити.

— А яка ж то була твоя робота? — спитав дідусь.— Уже коли правду казати, так ти мені повинна заплатити, тому що не ти для мене працювала, а я тобі служив.

— Ще б пак! — відповідала Ледарка.— Адже я у тебе аж три дні жила.

— Знаєш, голубонько,— відповідав дідусь,— що я тобі скажу: жити і служити — різниця, та й робота різна буває. Запам'ятай це: у майбутньому знадобиться. А проте, якщо ти зовсім сорому не маєш, я тебе нагороджу: і яка твоя праця, така буде тобі й нагорода.

По цій мові Мороз Іванович дає Ледарці невеликий срібний злиток, а в другу руку — великий діамант.

Ледарка так зраділа, що, схопивши одне й друге і навіть не подякувавши дідусеві, додому побігла.

Прийшла додому і вихваляється:

— Ось,— каже, що я заробила; не те, що сестриця, не жменьку п'ятчків та не маленький діамантик, а цілий злиток срібний, бач, який важкий, та й діамант мало не з кулак завбільшки.

Вже ж за це можна до свята обнову купити...

Не встигла вона доказати, як срібний злиток розтанув і полився на підлогу: була-бо то ртуть, що застигла від сильного холоду; в цей час же почав танути і діамант. Півень вискочив на тин і голосно закричав:

Кукуруіку — кукуруікулька,

У Ледарки в руках льодова бурулька!

А ви, дітоньки, думайте, гадайте, що тут правда, що вигадка; що сказано прямо, що навздогад, що жартома, а що для науки.

Ніна Шмурикова-Гаврилюк

Місячна Царівна

Якось я у ліс ходила.
Там грибів-опеньків сила!
Назбирала козубок
Та й присіла на пеньок:
Відпочину — і додому...
— А дозвольте-но старому, —
Чую голос з-за плеча, —
Гарну казку про дівча
І про Місячну Царівну,
Фею зоряну, чарівну,
Розказати на згадку вам!
Бо сумую тут я сам...
А зустріну діточок,
Заховаюсь — і мовчок!
Їм мене не треба знати.
Можу, бачте, налякати...
Бо сухенький, як сучок, —
Я, старий Лісовичок... —
Ви ж самі прийшли до мене.
Не образите, напевне?
На мою домівку сіли,
А вона лишилась ціла —
Не порушилась, стоїть.

Та нічого вже, сидіть!
І при тім терпіння майте –
Казку не перебивайте
Жив колись у цьому лісі
Молодий лісник. Однак,
Був самотній, одинак.
Мав хатинку на узліссі.
Говорили всі:
– Дивак!..
Оженись, козаче, вдруге,
Раз дружину Бог забрав,
Чи знайди, принаймні, друга.
Та нічого він, крім справ,
Не бажав уперто знати.
Лиш спішив мерщій до хати,
Бо лишав удома милу
Рідну донечку, дівчатко,
Що саме і посуд мило,
І пекло млинці для татка.
Ще ходило по водицю,
Підмітало у світлиці,
Часто шило, вишивало –
Тільки ліс дівча і знало.
Вже сім літ удвох самотньо
(Всьому воленька Господня!..
проживали так вони
від весни і до весни.
Мала дівчинка забави –
Милуватись на заграви,
Що мінялися щомить.
В них, за лісом, сонце спить.
Вдень сполохане зайчатко
Зазирне, бува, до хатки.
З ним погратися не гріх –
Сам собою ллється сміх.
Чи піде із татком в хащі,
Бо сама туди нізащо
Не наважиться. Авжеж.
Як не в лісі звірі – де ж?
З татком інша річ, не страшно,
В нього палиця замашна,

А за спиною ще й зброя.
В бір підуть собі обоє,
Гомонять про те, про се,
Вабить в лісі їх усе:
І високі пишні крони,
Й острівці суниць червоних,
І пташиний щебет-спів.
Раз ведмідь їх перестрів.
Заревів і геть подався.
Як татусь тоді смівся,
Як сміялося дівча!
Татко донечку навчав,
Як знаходити дорогу,
Як надати допомогу
То мурашкам, то сосні,
Так минали їхні дні.
Та частенько так бувало,
Що дівчатко сумувало:
Чи забариться татусь,
А чи день сумний чомусь...
Вколе пальчика ялинка –
Інша плакала б дитинка, –
А Настуся лиш зітхне –
— Це нічого, це мине...
Посумує, та не плаче,
Легше дівчинці неначе.
Якось влітку проти ночі,
Як уже злипались очі,
А татусь усе не йшов,
Від лякливих криків сов
Стрепенулася Настуся.
– Я нічого не боюся, –
Шепотись сама собі. –
То чорніє на горбі
Молодий кленок. Нікого
Там немає. Лиш дорога
Так біліє, як удень.
Заспіваю лиш пісень!
І тихесенько співала,
Знов поволі засинала,
На порозі сидячи.

Тільки що це манячить?
Це ж бо місячна доріжка!
Он і місяць гострі ріжки
З хмарки висунув якраз.
Де ж татусь в цей пізній час?..
Чом так довго в лісі бродить,
До Настусі не приходять!..
Вже б і плакала маленька.
Тільки глядь – зоря ясененька
Стала більшати. І ось –
Чи Настусі так здалось? –
Йде доріжкою Царівна,
Не схитнеться, рівно-рівно,
Йде не йде, немов пливе,
І Настусю тихо зве.
І забулося дитині,
Як мурашки йшли по спині,
Як зненацька налякалась
І як плакати збиралась.
Розлилося сяйво ясне,
І таке воно прекрасне,
Що дівча аж засвітилось –
Так-то хороше зробилось.
А Царівна все іде,
Мову лагідну веде:
– Я до тебе йду, Настусю.
І побуду за матусю.
Не сумуй лише, маленька.
Витри слізоньку хутенько!
Ніжно Настю пригортала,
Наче доню милувала,
Дарувала срібну ласку,
Повела у ліс, у казку.
Показала, як грибочки
Сплять, сховавшись під
Листочки,
Як примружились ромашки –
Сонце сниться їм, комахки –
Як колишуться дзвіночки
І ведуть нічні таночки,
Як маленький борсучок

Спить, улігшись на бочок,
Де вовки ночують сірі,
Як обходить лігва звірів
І яке цілюще зілля –
обходили все доквілля.
Ще в ту ніч дізналась Настя:
Зорі падають – на щастя!
Все царівна показала,
А тоді таке сказала:
– Поспішай тепер додому,
бо татусь, забувши втому,
буде скрізь тебе шукати,
хвилюватися, гукати.
З лісу він іде якраз.
Так сказавши – зникла враз.
А Настуся біля хати
Стала татка зустрічати.
Все у нього розпитала,
Про Царівну ж промовчала:
Він не стане віри йняти.
І пішла в хатину спати.
Що не день – татусь у лісі.
А Настуся на узліссі
Знай собі господарює,
Підростає, не горює.
Чом тепер їй горювати?
В ясну нічку йде із хати
І чекає там Царівну.
Не схитнувшись, рівно-рівно,
Сходить місячна красуня:
– О, вже тут моя Настуня!
І голубить, і шепоче,
І цілує ніжно в очі.
Йдуть у ліс удвох гуляти,
Потім Настя в хату спати.
А татусь про те не знає,
Що з Царівною блукає
Люба донечка щоночі
Й розлучатися не хоче...
Звідки мав про те він знати,
Що Царівна, наче мати,

Піклувалась про дитину.
Якось хату він покинув
І пішов у темний бір,
Тут підкрався хижий звір,
Він відбився, та потому
Ледь вернувся вже додому.
Стогне, марить, погибає,
Доня рученьки ламає –
Як зарадити біді?
Пригадалась їй тоді
Добра місячна Царівна,
Тільки б ніч була не гнівна,
Розігнала б темні хмари,
Як отих овець отари,
Хай на небі місяць сяє,
Хай доріжку прокладає.
Не схитнувшись, рівно-рівно,
Нею спуститься Царівна.
Не схотіла темна нічка
Розімкнути сонні вічки,
Заховала Місяць ясний...
Гине татко бідолашний.
Тож підмоги дочекались
Не прийдеться. Треба братись
Їй самій, зібравши сили,
Обійти невидні схили
І нарвати в лісі зілля.
Хоч і смиче лячно гілля,
Хоч і вовк десь завиває,
Настя ліків назбирає,
Бо ж усе у лісі знає,
А Царівни все немає.
Прикладає до ран промитих,
Буде татко любий жити!
Так Настуся і зробила.
Потім голову схилила
І з утоми задрімала.
Тут так ясно-ясно стало.
Їй почувся ніжний спів.
Хто б співати так умів?
Тільки Місячна Царівна!

Не схитнувшись, рівно-рівно,
По доріжці та спускалась,
Загадково усміхалась.
Освітивши сріблом ніч,
Повела ласкаву річ:
– Здрастуй, дівчино рідненька!
Ти натомлена, бідненька...
Потрудилася немало –
Татуся урятувала.
Піросла таки нівроку –
Вже тобі шістнадцять років!
І тепер, моя Настусю,
Я за тебе не боюся.
А на згадку цей камінчик,
Батька-Місяця промінчик,
Подарунок мій візьми,
Бо з тобою більше ми
Не побачимось віднині.
А зустрінеш очі сині,
Молодого юнака,
То любов твоя. Яка
Та любов, сама узнаєш,
У камінчика спитаєш.
Як засяє камінець –
Йди сміливо під вінець.
То вже вірний буде знак,
Що кохає той козак.
А тепер – у хмарах небо –
Поспішати, бачу, треба.
Не сумуй же, прощавай,
І мене не забувай!
Усміхнулась – і пропала,
Мов ніколи не бувало.
І навколо ані звуку.
Лиш камінчик гріє руку...
Якось в ліс юнак-мисливець,
Неабиякий сміливець
Синьоокий завітав.
Лісника він привітав,
А в Настусю закохався.
Камінець так розсіявся,

Що й узлісся освітив.
Батько їх благословив.
І жили вони на диво
Довго-довго і щасливо.
Їм Господь послав діток.
Серед безлічі казок
Мати казочку чарівну
Їм про Місячну Царівну
Розказала. І з тих пір
Ті шукали серед зір
І знайшли, – чи так здавалось? –
Зірку ту, що їм сміялась,
Що світила рівно-рівно.
– Онде Місячна Царівна!
І частенько вечорами,
Пригортаючись до мами,
В небо зоряне дивились.
Зорі падали, котились.
І колись одна, яскрава,
Залишаючи заграву,
Їм упала аж до ніг.
Хто б упасти так ще зміг?
Тільки Місячна Царівна!
Бо й легіла – рівно-рівно.
І в ту мить згадала Настя:
Зорі падають – на щастя!..
Це ж вона, Царівна мила,
Їм про себе сповістила,
З неба зіронькою впала,
Біля їхніх ніг розтала.
Та вернулась знов на небо –
Їй для всіх світити треба.
Всі чекають люди щастя,
То й вона комусь ще здасться.
От і світить срібно, рівно
В небі Місячна Царівна!
– До смаку ця казка вам?
Я її побачив сам, –
Ростом як боровичок,
Говорив лісовичок, –
Я й тоді вже був старенький,

Як сучок чи гриб сухенький...
Настя все у лісі знала,
А мене не помічала,
Бо ховався я, як міг, –
Підняла б мене на сміх!..
От вона й не здогадалась,
Що об мене спотикалась,
Що я сон її стеріг.
Мало знав таких я втіх!
Що напудив Ведмедяку,
Від Царівни мав подяку.
Ми ж були із нею в змові!
А тепер. На цьому слові,
Будьте ви собі здорові!
Відпочили – прощайте,
Казку дітям передайте.
Ой, люблю я діточок! –
І пропав Лісовичок.
Отака-то дивина.
Йшла додому я одна
Та все думала, гадала,
Чом таки не розпитала
В лісового дідуся,
Де сім'я Настусі вся?
Де живуть її онуки,
Може й правнуки? Не штука
Ліс покинути. А де
Щастя справдішне знайде
Той, хто любить ліс і зорі?
І збагнула: на просторі
Місце є, де любо жити,
Де шумить ріка чи жито,
Де квітує рідний край –
Сам те місце вибирай.
Там тобі усе удасться,
Зірка скотиться на щастя.
В мирі, злагоді, красиво
Проживеш сто літ щасливо,
Лиш завжди старанно дбай,
Щоб щасливим був твій край!

ЛЕГЕНДИ

Віра Лебедова

Горда пава

Вам розказували, що першим убогим пастирям сповістив янгол Божий про народження Ісуса Христа. Та ось послухайте, як розповідають дуже старі люди.

Не пастирі дізналися про це перші, а волові очка, найменші з усіх пташок, що мали свої гнізда в вертепі* при дорозі до Вифлеєму.

Раннім ранком з'явився перед ними білий янгол і мовить:

— Сьогодні народиться тут поміж вами Дитятко Боже. Подбайте, щоб достойно Його прийняти.

І щез, а пташки зацікавилися, зачудовані незвичайною новиною і великою чесно, яка їм припала,— побачити першими Божого Сина.

А потім кинулися порядкувати домівку.

— Та що зробимо з волом і ослom? Вони так багато місця займають і так голосно ремигають,— журилися.

— Не бійтеся! — відізався осел.— Ми теж хочемо побачити Дитятко, та будемо гріти Його своїм подихом, бо ніч холодна.

— То залишайтеся! Але миші треба доконче* прогнати, вони цілу ніч шарудять і гризуть, спати не зможе Маленький.

— О, ні! Залиште нас! — просилися мишки.— Ми вам долівку по-замітаємо хвостиками чистенько, а потім заховаємося в куточку. І ми хочемо бачити Боже Дитятко.

— Ну, то залишайтеся і робіть порядки. Але павуків не можна ніяк залишити, вони позатягали скрізь по стінах і кутках своє павутиння. Це ж негарно!

— О, ні! Залиште нас! — просились павуки.— У стінах і стелі є діри, крізь них дує вночі холодний вітер, а ми заснуємо їх щільно нашим полотенцем, щоб Дитятко не змерзло..

— Ну, то залишайтеся і робіть свою роботу! Та де покладе Мати Дитину?— питали волові очка один одного.

— Авжеж ніде інде, тільки в наших яслах,— відізався віл.— Господар приніс нам ще звечора свіжого сіна, м'якенько й тепло буде в ньому лежати.

— Ні, сіно колотиме тільки Дитини, треба подбати про щось краще,— говорили мишки.

— А що ж м'якше від пташиного пір'я?— сказала волове очко-мати.— Я своїм дітям вистеляю завжди гніздо пір'ям. Скиньмося по пір'ячку і буде Дитинці постілька.

— Справді! Полечу я і сповіщу всіх птахів довкола, чого нам треба,— промовив волове очко-батько.

— А ми,— задзібоніли мишки,— скочимо до лисиць і вивірок,— у них є завжди багато вичесаної шерсті.

Ще далеко було до вечора, а вже птахи й звірі стали сходитися до вертепу зі своїми приносами. Найкраще пір'ячко принесли голуби й дикі гуси, найм'якшу шерсть кози-ангори.

— Ах! — зітхнула волове очко-мати.— Коли б сотникова пава схотіла нам дати кілька пер зі свого хвоста! Ми ними прибрали б ясла в головах Дитятка.

— Можна її спитати,— порадив голуб.— Я з нею знайомий, полечу, попрошу.

А та пава жила в городі римського сотника Кая Клавдія. А була вона і справді гарна; не звичайна, як бувають наші пави, а вся сніжно-біла, тільки чубок на голові й пера в хвості мала блідо-рожеві. І пишалася ж вона цією красою, а ще більш своїм голосом, яким чарувала оточення.

Перед нею з'явився посол-голуб і, вклонившись низенько, мовить:

— Я до вашої милості з проханням.

— А саме? — спитала пава, гордо крутнувши головою.

— У вертепі, недалеко відсіля, має народитися цієї ночі Боже Дитятко. Волові очка прибирають домівку на Його прийняття. Чи не схотіли б і він дати нам для прикраси кілька своїх пер — тих із хвоста?

— Я?— засміялася пава. — Чудне справді прохання! Для якогось бідного Дитяти — адже багаті не родяться в стайні — маю я псувати свою красу! Зрештою, сьогодні я виступаю у пана сотника перед римськими гістьми зі співом, і якраз чекає мене проба. Прощайте!

І голуб повернувся з нічим до вертепу.

— Не журіться! — потішав він волові очка. — Обійдемося без її пер. А ось що я вам пораджу: запросіть польові коників за музикантів, а світлячків за свічкарів.

— Ми таки зараз по них скочимо! — зголосилися мишки, завжди готові до послуг.

А коли сонце зайшло і стало сутеніти, вилетіли волові очка на дах вертепу, щоб зорити на дорогу, чи не йдуть сподівані гості.

Ось вони! Молода жінка і білобородий старець підходять поволі, втомлені довгою дорогою.

А коли ввійшли в вертеп, Пречиста Діва поклала Дитятко в яслах на пір'яній постільці.

І в цю мить засяяла над вертепом велика косата зоря, а світлячки за-світили свої ліхтарики; польові коники настроїли свої струменти, а павучки поспускали зі стелі вниз тонесенькі срібні ниточки, що пере-

ливалися кольорами веселки. Мишки з куточків виставляли раз у раз свої мордочки, а віл і осел стояли мовчки, киваючи тільки повагом головами над Малим у яслах.

І було тихо, неначе світ увесь передумував якусь велику думу.

Раптом серед тієї тиші почувся знадвору пронизливий, хрипливий крик-зойк.

— Що воно таке? — питали стривожені волові очка. — Хто це сміє непокоїти в пізню ніч Боже Дитятко? За часок прилетів голуб з розвідки.

— Новина в віллі римського сотника. Біла пава втратила голос. Лікарі кажуть, що вже ніколи не буде співати ні вона, ні її рід.

— А так хизувалася своїм співом і своєю красою, — промовила волове очко-мати і глянула на Дитятко в яслах. Але Воно лежало тихенько, тільки ручкою перебирало м'яке пір'ячко своєї постільки.

Аліна Третьяк

Козацька матір

«Без верби і калини нема України,» — так кажуть у народі. І дійсно куди б ми не пішли, де б не милувалися красою ставків, озер чи річок — всюди верби над водою. Там, де вода — там і верба. А де верба — там і благодать Божа.

Має верба свою історію. Ось послухайте. Тікали якимось козаки з турецького полону. Голодні та знесилені, йшли вони ярами, дикими степами до рідної України. Йдуть вони, а попереду випалена трава та перекотиполе. Ні їжі, ні води — хоча б крапельки! Думають козаки, невже ніде нема жодного джерельця, щоб спрагу вгамувати. Невже, стільки піщаних доріг пройшовши, доведеться наглаю смертю отут загинути, не побачити милої України? Тоді один з козаків дістав іконку Богородиці, як висіла у нього на грудях на шкіряній мотузці, поклав її на розтріскану землю. До глибокої ночі молилися козаки своїй покровительці козацькій — Покрові Божої Матері. І ось раптом вранці забило з пісків несміливе чисте джерельце. Іконки не було, а замість неї виросло маленьке деревце з тоненькими, мов козацькі чуби — оселедці листочками. Напилися козаки водиці, а деревце, як оберіг взяли із собою на Україну. З того давнього часу верба почала випускати сріблясто — пухнасті котики. Вони нагадували чи то сльози козаків, чи то застигли крапельки чудодійного джерела.

З того часу верба завжди біля води росте. В народі її величають «козацькою матір'ю»

Як мати стала зозулею народна

Були собі чоловік і жінка і мали четверо дітей. Жили вони з риболовлі. Якось чоловік застудився і помер. Жінка сама ловила рибу і годувала дітей. Та незабаром і вона застудилась і злягла хвора. Лежить у постелі, а дітей і немає чим годувати. Вже й у неї пересохло в горлі, мовила тихо до дітей:

— Діточки, діточки, подайте мені води. Бо не дам собі ради, щоб півестися самій, а пити так хочеться.

— Нема в хаті води,— одказують діти.

— Візьміть глечик,— каже мати,— підіть до річки та й наберіть води.

Одізвався старший хлопець:

— Я не маю чобіт, нехай іде сестра.

Мати до дочки:

— Піди, доню, принеси мені води.

— Я не маю хустки загорнутися. Нехай іде менший.

Просить мати меншого сина:

— Піди, Івасику, принеси мені водички.

— Я не маю в що вдягнутися,— одказує той.

Так ніхто і не приніс хворій матері води.

Пішли діти надвір, граються, а мати в хаті ледве-ледве підводиться з ліжка, обростає пір'ям. А найменший хлопчина саме вбіг у хату, бачить -- мати вже стає зозулею, став гукати до брата і сестрички:

— Наша мати стає зозулькою, хоче одлетіти од нас. Скоренько біжімо по воду для неї.

Схватили діти хто що: глечик, кружечку, відро. Всі побігли до річки, набрали води і кричать навперебій:

— Мамочко, мамочко, пий воду.

А мати вже вся обросла пір'ям, стала зозулькою, одлітає од хати:

— Ку-ку, ку-ку... Пі-зно, ді-ти, пі-зно... Ку-ку, ку-ку...

І стала одлітати. А діти за нею бігли, бігли, збиваючи по грудях ноги до крові. І до цих пір у лісах, на полянах стелиться мох з червоними краплинами: то, кажуть, ті краплини крові, що стікали отоді з ніг дитячих.

А мати назавжди одцуралася рідних дітей і донині літає зозулею.

Хліб і золото

Коли ще в Галичі жив король Данило, він мав такого майстра, що робив йому гроші. Той майстер у золоті купався, але волі не мав. Король Данило сам відкривав ту касу, де працював той майстер, замикав

його і випускав власноручно, коли треба було майстрові кудись вийти. Він лише один знав про все багатство короля, той майстер.

І так розжився, що не розумів, як так голодним бути. Та й одного разу каже королеві:

— Золото – цар.

А Данило поправляє його:

— Ні, чоловіче, хліб — усьому голова.

— Ні, золото і срібло.

Так вони перечилися, що король обернувся та й пішов геть з майстерні. А другого дня бачить король Данило золотий напис на стіні: «Хліб — болото, а всьому голова — срібло й злото».

Данило нічого не сказав. Але другого дня зранку привів майстра, замкнув його; а тут вістові прилітають — ворог іде. Данило зібрав дружину, вирушають у похід. Поїхав, а про майстра забув, що замкнений. А король видав такий наказ, що ніхто не сміє до каси підходити, інакше смерть.

Минуло кілька місяців. Данило з військом повертається додому, чекає від майстра-золотаря дарунка за перемогу, а того нема. І тут згадав. Зіскакує з коня, біжить до каси, відмикає, а на купі золота лише кістяк з майстра, а на стіні золотом написано: «Срібло, злото — то болото, а хліб — цар».

Отак життя навчило...

Про Богдана Хмельницького

В селі Суботові люди розповідають, що там колись жили одинокі дід і баба. Дітей у них не було. Одного разу чують вони, що в них коло ганку плаче дитина. Вони вибігли швиденько і побачили немовля, загорнене в ряднину. Лежить під хмелем, що оповив ганок.

Дід і каже:

— Візьмемо собі цю дитину.

— А баба собі:

— Візьмемо, це нам її Бог дав.

— Пораділи дід і баба і забрали дитину в хату.

— Як же ми його назвемо? – питається дід.

— А баба й каже:

— Він нам Богом даний, то й назвімо його Богданом, а що знайшли його під хмелем, то хай ще зветься і Хмелем або Хмельниченком.

Так і виріс у них Богдан Хмельницький і став бравим козаком, а згодом і гетьманом України.

КОЛИСКОВІ

Марійка Підгірянка

Колискова

Спіть, діточки, спіть,
Віченки стуліть!
Дрібен дощик стукотить,
Він нам казку гомонить...
Дрібен дощик пада там,
А тут тихо, тепло нам.
При матусі рідненькій,
У світлиці чистенькій
Спіть, діточки, спіть,
Віченьки стуліть!

Вадим Крищенко

Сон шепоче малюкам

Каже вечір: «Спати, спати...»
Затуля віконця дня.
Прискакав і сон пухнатий,
Як маленьке зайченя.

Хай вам, дітки, добре спиться,
Повертайтеся на бочок,
Сплять вже Песик, добра Киця
І кумедний Їжачок».

І на вушко: «Баю-баю, –
Сон шепоче малюкам, –
Я вам пісню заспіваю
І по казочці роздам.

Вранці вікна відчиняти
Буде сонечко ясне,
Скочить сон із оченяток –
Сам під ліжечком засне.

Микола Сингаївський

Колискова

За дібровою місяць,
Біля нього зоря.
Срібну стежку по травах
Він прослав до двора.
Шепчуть колосом ниви,
Шепчуть листям гаї:

Засинайте щасливі,
Любі дітки мої.
Сплять журавки у лузі,
Сплять синиці в гаю.
Квітка квітку колише

В нашім ріднім краю.
Сяє в небі зірниця,
Сплять хлоп'ята малі.
Наче казка ласкава,
Ходить сон по землі.

Вадим Крищенко

Вечір

Сонце котиться додолу,
Діточок зове додому,
Всіх додому, до вечері –
Їсти яблука печені.

Сіло сонечко позаду
Тихого старого саду.
Тінь розбіглася по двору,
Затулила даль прозору.

Дуже хочеться малечі
Подивитися на вечір,
Але місяць край дороги
Наставляє гострі роги.

Додаток

У додатку пропонуємо пісні для дітей дошкільного віку на слова українських письменників та музику сучасного композитора **Володимира Лиса**.

Ясне сонечко

Слова Дмитра Череди́нченка
Музика Володими́ра Лиса

Непо́спішаючи

Яс-не со-неч-ко

у-с-мі-ха-єть-ся, зи-ма-лю-та-я вж-е-жа-ха-єть

ся. Зи-ма-лю-та-я з хур-то-ви-на-ми

за го-ра-ми вже, за до-ли-на-ми. Зи-ма лю-та - я

з хур-то-ви-на-ми за го-ра-ми вже, за до-ли-на-ми.

1.2. Закінчення *rit.*
ми. мо. Яс-не со-неч-ко.

1. Ясне сонечко усміхається,
Зима люта вже жахається.
Зима люта з хуртовинами } 2 р.
За горами вже, за долинами. }

2. Зелені гай зелен-вітами,
Прикрашаються луки квітами
Ясне сонечко зустрічасмо, } 2 р.
Весну красну ми вітасмо. }

Сонячний зайчик

Слова Е. Зарембо
Музика В. Лиса

Весело

mf Доц про-йшов і в не-бі чис-тім

вжє вс-сл-ка гра - є. На і - ї стріч-ках бар-вис-тих со - неч-ко гу - ля - є.

Із про-мі-ння зо-ло-то-го зай-чик на-ро - див-ся, а від зай-чи - ка від то-го світ пе-ре-мі-

нив-ся. Скік, скік - со - няч-ний зай - чик. Скік, скік -

The musical score is written in G major and 2/4 time. It consists of four systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with chords. The vocal line is simple and melodic, with lyrics in Ukrainian. The tempo is marked 'Весело' (cheerfully) and the dynamics are 'mf' (mezzo-forte).

наш по-стри-бай-чик.

1. Дощ пройшов і в небі чистім
 Вже веселка грає.
 По її стрічках барвистих
 Сонечко гуляє
 Із проміння золотого
 Зайчик народився,
 А від зайчика від того
 Світ перемiнися.

Приспiв: Скiк, скiк - сонячний зайчик.
 Скiк, скiк - наш пострибайчик.

2. До вiконця вiн пiдскачить -
 Прижмуряться очi.
 А як личка доторкнеться -
 Кожен усмiхнеться.
 І тому ми знову й знову
 Будемо радiти,
 Що все в свiтi кольорове,
 Подивiться дiти.

Приспiв.

Сонячне яблуко

Слова Вадима Кришенка

Музика Володимира Лиса

Помірно, жаргівливо.

1.

Piano

5 2.

mp Ме-дом яб-лу - ко на - ли - те за - че - пи-лось на гі - лі,

Pno.

10 *subito p*

mf по са - доч - ку хо - дить лі - то у со - ло-М'я-нім бри - лі.

Pno.

sf subito p

Detailed description: The image shows a musical score for the song 'Сонячне яблуко'. It consists of three systems of music. The first system shows the beginning of the piece in 9/4 time, with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The piano accompaniment starts with a mezzo-forte (mf) dynamic. The second system begins at measure 5 and includes the first line of lyrics: 'Ме-дом яб-лу - ко на - ли - те за - че - пи-лось на гі - лі,'. The piano part is marked mezzo-piano (mp). The third system begins at measure 10 and includes the second line of lyrics: 'по са - доч - ку хо - дить лі - то у со - ло-М'я-нім бри - лі.' The piano part features a dynamic change to subito piano (subito p) and then subito fortissimo (sf subito p).

2

Сонячне яблуко

1. 2. Закінчення

Рно.

The musical score is for a piano piece titled 'Сонячне яблуко' (Sun Apple). It consists of two systems. The first system has a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment (grand staff). The vocal line has a whole rest. The piano accompaniment starts with a treble clef and a bass clef. The treble clef part has a melody with eighth and sixteenth notes, and a dynamic marking of *mf*. The bass clef part has a bass line with chords and eighth notes. The second system is a repeat of the first system, with a first ending (1.) and a second ending (2. Закінчення) for the vocal line. The piano accompaniment also repeats.

Медом яблуко налите
 Зачепилось на гіллі,
 По садочку ходить літо
 У солом'янім брилі.

Літо яблука зриває
 І підносить дітлахам.
 Гарну пісеньку співає:
 - Цьому дам і тому дам...

А маленькому - найбільш -
 Подарую цілий ківш!
 Покуштуйте, любі діти,
 Подаруночки від літа.

ЗОЛОТИЙ ЧОВНИК

Слова Степана Пушкіна

Музика Володимира Лиса

Помірно, журливо $\text{♩} = 60$

Piano

mf

mp Ой, ле-тять жу-рав-ли-ки лі-то-їде.

mp

mf

За-че-пи-ли со-нечко зо-ло-те! Сон-це за-хо-ва-ло-ся

Pno.

2 Золотий човник

10 не зна - йти. Вип-лив мі - сяць чов - ни - ком зо - ло - тим.

Pno.

13 Сон-це за-хо-ва - ло-ся не знай - ти. *mp* Вип-лив мі - сяць чов - ни - ком

Pno.

16 *p* зо - ло - тим. 2. Закінчення Чу - ти "Кру!"

Pno.

Ой, летять журавлики -
Літо йде.
Зачепили сонечко
Золоте!

Приспів:
Сонце заховалося -
Не знайти
Вплив місяць човником
Золотим. [2 рази]

Я б у цьому човнику
Плив та плив.
Тільки де ж він веслонька
Загубив?

Приспів:
Чи за гору впали десь
За круту?
Ви скажіть, журавлики!
- Чути - "Кру!" [2 рази]

Сонечко моє

Слова Любові Голоти

Музика Володимира Лиса

Повільно, ніжно.

Piano

6

6

Рно.

Хто ме - ні роз - ка - же - каз - ку?

11

11

Рно.

Хто щед - рі - ший всіх на - лас - ку? Ти, ма - ту - сю, най - ми - лі - ша!

simile

mf

Detailed description: The image shows a musical score for the song 'Сонечко моє'. It consists of three systems of music. The first system is a piano introduction in 3/4 time, marked 'Piano' and 'tr'. The second system begins at measure 6 and includes the first line of lyrics: 'Хто ме - ні роз - ка - же - каз - ку?'. The third system begins at measure 11 and includes the second line of lyrics: 'Хто щед - рі - ший всіх на - лас - ку? Ти, ма - ту - сю, най - ми - лі - ша!'. The piano part features various dynamics including 'tr', 'simile', and 'mf'. The vocal line is written in a single treble clef.

2 Сонечко моє

15 Ві-лім сві-ті най-рід-ні-ша! Со-неч-ко мо-є! Со-неч-ко мо-

20 е! 1.

25 *rit.* 2. Закінчення
Со-неч-ко мо-є!

Pno.

Хто мені розкаже казку?
Хто щедріший всіх на ласку?
- Ти, матусю, наймиліша!
В цілм світі найрідніша!
Сонечко моє! Сонечко моє!

Хто нас ніжить і голубить?
Пестить, гладить, ніжно любить,
Пригортає до серденька?
- Ти, моя найкраща ненька!
Сонечко моє! Сонечко моє!

Зміст

Передмова (методичні поради)	3
Молодша група (3-4 роки життя)	8
Методичний коментар	8
Твори природничої тематики	9
Казковість у сприйнятті навколишнього світу	14
Твори патріотичної тематики	26
Свята	28
Дитина в родині	29
Розваги дітей (взаємини, праця)	31
В'язка казок	38
Колискові	49
Середня група (5-й рік життя)	51
Методичний коментар	51
Твори природничої тематики	52
Казковість у сприйнятті навколишнього світу	67
Твори морально-етичної тематики	75
Твори патріотичної тематики (Любов до рідної землі)	80
Дитина в родині	82
Свята	85
Розваги дітей (взаємини, праця)	88
Трохи жартів, трохи сміху	94
В'язка казок	96
Колискові	129
Старша і підготовча групи (6 і 7 роки життя)	131
Методичний коментар	131
Твори природничої тематики	132
Краса навколишньої природи	140
Пізнавальні твори	142
Казковість у сприйнятті навколишнього світу	156

Твори морально-етичної тематики	160
Твори патріотичної тематики (Любов до рідної землі)	191
Дитина в родині	196
Свята.	203
Розваги дітей (взаємини, праця)	209
Загадки	214
Трохи жартів, трохи сміху	218
В'язка казок.	224
Легенди	266
Колискові	271
Додаток	273

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Наталія Іванівна БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО

У БАРВИСТОМУ ВІНОЧКУ
ХРЕСТОМАТІЯ
ЗБІРКА УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ І АВТОРСЬКИХ
ТВОРІВ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ У ДОШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Підписано до друку 26.02.2016 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 16,2. Тираж 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4162 від 21.09.2011 р.